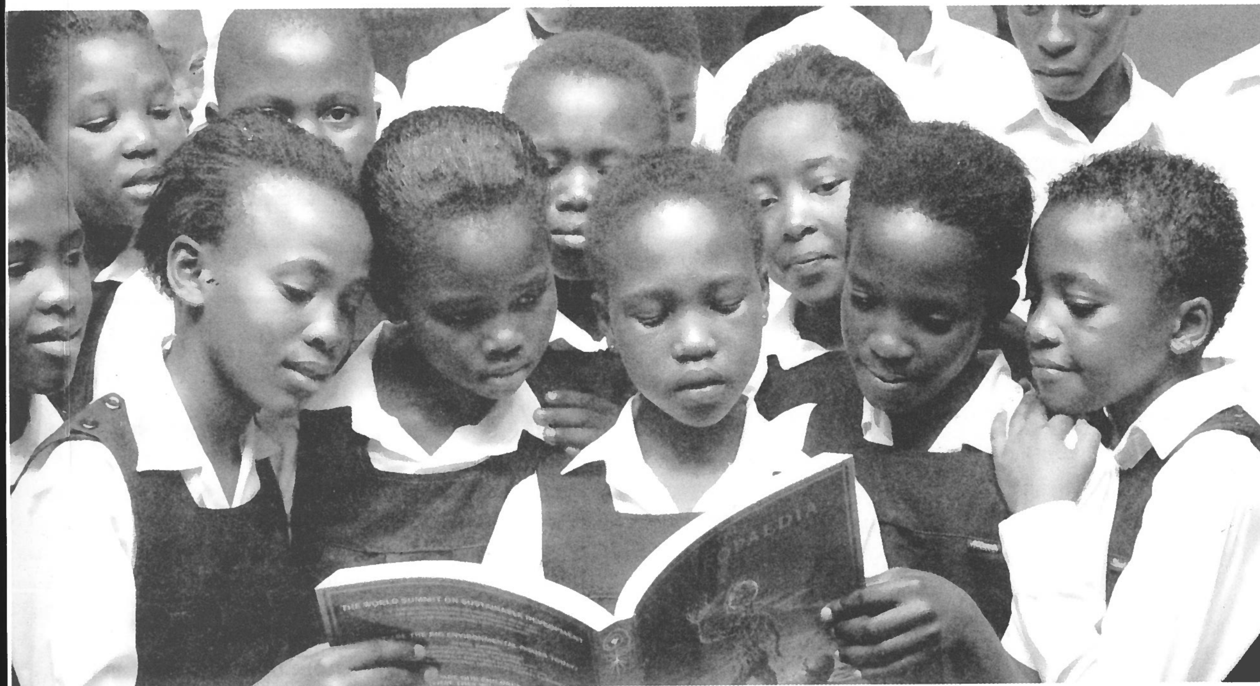
Mgopolela Malowe̊ jwa Ciyawo



Alick Kadango Bwanali, Jean Chavula, Stella Kachiwanda, Arnold Mboga, Ahmmardouh Mjaya, Al Mtenje, Francis Botha Njaya, Mario Thodi

CASAS BOOK SERIES NO. 65

The Centre for Advanced Studies of African Society (CASAS)



DATE DUE



Mgopolela Malowê̲ jwa Ciyawo

Alick Kadango Bwanali, Jean Chavula, Stella Kachiwanda,
Arnold Mboga, Ahmmardouh Mjaya, Al Mtenje,
Francis Botha Njaya, Mario Thodi

CASAS BOOK SERIES NO. 65

The Centre for Advanced Studies of African Society
P.O. Box 359
Rondebosch, 7700
Cape Town
South Africa

First published 2009

ISBN. 978-1-920447-27-4

Printed with the support of Norad and OSISA

Printed and bound in South Africa by
SED Printing Solutions

Ciŵeceto ca Ciyawo Cacili M'buku Ajino

Ciŵeceto ca Ciyawo cikusasimanikwa m'yilambo ya Mozambique, Tanzania kwisa soni Malawi. Maloŵe ni ngopolo syasili mu buku ajino sityocele mu Ciyawo ca m'cilambo ca Malawi. M'cilamboci, ciŵecetoci cikusasimanikwa mnopemnope m'maboma ga Mangochi, Balaka, Machinga, Zomba, Chiradzulu, Dedza, Salima ni Nkhotakota.

Ciyawo cili cimo mwa yiŵeceto ya ci Bantu. Pakutolela ni mlundunde wa yiŵeceto wa ce Guthrie, ciŵecetoci cili mwikuga lya P 21.

Kugopolanya yindu yine yakwaya ciŵeceto ca Ciyawo mwakata

Ciyawo cili cimo mwa yiŵeceto yakuti ngopolo sya maloŵe sikusalekangana pakutolela ni kakwesye ka maupande gane ga maloŵe. Kakwesye ka maloŵeka kali paŵili, kukwesya kapena kutulusya. Ciŵecetoci cikwete yilembo yakupikanika pajika nsano: a, e, i, o, u. Pakuŵeceta, ayi yilemboyi yikusakomboleka kupikanika mwakuwuta kapena mwangawuta.

Mlundunde wa yilembo yangapikanika pajika

M'Ciyawo kuli kwakwiticika kulemba yilembo yangapikanika pajika cimocimo kapena mwakuyipwatikanya cisawu m'yi:

b, bw, c, cw, d, f, fw, g, gw, j, jw, k, kw,

l, lw, ly, m, mb, mbw, md, mg, mgw, mj,

mk, mn, mndy, mng, mng', mnj, mp, mpw,

ms, msw, msy, mt, mtw, mw, my, n, nd, ndw,

nj, ng, ng', ngw, nt, nw, ny, nyw, ng'w, p, pw,

py, s, sw, sy, t, tw, ty, w, ŵ, y,

Mbindi jangaŵijikana ja liloŵe lya ciŵeceto ca Ciyawo jikusakola cilembo cangapikanika pajika ni cilembo cakupikanika pajika. Nambope yilembo ya

lipitambula yikusakomboleka kwima pajika ni kupanganya mbindi ja lilowe.

Kutogolela

Ciwanja ca Centre for Language Studies cikwatogolela ŵandu ŵalembegwe mena gawo mwicelamu ligongo lyakukamucisya mnope pa masengo gakolosya buku ajino:

1. Sheikh M. Ayami
2. Mama C. Bwanali
3. Dr. N.A.C. Mhango
4. Prof. P. Kishindo
5. Malemu D.D. Nkakosya
6. Fr. C. Chiutula
7. Baba A.A. Mambo
8. Baba S. Ntchembe
9. Mama R. Chiwosa
10. Baba A. Mboga
11. Baba A.N.U. Mjaya
12. Prof. Al Mtenje

Ciwanjaci cikwatogolela soni mwapambali Dr. Daniel Ridings ŵakukamula masengo ga MALEX ku ciwanjaci, pakulipereka ni ukungwi wawo kuti bukuji jiŵe mwajikuwonecelamu.

Term	Ciyawo	Abbreviation
Verb	Msali	Msa.
Adverb	M'jonjecesi	M'jonje.
Noun	Lina	Li.
Pronoun	M'kwimilam'malo jwa lina	M'kwimi.
Adjective	Mtagulila	Mtagu
Conjunction	Mlumbikanyo	Mlumbi.
Preposition	Mpecesi	Mpece.
Ideophone	Mbikanicilo	Mbika.
Interjection	Msupuko	Msupu.
Idiom	Cining'a	Cini.
Word variant	Kuŵeceta kwine	Kuŵe. kwi.
Synonym	Maloŵe gakulandana ngopolo	Malo. gakula.
Affix	Mbwaticila	Mbwati.
Prefix	Mbwaticila ja pandanda	Mbwati. ndanda.
Infix	Mbwaticila mkati	Mbwati. makti
Suffix	Mbwaticila ja pambesi	Mbwati. mbesi
Singular	Cimpepe	Cimpe.
Plural	Yejinji	Yeji.
Letter	Cilemba	Cile.
Word	Liloŵe	Lilo.
Vowel	Cilembo cakupikanika pajika	Cile. cakupi.
Consonant	Cilembo cangapikanika pajika	Cile. cangapi.
English	Cisungu	Cisu.
Shona	Shona	Sho.
Portuguese	Cipwitikisi	Pwi.
Kiswahili	Ciswayili	Ciswa.
Chichewa	Ciceŵa	Cice.

Diilove dya kuwugudila

Wune Kunteleela wadi Nguunga ndi jwa kseengwa kwa baasi leelo pa kucikamula m'magaasa mwaangu citaabu ca cikulosya maluumbo ga malove ga civeeceto ceetu, Ciyaawo, pa civeeceto ceetu. Wune ngusaka kwaapela diilove dya kusangalala alukosyo na acipuundi va vaadiji mwele n'dikuuuga dya dyaajiimiidile maseengo ga kuleemba ni kuluumbikanya aci citaabu-ci pa kuti m'pake ciyikaneje mwa tukuciwonela-mu. Wune ngumanyiidila kuti kuleemba ni kuluumbikanya citaabu caati m'pela iyiiyi nganigava maseengo gamwaana iyaayi. Pa kwaamba kukola niiya ja kuteenda gele maseengo-go ni kwaasoosaanganya vaandu va kanuuni va kugapaanganya galakwe-go wune nguva jwa kutogolela.

Yila-pe yipadi ya nayiweeni ya kuti yikaadiji cenene tukaave vakudiipatilaga pa kuti tukaakweete pakuwonegana uwe woose aveeceta aci Ciyaawo pakuti tujiigaanyaane ya kuti kuteenda pa kuti civeeceto ceetu cikakola kaleembe ka kulekaangana-lekaangana pa koomboka m'pika wa cilaambo cimo pa kuja ciine.

Wune ngukulupidila kuti ayi ya ngusaala-yi ciyive ya kuyiteendela maseengo acimijaangu amalaavi vaaleembile aci citaabu-ci na amasambiiki va caaciwone ni kucisooma cilakwe-ci digongo dya kusoosoa kuti civeeceto ca kuleemba nganicivaaga ca kutaadikaangana kwa kupuunda ni civeeceto ca pakamwa. Ya ndiite pakuyiwona n'citaabu-mu, gapadi malove ni maveceti gaati mwiine mwaakwe ata amalaavi apadi va m'paka ateende ngagamanyiidila digoongo dya ya gatiite kaleembegwe yaakwe.

Kuleka ya kuti kuleemba, wiine wupaande ga kuwoneka malove gaati m'pela gateesile ga kwaanganicisya n'civeeceto mweetu kuwuma mwiine. Apa ni pa nguti wune kuti tukaakweete pa kuwonegana mwa tuveeleele va tukamwiile ga kusooma ni kuloondesya ya kuti kuleemba ni kugolocesya wumanyiidisi wa kwaamba civeeceto ceetu. Misongaano jaati yele ji kusova, kwaati kukoomboleka kuti pawutjo mwaanja ayaawo nganaava lukosyo lumo, digoondo dya ngapiikaangana pa civeeceto caawo.

Naambo nguwiidisya kuti, kukola yimaani ni macidi ga kuleemba citaabu caati m'pela aciici gadi maseengo geekuluungwa pa kuja n'kucisyuusya Ciyaawo ceetu. Pele, uwe woose ayaawo mwa tuveeleele, tuveeje va kuwoomba kwa ambuje N'nunngu kuti vele alukosyo vaape wupiile weejiinji ni vaajoonjecesye masiku pa kuti atulosye yitaabu yiine ya yicive mwa cikaaveeleele ceenje ca kulolela mwiitala mwa cipi mwa kulaandana ni wuungamanyiidila weetu wa tukusaka kuwumasya.

Ayaawo woose ni vaandu vaane va akucinonyela Ciyaawo, laasima

acisoose na asoome aci citaabu pa kuti pa cicileembegwa kaavidi kapena kaataatu-po cicive caacijonjecesye gaane malove maate gaakwe cilakwe-ci cidi mwa dijamaanda mwa kusalasya yiindu ya yikusacigwa n'nope kwa ayaawo woose, malove ga civeeceto ceetu, ga gakulosya wutuundu wa ndaamo syeetu m'Malaavi, m'Masambiiki, n'Tansaniya, n'Saambiya, n'Simbaabwe.

Adi diilove dya nguleka apaapa-di didi dya kwaalaadika vele vaanganya woose-wo kuti ateendele maseengo aci ctitaabu-ci. Yiine cituyiwoneje pa kukoombola kuyiwona ya yileembeekwe mulakwe-mu.

Pa kumadiicisya, ngwaamba kuti ngutogolela kwa kupuunda, sooni ngwaaveenda ayaawo woose kuti aluuluute pa kukopocela kwa aci citaabu-ci kuduniya kuno.

N'siinda wa Mapuutu, pa diisiku dya nayivi dya mweesi wa nacimo wa caaka ca maciila makumi gavidi mbaambo yaaka n'saana n'cece.

Kuntelela wadi Ngunga

A

a 1 Cilembo cakupikanika pajika. **2** Mbwaticila japandandanda pa lina lyamsyesyene jakulosya kucembulusya kapena kupocela.

aca- Mbwaticila japandanda jakulosya kutupa.

aci- Mbwaticila japandanda jakulosya kutupa.

akaŵe *mlumbi.* Mlumbikanyo jwakulosya kuti cindu ticitendekwe naga cine cili citendekwe.

akwe *msu.* Liloŵe lyakulosya kusimonga. Kuŵe. kwi.: Ukwi.

ambuje *li.* (yeji. acambuje) **1** Mundu juŵaŵelece atati kapena mama ŵa ugwe. **2** Liloŵe lyakulosya ucimbicimbi.

anganga *li.* (yeji. acanganga) Mundu juŵaŵelece atati kapena mama ŵa ugwe.

atati *li.* (yeji. acatati) Mundu jwamlume juŵakuŵelece.

B

b Cilembo cangapikanika pajika.

baba *li.* (yeji. acibaba) **1** Mundu jwamlume juŵakuŵelece. Alole soni ngopolo ja atati. **2** Maloŵe gakum'ŵilanjila mundu jwamlume jwalijose jwamkulungwa kapena pakumcimbicisya.

babayika *msa.* Kutenda cindu mwangawusimana mtima.

badukula *msa.* Kutyosya upande wa cindu pamalo pawaliji mwakulimbangana.

bafuta *li.* (yeji. achibafuta) Mtundu wa nguwo jajiswela mnope kwawulila kucitumba, jangatelesya nambo jambuluti

balala *mbika.* Kawonece ka yindu yayilekengene mwangalondeka.

balalabalala *mbika.* Kajende ka yindu yejinji mwangalondeka.

balalika *msa.* **1** Kulekangana kwa yindu mwangalondeka. Kuŵe. Kwi.: balalikangana. **2** Kulekangana pa malo jwalijose kwawulaga kwakwekwakwe.

balalisya *msa.* Kutendekasya kuti yindu yilekangane mwangalondeka.

bambata *msa.* Kwenda wapasi mkuli welewu.

bangula *msa.* **1** Kutongola kapena kulila cisawu mwalikusatendela lisimba. **2** Kugumila mwamacili pakwenesya ngani kapena kuŵilanga.

banyila *li.* (yeji. banyila) Kacindu kakusapocela mundu mwakonjecesya pa cindu casumile.

batile *li.* (yeji. mabatile) Cilingo cacikusakola macili ga magesi gakwendecesya yindu yakulekenganalekangana cisawu wayilesi.

bawu *li.* (yeji. bawu) Ung'asi wakusang'anda ŵandu ŵaŵili pakuŵika tuganga, kapena yindu yine mu tusimbo mcecemcece m'cijipi ni nsano kwisa tutatu m'cilewu palitabwa kapena pa cindu cine. Ku. kwi.: bawo, ubawu.

beduka *msa.* Kutyoka panandi kwa upande wa cindu cakulimba.

bedula *msa.* Kutyosya panandi upande wa cindu cakulimba ni meno, yala kapena yindu yine.

belo *li.* (yeji. mabelo) **1** Cilingo cacisyano cakusagomba pakusosa kwamanyisya, kwakalamusya kapena kwaŵilanga ŵandu. **2** Upile wakusampa mundu ŵapolisi kapena ŵaluŵala lwa magambo kuti akajembeceleje magambo gakwe kunyumba mwakuya malamusi gakwe.

belubelu *li.* mundu jwangalondeka yakutenda, jwagamba kwendajenda, jwakuweceta yangalondeka, soni akusaŵa jwaukoleko

benyula *msa.* Alole ngopolo ja bedula

bi *mbika.* **1** Kusakalilwa ku lukosi ni cindu. **2** Mwacikusawonecela cindu cacipiliwu kapena calikaku.

bii *mbika.* Kunandipa kapena kuŵa kwangali lilanguka.

bilika *li.* (yeji. bilika) Cilingo cacisyano, candendela cakutelecela kapena kujigalila mesi son cana mcibo wakopocela mesigo, ciwuniko ni cakamulila.

biliŵili *mbika.* Liloŵe lyakulosya mwacikusawonecela cindu cisawu manyasi ganamelape.

biliwita *li.* nguwo jepiliwu

1 **biliŵita** *msa.* Liloŵe lyakulosya kawonece ka cindu mwanakasamba.

2 **biliŵita** *li.* (yeji. biliŵita) Lina lya nguwo jakandapala nambo soni jajipiliwu.

biliwitala *msa.* kupilila mnope kwa cindu

bindicila *msa.* Kuliwugalila m'nyumba, ku lutenje kapena malo gane gangakuwona ŵandu ndaŵi jajilewu.

bola *mlumbi.* **1** Mlumbikanyo jwakulosya kuti kupagwa kwa yindu yine

kukwegamila pa kutendekwa kwa yijakwe. Alole soni ngopolo ja akaŵ̂e. **2** Mlumbikanyo jwakulosya kuti cindu cine cili cambone kulekangana ni cijakwe.

boma *li.* (yeji. maboma) **1** Upande wa cilambo wakusawulongolela bwanamkubwa. **2** Mlongola jwa cilambo, nduna syakwe ni ŵ̂andu wosope.

bonongwe *li.* (yeji. acibonongwe) Cakumela cakusatenda ŵ̂andu liponda soni mtundu wine ukusaŵ̂a wamiŵ̂amiŵ̂a m' tunyambi twakwe.

bonya *li.* (yeji. bonya) Usipa wamkaniwukule.

bubu *li.* (yeji. acibubu) **1** Mundu jwakwete cilema ca wangaŵ̂eceta. **2** Mundu jwangalijiganya soni jwapakombola kutenda yindu.

budula *msa.* Kata cindu cisawu cakumela ni yindu yine mwangalungamika.

bulu *li.* (yeji. acibulu) Cinyama cangongolo mcece, cangali misengo mpela haci, camcila wa wenjewenje ni mawiwi gambanguli.

bulundwe *li.* (yeji. acibulundwe) Kalombo kacisawu lijoka nambo kangongolo mcece, kaliwuka nambo, kana misela jakuswejelela kutyocela kumtwe kuja kumcila pamgongo pakwe soni kakusamnong'a kutama m'majumba ga ŵ̂andu. Kuŵ̂e. kwi.: nam'bulundwe.

bumunda *Mbika.* Alole ngopolo ja butwa

bunyuka *msa.* **1** Kubudukabuduka kwa upande wakutema wa cindu cisawu cipula. **2**

bunyula *msa.* Kubudulabudula upande wakutema wa cilingo ni kucitendekasya kuti ciŵ̂e cangatema.

butwa *Mbika.* kutama jii mwakulisucisya

bwabwatala *msa.* **1** kutenda yindu yangalondeka, ngakombola kutenda yindu yakutenda ŵ̂ane (maloŵ̂e gane -sesewala) **2** kupwetecela kwa njelwa

C

c Cilembo cangapikanika pajika.

cakamila *msa.* **1** Kumala kwa mesi mu mpika pakuteleka yindu cisawu mboga nambo nkanisiyice pamlingo wakutinika **2** Ganda mnopemnope jwammasyeto ligongo lyangajilana miyasi mu ulombela.

cakulya *li.* (yeji. yakulya) Cindu cilicose cakusacijinjisya mundu kapena

cinyama mkamwa, kucitawuna ni kucimila ligongo lya sala mwine soni kwamba kunonyelwa.

cala *li.* (yeji. yala) Ciŵalo cacikusaŵa kumtepa kwa ligasa kapena lusajo.

canama *msa.* **1** Kulimba kwa yindu cisawu nyama ni yine. **2** kuŵeceta mwakukalipa mnope

capa *msa.* Kuloŵeka cindu m'mesi ni kuciticita pakusosa kutyosya liwundu, likaku ni yine

capuka *msa.* Kupya mtima mwacitema.

casa *li.* (yeji. casa) Ndamo jakulisamalila kapena kusamalila yindu, malo kwisa soni pamlango kuti pawoneceje cenene.

ceceta *msa.* Kata cindu ni meno cipula ni yilingo yine.

cejewu *Mtagu.* Kawonece kapyuu cisawu mwagakusawonecela matimati gejiwu.

cembembe *li.* Umbo sya pacilu mnopemnope mlukosi.

cembesya *msa.* Kuŵeleka mwanace kwa ndaŵi jandanda.

cenga *msa.* **1** Kunyesimila kwa cindu kwakupwetekasya m'meso. **2** Kutendekwa kwa yindu mwakulekangana ni muyaŵelaga kala.

cenje *li.* (yeji. yenje) Kasakata ka manyasi gamajumu kakusacoma moto upande umo winewo nikamula myala pakutenda yindu cisawu kulola nyuci.

cenjela *msa.* Kumkamucisya mundu jwine pandewu kapena pa ukangani.

cenjelele *li.* (yeji. yenjelele) Lyosi lyalikusawucilisya ni kukamatana pa cindu cacili penani pa cisisa.

cenyendela *msa.* **1** Kumyola umbo mwakwamba kulembelela mwakusikusapelela pemo mtwe wosope **2** Kata cindu kuti cijilane cenene

cesya *msa.* Kuŵa mesope cilo cosope pa magongo gakulekanganalekangana cisawu ganisya mnope, kamula masengo ni yine.

ceta *msa.* Kutyosya cilango cawukucisosa pa yijakwe.

cigologolo *li.* (yeji. igologolo) Cilingo cacikusaŵa ni katela kakusataŵilila lukonji lwakuweca mlukosi mwa cinyama cisawu mbwa upande umo nipo upande winewo akusataŵilila lukonji lwine lwakamulila m'myala.

cigolya *li.* (yeji. yigolya) Mbugu ja lukonga lwa mgawo.

cisogosi *li.* (yeji. isogosi) Cindu cacikusasogola pa cakumela cisawu lipapaya, cembe ni yine.

ciguluka *li.* (yeji. yiguluka) Mundu jwakutenda yindu yakusokonesya mwangapikanila camuko.

ciguto *li.* (yeji. yiguto) Kulila mwagumila mnope.

cigwagwa *li.* (yeji. yigwagwa) Kupikana kapena kola cilakolako ca cikululu.

cijawo *li.* (yeji. yijawo) Mteto wakwaŵilanga ŵandu kuti akukamucisye masengo cisawu kulima nikwatogolela pakwapa yindu mpelaga utobwa.

cijembujembu *li.* (yeji. yijembujembu) Upande wakwepepala kapena wawunandi wawupwatukwice ku cindu.

cijete *li.* (yeji. cijete) Kupikanika kujujulusya kapena kuŵaŵa cisawu mwajikusatendela njete.

cijosolo *li.* (yeji. yijosolo) Kalombo kampela njelele jajinandi kakum'nong'a kutama m'nyumba nambo soni kakusajenda mwakusumba.

cijuni *li.* (yeji. ijuni) Cinyama camang'omba ni mapapiko gaŵili cisawu nguku, cangongolo siŵili nabmo soni cikusagulukaga.

cikalakasa *li.* (yeji. yikalakasa) Liwupa lyosope lya mtwe wa cinyama kapena mundu.

cikalango *li.* (yeji. yikalango) Mpika wamwana wakutelecela mboga.

cikalaŵesa *li.* (yeji. yikalaŵesa) Kacindu kampela liwupa kakakusamela pacanya cakumptepa kwa cala. Kuŵe.kwi.: Lukalaŵesa. Alole soni ngopolo ja lukose.

cikamba *li.* (yeji. yikamba) Malo gasyelengenye ni kutaŵikanya mawupande ga yindu cisawu ngonji. Alole soni ngopolo ja cilumbo.

cikambato *li.* (yeji. yikambato) Lusajo lwa cinyama lwangose syasilewulewu cisawu mwalukusaŵela lwa mbwa.

cikambi *li.* (yeji. cikambi) **1** Kupikanika kunyang'anya ni kunyung'unya mkamwa. Alole soni ngopolo ja cikawu. **2** sona jwamkamwa

cikambilo *li.* (yeji. ikambilo) yindu yakutawuna ni kusuna cisawu makoŵa ga muwa

cikamulila *li.* (yeji. yikamulila) Kutenda cikululu ni mundu msyenejo akakusosa.

cikanga *li.* (yeji. yikanga) **1** Citekete cakuŵijikana. **2** Ulwele wacisawu mamasa wakuswejelesya pacilu.

cikanje *li.* (yeji. yikanje) Yindu cisawu tumiciga twakuti akatilekatile ni kututaŵa pamo.

cikasaciŵiga *li.* (yeji. yikasaciŵiga) Kalombo kaguluka cisawu citete

kamtwe wawuluwulu, meso gamakulungwakulungwa, ngongolo mcece syasijipi ni sine siŵili kuwujo syasilewu syacisawu maŵalangwangwa syakuŵanila yindu.

cikasu *li.* (yeji. yikasu) Cakumela ca miciga cisawu ja mbatata jakuti akusawundula nikutagaga mu mboga kuti sinunjileje.

cikawu *li.* (yeji. Cikawu) Kupikanika kunyang'anya ni kunyung'unya mkamwa.Alole soni ngopolo ja cikambi.

ciko *li.* (yeji. yiko) Malo gakocela mawato kapena gakuteka mesi ku nyasa kapena lusulo.

cikoko *li.* (yeji. yikoko) **1** Ulwele wagalula ni kutendesya gagata lipende lya pacilu pa mundu, kaneko ni kuŵalukaga. **2** Cindu cilicose mnopemnope cakumela cakuti nkulyamo mundu mpaka awe naco.

cikokomo *li.* (yeji. yikokomo.) Lisegwe lyamacili lyakulosya kuti kwa mbungo kapena ula jejinji jikuŵika.

cikokoyi *li.* (yeji. cikokoyi) Ndamo jakutenda yindu mwakucelewa. Alole soni ngopolo ja cisyewu.

cikole *li.* (yeji. yikole) Cindu cakusapeleka pakusosa kutaŵa cilanga.

cikolokolo *li.* (yeji. yikolokolo) Somba jamangandamanganda, jakutama mm'maganga, jakulimba mtwe, ja miŵa jimo pamgongo ni mumbali mwakwe

cikolokoswa *li.* (yeji. yikolokoswa) Upande wakusa wakulimba wa lindanda.

cikolokoti *li.* citela ca masamba gamiŵamiŵa mpela gamandimu soni gakununjila, capacilu pakutililika

cikolola *li.* Citela capacilu pacisamba soni pakutililika, cikusaweleka tusogosi nambo tangalya

cikolomo *li.* (yeji. yikolomo) **1** Kacindu kacisawu kampila ka lipende lya ukanga kakakusaŵa m'matumbo mwa yinyama cisawu lisimba kakuti yikusakalukulaga ni kukamila soni. **2** Kapikanice kaliloŵe cisawu mwayikusapikanicila naga mundu ali nkusosa kutyosya makololo kungulo. **3** Cakumela camaluwa gamaswela, camasamamba gawana, gelewu, tutela twakwe twamwana, capacilu pakuwuka **4** maloŵe gamacili soni gakupikanika cenene

cikolopola *li.* (yeji. yikolopola) Mamina gakamatana ni kuwumulila mumbula

cikolowanga *li.* citela ceswela pacilu pakwe,camasamba gawana gandendela cakutenjela, capacilu pakutililika mnope soni pausamba

cikombe *li.* (yeji. yikombe) Cindu cilicose cakoŵela ni kulila yakulya yatepetepe cisawu likoko.

cikomboli *li.* (yeji. yikomboli) Cilingo cagumbila njelwa ni yindu yine.

1**cikomo** *mjonje.* Kutyoka kwa umi kwangapaca nako nikuŵa mpela mundujo agambileje kusosa gona lugono; kuŵa jwangalwala

2**cikomo** *li.* (yeji. yikomo) Citela cesongole kapena cindu cine cakusasimika pasi mwakutenda kuciputa ni cindu cine kuti ciŵe mpela cicili kapena pakutaŵa mbusi

1**cikongo** *li.* (yeji. yikongo) **1** Cala cacijipi cacikulungwa. **2** Mpici wakusaponya ni kupatulila yisogosi cisawu malambe, yembe ni yine.

2**cikongo** *li.* (yeji. cikongo) Mtundu wa ung'asi wagombela ngoma wakuŵina mwakupacisyana acalume ni acakongwe pa yitendo cisawu unyago ni yine.

cikono *li.* (yeji. yikono) **1** Lukongolo lwakuwujo lwa cinyama cisawu mbusi. **2** Kola upile wakuti yinyama yawukwete kapena mbeju syawupandile siŵeleceje jwejinji.

cikonyo *li.* (yeji. yikonyo) Upande wa cakumela wakulumbikanya cisogosi ku citela kapena mcagala wakwe.

cikopela *li.* (yeji. yikopela) Kapende kakakusawimba ni kuliteteya liso.

cikosi *li.* (yeji. yikosi) Cikamba ca manyasi cakulosya mpika wa malo.

cikososo *li.* (yeji. yikososo) Ciŵalo ca m'cilu campela kasaku cacikusasunga makweso. Alole soni ngopolo ja citundilo.

cikoti *li.* (yeji. yikoti) Katela kakutependala cenene kakutendela yindu yakulekanganalekangana cisawu kwapulila mundu mwine soni cinyama. Alole soni ngopolo ja mpici.

cikotwa *li.* (yeji. yikotwa) Upande wakuliŵatila wa lukongolo lwa cinyama cisawu mbusi, ng'ombe ngondolo ni yinyama yine.

cikoŵi *li.* (yeji. yikoŵi) Cindu cakusema cakupakulila ugali kapena gaŵanyicisya yakulya yine. Kuŵe. kwi.: Cikoyi.

cikowola *li.* (yeji. yikowola) Mbwanda syakuti amenyile makoŵa gakwe cisawu pakusosa kukolosya cipalasya.

cikoyi *li.* (yeji. yikoyi) Cindu cakusema cakupakulila ugali kapena

gaŵanyicisya yakulya yine. Kuŵe. kwi.: Cikoŵi.

cikuku *li.* (yeji. yikuku) **1** Cilwele cakoposya tulonda twamwanamwana pacilu cacikusacakamula mnopemnope ŵanace. **2** Kacindu kakututa kakwendela yitungulu kakusajigalila mwanace kapena mundu jwangajenda.

cikulukuta *li.* (yeji. yikulukuta) Ulwele wa yinyama cisawu mbusi wakupalata ukanga pa lipende.

cikululu *li.* (yeji. yikululu) **1** Kwinjisya liwolo kwikuma ni kutikusyaga ciwunu. **2** Kwinjisya liwolo kwikuma ni kutikusyaga ciwunu ni ŵakongwe kapena ŵalume ŵasyene.

cikulupi *li.* (yeji. yikulupi) Nganisyo syakwembecela kuti cine cakwe ticipagwe kapena ticicipagwa.

cikulyungu *li.* (yeji. ikulyungu) citela capacilu pakusapangana soni pakupilila, masamba gakukulila

cikuma *li.* (yeji. yikuma) Ciŵalo ca cindu cacikongwe caumi kwakukusakopocela makweso kapena mwanace. kuŵe. kwi.: likuma.

cikumba *li.* (yeji. yikumba) Mesi gamajinji gakupeleta mwalukusapita lusulo ndema syosope. Kuŵe. kwi.: cikumbwa.

cikumbu *li.* (yeji. yikumbu) Cindu cacitela kapena yindu yine cakusataŵilila ku cakamulila ca cilingo cisawu cipula kuti cikapwetekaga m'myala.

cikumbukumbu *li.* (yeji. yikumbukumbu) Ndamo jangaliŵalila yindu yiwayiweni kapena kupikana kalakala.

cikundumlima *li.* citela capacilu pausamba, camasamba gamalewu, cakusasogola isogosi yamalewu

cikupi *li.* (yeji. yikupi) **1** Kuliŵalila cindu mwangakaŵa. **2** Mtela wakuliŵasya kapena kutendesya mundu kuti akakola lung'wanu ni cindu.

cikusa *li.* (yeji. yikusa) Ulwele wakuyimbikasya ni koposya miyasi mu usinini nambo soni mkamwa mukusanunga ligongo lyangacapa meno.

cikwakwa *li.* (yeji. yikwakwa) Cilingo camenomeno, cacisyano, cana cikumbu, cagongomala mpela ukunje, cakucuŵila manyasi.

cikwakwata *li.* (yeji. yikwakwata) Sapato jakolosya mwangalumbana. Kuŵe.kwi.: cikwakwato.

cikwale *li.* (yeji. yikwale) Cinyama cilicose ca mtundu wa cijuni cakuti aciganjile ni kucijumusya cenene.

cikwekwe *li.* (yeji. yikwekwe) Liwunjili lya mapesi, manyasi ni yindu yine

yalimile, kumba ni kuwunjika mu mgunda.

cikwenya *li.* (yeji. yikwenya) Kupikana kusisima mnope ligongo lya kulya kapena kumwa yindu yakusisima ni magongo gane.

cikwesya *li.* (yeji. yikwesya) Pamalo pakukwela mnope.

cilagu *li.* (yeji. yilagu) Mtela wakutendesya kuti mundu atende kapena yitemtendekwecele yindu yankanayijembecelaga.

cilaja *li.* (yeji. yilaja) Lijela kapena liŵago lyemale lyakusawecaga ku citela cakamulila ni kukamulicisyaga masengo pakusola kapena kolocesya masimbo.

cilakolako *li.* (yeji. ilamba) Nganisyo syakwendelecela syakwaya cindu syasikusakulagasya akaŵe ucipate cinduco.

cilambo *li.* (yeji. yilambo) **1** Malo gamakulungwa gakutama ŵandu mwakwalongolela mlongola jwa boma **2** Malo gosope gagakwete litaka, maganga ni nyasa.

cilanga *li.* (yeji. yilanga) Yindu yapangene kapena kamulana kuti yitendekwe.

cilangali *li.* (yeji. yilangali) Moto wa lilamba lyakwela mwinani mnope.

cile *mjonje.* Kuŵa jwakulinganyika kutenda cindu.

cilemba *li.* (yeji. yilemba) Cindu cakuluka ni ulusi kapena ca nguwo cangwasa jajinandi, cacilewu cakusasyungusya mumtwe mwakwangata cikofiya mwine soni akusakoleka mlukosi.

cilendo *li.* (yeji. cilendo) Ndamo syakulosya kuti nganiwupasyoŵelele pamalo.

cilenje *mtagu.* Lilowe lyakulosya kawonece ka mundu jwamnandi cilu mwacipago.

cilika *msa.* Kutaga mesi pa yindu cisawu liwu lya bonongwe ni yine lyawuŵisile pa cindu mpela kaguwo ni kucinjilicisyaga.

cilikula *msa.* Kutyosya cindu cakuti upande wine kapena cosope casililice.

[1]**cilili** *li.* (yeji. yilili) Litaka lyakusakucika ni kusyasyajila cenene kutyocela pa lipupa mpaka pakupelela msakasa.

[2]**cilili** *mbika.* Kuŵa cimile.

cilindo *li.* (yeji. yilindo) Cisakasa cakusataŵa ku migunda cakutendela ulinda, kuŵa ula kapena kupumula.

cilingo *li.* (yeji. ilingo) Cindu cilicose cakamulicisya masengo cisawu

kuwulaga nyama, kulima ni yine.

ciliwuka *msa.* **1** Galawuka ni kulola kumbali kapena upande wine. **2** Kola nganisyo sine syakulekangana ni siwakwete kandanda. **3** kuwuja kutyocela kwaupiteje ligongo lyakusimonga

cilu *li.* (yeji. yilu) **1** Kuŵa ni mwanace m'citumbo. **2** Mawupande kapena yiŵalo yosope ya cindu.

cilumbo *li.* (yeji. ilumbo) **1** Malo gasyelengenye ni kutaŵikanya mawupande ga yindu cisawu ngonji. Alole soni ngopolo sya cikamba ni ciwundo. **2** Kolangakolanga mundu kapena cindu cacili kwine pandema jawukuŵeceta.

cilumi *li.* Cilwele cakulumaluma m'malumbiko.

cilungo *li.* (yeji. yilungo) Yimanga, mapemba, usanje ni yindu yine yakusaloŵeka kapena kusamisila mesi kuti yikopoce soso kuti pambesi pakwe atimbule nikupata utandi wakupila utobwa.

cimanga *li.* (yeji. imanga) Cakumela cakuwoneka mpela manyasi, campesi wawukulungwa, masamba gamalewu nambo soni cikusaŵelekula yindu yakuti naga yijumwilemo akusapanganyicisya utandi.

cimanyisyo *li.* (yeji. imanyisyo) **1** Cindu cilicose cakusala kapena kulosya kwagali malo, mundu, nsewu kapena cindu cine **2** Cindu cilicose cakwimila kupagwa kwa cindu cine.

cimbakasa *li.* (yeji. yimbakasa) Citela ceswela, capacilu pakutililika, camasamba geswela

cimbicisya *msa.* Kutenda yindu yakumkwesya kapena kumkusya mundu ligongo lya msingu, ukumu, macili gakwe ni magongo gane.

cimbuwila *li.* Mtundu wa mtesa wagangalama mnope, wecejewu.

cimeme *li.* (yeji. cimeme) Cilema ca kuŵeceta mwakucomanjoma.

cimoyo *m'jonje.* Kuŵalanga yindu mwagamba kumbucila ngalola soni piŵayilembile.

cina *msa.* Kusangalala mwakupunda ŵandu wosope.

cindanda *li.* Cindu cangongolo mcece campela sanja cayitela kapena yindu yine cakusacikolosya kuti ŵandu agoneleje.

cindimba *li.* Ung'asi wakuwina acalume ni acakongwe wagombela ngoma.

cindogolya *li.* (yeji. indogolya) Litundusi lyakuwuka.

cindonandona *li.* Ung'asi wakutenda wanace wakutonana makono.

cindondoli *li.* (yeji. yindondoli) Mtundu wa mongu gekulungwakulungwa.

cindu *li.* (yeji. yindu) **1** Liloŵe lyakwimila cilicose cacipali cawumi kapena cangali umi. **2** Liloŵe lyakolanjila cilicose cakuti ngawukusosa kucikolanga lina lyakwe mwine soni ngawukucimanyilila.

cinenyene *li.* (yeji. acinenyene) Cilombo ceswela cagulukaga, caning'inin'gi soni ca mawutamawutape pacilu pakwe cacikusajinjila mu itela yejumu nikupowologa pakulyaga yamkati mwa citelaco

cinga ku *msa.* Kulisya ni kuteteya yilango cisawu mbusi.

cingulungulu *li.* Citela caciswela cakuweleka isogosi yampela matonga camasamba gawana

cingwengwe Mbeletembelete syakusaleka pacilikati pa sici yalumo ni kumsakasa.

cinjelanjela *li.* (yeji. injelanjela) Kalombo kamwana kakapiliwu, kam'mesi.

cinyambata *li.* (yeji. yinyambata) Katela kapacilu panakasamba, kamasamba ganakasamba gakuweleka limolimo, kakusatenda tusogosi twawana.

cinyela *li.* (yeji. inyela) Cilwele cakutendekasya cikwenya cakusalwala mnopemnope jwamlume ligongo lyakutenda msangu ni jwammasyeto jwakulwala mwesi.

cipagala *li.* (yeji. ipagala) **1** Cindu cakupyonyoka pamtwe cakusataŵa ni yitela ni kuwimba ni manyasi kuti awunicileje pa yindu cisawu ngokwe. **2** Msakasa wandendela wakusataŵila pambali ni kutamika pa cindu cisawu ngokwe yitundu ni yikwele ya yilango cisawu nguku ni ngunda. **3** Upande wa cinyama wawuli mbalati ni cidali.

cipala *li.* (yeji. yipala) Malo gakusyanila yindu cisawu majela, maŵago ni yine.

cipango *li.* (yeji. yipango) Cilwele cakusalwala mnopemnope ŵanace cakuyimbikasya lukosi ni majeje.

cipanje *li.* (yeji. yipanje) Yindu yakwete mundu yakumkamucisya pa umi wakwe cisawu mbiya, yilango ni yine.

cipata *li.* (yeji. yipata) **1** Cilwele ca kuyalo cakuti citandite ligongo lyakutenda msangu nipo cikusakoposya ilonda kumeso. **2** Mtela wakuteteya mu mgunda kuti ŵandu akajiŵaga. **3** Malo gakupitila pakwinjila ku yindu cisawu lutenje ni yine.

cipi *li.* Kawonece kanti bii ka pamalo naga lilanguka lili nkumala kapena lili limasile kwene.

cipisyawago *li.* (yeji. ipisyawago) Citela cakulimba mnope, ca miŵamiŵa, catusamba tamwanamwana, capacilu pakuwuka, naga cikomile cikusasogola isogosi yakumulanakamulana

cipisyeŵago *li.* (yeji. yipisyeŵago) Citela camiŵamiŵa, camasamba gamwanamwana cakulimba mnope cisawu mpingo. Kuŵe. kwi.: Cipisyaŵago.

cipula *li.* (yeji. ipula) Cilingo cacisyano cakutema mnope cakusakamulicisya masengo ŵandu pakata yindu.

cipwa *li.* Mwanace jwa alumbugwe.

cisango *li.* (yeji. yisango) Mtela wakuwumbula mundu ni yitendo yakutendekwa m'kasyepela.

ciselo *li.* (yeji. yiselo) **1** Cindu cakuluka ni milasi campela lupeta nambo cacinandi mnope cakusapakulila ugali ni yakulya yine. Alole soni ngopolo ja citunga. **2** Mbale kapena cilingo cine cilicose cakuti atasile yakulya cisawu ugali, mpunga ni yine.

cisenya *li.* **1** Ulwele wakusenyendeka mkamwa **2** ulwele wakulilika makongolo.

cisijo *li.* Cakumela cakutambala cisawu likwanya catusogosi twawana nambo cakunyanya.

cisilisya *li.* (yeji. yisilisya) Cakumela cakutambala, ca masamba galimolimo gandendela soni ganakasamba, capacilu panakasamba.

cisilu *li.* (yeji. yisilu) Mundu jwakutenda yindu yangalondeka, yakwaluka nambo soni yawanace.

cisima *li.* (yeji. yisima) Malo gakuteka mesi mnopemnope gakutenda kusola.

cisimbiti *li.* Citela cacikusamela mnope m'masugulu, camasamba gamwana panandi,ca pacilu pa samwe.

cisinde *li.* (yeji. yisinde) Upande wakumtepa wangalyolyopela wa cindu cisawu uwa.

cisingwindi *li.* (yeji. yisingwindi) Upande wawuanandi wakusigala naga cindu cili cikatice kapena kutemeka.

cisinje *li.* (yeji. cisinje) Imanga yetinisye soni yesyajesyaje yakupakala kumtwe pakukolosya umbo mnopemnope pandaŵi ja litiwo, kapena kuti amanyice wakum'ŵina ujago.

cisinjino *li.* (yeji. isinjino) Liwupa lyangulungo lyakusimanikwa kusyeto kwa mbindi jandanda ja mkono pakutyocela kwikoyo kuja kwigasa.

Kuŵe. kwi.: Cisindino.

cisipe *li.* (yeji. isipe) Cindu cacikusasigala nambo soni akusacilukula naga mundu ali amasile kutawuna ni kwemba mesi ga mu uwa, mswaga, mkota ni yine.

cisisa *li.* Malo gakolesya moto ni kutelecela yindu yakulekanganalekangana.

cisiŵa *li.* (yeji. yisiŵa) Lidome lyalipiliwu lyampela liŵasi, lyakupagwa nalyo.

ciso *li.* (yeji. yisoma) Upande wakundandilo kwa liwolo wawusililice m'cinena.

cisokasoka *li.* Kanyama kaguluka kampela citete, ka ngongolo nsano ni umo, kana mapapiko, ka mtwe wandendela nipo kakusajimika ngongolo syakusogolo naga kasimonjile cine.

cisoma *li.* (yeji. yisoma) Ulwele wakuti mundu akusapikana kutota mnopemnope mu mbalati kapena pamtima pandema jakupumula.

cisonde *li.* (yeji. yisonde) Cindu cacikusasigala naga mundu ali aputukwile cimanga.

cisondo *li.* (yeji. yisondo) Kacipula kakuwumbacisya ŵali ku lupanda.

cisongoni *li.* (yeji. yisongoni) Kaciŵalo kakakusaŵa pa likuma cakumkuli panandi nambo soni kakusawoneka mpela lupwanda. Alole soni ngopolo sya cisyoli, kasumbanyasa ni lupwanda.

cisonono *li.* (yeji. cisonono) Cilwele cakupelegana pagonana mwanti jwakwete cilweleci akusapikana kupweteka pakutunda nambo soni kuyalo kwakwe kukusakopoka yindu yampela mamina.

cisucila *li.* (yeji. yisucila) Mbamba syasicejewu, syakulila panandi nambo soni syakuluma mnope. Kuŵe. kwi.: lisucila, lusucila.

cisugugu *li.* (yeji. isugugu) Kalombo kakanandi kaguluka kakum'nong'a kumsyuga mundu m'mawiwi kapena m'meso nambo soni kakusataŵa masyega mpela nyuci.

cisumbukute *li.* (yeji. yisumbukute) Cakuyimba cakoposya uwowu ni myasi

cisungulumwamba *li.* Citela catuwaje twakusoma capacilu pawajewaje, catusamba twawanawana twakucejelela

cisunje *li.* (yeji. yisunje) Mesi gaŵaloŵece ni kucuwula mcokwe. Alole soni ngopolo ja citiwi.

cisuwi *li.* (yeji. isuwi) Cinyama camwitinji camangandamanganda gamaswela ni gamapiliwu cangose syakutema mnope nambo soni

cikusalya yinyama yine.

cisyano *li.* (yeji. isyano) Cindu cakulimba mnope cakusacikolosya kutyocela ku mitundu jine ja maganga.

cisyo *li.* (yeji. yisyo) **1** Kola meso gakulola mwangalajilila. **2** Ndamo syakumbika syambone.

cisyoli *li.* (yeji. yisyoli) Kaciŵalo kakakusaŵa pa likuma cakumkuli panandi nambo soni kakusawoneka mpela lupwanda. Alole ngopolo sya cisongoni ni kasumbanyasa.

citagu *li.* (yeji. yitagu) **1** Cindu cakusatenda mundu ndaŵi ni ndaŵi. **2** Maloŵe gakusala ya cindu mwacuŵilisi.

citani *li.* (yeji. yitani) Ulusi wakutelesya wakulimba kwejinji mwanti ŵandu ŵane akusalucila lwawu lwakutejela somba.

citasya *li.* (yeji. itasya) Citela cakutilila pacilu pakwe, camasamba gaŵana cacikusasogola isogosi yekulungwakulungwa nambo yangalya ŵandu.

citela *li.* (yeji. yitela) Cindu cakumela cacikusakula mnope ni kola nyambi ni masamba.

citembo *li.* (yeji. citembo) Cilwele cakusya kapena kwimbasya upande umo wa cilu cisawu ngongolo mwine soni mapwisi.

citengu *li.* (yeji. itengu) Cindu cakusacipanganya kuti atamileje pakutenda yindu yakulekanganalekangana.

citimatima *li.* **1** Upande wakusosekwa mnope wa citela wawukusasimanikwa ndema syejinji mkati mwa nyama ja citela wakuti naga nkuwukatamo citelaco cangalama **2** Upande wa lindanda. wawukusaŵaga wacikasu naga nkulitelekamo.

citimbe *li.* Citela ca capacilu ni masamba gecejewu, cambande syelewu syakulyaga.

Citipula *li.* (yeji. yitipula) Mgunda wangatenda misela nambo kwamba kucocola ni galawusya litaka.

cititimbwa *li.* (yeji. yititimbwa) Uwa wangalyolyopela.

citiŵi *li.* (yeji. yitiŵi) Malo gakutuluka gakusimanikwa pacilikati pa yikwesya.

citiwi *li.* (yeji. yitiwi) Mesi gaŵaloŵece ni kucuwula mcokwe. Alole soni ngopolo ja cisunje.

citolokoso *li.* (yeji. yitolokoso) **1** Cindu cacicejewu cacikusaŵa leleŵaleleŵa cakulukosi ca cinyama ca mtundu wa cijuni cisawu

ngukumbembo. **2** Kasaku kakuŵicila yakulya kakakusaŵa capalukosi pa cinyama mnopemnope ca mtundu wa cijuni. **3** Cindu campela cakuyimba cacikusakopoka ku lukosi ligongo lya kupelembela kwa njete jakusosekwa m'cilu.

citongolo *li.* (yeji. yitongolo) Citela cacijumu mnope. Alole soni ngopolo ja mlaka.

citopola *li.* (yeji. yitopola) Mbepo jamacili jajikusaputa ni kutendekasya matumbela gamakulungwa pa nyasa.

citoto *li.* (yeji. yitoto) Lusongolo lwa cisogosi cisawu cembe.

citotosi *li.* (yeji. yitotosi) **1** Manyi ga cinyama ca mtundu wa cijuni cisawu nguku. Kuŵe. kwi.: ndotosi **2** Kupikanika liwungo cisawu lya ndotosi.

citukule *li.* (yeji. yitukule) Mtesa wekalanjekalanje, kutwa ni kutaga njete kapena matimati getelece ni kutaga mtesa.

citukuta *li.* (yeji. citukuta) **1** Mesi gakopoka pacilu ligongo lya lyuŵa, kamula masengo ni magongo gane. **2** Ndukutila jakupikanika pamalo ligongo lya kuŵala kwa lyuŵa.

citulo *li.* (yeji. yitulo) Pacilikati pa msakasa wa nyumba.

citumba *li.* (yeji. yitumba) **1** Cimanga camwana cangakomala cacigambile kukopoka cimanga nganicitande kuyika **2** mbonda jekulungwa jakuti jijumwile ni atyosisye yamkati nikusunjilamo yindu

citumbo *li.* Kamwanace kakuti kali mu litumbo lya uŵelesi lya mamagwe.

citundilo *li.* (yeji. yitundilo) Ciŵalo ca m'cilu campela kasaku cacikusasunga makweso. Alole soni ngopolo ja cikososo.

citunga *li.* (yeji. yitunga) Cindu cakuluka ni milasi campela lupeta, cakunandipila nambo cacikulungwa kupunda ciselo.

citungula *li.* (yeji. yitungula) Cakumela cakupanda, cakuweleka isogosi yandendela, cakutambala mpela lipeta, nipo cikusakwela itela yine.

citutu *li.* (yeji. yitutu) Malo gakwasa yindu yangasosekwa.

citwelo *li.* (yeji. yitwelo) Citela cesepe cenene cakutwela kapena kupomolela mwituli yindu cisawu yimanga. Alole soni ngopolo ja mwisi.

citwesima *li.* (yeji. citwesima) Umbo syeswela syakusimanikwa mumtwe mwa mundu jwakuti nganacekulupe.

citwitu *li.* (yeji. citwitu) Kutendekwa cindu mwangacijembecela nambo soni mwakusipucisya.

ciukula *li.* (yeji. yiwukula) Nyama syakuwukula ni kutyosya mbeju

syawupandile.

ciumbo *li.* (yeji. iwumbo) **1** Lukonji lya ciwisa lyakusasinga ni kupamba moto pakusosa kujigalila moto kutyoka pamalo gamo nikujaga nawo kumalo kwine **2** citela cakutilila pacilu, camgoji, ca masamba gawana, cakunyata utomoni wakwe.

ciumbu *li.* Citela ceswela, cakutelesya,cakuwuka pacilu pakwe, camasamba ganakasamba nambo gangakula mnope nipo cikusaweleka isogosi yecejewu.

ciunganilo *li.* Cakumela cakutambala ca mciga wakusapangana.

ciwa *li.* (yeji. yiwa) Cindu cacikusatyosya umi mwa mundu kapena cinyama.

ciwala *mtagu.* ŵakongwe ŵa uganja.

ciwambola *li.* (yeji. yiwambola) Citela cakuwuka camadomodomi pacilu pakwe mpela tusanga, camasamba ganakasamba, gaŵana galimolimo soni gakulewupila,cikusasogola tusogosi twelewu, nipo cikusakangala kumela mundando ni m'masugulu.

ciŵata *li.* (yeji. yiŵata) Malo gatyatyatya gangali matumbi ni yikwesya.

ciŵiga *li.* (yeji. yiŵiga) **1** Cindu cagumba ni lilongo cisawu mtala, cikalango ni yine cakutelecela yindu kapena soni kutendela masengo gane. Kuŵe. kwi.: ciyiga. **2** Upande wa lukongolo wapacilikati pa lilungo ni litako. Kuŵe. kwi.: Ciyiga. **3** Upande wa lukongo wakusimanikwa pacilikati la lilungo ni lipuluputu.

ciwilili *li.* (yeji. iwilili) M'bulili wawukusawoneka ligongo lyakuti cindu cine cicijile kuŵala kwa lyuŵa, nyali ni yindu yine.

ciwisa *li.* (yeji. iwisa) Cindu cisawu cakuwala kapena nguwo cakuti cipapwicepapwice.

ciwombola *li.* (yeji. yiwombola) Cindu cakupelaka pamagambo pakuwombola mundu; kuŵeceta kwine: ciwombosi.

ciwukala *li.* (yeji. iwukala) Ciŵalo campela nsaku, cakuŵicila yakulya kuti yigayice, cacikusalumbikana ni matumbo. Alole soni ngopolo ja ciwulawinji.

ciwula *li.* (yeji. yiwula) Kanyama kangongolo mcece kakum'nong'a kutama m'mesi nipo kwenda kwakwe kakusatenda kusumba. Kuŵe. kwi.: Liwula, Lyola.

ciwulawinji *li.* (yeji. iwulawinji) Upande watupindatupinda wa litumbo wakulundana ni ciwukala.

ciwulugo *li.* (yeji. iwulugo) Ciŵiya mnopemnope calilongo cakutelecela ugali.

ciwundo *li.* (yeji. iwundo) Malo gasyelengenye ni kutaŵikanya mawupande ga yindu cisawu ngonji. Alole soni ngopolo sya cikamba ni cilumbo.

ciwunicilo *li.* (yeji. iwunicilo) Cindu cakusiŵila pakamwa pa cindu cijakwe cisawu mpika pakusosa kuteteya kapena kusisa yindu yayili mkati.

ciyele *li.* Ndamo jakulombela acakongwe ŵakupunda jumo. Alole soni ngopolo ja mitala.

cokopola *msa.* Kusola lisimbo mwangasokola mnope.

colowana *msa.* **1** Kutenda yindu mwangakuya katende kakwe. **2** Kutama mwangaŵalagana.

comanjoma *msa.* Kutenda yindu mwakusumbasumba.

comboto *li.* Cilwele cacikusakamula matoga ga cinyama cakulanga ca mtundu wa cijuni cisawu nguku.

come *li.* (yeji. yome) Kanyama kakanandi kakulanga, kameso gamakulungwa, mcila wawulewu ni ngalawesa syakutema nambo soni kakusatama ni kamula makoswe m'majumba ga ŵandu.

cosi *li.* citela canakasamba, catumasamba twelewu mnope, twagangamilila panondi soni twakandapala, cakusingaga ngonji.

coŵela *li.* (yeji. yoŵela) Malo gecije cenene gakojela.

culuya *msa.* Konjecesya kapena kupundasya mlingo wa yindu. Alole soni ngopolo ja tupiya.

cuŵa *msa.* Kutyosya cindu cicamesile kapena kwinjila mu cine.

D

d Cilembo cangapikanika pajika.

dadada *mbika.* Kutenda yindu mwacisyewu. Kuŵe. kwi.: dododo.

dandawula *msa.* Kulosya ngajikutila kapena ngasengwa ni cindu cine cakwe.

de *mbika.* Katika kwa cindu mwakusupucisya.

dedeleka *msa.* Kuŵeceta mwangajimicila kuti ŵane akole lipesa lyakuŵeceta.

dedelesya *msa.* Kulimbicila kulondesya ni kongondesya ngani.

dee *mbika.* Kututa cindu mwamacili soni mwakusipucisya.

delela *msa.* Kwepepasya cindu kapena mundu ligongo lya msingu kapena kawonece kakwe.

deleleka *msa.* Kuwoneka mwakwepepala kapena mwangayika pa mlingo wakwe.

dendecela *msa.* Kutwicila cindu mwangakamulila.

di *mbika.* Mwacikusapikanicila cindu cawusito naga cigwilile pasi.

diwu *mbika.* Mwayikusapikanicila naga mundu aputigwe mwamacili mnopemnope kumgongo.

diwula *msa.* Kuputa mundu kapena cinyama mwamacili.

doda *msa.* Kuponya cindu mwinani ni kucijanga mwakuciwilisyawilisya.

dodoloka *msa.* Kutenda cindu mwangawusimana mtima.

dodoma *msa.* **1** Kusimonga ngani kapena cindu cacitendekwe. **2** Kucomanjoma kapena kayicila pakutenda yindu.

dololoka *msa.* Mteto wakutenda yindu mwangakuwilanjila, kujigalika, kutoleka.

dudulusya *msa.* Kutyosya cindu pamalo pakuciwuta kapena kucituta mwamacili.

E

e Cilembo cakupikanika pajika.

ee *mjonje.* Lilowe lyakulosya kwiticisya.

eee *msupu.* Lilowe lyakulosya kukalamusya kapena kulapa.

elo *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kamulana, kusimicisya nambo soni kwiticisya ngani kapena cindu.

eya *mgu.* Lilowe lyakulosya kusengwa kapena kamulana ni yindu. Kuŵe. kwi.: eja.

F

f Cilembo cangapikanika pajika.

falabu *li.* (yeji. mafalabu) Cilingo cacisyano cambugu cakusajinjicisya moya kapena mesi m'mipope ni yilingo yine.

falacubu *li.* (yeji. mafalacubu) Kalamba kakalewu, kambugu cisawu litumbo kakusaweca ku falabu kuti kasiŵeje kapena kuwugula kabowo kakwinjilila moya m'cubu.

felemu *li.* (yeji. mafelemu) Cilingo cacitela kapena cisyano cakusasomeka mwipupa pa mlango kapena malo gane kuti ataŵilile litanga kapena liwindo.

fetelesa *li.* (yeji. fetelesa) Njete jakusataga mwitaka pakusosa kuti mbeju sikule cenene kapena siŵelekule kwejinji. Kuŵe. kwi.: fotelesa.

G

g Cilembo cangapikanika pajika.

ga *mbika.* Mwakusatendela mundu kapena cinyama naga cili cilumile cine ni meno.

gaa *mbika.* Kulolecesya cindu kapena mundu mwakwendelecela.

gabila *msa.* Kutiŵila ni koposya mtwe m'mesi kwineku uli nkupapila mesigo ligongo lyakulepela kucuwuka kapena ng'ambila.

gada *mbika.* Kugwa kapena gona mwakulosya ngope kwinani.

gadama *msa.* Kutama kapena gona mwakulola kwinani.

gadamika *msa.* Kutamika cindu mwakucilosya kwinani.

gadu *mbika.* Mwayikusaŵela naga mundu kapena cinyama cikatwile kapena kutomokola upande wa cindu.

gagada *msa.* Kucanyandacanyanda cindu kuti cikasawusya pakatanya.

gagadula *msa.* Kuluma mwakusimika meno kapena yiŵalo yine yakulumila.

gagata *mbika.* Mwawukusaŵela kapena kuwonecela kandapala, kuyimba kapena kusasaŵila kwa upande wa cilu kapena cindu ligongo lya ulwele kapena magongo gane.

gagaŵala *msa.* kusupuka mtima.

gagawula *msa.* Kuluma mwakusimika meno kapena yiŵalo yine yakulumila.

gagayicisya *msa.* Kukwetekanya kapena kutaŵa yindu mwangalimbisya.

galagata *msa.* Kuliponya pasi ni galawukagagalawukaga.

galawuka *msa.* **1** Kupitikusya ngope ni kulola kumbali kapena kwawukutyocela. **2** Kuŵa yakulekangana ni cilanga kapena muyaŵelaga kala.

galawusya *msa.* **1** Kucitendekasya cindu kuti cilole mbali jine. **2** Kutendekasya nganisyo kapena ndamo sya ŵane kuti siŵe sine.

galuka *msa.* Kugaŵika mwakulembelela kwa cindu cisawu lipupa mwangapwatukuka mawupande.

galula *msa.* Gaŵa cindu mwakulembelela mwangapwatukulanya mawupande.

gamba *msa.* Kuŵeceta yindu yakupepusya mundu jwine.

gambatukula *msa.* Kulekanganya ni kupwatukulanya mawupande ga cindu.

ganda *msa.* Kupwa kwa cilu ligongo lya kulwala, nganisyo kapena kupelembela yakulya ni magongo gane.

ganga *msa.* Kulenga kapena kucecula cindu cisawu somba ni cilingo cakutema mpela cipula.

gangalama *msa.* Kula ni kulimbangana kwa cilu ni yindu yine.

gangasika *msa.* Kuŵaluka kapena galuka kwa cindu ligongo lya kula kwa miciga, lyuŵa ni yindu yine.

gangasya *msa.* Kugalula kapena kuŵalula cindu cine cisawu litaka mwakulembelela.

ganicisya *msa.* **1** Kwamba kuwanicisya kuti cindu cine citendekwe kapena ticitendekwe. **2** Kumsosela ni kumtendela yambone mundu jwine.

ganisya *msa.* Kusosasosa mumtwe yitiwutende.

gasabu *li.* (yeji. gasabu) Ndamo jakupya mtima mwacitema.

gaŵa *msa.* **1** Kuŵika yindu pakwepakwe. **2** Kulekanganya ni yala cindu caliji cimpepe kuti ciŵe maupande gaŵili kapena gatatu **3** Kucecula kwa cindu cakutema cisawu cipula.

gawu *mbika.* Mwacikusatendela cindu naga cigaŵice m'mawupande.

geya *msa.* Kukopoka kwa mbugo kupitila kukamwa ligongo lya kwikutisya kapena kulwala.

go *mbika.* **1** Kasone ka cindu cakuti acigombile kampepe. **2** Kuluma mwakucopa kapena mwagogoda cisawu mwalikusatendela lijoka. **3** Kusoŵa yakuŵeceta.

gogoda *msa.* Kuputa pa cindu cine mwakusona ndema syejinji mwakuwilisyawilisya.

gojo *li.* (yeji. acigojo) Mundu jwakulepela kukola mwanace ligongo lyakupelembela kwa macili ga uŵelesi m'cilu.

gojoma *msa.* Kumala macili gakamulila masengo.

gojomala *msa.* Alole ngopolo ja gojoma.

golesya *msa.* Kupitisya mpila pa golo nikumwesya cigoli pa ung'asi wa mpila.

1**gologolo** *li.* (yeji. acigogolo) Kanyama kakanandi kakucejelela kamcila wawulewu wamsindo kakumnonyela kutunungula mgongo nipo kakusatama m'yitela.

2**gologolo** *mbika.* Mwacikusaŵela cindu cacitemi mwangagongomala.

goloka *msa.* Kuŵa mwangagongomala.

golosya *msa.* Kukolosya cindu cicaliji cagongomala kuti ciŵe cangagongomala.

goma *msa.* **1** Kusepa citela kuti cikoposye utomoni wakusosekwa pa masengo gakulekanganalekangana. **2** Kwikutila mwakupundanganya malile pa cindu cacikutendekwa.

gomba *msa.* **1** Kuputa cindu ni ligasa yala yili congocele. **2** Kuputa cindu kuti cisone ni nganisyo syakuti ŵandu ŵane apikane. **3** Kuketemula uti kuti jilile kapena jikoposye yipolopolo.

gombela *msa.* **1** Kutukutila cenene kwa malo ligongo lyangaputwa ni mbepo. **2** Kusoma cindu ni uti. **3** Kuputa ngoma ni magasa kuti jisone ni nganisyo syakuti ŵandu ŵane aŵine.

gombelesya *msa.* **1** Kwenesya ngani jakutumile kuti ŵandu ŵane ajipikane. **2** Kusala ngani mwakujikandapasya.

gombokola *msa.* **1** Kugopola ni kulekanganya yindu yakuti yaliji yetaŵetaŵe. **2 3** Kugopolanya cenene mujajendele ngani. **4** Kukasa cilanga.

gombokolanya *msa.* Kumasya cipaka.

gombwa *msa.* Kupela ligongo lyakamula masengo kapena kutenda yindu yine.

gona *msa.* **1** Kuŵa nlugono. **2** Kutamika lisusa mwakulitandalika pasi.

gonana *msa.* Kutenda msangu kapena kutombana.

gonasika *msa.* Kutamanjilwa pamalo moŵa yigala.

goneka *msa.* **1** Kutamika lisusa lya cindu mwakulitandalika pasi. **2** Kuloŵesya mundu jwine.

gongomala *msa.* **1** Kupindika kapena wangagoloka wa cindu. **2**

gopola *msa.* **1** Kukwetekula kapena kuwalatula ciwundo. **2** Kulya ni kutenda yindu yine yangasosekwa kuyitenda mu mwesi wa Namasani.

gopolanya *msa.* **1** Kupwatukulanya kapena kulekanganya yilumbo. **2** Kusala mwamlundunde yijatite pakwenda ngani.

gopolela *msa.* Kuwilisya kulondesya ngani jajilembegwe kapena kuŵecetegwa mu ciŵeceto cine.

gosa *msa.* Kuŵambala kapena kuleka kutenda cindu.

gowa *msa.* Kwinamisya kapena kuciwuta cindu cacili penani ni kuciŵandicisya pasi.

goŵagoŵa *mbika.* Mwayikusaŵela naga cindu cjineme kapena kependeka ni kuŵandicila pasi ligongo lya kusitopelwa, mbungo kapena kuwutigwa.

gowola *msa.* Kutyosya cimanga cacikomale nambo soni cacijumu ku mpesi wakwe.

goya *msa.* Alole ngopolo ja gowa.

gu *mbika.* **1** Kusona mwagungumila kwakusapikanika naga cindu cili ciliputile pa cijakwe. **2** Mwalikusapikanicila liwungo lyakununjila cenene.

gubidi *mbika.* **1** Kwinjila mu cindu cine mwangasigasya upande wine uliwose. **2** Kwinjila m'nyumba, kulutenje ni malo gane gecijile cenene mwangapoposya. Kuŵe. kwi.: gulubid.

gubidisya *msa.* Kututatuta ni kugwisya iŵiya ni yindu yine pakusosasosa cindu.

gubujuka *msa.* Kulekangana kapena kusyembenduka kwa yiŵalo kapena mawupande ga cindu.

gubujula *msa.* Kulekanganya kapena kusyembendula yiŵalo, kapena mawupande ga cindu.

gudubuka *msa.* Kwenda mwakupitikuka pasi mwakuwilisyawilisya.

gudumuka *msa.* **1** Alole ngopolo ja gudubuka **2** Alole ngopolo ja lucocola.

gudumusya *msa.* Kwendesya cindu mwakucipitikusya pasi cisawu citungulu.

guguda *msa.* Kuputa mwamacili.

gugudila *msa.* Kumwa mwangalecesya ni kumalisya mesi kapena yindu yine yiyaliji mu m'gawo kapena cilingo cine cilicose.

guguduka *msa.* Kumyoleka umbo mpaka kutenda lupala.

gugudula *msa.* Kumyola ndewu kapena umbo mwangasigasya.

guguluma ku *msa*. Kutongola mwagungumila.

gugumila *msa*. Kugunda cisawu muwukusatendela mtima.

gugunda *msa*. Kutetemela pa magongo gakulekanganalekangana.

gugusika *msa*. Kuwutuka mwakutoleka cisawu ngawujima.

gugusya *msa*. 1 Kugogoda pa cindu mwakunyemya. 2 Kukoposya maloŵe pa magongo gakusosa kwaŵilanga ŵanace kapena yinyama yine cisawu mwajikusatendela nguku jamkolo kapena tambala.

gulucila *msa*. Kutenda yindu mwangajembecela kuti ndaŵi jakwe jikwane nambo soni nkanakukundisye.

gulugusya *msa*. Kutenda yindu yakusokonesya mwangakupikanila camuko.

guluka *msa*. 1 Kwenda mwinani pakupula mapapiko gakwe kapena pakukamulicisya masengo yilingo yine. 2 Kusumba kutyocela pamalo pacaliji kujakuliŵata pamalo gane.

gulula *msa*. Kuloŵeka cindu m'mesi ni nganisyo syakuti mesi ga likaku gosope gatyoce.

guluma *msa*. 1 Kwapuka kapena kuwugula m'matumbo mwakutotoganya. 2 Kutongola kwa m'matumbo ligongo lya sala kapena magongo gane.

gulusya *msa*. 1 Kutendekasya cindu kuti cijende mwinani. 2 Kukata misumbu ŵali ku unyago.

guma *msa*. Kutongola kwa mbwa pakusosa kwaŵinga ŵandu kapena cindu cine.

gumba *msa*. Kukolosya cindu pakukamulicisya masengo utope.

gumbala *msa*. Kumala malo gakuti ni kutama kapena kutaga yindu yine mu cindu kapena pamalo.

gumbalicisya *msa*. Konjecesya yindu mu cindu mpaka kumalisya malo gosope gagasigele.

gumbasya *msa*. Kutaga kapena kuyika yindu mu cindu cine mwangasigasya malo.

gumila *msa*. 1 Kuŵeceta mwakwesya maloŵe pakusosa kuti ŵandu ŵane ŵatalicile apikane. 2 Kuŵeceta mwakwamba kusinganga pakusosa kulosya wangakamulana ni yakutenda kapena yakuŵeceta ya mundu jwine.

gumu *mbika*. Mwacikusatendela cindu cacikugaŵika cenene m'maupande.

gumuka *msa*. Kugaŵika kapena kupasuka kwa cindu.

gumula *msa.* Kugwisya kapena kupasula cindu cicawunjigwe.

gunda *msa.* **1** Kututula cindu kapena mundu mwamacili. **2** Kuputa cindu kapena mundu ni mtwe. **3** Kukwaya cindu kapena mundu.

gundima *msa.* Mundu jwakugundima ni jwakwimbala mwakusakalisya.

gundulila *msa.* **1** Kutawuna cindu cakulimba msakali. **2** Kupeleka cindu cakulemweceka kapena umboni wawunami.

gunduma *msa.* Kukamula masengo kapena kung'anda ung'asi mwakupupuluma mwanti mpaka akombolece kwawulasya ŵakung'anda nawo ung'asiwo.

gundumuka *msa.* Kuseleleka ni kutyoka pamalo piyawunjicikwe.

gundumula *msa.* Kubalalisya yindu yiyawunjicikwe pamalo pamo.

gungula *msa.* Kupapula yisogosi yosope mu citela.

gungulika *msa.* Kutongola mwagungumila.

gunguluma *msa.* Kutenda yindu mwangali mlundunde.

gungulumya *msa.* Kwapwilinganya ŵandu ŵiŵasongangene pamalo pamo.

gungumika *msa.* **1** Kusimana mwacitwitu. **2** Kugomba ngoma mwamacili.

gungunukula *msa.* Kugopola cindu pakutyosya yakutaŵila.

gungusya *msa.* Alole ngopolo ja gugusya.

guse *mbika.* Mmwakusawonecela mundu jwatemi ni kuŵa cisawu jwangali macili gakutendela cindu cine cilicose.

guseguse *mbika.* Kuŵilinganya kwawula pamlango wa mundu jwine mwangaŵilanjigwa.

gusumuka *msa.* Alole ngopolo ja gundumuka.

guta *msa.* **1** Kugumila ligongo lya kupikana kupweteka. **2** Mundu jwakuguta ni jwakugumila ligongo lya kupikana kupweteka.

gutanga *msa.* Kulila mwakudandawula ligongo lyakuti mundu jwine awile.

1**gwa** *mbika.* Kumula kapena kulimba kwa cindu naga uli ucikamwile, ucikapile, ucigwedanyisye kapena naga uli ucitomasisye.

2**gwa** *msa.* **1** Kupatuka cisawu mwacikusatendela cisogosi kutyocela mwinani kuja pasi. **2** Kupikuka ni kulukutuka pasi.

gwagula *msa.* Kukowola lipende kapena mgoji wa cindu.

gwagwasula *msa.* Kukacula kapena kupapula cindu mwanganyemya.

gwajilisya *msa.* Kutendekwa ni kuleka kwa citendo mwacitema.

gwala *msa.* **1** Kutyoka pamalo mwacuŵilisi. **2** Kumtila mundu jwine pa ulendo wakuti mwapangene kuti timjendele pampepe. **3** Kuleka mele kusala yindu yakuwona pa ngani. **4** Kutyala suŵa pa ndewu.

gwandama *msa.* **1** Kuŵambala pamalo pa magongo gakulekanganalekangana. **2** Kuŵeceta ngani mwacuŵilisi. **3** Kutyala kuti cindu cacikakuputile cikukulusye.

gwapula *msa.* Kukata cindu mwangalondesya.

gwasya *msa.* Kujigala cindu mwakusisa.

gwaŵilila *msa.* Kwenda mwakuŵilila nambo soni panandipanandi mwangatenda mswakanyo.

gwebede *mbika.* Kusona kwa cindu cisawu mwajikusapikanicila mbale naga n'kuciputisya ni jijakwemo.

gwebedesya *msa.* Alole ngopolo ja gubidisya.

gwedela *msa.* Kusukunasukuna kwa cindu pamalo pakwe cisawu mulikusatendela lino naga lili nkusosa kucuŵika mu usinini.

gwele *mbika.* Kwinjila kwa cindu mu cindu cine mwangawonecela soni kusa.

gwelekwe *li.* Mtundu wa cakumela camasamba gamakulungwa cacikusamela mwakutenjela m'matumbi ni mu ukweti nipo cikusaŵa cakucejelela m'cawu.

gwelikwe *li.* Mtundu wa cakumela cam'bili cisawu citela cangatenda maluŵa cakumnong'a kumela m'malo mwacinyesi.

gwesela *msa.* Kusosa kugona.

gwesigwesi *mbika.* Mwakusatendela mundu jwakusosa kugona pakulepela kulilimbikasya cilu cakwe ligongo lya lugongolo.

gwesima *msa.* Kulopa pakutenda yindu.

gweya *msa.* Alole ngopolo ja gowa.

gwila *msa.* Kupatuka nikuyicila pa cindu cine.

gwiligwili *Mbika.* **1** Kwimbala cilu pa magongo gakulekanganalekangana cisawu kulya yakulya yakwenela. **2** Kuyimba cilu pa magongo gakuleknganalekangana cisawu kulumigwa ni tulombo mpela matendewu.

gwindimala *msa.* **1** Kutijila kwisa soni kulimbangana kwa cilu. **2** Kugangalama kwisa soni kulimba kwa cindu.

gwisya *msa.* **1** Kupatula, kuyingalamula kapena kupikusya ni kulukutusya pasi cindu.

I

i Cilembo cakupikanika pajika.

icila *msa*. Mundu jwakuyicila ni Kujigala kapena kukwaya cindu cacili pakutalicila cisawu penani.

ico *m'jonje*. Kukalamusya kapena kupoposya pakusosa kupita pamalo.

igala *mtagu*. Maloŵe gakulosya ciŵalanjilo cangamanyika ca ŵandu kapena yindu.

ika *msa*. **1** Kwenda kutyocela upande wine ni kulungama kwawuli ugwe. **2** Mundu jwakuyika ni jwakwenda ni kujakopocela pamalo pakumalila ulendo wakwe.

ikambilo *li*. Sigasiga sine silisyose syakusalukula mundu naga atawine yindu cisawu miwa, miswaga, mikota ni yine.

ikangana *msa*. Kukopocela ni kusongangana pampepe pamalo.

ikanganya *msa*. Kusonganganya kapena kuwunganya ŵandu pamalo gamo.

ikuta *li*. (yeji. ikuta) Mtundu wa manyasi gangatililika pacilu pakwe gakusatotela maugono ndema sine naga pali pangali yilingo yakwenela.

ilimila *li*. (yeji. ilimila) Ndondwa syasikusawungana pamo nipo sikusawoneka kwigulo nambo soni kuwoneka kwakwe kukusakuyana ni kuyika kwa ula jandanda.

imba *msa*. Kusasaŵila kwa cilu cosope kapena upande cabe ligongo lya kulwala kapena magongo gane.

imo *m'jonje*. **1** Maloŵe gakulosya kuti yindu yikutendekwecela pampepe. **2** Maloŵe gakulosya kuti yindu yitendekwe mwakulandana.

ina *msa*. Kusukunya cilu cakwe mwakwilana ni nyimbo mwine soni ngoma, m'myala ni yine yayikwimbigwa.

inda *msa*. **1** Kusasaŵila kwa cindu cisawu songolo, ndanga ni yine ligongo lya kuciloŵeka m'mesi. **2** Mundu jwakuyinda ni jwakupitikuka cilu cakwe kutyoka ku uswela kuja ku upiliwu.

inga *msa*. Kutopola ni kupwilinganya pamalo mnopemnope yinyama.

ingalamu *mbika*. Mwacikusatendela cindu pakutyalambuka ni kugubuduka kutyoka pamalo pacaliji.

ingalamuka *msa*. Kutyalambuka ni kugubuduka kwa cindu kutyoka pamalo pacaliji.

ingalamula *msa*. Kututa ni kugubudusya cindu kutyoka pamalo pacaliji.

inyasya *msa.* Kumilimisika pakusosa kulosya kukana cindu.

isya *msa.* Kwimika ni kuleka lipuje kuti likopoce mumbula ni mkamwa mwakupepela cisawu mwacikusatendela cubu naga cili cipowece pakusosa kulosya kusakalika kapena kusengwa ligongo lya kumala kwa cipaka.

ituka *msa.* Kutejekuka mwamacili kwa cindu cisawu mwajikusatendela uti kapena citega.

itula *msa.* Kutejekula cindu kuti cikamule masengo gakwe cisawu mwayikusaŵela pakugomba uti.

iyayi *m'jonje.* Maloŵe gakulosya kukana, kusisya kapena ngakamulana ni yindu yayikutendegwa kapena yayikuŵecetegwa.

J

j Cilembo cangapikanika pajika.

ja *msa.* Kutyoka pamalo gawaliji nikusimanikwa uli malo gane.

jagama *msa.* Kwenda mwakutundajila.

jajaŵala *msa.* Kuŵa pacanya pa mesi ngatiŵila kapena kutitimila.

jala *msa.* Kuyika yindu mwakuŵalaganya cenene ndema sine mwakuya mlundunde wakwe.

jaliŵa *msa.* Kukola upile wakupata yindu yambone yakusosekwa pa umi wakwe.

jaluka *msa.* **1** Kuŵagula pakutenda kapena kuŵeceta yindu yangalumbana. **2** Kuwocela papaswela yindu yayiŵele yili nkutendegwa kapena kuŵecegwa mwacuŵilisi. **3** Kuŵa cangali usito.

jalukangana *msa.* Kukalamuka ni kutenda yindu mwangali cisito.

jalukula *msa.* Kupwatukula yindu yiyasajikene kapena kwaligwa cenene.

jalusya *msa.* Kuwandisya ngani syangasosekwa kusimanya ŵane syakwaya mundu jwine.

jamani *mgu.* Maloŵe gakwaŵendela acimijakwe mwakwadandawulila kuti akukamucisye.

jamba *msa.* Kuwunicila cindu kapena kukamula cindu kapena malo gane ni ligasa lyewumbutukule.

jambanya *msa.* **1** Kupicika kandanda ulusi kapena lukonji pa cindu cakukolosya **2** kukamulisya yindu iŵili kuti ikamulice cenene pampepe.

jambila *msa.* 1 Kukopa mundu jwine pa magongo gakulekanganalekangana 2 kung'ambila / kusuga pacanya mesi.

jambucila *msa.* Kulungula kutyocela upande ucaliji kuja upande wine.

jambula *msa.* Kulemba kapena kulokota kaŵe kapena maloŵe ga cindu kwisa soni mundu.

jambulila *msa.* 1 Kunucisya kuti upikane liwungo cisawu mwajikusatendela mbwa 2 kujigalila ya ŵandu ŵane.

jamila *msa.* 1 Kugumila ligongo lya woga kapena magongo gane. 2 Kugumila pakusosa kulosya kuti yakutenda kapena yakuŵeceta mundu jwine ngawukukamulana nayo mwine soni yangalumbana.

jamuka *msa.* Kum'salila kapena kum'tenda mundu kandu kane kakwe kuti alece kutenda yindu yakulemwa.

jandika *msa.* Kulolela pakusosa kuti ukakulusya cindu cawukusosa kuciputa kapena kucisoma.

jando *li.* (yeji. jando) Unyago wakata misumbu wakusawumbala acalume.

janga *msa.* 1 Kukamula cindu cacikwenda mwinani. 2 Kwitika mundu jwine ali akuŵilasile kapena kukuŵeceta.

jangala *msa.* Kuŵina mnopemnope ligongo lya kusengwa.

jangalusya *msa.* 1 Kukulumika pakutenda cindu. 2 Kuleka kukamulicisya masengo mele yakuteteye acimijakwe.

jangangana *msa.* Kuŵeceta mwakuwusyanila maloŵe.

jangata *msa.* Kunyakula ni kujigala cindu m'myala.

janguciya *msa.* kucembulusya kapena kutenda yindu mwacalu.

janguya *msa.* Kukulumika pakutenda yindu.

janika *msa.* Kuyika cindu palyuŵa, pakutukutila kapena pakupita mbepo kuti cijumule kapena kulagala.

janjila *msa.* Kuŵeceta nawo pa ngani jajikuŵecetegwa.

janukula *msa.* Kutyosya yindu yiyajanicigwe.

japuka *msa.* Kukopoka kwa manyi ku lupwasi mnopemnope lwa mwanace.

jasa *msa.* 1 Kuponya cindu pamalo pane mwamele ligongo lyangacisosa. 2 Kuyika cindu pamalo nikuciliŵlila mpaka kusokonecela. 3 Kuleka kukamula cindu.

jasama *msa.* Kupaŵangula kukamwa pa magongo gakulekanganalekangana.

jasamukula *msa.* Kukoposya mbepo mumbula ni mkamwa mwamacili

nambo soni mwalisegwe ligongo lya kunyelenyesya kapena liwundika.

jasamula *msa.* Alole ngopolo ja jasamukula.

jasanga *msa.* Kuŵeleka mwanace jwam'wile cile.

jasasya *msa.* Kumwalamwasya yindu kuti yipiteje mbepo cenene kuti ijumule citema.

jasika *msa.* **1** Kugwa kwa cindu kutyocela mu cilingo mu caliji. **2** Kusokonecela ni wangapatika wa cindu.

jasilila *msa.* **1** Kusoma maganga ni yindu yine pa cindu kapena mundu **2** kulecelela cindu cili nkonasika **3** kumlecela mundu cindu cajonasile kuti ciŵe cakwe.

jasimisya *msa.* Kwapa acimijakwe cindu cakwe kuti acikamulicisye masengo pambesi pakwe nikukuwucisya.

jatusya *msa.* Kuyika cindu mwakuŵandicisya moto kapena pa lyuŵa kandaŵi kamnono.

[1]**jawa** *msa.* Kumkamula mjwakwe pa ung'asi wa cipako ca m'mesi.

[2]**jawa** *mbika.* Maloŵe gakulosya kupepuka kwa cindu.

jawajawa *msa.* Kwenda ni kujajaŵala pamesi kwa cindu mwakwela ni kutuluka pa matumbela nambo ngatiŵila.

jawaluka *msa.* Kuwumbuka ni kwima mwacitema.

jawula *msa.* Kutyoka pamalo ni kwenda kulungama malo gane.

jawusya *msa.* kutyosya cindu pamalo picaliji nikuja naco malo gane.

jegama *msa.* **1** Kutama mwakulicinjika pa cindu cine kuti ukayika pasi mnopemnope ligongo lyakupela kapena kulwala **2** kwalamila ŵane pakutama.

jegamika *msa.* Kutamika cindu mwakucinjika pa cindu cijakwe.

jegamukula *msa.* Kutyosya cindu ciwacinjice pa cindu cine.

jejeka *msa.* **1** Kwimika cindu mwakucinjika pa cindu cine. **2** Kutaŵa kapena kuwugala cindu mwagagayicisya.

jejekula *msa.* Kutyosya cindu cicajimicikwe mwakucinjika pa cijakwe.

jejema *msa.* **1** Kutenda cindu mwakutojimatojima. **2** Kututa manyi mwamacili kuti gakopoce ku lupwasi.

jelajela *m'jonje.* Maloŵe gakulosya kwenda kwa cindu mwakujajaŵala pakwela ni kutuluka matumbela pa mesi.

jeluka *msa.* 1 Kuŵa cangali msimbo kapena kuti cangasokoka 2 kujigalika kwa yindu mwangasitopa

jelusya *msa.* Kusala yakulungamika yakuti mundu akuye ni kuyitenda.

jembeceya *msa.* Kulindilila kutendekwa kwa cindu.

jembula *msa.* 1 Kupala pacanya pa cindu pakucitendekasya kuti citepekane 2 kutyosya ugali kapena mboga pamoto.

jenanila *msa.* Kwenela kapena kukwanila kwa cindu.

jenda *msa.* 1 Kwawula pawujo pakunyakula ngongolo ni kuliŵata pasi mwakupocelangana. 2 Kwawula ni kugamanya malo gakulekanganalekangana. 3 Kukomboleka ni kwawula pawujo kwa cindu cacikutendekwa.

jendajenda *msa.* Kwawula malo gakulekanganalekangana mwakutotoganya.

jenela *msa.* 1 Kuŵa cakulungamika ni cakusosekwa pa cindu cacikutendekwa. 2 Kuwanda ni kumanyika malo gosope. 3 Kukwanila upande wosope wakusosekwa.

jenesya *msa.* Kuwandisya ngani kuti ŵandu ŵane ajimanye.

jenga *msa.* Kupanganya mawuta gakujilima kutyocela ku yindu cisawu mtesa, nyama kapena mbalika.

jengula *msa.* Kutyosya yindu yangalumbana cisawu yiswani ni yine yayikujajaŵala mu mkaka mawuta ni yine.

jengwa *msa.* Kuŵa jwakusimonga ligongo lya yayitendekwe.

jenjela *msa.* 1 Kutwa yindu yakoposya mawuta kuti ikoposye mawuta 2 Kucijila pakusosa kuti cindu kapena mundu akasimana ni pwetesi.

jenjetukula *msa.* Alole jengula.

jepepala *msa.* Kukola m'bili wawunandi.

jepula *msa.* 1 Kukata cindu panandi kuti cijipipe. 2 Kulinga yindu cisawu utandi, yimanga ni yine mwangagumbasya cakulinjila.

jesambula *msa.* 1 Kupala pakusosa kutyosya yindu cisawu makokoto, yitinisi ni yine. 2 Kukwaya pakupisyangana.

jesya *msa.* Kwamanyisya ŵandu kuti ukwete yindu yakusumisya.

ji *mbika.* 1 Maloŵe gakulosya wangapikanika wa maloŵe kapena lisegwe. 2 Maloŵe gakulosya kuti utenga nganiwuyika.

jigala *msa.* 1 Kunyakula ni kutyosya cindu pamalo pacaliji. 2 Kuŵa ni kwenda ni cindu pa ulendo.

jigalika *msa.* Alole ngopolo ja dololoka.

jigalwa *msa.* 1 Kunyakuligwa kwisa soni kukokolegwa ni mesi kapena cindu cine. 2 Kutoleka ni yindu.

jigana *msa.* Kusimana kapena kupata.

jiganya *msa.* Kum'manyisya mjakwe katende ka yindu.

jigasya *msa.* 1 Kukamusya kunyakula ndundu. 2 Kutendesya kuti mundu ayice ni cindu. 3 Kutendesya kuti mjakwe cimpate cindu cine cakwe cisawu mcesela.

jigasyana *msa.* 1 Kunyakula cindu cimo ŵandu yigala. 2 Kutendesya kuti cindu cicimpatile jumo jwinejo nombe najo cimpate.

jijilijijili *mbika.* Maloŵe gakulosya yakusati mundu pakuyumbayumba ligongo lya kutupa kwa masengo.

jika *mkwimi.* Kuŵa jwangali mjakwe.

jikuta *msa.* Kulya kapena kumwa mpaka kuyika pamlingo wakwenela kupelela yakulya mlutumbo.

jikutila *msa.* Kukamulana ni yayiŵecetegwe kapena yayitendegwe.

jila *msa.* 1 Kusala kapena kuŵeceta maloŵe. 2 Kutenda kwa cindu.

jilana *msa.* 1 Kusyoŵekana ukangani uli umasile. 2 Kutamana pa cindu cakutendekwa. 3 Kukamulana kwa ngani kapena yindu.

jilanya *msa.* 1 Kusyoŵekanya ŵandu kuti atandile soni kukamulana. 2 Kupeleka yindu mwakulandana. 3 Kuyika yindu yakutamana m'malo mwakwe.

jilijili *mbika.* Maloŵe gakulosya kutetemela kwa cilu ligongo lya woga, kulwala niyine.

jilijita *msa.* Alole jilijitika.

jilijitika *msa.* Kutetemela kwa cilu ligongo lya woga, kulwala ni yine.

jilili *mbika.* 1 Maloŵe gakulosya kwenda mwakwendelecela kwa yindu cisawu mesi, miyasi, misosi ni yine. 2 Maloŵe gakulosya kwenda mwacinunu.

jililika *msa.* Kucijigwa ni kusisika kwa cindu.

jililwa *msa.* 1 Kulepela kukula ni kulewupa ligongo lya kutupa kwa mesi, kunandipa cajila ni yine. 2 Kutama mwangasangalala ligongo lyakwasika kwa mwanace/wankwakwe kapena mlongo mjawo.

jilima *msa.* Kwenda mwakwendelecela kwa yindu cisawu mesi, miyasi,

misosi ni yine.

jiliwuka *msa.* Kukopoka iŵenga pa cilu.

jiliwusya *msa.* Kutojimya ni yitendo.

jilula *msa.* Alole ngopolo ja jengula.

jima *msa.* 1 Kuŵa cilili. 2 Kuleka kutenda cindu. 3 Kukola citumbo. 4 Kukana kumpa mundu yindu yakuyisosa kutendaga kuti ugwe ukwete.

jimba *msa.* 1 Kusala ngani kapena adisi. 2 Kuputa kapena kulisya cindu cisawu citolilo, pinto, ni yine. 3 Kukoposya liloŵe mkamwa kapena mu mbula lyakoliga ni kupikanika mwanyimbo.

jimbala *msa.* Kugundima kapena kukula kwa cilu kwangaŵaga kwakuyika ni ulwele.

jimbula *msa.* Alole ngopolo ja jengula.

jimicila *msa.* 1 Kuleka kutenda cindu mwakwamba kupumulila kaje. 2 Kutendesya kuti mundu kapena cindu cilece kwenda mwakuya yasosile mundu jwine.

jimika *msa.* 1 Kulekasya kukamula masengo kuti yindu yine ayikolosye kaje. 2 Kutendesya kuti cindu ciŵe cilili.

jimilila *msa.* 1 Kuŵa cilili ŵandu ŵane ali atemi pasi. 2 Kuŵa pamalo m'malo mwa mundu kapena ŵandu ŵane. 3 Kutunda makweso.

jimisya *msa.* Kutendesya kuti mundu kapena cindu cilece kwenda.

jimuka *msa.* 1 Kutyoka pamalo pawagonile nikutama kapena kwima. 2 Kumala lugono ni kuŵa mesope.

jimusya *msa.* 1 Kwatendesya ŵane kumala lugono ni kuŵa mesope. 2 Kutandisya cindu cicawile kapena kuliŵalika. 3 Kutendesya cindu cicagwile kuŵa cilili.

jina *msa.* Kupilisya cindu mnopemnope pakuciloŵeka m'matope.

jinama *msa.* 1 Kupinda mgongo cakuwujo. 2 Kugwisya mtwe ni ngope ni kulola meso pasi.

jinamuka *msa.* Kwimusya mtwe ni kulosya ngope.

jinamukuka *msa.* Alole ngopolo ja jinamuka

jinamukula *msa.* Kwimusya mtwe wa mundu jwine kapena wake ni kulosya ngope.

jinamukusya *msa.* Kutendesya kuti mundu ajimusye mtwe ni kulosya ngope jakwe.

jingalamula *msa.* Alole ngopolo ja ingalamula.

jinicila *msa.* 1 Kuŵenda kuti jwine akole upile. 2 Kupeleka ucimbicimbi.

jinicilana *msa.* Kutamikana mwamtunjelele pakutenda ndamo syambone.

jinicilwa *msa.* Kukola upile.

jinicisya *msa.* 1 Kuŵenda mnope kuti jwine akole upile. 2 Kutenda yiyaŵendegwe.

jinikanya *msa.* Kukamulanya ŵandu ŵaŵaŵengene.

jinji *mtagu.* Maloŵe gakulosya kuti yindu, yinyama kapena ŵandu apali yigala.

jinjila *msa.* Kupita ni kusimanikwa mkati mwa cindu.

jinjilanya *msa.* Kwinjilila ni kukologanya pa yitendo.

jinjilila *msa.* 1 Kutyoka ni kulungama upande wine wakwe. 2 Kutenda nawo yitendo yakuti ngayikukukwaya nambo soni mwangapegwa ukoto.

jipi *mtagu.* Maloŵe gakusala ya lisusa lyalinandi.

jipipa *msa.* Kuŵa ni lisusa lyalinandi.

jipipisya *msa.* Kuŵa kapena kutendekasya kuŵa ni lisusa lyalinandi.

jipula *msa.* Kutegula cindu pamoto.

jisa *msa.* Kulungama kapena kuyika kumalo.

jita *msa.* Kukusulila pasi yindu yakujilima cisawu mesi mawuta ni yine.

jiticisya *msa.* 1 Kukamulana kapena kukunda yakuŵeceta kapena yitendo ya mundu jwine. 2 Kwimba nyimbo mwakunkuya jwakulongolela.

jitika *msa.* 1 Kukoposya maloŵe pakwanga kuŵilanga kwa mundu jwine. 2 Kukusucila kapena kwasicila pasi kwa yindu yakujilima cisawu mesi, mawuta, mkaka ni yine. 3 Kwawula kumalo kujakupikana yakukusosela mundu jwine.

jitila *msa.* Kusulucisya kapena kumisila yindu yakujilima cisawu mesi, mkaka ni yine.

jitula *msa.* Kuyika cisyano pamoto ni kuciposya panandipanandi ni nganisyo syakuti cijoloŵe.

jiŵa *msa.* Kujigala cindu ca mundu jwine mwagwasya kuti ciŵe cakwe.

jiwula *msa.* 1 Kuyika pakukomala cisawu mucikusatendela cisogosi nipo ndema syejinji kawonece ka makoŵa kakusapitikuka kuŵa gecejewu, cikasu ni kawonece kamtundu wine. 2 Kukoposya mtwe kwa cakuyimba cisawu cisumbukute.

joca *msa.* Kuyika cindu pa moto kuti cipye.

jocelela *msa.* Kulumbikanya yindu pakukamulicisya masengo moto.

joga *msa.* **1** Kutaga mesi ni kukulumula cilu kuti likaku lityoce. **2** Kukopoka miyasi kwikuma mwakusatendela mwali jwakusile ni kutanda kulwala kumwesi.

jogoja *msa.* Kuŵeceta mwakusinganga.

jogopa *msa.* Kukola woga.

jogoya *msa.* Kutendekasya woga.

jojela *msa.* **1** Kumpaka kapena kumlambucisya mundu ngani jankanatenda pakwamba kulundanya nganijo ni ndamo sya mundujo. **2** Kupanganya mtela wakuti cisango cikamkamule mundu jwine m'malo mwa msaŵi jwene.

joloŵa *msa.* **1** Kuweŵa, kutililika kapena ngalimba **2** Ngasawusya kapena kupweteka kutenda.

joloya *msa.* **1** Kutendesya cindu kuti ciŵe cakuweŵa, kutililika kapena cangalimba. **2** Kutendesya yindu kuti yiŵe yangasawusya kapena yangapweteka.

jomboka *msa.* **1** Kokoka ni kukulupuka pa magambo ni yipaka yine. **2** Kutyoka lisi line kuja lisi lijakwe lya yindu cisawu msewo, lusulo nyasa ni yindu yine.

jombosya *msa.* **1** kokola ni kukulupusya mjakwe pa magambo kapena yipaka yine. **2** Kutyosya cindu kapena mundu ni yine lisi line kuja nayo lisi lijakwe lya yindu cisawu msewo, lusulo, nyasa ni yine.

jonanga *msa.* **1** Kukamulicisya masengo cindu mwangalumbana. **2** Kutendesya cindu kuti cilece kukamula masengo. **3** Kuŵeceta yindu yakulisakacisya ngani.

jonasika *msa.* **1** Kusakala ligongo lya kutamanjilwa, ukati ni magongo gane. **2** Kuleka kukamula masengo.

jonga *msa.* Kwinjisya cindu mkamwa ni kuciminyaga ni ngomo cisawu mwakusatendela mwanace ni liŵele.

jongola *msa.* Kukolosya ni kutendekasya cindu kuŵa cagoloka.

jongolela *msa.* **1** Kumsalila mundu yakwenela kutenda kapena kuŵeceta. **2** Kutendesya cindu cisawu galimoto, njinga liboti ni yine kuti ijende ni kulungama ku mkuli wakwenela.

jongolomya *msa.* **1** Kupwilinganya kapena kukwipusya yinyama. **2** Kuwula

ngani kapena yindu yakusosekwa kuti ŵandu ŵane akayimanya.

jongosya *msa.* Kutendesya kuti mundu jwine akolosye cindu kuti ciŵe cagoloka.:kuŵe kwi: jongolesya.

jonjecesya *msa.* 1 Kupwatika yindu pa yine yayipali kala. 2 Kulunda ngani kapena cindu kuti ciŵe cacikulungwa kupunda mwaciŵelele.

jonjela *msa.* Kutenda yindu yakulandana ni yakusatenda acinangolo ŵakwe.

josocela *msa.* Kutamilicika cenene m'malo mwakwe kwa yindu yayitemi mwakuwunjicigwa pamalo.

josya *msa.* Kumtaga mesi ni kumkumula jwine kuti likaku lityoce.: kuŵe kwi: jojesya.

jota *msa.* Kutama mwakuŵandicila moto kuti jimtyoce mbepo.

jotela *msa.* 1 Kutama palikuŵalila lyuŵa pakusosa kujipata ndukutila ja lyuŵalyo. 2 Kwenda cenene kwa yitendo.

joŵeleka *msa.* Kuloŵeka yindu cisawu yimanga, mapemba, usanje ni yine m'mesi.

ju *mbika.* Maloŵe gakulosya kutukutila.

[1]**juga** *msa.* Kuŵenda cindu canganukola kapena caukwete nambo cili cangakwana.

[2]**juga** *li.* Ung'asi wakutuyana ni iganda nipo jwapundile akusajigala mbiya, yuma, kapena yindu yine yasonjile ŵakutuyanawo.

juguwala *msa.* kutenda matusa ligongo lyakupya ni mesi gamoto kapena cindu cine cakwe.

juguwasya *msa.* Kuteleka yindu panondi mwakandaŵi kuti tacimalisya kandaŵŵi kane.

juja *msa.* Kusengwa ligongo lya kukulupuka ku cindu cakogoya.

jujika *msa.* Kuŵa jwangali usuci.

jujuluka *msa.* Kunyung'unya kapena kunyang'ganya kwa cindu.

jukula *msa.* Kugwagula makungwa ga citela.: kuŵe kwi: kowola, gwagula, palagula.

jumana *msa.* Kukangana mnope kwa mpaka kutandisya umenyani.

jumi *mtagu.* Maloŵe gakulosya kuti cindu cikwete macili gakukula, kulya ni ni kuŵeleka nipo pambesi pakwe ticiciwa.

jumilila *msa.* Kumala kwa mesi mu mpika, m'nyasa ni malo gane.

jumu *mtagu.* Kuŵa cangali macili gakuŵeleka cisawu mwacikusatendela caumi cacikongwe.

jumula *msa.* **1** Kumalila cile mesi kapena ciŵisi. **2** Kulimba cisawu muwukusatendela ugali naga umpite mbepo. **3** Kuwa cisawu muyikusatendela yakumela naga pali pangali mesi. **4** Kumala macili gakuŵelecela cisawu mwacikusatendela caumi cacikongwe.

jumulila *msa.* Kumala mesi kapena ciŵisi ni kukanilila pa cindu cine.

junda *msa.* **1** Kwiwulisya mnope. **2** Kuŵa ni cilu cacilenje kapena cacinandi.:kuŵe kwi: ganda, kwalamasika. **3** Kunyoŵa mnope.

jungusya *msa.* Kucapa cindu mwagamba kucipaka mesi cisawu kugulula.

junguya *msa.* Kuwundika ni kusangusya mesi m'kamwa kuti sigasiga sya yakulya sityoce.

jutuka *msa.* Kupepelucila kunyuma.

juŵa *msa.* Kutama pamalo pangawonecela.

juŵilila *msa.* Kutama pamalo pangawonecela kuti uyiwone yakutenda kapena unkamule jwine.

juwuka *msa.* **1** Kutyoka pamalo piwajuŵile ni kuŵa pakuwonecela. **2** Kumanyika kwa ngani kapena yindu yiyasisice.

juwula *msa.* Kuwumbula ngani kapena kutamika yindu yiyasisice pakuwonecela.

K

k Cilembo cangapikanika pajika.

kacamba *li.* (yeji. acikacamba) Mtundu wa cijuni camang'omba gacisamba, makongolo gelewu soni jimo mwa ngalaŵesa syakwe jikusakola meno.

kacele *li.* (yeji. acikacele) Citela cakusogola njele.

kacelenga *li.* (yeji. acikacelenga) Mtundu wa mikanda jenandinandi mnope.

kaceni *li.* (yeji. acikaceni) Somba jakukamwa kwakulewu soni jana meno.

kaceŵe *li.* (yeji. acikaceve) Umo mwa mitundu ja itela yangalakatisya masamba namose ndaŵi ja cawu.

kaci *mbika.* Kununga kwakusakalisya mnope.

kacika *msa.* **1** Kuŵala nguwo kapena cindu cine mwakulisungusya kapena kuŵiliga **2** kwendelecela kukamula masengo kapena kutenda yindu yine namose yindu yine ngayikwenda cenene.

kaconja *li.* (yeji. acikaconja) Kajuni kamwana kamanyunya gakulandana ni kandindi.

kacukula *msa.* Kupapula cindu mwamacili.

kagula *msa.* **1** Kukuya mundu, ŵandu kapena cindu **2** kwanga yakuŵeceta ya ŵandu ŵane pawupikene kuti ŵanduwo akuŵeceta ya ugwe.

kaje *m'jonje.* Liloŵe lakulosya kuti kandu kapena masengo gane tigatendecekwe gane nkanigatendecekwe.

kajekaje *m'jonje.* Liloŵe lakulosya kusimicisya cindu cine, soni ndaŵi sine pakuŵanicisya yindu iŵili.

kakalakakala *m'jonje.* **1** Kusosasosa yindu. **2** Kutenda yindu yangawoneka mate gakwe.

kakalika *msa.* Kwenda mwakulijogopela mpela kuti pana cindu cakucijembecela kuti ticiŵice.

kakawukuka *msa.* Kutyoka kwa yindu cisawu utoto pa cindu.

kakawukula *msa.* Kutyosya yindu cisawu utoto pa cindu.

kakawula *msa.* Kumenya kapena kugambatula lipende kapena likunami mwamacili.

kakoko *mlanji.* Maloŵe gakulosya kuti kandu kakwe nganikaŵa kane nambo kakukawona kapena kakukagambako.

kakolong'ombe *li.* (yeji. tukolong'ombe) Kamsengo ka ndembo kamwana.

kakoŵa *li.* (yeji. acikakova) Mtundu wa cijuni cacikusaŵa ceswela, nipo mang'omba gakwe gosope gakusawa geswela.

kala *m'jonje.* Liloŵe lyakutagulila ndaŵi ja munyuma panondi.

[1]**kalakala** *m'jonje.* Liloŵe lyakutagulila ndaŵi jamunyuma mnope.

[2]**kalakala** *mlanji.* Maloŵe gakulosya kuti kandu kakwe nganikaŵa kane nambo kakukawona kapena kakukagambako.

kalakata *mbika.* Kupikanika mwakumwaga.

kalakatala *msa.* Kuŵa cangajoloŵa nambo soni cangatililika naga uli ucitikite ni yala.

kalalicisya *msa.* Kulosya ngalwe kwa mundu kusepucila mu maloŵe kapena itendo yakulekanganalekangana.

kalalika *msa.* Kwenda camumbali mpela mwajikusajendela ngala.

kalalisya *msa.* Kutenda yindu yangalwe kwa ŵandu ŵane.

kalama *msa.* Kucenga litala lyawukwenda kapena kucenga katende ka yindu yine ligongo lyacisawusyo cine.

kalamucila *msa.* Kutenda yindu mwakumanylila kuti jwine akasakupunda.

kalamuka *msa.* Kutenda yindu yambone yakuyilepela ŵane, yambone kapena yacabe.

kalanga *msa.* **1** Kuteleka cindu mwangakamulisya masengo mesi, gamba kuŵika yinduyo, cisawu cimanga, mtesa wejumu ni yine, muciwaya nikuweyesyaga kuti mpaka iwice pamlingo wakulibwa **2** kuteleka yakulya pakukamulisya masengo mawutape.

kalaŵandula *msa.* Kutyosya likalaŵandu pa liŵanga lalikupola.

kalaŵila *msa.* Kusakalisya cindu cine pakucikamula kapena kucikwaya ni mataka, matope kapena yindu yine.

kalawisa *msa.* Kuŵika cindu cine m'mesi kuti nombe naco cisuce kuŵa mpela mesi.

kaleje *li.* (yeji. acikaleje) Kanyama kecejewu kamtundu wa gologolo kamcila wa wajewaje.

kalengo *li.* (yeji. acikalengo) Kanyama kecejewu, kakusuga ni kulya somba.

kaligoselo *li.* (yeji. acikaligoselo) Mtela wakusakulupilila ŵandu kuti ukusakamucisya kuligosa ku usawi wa ŵandu ŵane.

kalikutule *li.* Mtela wakumasya ndaka.

kalilang'ombe *li.* (yeji. acikalilang'ombe) Cijuni cakamula somba cecejewu mtwe.

kalilole *li.* (yeji. acikalilole) Ligalasi lakulilolela nipo lalinganyigwe mwakuti pawukulilola, ukusajiwona ngope jako cenenepe paligalasipo.

kalipa *msa.* Kuŵeceta kwakumjamuka mundu jwatesile yindu yakusakalika.

kalipila *msa.* Kum'ŵeceta mundu jwine mwakulosya kuti yatesile yikusakalisye.

kalisace *li.* (yeji. acikalisace) Cakumela cakusogola tusogosi twambele twaŵanaŵana cacikusamela pa m'yitela.

kalombe *li.* (yeji. tulombe) **1** Lung'wanu lwakusosa kulombela kapena kulombegwa **2** kangoma kakanondi.

kalula *msa.* **1** Kupapula cindu mwamacili mpaka mkati mwakwe **2** kuŵanda kapena kuwuwuta litinji pakusosa kulinganya litala.

kalulila *msa.* Kukwanilisya cindu ciwalangene ni mundu kapena ŵandu ŵane kuti tucitenda

kalume *mtagu.* makumi likumi.

kalunga *li.* (yeji. acikalunga) Kanyama kamwitinji, kakanandi mpela come, kakalamuka nambo soni kakuwutuka mnope, kamawiwi gelewu kwisa soni meso gamakulungwa.

kam'manya *li.* (yeji. acikam'manya) Mtundu wa cinangwa cakunong'a.

kama *msa.* Kuminya maŵele ga mbusi kapena ng'ombe nikukoposyaga mkaka.

kamaje *li.* (yeji. acikamaje) Cilingo cakumyolela umbo, ndewu kapena kukatila yindu yine.

kamanga *msa.* Kukamula mwakutomanya malo gagakupweteka ni ciwisa cenyoŵe.

kamata *msa.* Kutenda cisawu kuminya ugali wawugaŵile pakuwukolosya mbamu.

kamatana *msa.* **1** Kutama mwakuŵandikana mnope. **2** Kunyambatililana kwa yindu.

kamatanya ku *msa.* **1** Kuyika yindu mwakuyiŵandikanya mnope. **2** Kunyambatikanya yindu.

kamatila *li.* kalwele kangatenda nako cimbusi soni makweso ngatunda, mnopemnope kakusayika ligongo lyakulogwa.

kambanjule *li.* (yeji. acikambanjule) Cijuni caliwuka cakulandana ni ngunda.

kambelembele *li.* (yeji. acikambelembele) Mundu jwa ndamo syakusapangana mnope, jwangatamilicika pamalo gamo soni jwaunami ni jwawiyi.

kambelenje *li.* (yeji. acikambelenje) Manyasi gaŵanaŵana gejinji gakuŵijikana kapena yisici yepye moto.

kambula *li.* (yeji. acikambula) Uti wakulinganyigwa ni itela kapena yindu yine wagamba kujogoya nawo inyama kumigunda kapena kumatimbe.

kambwate *li.* (yeji. tumbwate) Kacindu kakusapocela mundu mwakonjecesya pa cindu casumile.

kamili *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti cindu cili cosope cangakata kapena kusapula.

kamkukute *li.* (yeji. acikamkukute) Mtundu wa linjici lyakutama m'yitela.

kamo *mtagu.* Liloŵe lyakutagulila ciŵalanjilo cakutenda cindu kampepe kapena kulosya kandu kampepe.

kampandangulile *li.* (yeji. acikampandangulile) Mtundu wa yijuni yakoliga pakulila.

kampepe *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kuti citendoco catendecekwe kamo basi.

kamtikutiku *li.* (yeji. acikamtikutiku) Kajuni keswela mwine mwampiliwu, kalisegwe, kakuŵisyaŵinisya mcila nambo soni kakusimanikwasimanikwa malo gakutama ŵandu.

kamucisya *msa.* Kutenda cindu mmalo mwa mundu jwine ligongo lyakuti mundujo apesile, akutenda masengo gane, nganakola lunda lyakutendela masengogo kapena pamagongo gane.

kamula *msa.* Kukamula ni kukwaya cindu ni ligasa.

kamulila *msa.* **1** Kuyika cindu m'myala. **2** Kutenda msangu ni mundu jwine mwakumcisya.

kana *msa.* kusala kapena kulosya nganisyo syakuti ngawukusosa kutenda kandu kane.

kanangula *msa.* Kusalicisya kapena kulosya mwangasigasya nganisyo syakuti ngawukusosa kutenda kandu kane.

kanda *msa.* Kuwanganya yindu yakulekanganalekangana kuti utelece nikupanganya cindu cimo campaka kulya.

kandapa *mbika.* Mwacisaŵela kapena kuwoneka cindu cakuti nganiciŵa cakwepepala.

kandapala *msa.* Kukula mbuwa kapena kulimba cisawu mwalikusatendela likoko.

kandawila *msa.* Kusimonjesya kwa cindu.

kandeya *li.* (yeji. acikandeya) Citengu ca citela.

kandindi *li.* (yeji. acikandindi) Kanyama kamwitinji kecejewu ka cisawu come kakamula nguku.

kandula *li.* (yeji. acikandula) Mtundu wa citela ca mwitinji cakusogola yisogosi yakulyaga.

kang'a *li.* (yeji. acikang'a) Likambale lyekulungwa mnope.

kang'anda *msa.* **1** Kuputa mnope. **2** Kuŵala mnope kwa lyuŵa.

1**kanga** ku- *msa.* **1** Kukata citela. **2** Kupanganya cinyago.

2**kanga** *li.* (yeji. kanga) Nguwo ja madomemadome.

[3]**kanga** *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kayicila.

kangacila *msa.* Kuŵeceta mwagwala.

kangaciya *msa.* Ngakola cikulupi pa cindu kapena ngani.

kangala *msa.* **1** Kulimba kwa cindu. **2** Ngapela kutenda cindu.

kangamala *msa.* Kwenda kapena kutenda kandu mwakwanguya mnope.

kangana *msa.* Kuwucisyana maloŵe panyuma pakutumbila ligongo lyakutindana nganisyo pangani jine

kanganauka *msa.* Kugaŵika kwa peŵanga.

kangande *li.* (yeji. acikangande) citela cakucejelela pacilu pakwe, ca miŵa sya ngoŵe cakola isogosi mpela masawu.

kanganicila *msa.* Kulimbicia kuŵa upande wine wake.

kanganicisya *msa.* **1** Kucisya mundu kutenda kandu. **2** Kuweca kapena kwinjisya cindu cekulungwa mu camwana.

[1]**kanganika** *msa.* Kulepela kwinjila kapena kopoka ligongo lya kunandipa kwa lipesa.

kanganjekanganje *mtagu.* Liloŵe lyakulosya kuganda ni kunandipa kwa cindu.

kanganukula *msa.* Kutyosya cindu pamalo pacaliji mwakutenda cisawu akumatukula kapena kuwuta.

kangula *msa.* Kupapula liŵele lya cinyama.

kanila *msa.* Kusisya ni ngakuya yakuŵeceta mundu jwine.

kanilila *msa.* **1** Kutama ngasosa kuleka cindu ciwutesileje kapena kutyoka pamalo pawaliji. **2** Kulepeleka kutyoka kwa cindu kapena mundu pamalo pali.

kanjelenga *li.* (yeji. tunjelenga) Mtundu wa cuma camwana mnope.

kanjelenjele *li.* (yeji. acikanjelenjele) Mtundu wa imanga yangakawa kuca soni tumanga twakwe twaŵanaŵana, twatulewu, soni twakutalikanganatalikangana pacisonde soni cisonde cakwe mpela celewucece.

kanjema *li.* (yeji. acikanjema) Kajani kamwana kakakusalongolela mkutula wa majani.

kanjesa *li.* (yeji. kanjesa) Mtundu wa muwa wamwana, wakunyilila, wakuwuka.

kanjila *msa.* Kupita mwakuŵambala malo.

kanjilila *msa.* **1** Kulimbicila ni kupilila pakutenda cindu. **2** Kutaŵilila cindu pamalo pakwe mwakulimbika mnope.

kanjula *msa.* **1** Kupasula kapena kupapula cindu. **2** Kuwuta mawupande gacindu cisawu mwakusatendela pakuwula cibangili.

kantema *li.* (yeji. acikantema) Cijuni ca liwuka cisawu njuŵa ca ngose sykutema nambo soni cikusakamula nguku.

kanula *msa.* Kuwuta mawupande gaŵili ga cindu gagakamtene kuti galekangane.

kanundu *li.* (yeji. acikanundu) Sona jwampicilepicile.

[1]**kanya** *msa.* Kulekasya kutenda kapen kujigala cindu.

[2]**kanya** *msa.* Kukanyanga cisawu mwakusatendela ni lilongo lyagumbila yiŵiga.

kanyata *msa.* Kukugwila kapena kukuliŵata cindu ca usito.

kanyenda *li.* (yeji. acikanyenda) Ciloŵa ca mlasi cakutotela ulili.

kanyilililí *Mtagu.* Liloŵe lyakulosya kuti kacindu kali kakanandi mnope.

kanyula *msa.* Kuwuta mawupande gaŵili ga cindu gagakamtene kuti galekangane.

kanyuma *li.* Ndaŵi jankaniciŵice.

kanyumakano *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya ndaŵi jakuwujo.

kapa *msa.* **1** Kukata kapena kugwpula ni cindu cakutema cisawu cipula ni cikwanje **2** Kuŵa ni mtengo wakwela mnope. **3** Kwitisya mesi pa cisima.

kapakapa *mbika.* Mwayikusatendela kapena kupikanika yijuni kapena mbata pakoga.

kapelepete *li.* (yeji. tupelepete) kajuni kamwana, kacejewu kumcila, pacilu patuŵala panondi

kapemba *li.* (yeji. kapemba) Utandi wa mbepesi wakusiŵapakasya ŵali ngope ku jando.

[1]**kapena** *mlumbi.* Liloŵe lyakulumbikanya nganisyo nambo soni maloŵe gakulekana.

[2]**kapena** *m'jonje.* Liloŵelyakulosya kukayika.

kapi *mbika.* Mawagakusaŵela naga mundu kapena cindu acitasile mesi gejinji mwakutenda kuponya.

kapici *li.* (yeji. acikapici) Katela kamwana kakutepana cisawu mwakakusaŵela kakutejela ulimbo.

kapicila *msa.* Kukujiticila mesi gawujegele.

kapila *msa.* Kutiŵila kwa lyuŵa kapena lwesi.

kapile *li.* (yeji. kapile) Mtundu wa usanje.

kapili *li.* (yeji. acikapili) Mtundu umo wa majoka, gepiliwu.

kapisya *msa.* Kwitisya mesi pa cisima.

kapolo *li.* (yeji. acikapolo) Mundu jwakamwilwe ku ngondo kapena jwamsumile kuti akamuleje masengo nambo mwangampa cine cilicose.

kapu *li.* (yeji. makapu) Cindu cakutenda kucipanganya cana cakamulila cakumwela mesi, tiyi ni yindu yine.

kapukapu *mbika.* Mwayikusawonecela yakumela yakuti yikukula mwakusengwa kapena mwakusawonecela mundu jwakuti cilu cakwe cikukula cenene cangali yilwele.

kapula *msa.* Kusimika mnope lijela mwitaka cisawu yakusatenda pakutipula mgunda wa mpunga.

kapuliya *li.* (yeji. acikapuliya) Cijuni ca lugomo lwangoŵe, ca manyunya gepiliwu kapena gecejewu kumtwe, cacikusalya tulombo.

kapungu *li.* (yeji. acikapungu) Cijuni ca cisawu ngwasi cakutama ku lutando.

kapwe *li.* (yeji. tupwe) Cuma camwana, cecejewu.

kasa *msa.* Kugumula kapena konanga cindu cetaka kapena yindu yine.

kasakangoni *li.* (yeji. acikasakangoni) Kanyama kakulya nyuci.

kasalangwe *li.* (yeji. acikasalangwe) Mtundu wa yijuni.

kasanjala *li.* (yeji. acikasanjala) Mtundu wa uŵasi.

kasanya ku- *msa.* Kucilekanganya cindu m'mawupande.

kasapembe *li.* (yeji. acikasapembe) Lipuku.

kasapuli *li.* (yeji. acikasapuli) Cibangili cakuwoneka mwacikasu, cacisyano, nambo soni cakulimba.

kasaŵa mwa- *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti yindu yipali yejinji mnope.

kasenya *li.* (yeji. acikasenya) Kanyama ka mtundu wa ngolombwe nambo kamwana, kecejewu mwine mweswela, kamisengo jepopotoce.

kasicila *msa.* Kutupa mnope kwa yindu kapena ŵandu.

kasina *li.* (yeji. acikasina) Songa ja uti.

kasingalukuku *li.* (yeji. acikasingalukuku) Cijuni ca cisawu njuŵa.

kasinje *li.* (yeji. acikasinje) Ciloŵa ca mlasi cakutotela ulili.

kasipa *li.* (yeji. acikasipa) Ulwele wakuyimbikasya ngongolo.

kasombolaugali *li.* (yeji. ackasombolaugali) Kacindu ka mnowunowupe ka cisawu ngoŵe kakakusaŵa kungulo kwa mundu.

kasomilwe *li.* (yeji. acikasomilwe) Cipula cacinandi.

kasongoni *li.* (yeji. tusongoni) Kaciŵalo kakakusaŵa pa likuma cakumkuli panandi nambo soni kakusawoneka mpela lupwanda.

kasopela *li.* (yeji. tusopela) Kasaku ka ndumba sitatu kakujigalila tuyindu twangali mate mnope.

kasoti *li.* (yeji. tusoti) Kacipewa kamwana kandendela.

kasukusuku *li.* (yeji. tusukusuku) Kawupa kakakusatutumbala pa malumbiko ga lusajo ni lusonjo.

kasukuti *li.* (yeji. tusukuti) Malo gamwana ga litinji ni yitela yejinji.

kasumbanyasa *li.* (yeji. acikasumbanyasa) Kaciŵalo kakakusaŵa pa likuma cakumkuli panandi nambo soni kakusawoneka mpela lupwanda. Alole soni ngopolo sya cisyoli ni cisongoni.

kasumbasulo *li.* (yeji. acikasumbasulo) Kaciŵalo kakakusaŵa pa likuma cakumkuli panandi nambo soni kakusawoneka mpela lupwanda.

kasyoli *li.* (yeji. tusyoli) Kaciŵalo kakakusaŵa pa likuma cakumkuli panandi nambo soni kakusawoneka mpela lupwanda.

kasyoŵe *li.* (yeji. kasyove) Uganja wamkasyepela wa mundu jwamlume ni jwamkongwe.

kata *msa.* **1** Kupita litala lyejipi. **2** Kupeleka mbiya kuti akupe citupa. **3** Kuleka kwa kunya kwa ula. **4** Kugaŵa cindu ni cindu cakutema cisawu cipula, lesala cikwanje ni yine.

katala *li.* (yeji. tutala) Kukwela mtengo kwa cindu.

katapula *msa.* Kwenda kapena kulima m'matope ga mesi mnope.

katasi *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti papite ndaŵi jelewu citendecekwele cindu.

katatu *m'jonje.* liloŵe lyakutagulila kuti cindu citendecekwe kapena ticitendecekwe kupunda kaŵili nambo ngakwana kacece

kataya *li.* (yeji. kataya) Mtundu wa usanje.

katema *li.* (yeji. katema) Mpata kapena lipesa lyakutendela mwine soni lyakutendekwecela cindu.

katemu *li.* (yeji. acikatemu) Liŵago lyepinde cisawu ukunje lyakumalicisya kuwulaga cinyama cakuti aciputile kala.

katondo *li.* (yeji. acikatondo) Litaka lyecejewu.

katoto *li.* (yeji. tutoto) Malo galumbikenye kapena kuŵa cindu cisawu nguwo.

katu *mbika.* Mwakusatendela mundu pakuluma ni kutyosya upande wa cindu ni meno.

katukutuku *li.* (yeji. tutukutuku) kajuni kampela ngunda, kakuwujilila kapacilu pakucejelela.

katula *msa.* Kuluma ni kutyosya upane wa cindu.

katumbwi *li.* (yeji. acikatumbwi) Kanyama kangongo mcece kecejewu, kakusuga nambo soni kakulya somba.

katundu *li.* (yeji. acikatundu) 1 Yindu yakusajigala mundu pa ulendo 2 Yindu yosope yakusimanikwa m'nyumba.

katundulimya *li.* (yeji. acikatundulimya) Kututumbala kapena kuŵa malo gakwela mumbali mosope muli mwatyatyatya.

katungwe *li.* (yeji. acikatungwe) Cindu cakwengwejela cakusataŵilila katela ni ngonji kuti ang'andeje pakututana.

kawa *li.* (yeji. tuwa) Mwanace jwa mbwa.

kaŵaleŵale *li.* (yeji. tuvalevale) Kajuni kamwana kepiliwu nambo keswela ku lutumbo ŵandu ŵajinji ŵangalya.

kaŵando *li.* (yeji. tuvando) Litimbe kapena kamgunda kakanondi mnopemnope kakupanda liponda.

kaŵili *m'jonje.* Liloŵe lyakutagulila kuti cindu citendecekwe kapena ticitendecekwe kupunda kamo nambo ngakwana katatu.

kaŵilikaŵili *m'jonje.* Lilolŵe lakulosya kuti masengo kapena cindu cine cikusatendekwa ndaŵi ni katema.

kawula *msa.* Kupikanika mwakuwawasa kwa yindu cisawu yisogosi mpela masuku gangajiwula.

kawumbata *li.* (yeji. acikawumbata) Mtundu wa usanje.

kawumbu *li.* (yeji. acikawumbu) Mtundu wa citela.

kawungululu *li.* (yeji. ackawungululu) Mwanace jwa linjici.

[1]**kawusi** *li.* (yeji. acikawusi) Kanyama kangongo mcece kecejewu, kakusuga nambo soni kakulya somba.

[2]**kawusi** *li.* (yeji. tuwusi) Mwanace jwa mbusi.

kesicana *li.* (yeji. tusicana) Mwanace jwamkongwe jwakuti nganayice pa msingu wakuwumbala.

kililika *msa.* Kudandawula.

kocela *msa.* Kuyika pamkuli pa cindu cakuti caliji m'mesi mu lusulo kapena nyasa.

kocesya *msa.* Kuciyikasya pamkuli cindu cakuti caliji m'mesi mu lusulo kapena nyasa.

kodola *msa.* Kuŵilanga mundu ni mkono.

kojowa *m'jonje.* **1** Kutenda yindu mwakulopa. **2** Kukwepa kwa cindu.

[1]**kokola** *msa.* Kutyosya yindu mwakumba pamalo payaliji.

kokoma *msa.* Kupikanika kwa lisegwe lyamacili lyakulosya kuti kwa mbungo kapena ula jejinji jikuŵika.

kokomba *msa.* Kucelewa kutenda cindu.

kokomesya *msa.* Kulosya cisawu kuti cindu cisakele mnope kapena citemi cenene mnope.

kokomoka *msa.* **1** Kujigalika mnope ni kulya. **2** Kuwutucila kumalo kwayitendecekwe yindu.

kokopola *msa.* Kujigala cindu mwakwakula mwangaŵenda.

kokosa *msa.* **1** Kulosya meno. **2** Kugona camakuku.

kokosola *msa.* Kukatika papena kukutuka kwa cindu m'mawupande gakulekanganalekangana.

[1]**kokota** *msa.* **1** kulinganya pamalo pasakele **2** kupweteka m'matumbo mwakupala.

[2]**kokota** *m'jonje.* Kuŵeceta kapena kwimba nyimbo mwakulenda kapena mwakuwuta.

kokotala *m'jonje.* Mwasikusatendela mbeju naga silepelece kukula mnope ni kuŵelecela mwamjipi.

kokotela *m'jonje.* Kulinganya ciwululu pakusosa kukamula ngumbi.

kokoŵa *msa.* Kuyika kapena kutyoka pamalo ndaŵi jiŵajenelaga kuyika

kapena kutyoka jili jipelembele.

kokoya *msa.* Kucelewasya kapena kaŵisya kutenda cindu.

kola *msa.* Kuŵa ni kandu.

kolanga *msa.* Kusala lina lya mundu kapena kumkodola nicakulinga cakuti ayice kuli ugwe.

koleka *msa.* Kupacika cindu cisawu cakuŵala pa msomali kapena pa citela.

kolekana *msa.* **1** Kutanjisyanatanjisyana kapena kutaŵikanataŵikana kwa yindu. **2** Kutindana kwa ŵandu.

kolekanya *msa.* **1** Kutaŵikanya kapena kutanjisyatanjisya yindu **2** Kwatindanya ŵandu.

kolekole *mbika.* kwenda mwakulaga ligongo.

kolekwa *msa.* Kuleŵa.

kolela *msa.* **1** Kuwoneka lilamba lya moto pa cindu cisawu lusasu. **2** Kuwoneka kwa lilanguka kutyocela pa ligesi, nyali ni yine.

kolelwa *msa.* Kwikuta mkologo.

kolesya *msa.* Kupamba moto kapena ligesi.

koliga *msa.* **1** Kuŵeceta mwakusalalisya ngani. **2** Kwimba mwakusalalisya nyimbo.

kolijila *msa.* Kwimba nyimbo mwakolosya.

koloceka *msa.* **1** Kukolosya cindu kuti ciŵe cakutililika. **2** Kukolosya cindu cicajonasice.

kologanya *msa.* Kutunganya yindu ni mtiko, supuni kapena kandu kane.

kolojela *msa.* Kutaga cilungo mu likoko lyakulula lya mkologo pali papite moŵa gatatu.

kolokola *msa.* Kutyosya cindu pamalo pawacikolece.

kolokolanya *msa.* **1** Kumasya ngani pakusala jwakulemwa ni kumpa camuko. **2** Kutyosya yindu pamalo paŵayikolece.

kolokomboka *msa.* Kupatuka kutyocela penani.

kolokoti *m'jonje.* Kuwoneka jwakudandawula.

kolola *msa.* **1** Kusokola ni kutyosya yiswani pa cisima. **2** Kutyosya makololo ku ngulo.

koloma *msa.* Lisegwe lyakupikanika kutyocela ku lukosi kwa mundu jwakulagasika ni ciwa.

kolombana *msa.* 1 Kutaŵikana kapena kukolekana kwa yindu. 2 Kuŵa cindu ca mitundu jakulekanganalekangana. 3 Kwapwilinganya ŵandu mwakwasokonesya.

kolomboka *msa.* 1 Kukopoka mu cindu cisawu mwakusatendela mwanace jwa nguku. 2 Kutuwunguka kwa cindu cisawu mwagakusatendela meso.

kolombola *msa.* Kukoposya cindu muyanyambatile cenene cisawu mwakusatendela pakumenya mbelemende.

kolondola *msa.* Kutyosya yindu mu cindu muyanyambatile cenene cisawu mwakusatendela pakumenya mbwanda syeŵisi.

kolondosya *msa.* Kulola mwakupalandasya meso.

kolong'onda *msa.* Kukoposya cindu muyanyambatile cenene cisawu mwakusatendela pakumenya mbelemende.

kolong'ondola *msa.* Kutyosya yindu yayisigalile cisawu mumpoto.

kolongosa *msa.* Kutokonya m'meno kuti yakulya yayikanilile yityoce.

kolopoka *msa.* Kuwulika kwa cindu pamalo paŵacitaŵilile.

kolopola *msa.* Kwakula cindu pamalo pacaliji. Kutyosya cindu pamalo pacaliji.

koloposya *msa.* 1 Kutyosya cindu pamalo pacaliji. 2 Kutanjisya ni kukamula somba ni cisopo.

kolosa *msa.* Kutonya, kukwaya kapena kukamula m'meso.

kolosya *msa.* Kulinganya cindu kuti ciwonece cenene.

koloto *mbika.* Mwacikusatendela cindu kapena mundu jwakopwece muŵaliji mwacitema nambo soni mwakwipuka.

kolotoka *msa.* Kukopoka kapena kutyoka kwa cindu m'malo mwakwe mwacitema nambo soni mwakwipuka.

kolotola *msa.* Kuminya kuti cindu cine cikopoce kapena cityoce.

kolowasya *msa.* Kutendekasya kuti mundu akolelwe.

kolowola *msa.* 1 Kutonya m'meso 2 kwinjisya cindu m'meso pakusosa kutyosya ciswani.

koma ku- *msa.* 1 Kugumbasya yindu mpaka pakamwa cisawu mwayikusaŵela yimanga mu ngokwe. 2 Kumputa mundu pamtwe ni suŵa. 3 Kuwugala litanga ni loko pakamulicisya masengo kiyi. 4 Kupeleka mbiya sya msongo. 5 Kulumbikanya cindu ni misomali cisawu mwakusatendela ŵandu pakutaŵa msakasa wa malata.

komala *msa.* 1 Kukula kuyika pakuti mpakakukamulicisya kapena kukamula msengo gakwe cenene 2 Kuŵa jwakupakombola mtela wa usaŵi.

komanga *msa.* 1 Kumalisya kuwulaga cinyama cakuti aciputile kala mundu jwine. 2 Kumputa mundu jwakuti agwile kala pasi.

komangala *msa.* Kuyika pakuti mpaka kukamulicisya kapena kukamula masengo gakwe cenene.

komasya *msa.* 1 Kupeleka moni kwa mundu jwakupita mwitala kapena jwayice pamlango. 2 Kumwusya mundu cayicile pamlango kapena mwajendele ku ulendo.

komba *msa.* Kukokota ni cala kapena cindu cine mu mbale, mpika ni yindu yine.

kombe *li.* (yeji. acikombe) Cakumela cakutambala ni kulisyelenga mu yijakwe cakusakolocesya yindu yakupaka ku mipamba kuti naga cinyama acisomile ciweje citema.

kombekanya *msa.* Kunyakulila pamo yindu yakulekanganalekangana.

kombola *msa.* Kumanyilila kutenda cindu.

komboleka *msa.* Kutendecekwa kwa cindu cakuti cisawisyeje.

komela *msa.* 1 Lisegwe lyakupikanika kutyocela ku lukosi kwa mundu jwali mlugono. 2 Kuyika lijela kapena liŵa ku mpini.

komesya *msa.* Kwatindanya ŵandu.

komoka *msa.* Kutena cisawu awile kaneko ni kusisinukuka.

konde *li.* (yeji. acikonde) Maŵasi ga nembo sya mu mbali mwa mtwe syakulemba lligongo lya upoce.

kong'onda *msa.* kujigala cindu ni kuputisya pacijakwe.

konga *msa.* Kwinjisya cindu mkamwa ni kutendaga cisawu kukwemba mpela mwalikusatendela likandi ni liŵele lya mamagwe.

kongola *msa.* 1 Kucikolosya cindu cagongomala kuti ciŵe cagoloka. 2 Kwasima cindu camsyene ni kulangana kuti tiwuciwusya.

kongoleka *msa.* Ngasawusya kwasima kuti tiwususye m'wujo.

kongolekanya *msa.* 1 Kuyika pamo yindu yakulekanganalekangana. 2 Kwenda mwakamulana makono.

kongondeka *msa.* 1 Kusuga kwakwendelecela kwa nguku. 2 Kuŵeceta mwakwesya maloŵe nambo soni mwangajimicila.

kongonecela *msa.* Kumlambucisya mundu yindu yanganapanganya.

kongonoka *msa.* Kukomangala mwacitema kwa mundu.

kongonokola *msa.* kulekanganya yindu yayikamulene.

kongosya *msa.* Kumpa mundu cindu kuti tawusye m'wujo.

kongotala *msa.* Kulemala.

kongwe *li.* (yeji. acikongwe) Cijuni cecejewu, celewu ngongolo, candungu jelewu, cakusimanikwa mnopemnope kwagali mesi cisawu lusulo kapena nyasa.

konjanya *msa.* **1** Kuyika yindu pamo. **2** Kwajilanya ŵandu ŵiŵatindene.

konjela *msa.* Kwitila mesi pa cindu cine panandipanandi.

konjesya *msa.* Kuyika yindu yine pa yindu yayipali kala.

konya *msa.* Kutenda cindu cakukujasikasya kapena kwajasikasya ŵane upile wakutenda mwine soni wakupata cindu.

konyo *mbika.* **1** Mwakusatendela mundu pakaŵa cisogosi mu citela. **2** Mwayikusaŵela naga mundu aposokwele cindu cisawu mkonjo wa poto.

konyola *msa.* **1** Kukaŵa cisogosi cisawu cembe. **2** Kuposokola ni kutyosya cindu cisawu cakamulila ca kapu pamalo pakwe.

[1]**kopa** *msa.* Kutenda yindu, kapena kuŵeceta maloŵe gakumnonyela nundu jwine ni nganisyo syakuti jwinejo akunonyele kapena akupe cindu.

[2]**kopa** *li.* (yeji. kopa) Ciganda cejambule mtima.

kopocela *msa.* **1** Kuyika pamalo kutyocela kwine. **2** Kucimanyilila cindu cakusisika.

kopoka *msa.* Kutyoka mkati mwa cindu mpela mwayikusaŵela pakutyoka m'nyumba kuja kusa.

koposya *msa.* Kutyosya cindu mkati mwa cindu cine cisawu mwayikusaŵela pakutyosya mbiya mu nsaku.

kosa *msa.* Kucopa ni cindu ca lusonga cisawu cipula, lipanga ni yine.

kose *m'jonje.* Liloŵe lyakugumbalicisya wangatendecekwa wa cindu.

kosokoso *mbika.* Mwalikusapikanicila lisegwe lya mundu jwakukosomola.

kosola *msa.* Kuputa mu nsaku kapena mwituli msewula, ngunde kapena sugama syejumu pakusosa kuti simenyece.

kosole *li.* (yeji. kosole) Njete jakuŵaŵa mnope.

kosomola *msa.* Kukoposya mbepo mwamacili ndaŵi jimo kutyocela

m'mapaŵa.

kosoŵala *msa.* Kuyika mtima mnope pa cindu kapena citendo.

kosoŵalila *msa.* Kuyicila mtima mnope pa citendo.

kotima *msa.* Kugwisya mtwe ni kulosya ngope pasi.

koto *mgumi.* Liloŵe lyakulosya kuti mundu apikene kupweteka.

kotocesya *msa.* Kupukunya likoyo pakulosya kukana.

kotoka *msa.* Kupukunya likoyo pakusosa kulosya kukana.

kotopa *msa.* Kuŵa jwakusalala nambo soni jwambone.

kotopo *mbika.* Mwakusatendela mundu pakumtokonya ni cala mjakwe mnopemnope pa lijeje.

kotopola *msa.* Kumtokonya mundu ni cala mnopemnope pa lijeje.

koŵa *msa.* **1** Kujigala panandi yindu cisawu mawuta ni cala. **2** Kupakula panandi mboga cisawu liponda, mbwanda ni sine.

koŵeka *msa.* **1** Kukamula masengo lyuŵa lyosope ngapumulila. **2** Kutambasya ngani. **3** Kutama ndaŵi jelewu.

kowela *msa.* Kupanda mbeju pamalo ga cinyesi.

kowola *msa.* Kugwagula lipende kapena mgoji.

ku *mbika.* Mwacikusapikanicila cindu naga cigwile.

kubwi *mbika.* Mwacikusapikanicila cindu naga mkuciponya m'mesi.

kucila *msa.* **1** Kusilila lisimbo ni litaka. **2** Kusimisya moto ni litaka.

kucilume *m'jonje.* Kwatyocele jwamlume jwalombele pamusi.

kujiiya *msa.* Kulinga ung'asi ndaŵi jakwe nkanijikwane.

kujuka *msa.* Kupowajila kwa cindu mpela mwacikusatendela cisogosi cejiwu.

kukujila *msa.* Kuŵilanga ŵanace ŵakwe cisawu mwajikusatendela nguku jamkolo.

kukulika *msa.* Kuŵa jwakumanyika ni ndamo jakwapocela cenene acalendo.

kukuma *msa.* Cikokomo ca mesi gakwenda mwakuwutuka m'lusulo cakupikanicila panawula.

kukumika *msa.* **1** Kusiŵa malo gagapapwice ni cigamba. **2** Kutotelela kanguwo pa cilisi kuti cisisice.

kukusya *msa.* **1** Kuŵilanga ŵanace ŵakwe cisawu mwajikusatendela nguku

jamkolo. 2 Kwasonganganya pamo ŵandu ŵaŵabalalikangene.

kula *msa.* Konjecesya msingu kwa cinyama, mundu kapena cakumela.

kulika *msa.* Kuŵika sasu kapena manyasi gejinji pamoto kuti ukolele mnope.

kulikana *msa.* Kuyika pakonda mnope kwa yindu cisawu ung'asi.

kulila *msa.* Kutaga litaka m'matepo ga mbeju cisawu yimanga kuti sikagwa ni mbepo.

kulucisya *msa.* Kutenda cindu mwangaŵa mwamele.

kulukuta *msa.* Kupala yindu cisawu umbo mwangaleka kandu.

kulukutala *msa.* Kuŵa cakulimba.

kulukutika *msa.* Kupalapatika kwa cindu mpaka mtundu wakwe ngawoneka ligongo lyakucikamilicisya masengo mnope kapena saŵa.

kulula *msa.* Kutumbusukula lukonji kapena ulusi uŵawusyengenye cenene.

kululila *msa.* Kucuwula wato m'mesi.

kululucila *msa.* Kutulala mtima ni kuleka nganisyo syakusosa kumtendela yangalumbana mundu jwine.

kululuka *msa.* Kutulala mtima ni kuleka nganisyo syakusosa kumtendela yangalumbana mundu jwine.

kulumbana *msa.* Kutindana, jwine kwinjilila kwine mjakwe nombe najo kwinjilila kwine soni.

kulumicika *msa.* Kutendecekwa mwacitema.

kulumicila *msa.* Kukamula masengo mwacitema.

kulumika *msa.* Kwanguya kutenda cindu.

kulumisya *msa.* Kutendekasya mundu kuti atende citendo mwacitema.

kulumula *msa.* Kojesya mwakunda pacilu.

kulung'ucika *msa.* Kulikulupula kwa mundu juŵakukamwile kapena kukukumbatila.

kulung'unya *mbika.* Mwayikusaŵe ngatawunika pakulya yindu yakuti nganiyimalila kupya.

kulupilila *msa.* Kukola nganisyo syangakayicila.

kulupuka *msa.* Kukola upile wakuwomboka ku yilagasyo.

kulupyanda *m'jonje.* Kumciji.

kulusya *msa.* Kusoma pambali ni liganga, mpamba kapena uti.

kuluta *msa.* Kumalisya masengo mwakolosya cenene.

kuluwilo *m'jonje.* Kuwa kwa mundu.

kumasikusiku *m'jonje.* Katema ka cikumala cilo ni kutanda kuswejela kuti lyuŵa likopoce.

kumba *msa.* Kuwika yindu cisawu iswani pamalo pamo.

kumbatila *msa.* Kum'ŵika mundu kapena cindu ku lutumbo.

kumbekumbe *mbika.* Mwayikusawonecela mundu naga ali atyosisye yiswani, manyasi, mapesi ni yine yosope.

kumbika *msa.* Kusacikwa kwa cindu.

kumbila *msa.* Kucisosa cindu ni mtima wosope ligongo lya kawonece kakwe kambone kapena pindu jakwe.

kumbilila *msa.* Kusonganya yindu ni kuyiŵika paliwunjili limo kapena mumawunjili igala.

kumbucila *msa.* Kuwucisya mu nganisyo yindu iyatendecekwe kala nikuyiwona munganisyomo muyatendecekwele.

kumbusya *msa.* Kum'yikasya soni mu nganisyo mundu jwine yindu yiyatendecekwe ni kuliŵalika.

kumciji *m'jonje.* Upande wa cili kwawuli mkono wangali macili mnope.

kumeso *m'jonje.* **1** Upande wa cilu kwagali meso. **2** Kuyalo kwa mundu jwamlume kapena jwamkongwe.

kumika *msa.* Kujigala nawo mbali kapena kwinjilila pa masengo kapena itendo yawuyisimene ili nkutendecekwa.

kumkuli *m'jonje.* Upande kapena malo gakwela pakuanicisya ni malo gane gakutuluka.

[2]**kumkuli** *M'jonje.* Kumalo kwalukusatandila lusulo.

kumlyo *m'jonje.* Upande wa cili kwawuli mkono wamacili mnope.

kumpoto *m'jonje.* Upande wa cilambo wakulolegana ni wa kumwela.

kumuka *msa.* Kutyoka kapena kumala kwa kawonecene kapena mtundu usyesyene wa cindu cisawu nguwo jepiliyu kuwonekaga mpela jeswela ligongo lyakucapacapa kapena ligongo lya lyuŵa.

kumwela *m'jonje.* Upande wa cilambo wakulolegana ni wa kumpoto.

kunda *msa.* Kwiticisya yakusosa ŵandu ŵane mnopemnope pakwaŵenda kuti atende kandu kane.

kundaŵi *m'jonje.* Ndaŵi ja lisiku jagamba kupunda kumasikusiku kapena

kumala kwa cilo.

kundilila *msa.* Kwiticisya ni kulipelecela kukutenda citendo.

kundiŵililolyuŵa *m'jonje.* Upande wa cilambo walikusapilila lyuŵa.

kundungu *m'jonje.* Upande wa mtwe ca panyuma pa mawiwi.

kung'unda *msa.* Kuputa cindu cisawu ulili pakusosa kutyosya luwundu.

kung'undika *msa.* **1** Kumula ligongo lya kusisima. **2** Kwenda mwakutenda ndagulo.

kunga *msa.* Kukoka kapena kukanjilila ngonji sya bedi kapena sambo sya magitala kuti siŵe syakulimba.

kungacisya *msa.* Kulemwecesya pakutenda kandu kane.

kungana *msa.* Kusongana kapena kuyika pamalo gamo kwa yindu kapena ŵandu.

kungopokolyuŵa *mbika.* ku upande wa cilambo kwalikusakopocela lyuŵa kundaŵi kapena kumasikusiku.

1**kungula** *msa.* Kuwula yakuwala nikuyileka pamalo gane.

2**kungula** *msa.* Kutyosya utandi pamaganga gakusyajila.

3**kungula** *msa.* Kutyosya somba mu luwawo panyuma pakuloposya.

kungulo *m'jonje.* Kumalo kwakusapita mesi ni yakulya pakutyoka mkamwa nikujaga m'matumbo.

kunguluka *msa.* Kuŵecetana ngani syakulekanganalekangana ni mundu kapena ŵandu ŵane.

kungulukuka *msa.* Kutyoka m'malo mwake kwa cindu cisawu msakasa ligongo lya mbungo.

kungulukutu *m'jonje.* Liloŵe lyakutagulila kuti masengo kapena cindi cine catendecekwe cilo cose, mundu kapena ŵandu ŵatendagawo nganagona, ŵacesisye.

kungulukwetiti *li.* (yeji. acikungulukwetiti) Uŵasi wecejewu.

kungulusya *msa.* Kumŵecetesya mundu jwine, jwakulwala kapena jwawililwe, ngani syakulekanganalekangana kuti akaganisyaga mnope ya isawusyo.

kunguma *msa.* Kwinama mpela ukupita pasi pacindu cine.

kungunukuka *msa.* Kusisimuka ligongo lya woga kapena kuwujila ku umi panyuma pakukomoka.

kunjika *msa.* Kugusumukula kapena kugwisya yindu.

kunjilila *msa.* Kuwimba kukamwa kwa mpika kapena lulo ni lwawu.

kunjukula *msa.* Kupapula kapena kukacukula cindu ipinyasi.

kunuka *msa.* Kuwa ligongo lakulya kapena kumwa poyisoni.

kunyuma *m'jonje.* Upande wa cilu wakutandila pacanya pa mapuluputu ni kulecesya m'makoyo.

[1]**kupa** *msa.* Kulinganya utobwa, ukana kapena likoko pakuwanganya yindu yosope yakusosekwa ni kologanyaga.

[2]**kupa** *mbika.* Mwagakusapikanicila mesi naga gali mkutenda matumbela.

kupangupa *msa.* Kumisika kwa yindu cisawu mesi.

kupanjila *msa.* Kulitaga mesi pakoga.

kupila *msa.* Kuwugala ni kuwugulu soni meso mwacitema pagosa kuti kandu kane kakajinjila mmeso kapena kucapa liso mwacipago.

kupisya *msa.* Kuliŵalila cindu.

kupitikupiti *mbika.* Lilowe lyakutagulila kapikanice ka ŵandu ali nkupita.

kupula *msa.* Kutyosya mangame kapena mesi ga wula m'manyasi gamwitala pakusosa kuti upite cenene.

kuputukuputu *mbika.* Lilowe lyakutagulila kapikanice ka cinyama cili nkuwutuka.

kusa ku- *msa.* Kutyosya ni cipula lipende pacilu ca cinyama cisawu mbusi.

kusi *m'jonje.* Lipesa lyangaliŵa pacanya kapena mumbali.

kusikanya *msa.* Kusonganya yindu pamalo gamo.

kusula *msa.* Kutyosya yindu mu cindu cine pakucigalawusya cinduco.

[1]**kusya** *msa.* Kusalacisya cindu kuti cikamulicisigwe masengo m'wujo.

[2]**kusya** *msa.* Kunda kapena kwiticisya kuti cindu cine citendecekwe.

kusyeeto *m'jonje.* Lilowe lya ucimbicimbi lyakolanjila mundu jwamkongwe jwamlombegwe.

kusyene *m'jonje.* Lilowe lyakusimicisya kuti cindu cine citendecekwe nditu kapena kulosya kuti masengo gane gatendecekwe mwakupunda mlingo wakwe usyesyene.

kusyeto *li.* (yeji. acikusyeto) Mbali jine ja cindu cisawu litumbi, nyumba, lutenje.

kuta *msa.* Kutenda mpela kuticita cisyano kapena cilingo cine cakatila pa cisyano cijakwe kapena peganga kuti ciŵe cakutema mnope.

kutangula *msa.* **1** Kutunganyika kwa mundu kapena cindu. **2** Kuwuta cakuwala ca mundu jwine kuti amanyilile kuti ukusosa kuŵeceta najo.

kutika *msa.* Kuswejela kapena kupalika kwa cindu.

kutula *msa.* **1** Kata cindu ni meno **2** kutyosya ciwa pamlango kapena mcilu mwa mmasyeto jwakuwililwa mwa mwambo.

kutumula *msa.* **1** Kupukunya mwamacili cindu cisawu nguwo kuti mesi kapena yindu yine yityoce. **2** Kumputa mundu kapena cindu mwamacili.

[1]**kuusa** *msa.* Kumba yindu kuti yiŵe pamo.

[2]**kuusa** *m'jonje.* Malo gakuti nganigaŵa mkati.

kuŵa *msa.* Kuminika mu mbali mwa cindu cisawu mkeka, nguwo ni yine.

kuwajila *msa.* Kuliŵalila cindu.

kuŵala *msa.* Kutyosya cipi kapena kulosya kuswejela.

kuwesi *m'jonje.* Kumalo kwakusagona mmsyeto pandaŵi jiwakulokota.

kuŵila *msa.* Kupata cindu, kapena kusimana ni mundu mwakunjinjilicisya.

kuŵita *msa.* kuputa mundu mwangali canasa ni kumleka ali awulele kwejinji.

kuwula *msa.* **1** Kutyosya cindu cisawu liŵago, lijela ni yine mu mpini. **2** Kutyosya lino mu usinini.

kuya *msa.* kwenda panyuma pamundu jwine naga akuja kumalo kumo kapena kutenda cindu pakuya mwakutendela mundu jwine.

kwaga *msa.* **1** Kumpulisya mundu jwine. **2** Kumnyenjelela mundu pakumlapilila kapena kumpa yilanga yawunami.

kwakujinji *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kutendecekwatendecekwa kwa cindu.

kwakula *msa.* Kusumula cindu m'myala mwa mundu jwine mwakwanguya nambo soni mwamacili.

kwala *mbika.* Mwakusawonecela mundu jwakuti agonile mwakongoka ni kuwoneka cisawu mundu jwam'we.

kwalamasika *msa.* **1** Kuganda pa magongo gakulekanganalekangana. **2** Kuwuka ni mbepo.

kwali *m'jonje.* **1** Liloŵe lyakulosya kuti mundu ngakumanyilila ngani

kapena cindu cakucigamba mundu jwinejo. **2** Lilowe lyakulosya kukayicila.

kwaliko *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kukayicila.

kwamba *msa.* Kusokola citela kuti ciŵe ngoma, lituli kapena cindu cine.

kwambanya *msa.* **1** Kutota lukonji lwndanda pakupanganya ulili. **2** Kusmula cindu kutyocela m'myala mwa mundu jwine.

kwambilisya *msa.* **1** Kupamba / komba msusi **2** kolosya lituli kuti liŵe ni mbugulo.

kwanawula *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kuti kumaloko kuli kwakutalika.

kwanenega *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kuti cindu mnopemnope cakuwala cili cejipi.

kwang'wandula *msa.* Kujigala cindu mwakusumula.

kwanga *msa.* Kupala kapena kukatanya cindu cisawu mwakusatendela pakatanya koko.

kwangula *msa.* Kumalisya kuteka yindu cisawu utobwa.

kwangwasya *msa.* kunola cipula kapena luwago peganga.

kwanila *msa.* **1** Kusimanikwa pane palipose. **2** Kutindikwa kapena kupela ni cindu. **3** Kuŵa yejinji yakuti pangali jwakumpelembela. **4** Kuŵa cekulungwa cenene mwakwilana ni cilu ca mundu cisawu mwayikusaŵela ni yakuwala.

[1]**kwapa** *msa.* Kupopola litinji.

[2]**kwapa** *mbika.* Mwakusatendela pakutama pasi mundu jwapesile ni masengo.

kwapata *msa.* Kujigala cindu mwakuŵanisya kungwapa.

kwapi *m'jonje.* Lilowe lyakuwucisya malo.

kwapu *mbika.* Mwakusatendela mundu pakumnyesya mjakwe ni mpici.

kwapula *msa.* Kuputa ni mpici.

kwasula *msa.* **1** Kulila ugali mboga sya lukowo. **2** Kulya mboga sya lukowo syesuma.

kwata *msa.* **1** Kuputanya magasa kuti gasone. **2** Kung'eng'wesya limacesi pa cibilitu. **3** Kutega uti.

kwaŵa *msa.* Kwenda ni malungo mwakulikacisya ni makono cisawu mwakusatendela mwanace.

kwaŵilila *msa.* Kunyayilila cindu cisawu mwakusatendela come pakusosa kukamula nguku.

kwaya *msa.* Kugunda cindu cili cose ni yala kapena ni mbali jine jili jose jacilu.

kwayisya *msa.* Kuyika kapena kugundisya makono mwine soni yindu yine pa cindu mwangacituta.

kwe *mbika.* Mwayikusatendela mundu kapena cindu pakuwuta cine.

kwecesya *msa.* Kujitendekasya mbwa kuti jitoposye mundu kapena cinyama cine.

kwekama *msa.* Kusisa mbali jine ja ngani pakogokopa kusala yindu yine yati mpaka uwe nayo kapena uyice ŵandu ŵane pamagambo.

kwekwela *msa.* Kututa kapena kuwuta cindu mwakucikwekwesya pasi.

kwekwele *mbika.* Mwacikusatendela pakupakanika cindu cakucikwekwelesya.

kwekwelenya *msa.* Kucijendesya cindu mwakuciwuta kapena kucituta pasi.

kwela *msa.* Kutyoka pamalo gamo gakutuluka kuja kuŵika pamalo gane gapacanya kapena gakumkuli.

kwelana *msa.* Kutombana kapena kutenda nnsangu.

kwelegula *msa.* Kuŵeceta yindu yagamba kusosa kwasecesya ŵandu, mwangasimicisya yawukuŵeceta nipo yindu yamtunduwu ikusamalila pamalo papopo.

kwelekwete *mbika.* Ngawoneka pamalo kwandaŵi jelewu mnope.

kwemba *msa.* Kuwuta lyosi lya sona mkamwa ni kulikopocesya line mu mbula.

kwembekanya *msa.* Kulumbikanya yindu iŵili pamo.

kwendesya *msa.* Kusokoka mnope.

kwendusya *msa.* Kutamika mwakupendamika.

kwengweja *mbika.* Kutama mwakwengwejela.

kwengwejela *msa.* Kutama m'malele ngakwaya pasi cisawu mwacikusatendela cindu cacitaŵilile pa cindu cine.

kwengwendu *m'jonje.* Kuja kumbali kuleka litala lyakwe.

kwengwenduka *msa.* Kwenda mwakupepeluka.

kwengwendusya *msa.* **1** Gongomasya msela cisawu mwakusatendela ŵandu ŵane pakuwunga matuto. **2** Kupwitulila pakusala ngani.

kwenya *msa.* Kupweteka m'cilu kwakutenda cisawu minowu jikukwinyika.

kwepa *msa.* Kupolomoka kapena kuwulika kwa cindu ligongo lyakuti cikusile kupunda cindu cawukuciweca.

kwesambuka *msa.* Kunyalillila kwa masamba cisawu mwagakusatendela ga yimanga ligongo lya kwendelecela kwa lulanga.

kwesambula *msa.* Kutyosya masamba pa cakumela cisawu cimanga.

kwesya *msa.* **1** Kwawusya cindu penani pa cindu cine kapena konjecesya macili kapena ukumu wa cindu kapena mundu pamalo **2** kucimbisya cindu kapena mundu kuti awonece mpela jwakusosekwa kapena jwamacili.

kwete *mbika.* Mwayikusaŵela yindu naga yisimene mwakusimanya cenene.

kwetemukuka *msa.* Kutyoka m'malo mwakwe kwa cindu.

kwetemula *msa.* **1** Kunjukula cindu m'malo mwakwe. **2** Kugomba uti.

kwewa *msa.* kukamulana kapena kulimbangana kwa mesi kapena cindu cine campela mesi ligongo lyakuti mwana mataka kapena gatemi kwa ndawi jelewu gali gangawunicila.

kwewana *msa.* Kusisima ni kulimba kwa cindu cisawu mwayikusaŵela ni ugali wa teputepu.

kwikwilika *msa.* Kwinjisya cindu cakulimba mu cindu cine cakolowa.

kwikwitika *msa.* Kulila mwangakoposya malowe.

kwilanga *m'jonje.* Kutenda cindu mwakonecela kwa ŵandu, mwangasisa.

kwiluka *msa.* Kutupa kwa yindu iyaliji yamnono cisawu kupanda tumbeju twamnono ni kugowola yejinji.

kwima *msa.* Kukwinyala kwa cindu ligongo lyalyuwa kapena kusowa kwa mesi.

kwinambuka *msa.* Kwenda mwakwawula pawujo mwamacili mwakumjogoya mundu jwine ligongo lyakupya mtima.

kwinani *m'jonje.* Kwiwunde, kwalikusakopoka lyuwa kapena kugwa wula.

kwinda *msa.* Kupinda cenene nguwo nikujiwala mwakusungusya ciuno.

kwindekwinde *mbika.* Kupinda makono mpaka kuyika mungwapa ligongo lyakupikana kusisima mnope.

kwindimala *msa.* Kulimba kapena kukandapala kwa cindu.

kwindula *msa.* Kumumunya pakusosa kulosya kusakalilwa.

kwinya *msa.* Kutendekasya kuti cindu cipindicepindice cisawu cipepala

kapena cakuwala.

kwinyala *msa.* Kunandupa mu msingu kwa cindu ligongo lyakuwumula kapena kusoŵa mesi.

kwinyula *msa.* Kutendekasya kuti cindu cisawu cakuwala cipindicepindice.

kwipakwipa *li.* (yeji. acikwipakwipa) Lipende lyalikusakopoka kwakumelela lukose.

kwisila *msa.* Kuwika sasu syakonjecesya pamoto.

kwitiwo *m'jonje.* Katema kakwete citumbo ni kuŵeleka mwanace jwandanda.

kwiŵanda *m'jonje.* Kumalo kwakutuluka kapena kwakumalila lusulo.

kwiwunde *m'jonje.* Kwinani kwatukusaliwona lyuwa, mwesi ni ndondwa.

L

l Cilembo cangapikanika pajika.

lacilwa *msa.* Kulakamwa ni yindu cisawu yakulya ni yine.

laga *msa.* Kusimana ni yipwetesi cisawu ngakola yindu yakusosekwa pa umi wa mundu, kulwalalwala ni yine.

lagala *msa.* **1** Kumula panandi. **2** Kulama kapena wangatupa mesi wa cindu cisawu cinangwa, mbatata, lyongu ni yine.

lagasya *msa.* Kumpatisya mundu jwine yipwetesi.

lagusya *msa.* **1** Kutenda cilanga ni mundu kuti akatole kapena akapanganye cindu kuti ugwe tiwusume. **2** Kuŵenda mundu kuti akutendele cindu.

lajilila *msa.* Kutenda cindu atamuno ilingo ni macili pali pangali yakwanila.

lajisya *msa.* Kuŵenda kuti akusunjile cindu naga cipatikane.

lakala *msa.* Kumula mnope.

lakalaka *msa.* Kukumbila kapena kusosa kutenda cindu.

lakanya *msa.* **1** Kukawula kwa cindu. **2** Kunyelenyesya kungulo.

lakasa *msa.* Kuŵawula kungulo kapena mu mbula ligongo lya mbepo mwine soni liwungo lya cindu.

lakata *Mbika.* Maloŵe gakulosya mwayikusatendela yindu cisawu yembe, maluŵa ni yine pakugwa kutyocela mwinani.

lakatika *msa.* Kugwila pasi kwa yindu cisawu masamba, maluŵa, yimanga yeputukule ni yine.

lala *msa*. 1 Kumala kwa cindu, mnopemnope cacisyano cisawu lijela, ligongo lyakucikamulicisya masengo. 2 Kusilala kwa maloŵe mnopemnope ligongo lya kwimba mwine soni kukosomola.

lalata *msa*. Kuŵeceta maloŵe gakucembulusya.

lalatila *msa*. 1 Kum'ŵecela mjakwe maloŵe gakucembulusya.

lalika *msa*. Kwenesya ngani kapena utenga kuti ŵandu ŵajinji awumanye.

laluka *msa*. Kukumbila ni kucisosa mnope cindu.

lalulila *msa*. 1 Kutenda cindu cine cilicose mwakupundanganya malile. 2 Kukandapasya yakuŵecetegwa.

lama *msa*. Kupola kwa ulwele; kongocela kwa mundu kapena cinyama cicaliji nkulwala.

lamba *msa*. Kulapita cindu ni lulumi.

lambucisya *msa*. 1 Kutenda yindu yakulosya cisawu kuti yipwetesi kapena yindu yambone yikutendekwecele. 2 Kuwanicisya mundu jwine kuti aŵecete kapena atesile cindu.

lambusya *msa*. Kusala kapena kuŵeceta yindu yawunami.

lamila *msa*. 1 Kukulupuka ni kuŵa cijumi ligongo lya cindu cine. 2 Kutenda yindu mwakuŵalanjila kapena kwegamila ukombosi ni macili ga mundu jwine.

lamukwa *msa*. Alole ngopolo ja jiwula.

lamula *msa*. 1 Kupeleka ukoto wakuti alombele kwa jwamlume kapena jwamkongwe pandema jakumala liŵasa. 2 Kusala yakuti mundu ayitende pa magongo gakulekanganalekangana cisawu kupatika jwa ulemwa pa magambo.

landa *msa*. Kulasya kawonece ka mundu jwine.

landana *msa*. Kuŵa ni kawonece kangalekangana.

landanicisya *msa*. 1 Kuwanicisya kuti mundu kapena cindu cikwete kawonece kangalekangana ni cine. 2 Kuwanicisya kuti yindu yili cisawu mwakuŵecetela mundujo.

langa *msa*. Kwamanyisya ŵane kuti ukutyoka.

languka *msa*. 1 Kumala kwa ukweti mu mkuli. 2 Kuswejela kwa kusa ni kwinani ligongo lya kumala kwa cipi, mawunde gaula kapena lipundulo.

langusya *msa*. Kutendekasya kuti kusa kuswejele.

lanji *lina*. Yindu yakupaka ni kulosya utoto.

lanjila *msa.* Kulosya mundu, cindu kapena malo ni cala kapena maloŵepe.

lapa *msa.* **1** Kusala mwakandapasya ya katame kapena kapagwe ka mundu, cindu mwine soni malo **2** kusimonga cindu kapena cakutendekwa.

lapilila *msa.* Kwenesya ya umbone wa mundu, cindu kapena malo.

lapita *msa.* Kulamba ni lulumi.

lapula *msa.* Kumwa panandi mnopemnope mwakuwuta cisawu kuti yakumwayo yana moto.

lapwa *msa.* Kutenda yindu mwakuti ŵandu ŵane akulape.

laŵa *msa.* **1** Kwawula kukukamula masengo. **2** Kutanda kwenda ulendo kundaŵi mnope.

laŵalaŵa *msa.* Kutenda yindu mwangakulupicika kwisa soni mwangatamilicika.

laya *msa.* Kusangalala ni kupoka ligongo lya ukoto ni kupatika kwa yindu yakusosekwa pa umi wakwe.

lecela *msa.* Kupeleka ukoto wakulolela yindu kwa mundu jwine.

lecelela *msa.* **1** Kuŵa kapena kutama penani cisawu panjinga ngakamula kapena kwegamila cindu cine. **2** Ngajamuka kapena kulekasya yindu yangalumbana.

leka *msa.* Kwimika kutenda yindu.

lekangana *msa.* **1** Kuŵa mwangalandana.: Kuŵe kwi: tindana **2** Kwenda pajikajika.

lekanganya *msa.* **1** Kukolanga yindu yayikulosya wangalandana. **2** Kupwatukulanya yindu kapena ŵandu. **3** Kupeleka yindu mwangalandana.

lekasya *msa.* Kukanya kuti cindu cikasicitendekwa.

lela *msa.* Kusamalila ni kulolela mwanace.

lelemuka *msa.* Kutenguka ni kutenda lusyungusyungu.:Kuŵe kwi.: lembuka.

lelo *M'jonje.* Kugopolela kuti lyuŵa alino.

lema *msa.* Kulepela kutenda cindu.

lemba *msa.* **1** Kacapula nembo pacilu. **2** Kukalasula ni kulosya malemba pacikalakala kapena malo gane.

lembuka *msa.* Alole ngopolo ja lelemuka.

lembwesuka *msa.* Kunyelenyenduka kapena kusungunuka kwa cindu.

lembwesula *msa.* Kunyelenyendula kapena kusungunula cindu.

lemwa *msa.* Kutenda cindu cangajilana ni malamusi kapena ndamo sya ŵandu.:Kuŵe kwi.: soya, leŵa, cotocela.

lemwecekwa *msa.* Kutendekwa cindu mwangajilana ni malamusi kapena ndamo sya ŵandu.

lemwecesya *msa.* Kutenda yindu yangalumbana yakumsakalisya ni kumlagasya mundu jwine.

lenda *msa.* **1** Kutenda yindu cisawu kuŵeceta mwakuwuta. **2** Kunanda cisawu linyololo.

lendewala *msa.* Koloŵa kwa cindu.

lenga *msa.* **1** Kumenya ni kukata cindu cisawu lyongu mwakwepepasya nambo soni mwakuulewuya **2** kwitanya migoji kuti jiŵe tayali.

lepela *msa.* Ngapakombola kutenda cindu.

lepetala *msa.* **1** Ngakaŵa kuteketuka. **2** Ngalimbangana cilu.

leŵa *msa.* Alole ngopolo ja lemwa.

lewupa *msa.* Kukola lisusa lyalikulungwa mwakutandalika kapena soni mwakwimika.

libelo *li.* (yeji. mabelo) **1** Nsaku wawukulungwa wa yindu cisawu sona, yakuwala, litonji ni yindu yine. **2** Kugongomala kwa cindu cisawu citela, msewu ni yine.

libokosi *li.* (yeji. mabokosi) Cindu cakukamulicisya masengo pakusunga kapena kujigala yindu yakulimba, cacisyano, matabwa ni yine, cacitamilo ni maupande gane gakulimba nipo katema kejinji cikusakola cakuwunicila.

licaka *li.* (yeji. macaka) Kacindu kacisyano kandumbandumba mwine soni kangulungo cisawu kakakusaŵaga pamtima pa njinga. Alole soni ngopolo ja macaka.

licakapitu *mjonje.* Liloŵe lyakulosya ndaŵi jangali pacipelela.

licecewu *li.* (yeji. macecewu) Litunu lyakulukala nipo likusamnong'a kukamula yilango.

licela *li.* (yeji. macela) Lwawu lwakutejela somba lwakusatenda kwimicila ni tutela ni kululeka m'mesimo kuti somba sitanjileje.

licende *li.* (yeji. macende) Cindu cimo mwa yindu yangulungo yiŵili yayikusaŵa nkasaku ka lipende nipo yikusaŵaga leleŵaleleŵa cakucitepo ca liwolo. Kuŵe. kwi.: lipwala, lupwala lipwisi, litongo, lipumbu,

lumbwesese, lupele, lunjama.

lichongwe *li.* Cakumela campela likanga nambo cangali ulusi mkati mwakwe, cana tumiŵa twakutependala mumbali mwakwe soni cana utomoni.

licika *li.* (yeji. macika) Cindu cakulucigwa pakukamulicisya masengo ngonji ni matete kapena mapesi, magugu, milasi ni lipe.

licila *li.* (yeji. macila) Makumi likumi.

licinji *li.* (yeji. macinji) Cijuni camtwe mpela lipuku cangali mang'omba ca meno gakutema cakumnong'a kuguluka cilo.: Kuŵe kwi: Ciputiputi.

lidome *li.* (yeji. madome) Liŵala lyakulekangana kawonece ni mwacikuwonecela cilu kapena cindu cosope. Kuŵe. kwi.: lidondo, lijemba, liŵala.

lidondo *li.* (yeji. madondo) **1** Alole ngopolo ja lidome. **2** Mesi gakusulula mwakaticisyakaticisya.

lidotilo *li.* Cakuyimba cakwangata lukosi cakutanda ligongo lya kupelembela kwa njete jakusosekwa m'cilu.: kuŵe kwi. citolokoso.

ligaja *li.* (yeji. magaja) **1** Cindu cakutandika pasi cakusaluka cisawu mkeka pakukamulicisya masengo nlasa.:Kuŵe kwi.: likanda **2** Cilingo cakuyika yindu cisawu lusenga cakusaluka pakukamulicisya masengo nlasa.

ligalagasya *msa.* Kugudumuka pasi mwangakutendekasya mundu jwine.

ligamba *msa.* Kudandawula ligongo lya yindu yangalumbana yawutesile gwasyegwe.

liganga *li.* (yeji. maganga) Cindu cakulimba cacipago cakusimanikwa pasi kapena pacanya petaka.

ligasa *li.* (yeji. magasa) Upande wa nkono.

ligesi *li.* (yeji. magesi) Cindu cakwendela magesi cacikusakolela ni kuŵala cisawu nyali.

ligogo *li.* Kulisya kapena kutendekasya canasa.

ligombela *li.* (yeji. magombela) Kalombo kamang'omba gapacanya gakulimba cisawu ga litono, kakapiliwu nambo soni kamadome kapena madondo gamacejewu.

ligombo *li.* (yeji. magombo) Cakumela cangali nyambi ca mnowu wakoloŵa, isogosi yakwe ikusaŵa yayilewulewu yakulyolyopela naga ijiwilemo nipo ikusaŵa m'mikonga.

ligongo *li.* (yeji. magongo) Cindu cakutandisya citendo kapena yitendo.

ligongwa *li.* (yeji. ngongwa) Alole ngopolo ja liŵalangwangwa.

ligosa *msa.* Kuliŵambasya kapena kuliteteya ku yindu yakulekanganalekangana.

ligudumu *li.* (yeji. magudumu) Cindu candendela cagudumuka mwangalajilila: Kuŵe kwi: citungulu.

ligugu *li.* (yeji. ligugu/magugu) Cakumela celewu soni camwana cakulandana ni manyasi cakuwuka pacilu pakwe cisawu miwuwa.

ligulo *li.* (yeji. magulo) Upande wa lisiku kutandila lyuŵa napundape pewuwo mpaka kundiŵililo.

liguluŵe *li.* (yeji. maguluŵe) Cinyama cacipyonyoka lupula cacijipi mcila cakumnong'a kutuluma pakwenda nambo koga m'matope. Kuŵe kwi: ngumba.

ligumi *li.* (yeji. magumi) Ciwula cacikulungwa cakusimanikwa mnopemnope m'matamanda ndema ja cukwu.

liguwa *li.* (yeji. maguwa) Kalombo kakuluma kampela membe jajikulungwa kakumnong'a kusuga mnopemnope ng'ombe, soni ka waji kumgongo kwakwe.

ligwa *msa.* Kuŵa cakwiticika kuti mundu kapena cinyama mpaka cilye.

ligwagula *msa.* Kulityosya lipende kugakusatenda majoka ni acibulundwe.: Kuŵe kwi: kuliwula.

ligwagulilo *li.* (yeji. magwagulilo) Lipende lya lijoka kapena bulundwe jwaliwule.

liimbaciga *li.* cakuyimba mumbecembece ligongo lyakuti mundu ukwete liŵanga palukongolo nikutendesyaga cimbepombepo

lijale *li.* Upande umo wa cindu cilicose cacikatigwe paŵili mnopemnope lyongu, mbonda ni yine.: Kuŵe kwi.: luŵale.

lijani *li.* (yeji. majani) Cinyama camwitinji cangongolo mcece, cakulandana ni mundu nambo mawiwi gakutamila mwinani.

lijego *li.* (yeji. majego) Lino lyalikulungwa lyalikusamela cakumbesi kwa mkamwa.

lijeje *li.* (yeji. majeje) Ciŵalo camnowu wakandapala cacikusaŵa pacilikati pa liso, cipundi ni liwiwi.

lijela *li.* (yeji. majela) Cilingo cakulimila cangwasa jajikulungwa.

lijemba *li.* (yeji. majemba) Alole ngopolo ja lidome.

lijiganya *msa.* Kumanyilila yindu yakuti nganiwuyimanyililaga kusepucila

mu kupikana kapena kutenda.

lijiganyo *li.* (yeji. majiganyo) **1** Mpango wa yindu yakusalijiganya mundu cisawu masamu ni yine. **2** Cindu cakamula mtima cawulokwete pa ngani kapena citendo.

lijini *li.* (yeji. majini) Cimo mwa yiwumbe ya Mlungu cangawoneka ni meso nipo ndema sine cikusakombolekaga kumkamula mundu nikum'ŵecetesyaga yakusosa mundu juŵawile kala.

lijinya *li.* Lindanda lya njipi.

lijiticisya *msa.* **1** Kuŵeceta mwakujikunda ngani jawujikanileje **2** Kucomola nyimbo ni kwanga gwasyegwe.

lijoka *li.* (yeji. majoka) Cinyama cacilewu msamba cangali ngongolo cakwenda mwakuliwuta.

lijugo *li.* (yeji. majugo) Mpango wa yindu yakuŵenda ŵandu ŵajinji kuti yitendekwe kapena yiŵele mwine kwa mundu jwakwete ukumu wawukulungwa.m

lijugwija *li.* (yeji. majugwija) Cuma cacilewu cisawu mbiji.

lijusi *li.* Lyuŵa lyatatu naga tuli tuŵalasile mwakuwujila panyuma kutandila lelo.

hllikala *li.* (yeji. makala) Sigasiga sya lusasu lwakuti lumasile kupya ni moto nambo nganiluyice pakutenda liwu.

likalambwe *li.* (yeji. makalambwe) Cilombo ca mtundu wa wa ciŵalaŵala camagongwa gamakulungwa ni mcila wakupindimala mwakulola kwinani caululu kwejinji naga cikulumile.: Kuŵe kwi.: likoloto.

likalangulo *li.* (yeji. makalangulo) Cilakolako ca yakumwa.: Kuŵe kwi: cibaba, njota.

likalanje *li.* (yeji. makalanje) Cilingo cakamulila somba, camilasi cakuluka cisawu licika nikucikolosya cisawu nsolola nambo kukamwa kwakwe kukusaŵa kwana tumilasi twesongole kuti sombasyo silepeleje kukopoka.: Kuŵe kwi.: nsipu.

likambi *li.* Cindu cilicose cakuti citawunigwe nikucisuna cisawu mwayikusaŵela pakutawuna miwuwa, mikota, miswaga ni yine.: Kuŵe kwi.: cikambi.

likandi *li.* (yeji. makandi) Mwanace jwamyala jwanapagwape.

likangata *li.* (yeji. makangata) Lisamba lya ngunde.

likango *li.* (yeji. likango) Kalwele ka jwamlume kapena jwamkongwe

kakutendekasya kuti jwamkongwe kapena ŵanace ŵakupagwa mwiŵasa aweje nkanakule.: Kuŵe kwi: likula.

likanyata *msa.* Kulitwinyicisya pasi ni kulipweteka ni cindu ca usito.

likawu *li.* (yeji. makawu) Upande wa lukongolo wawukusamela yala nipo ukusaliŵata pasi.: Kuŵe kwi: lusajo.

likoko *li.* Cakumwa kapena cakulya cangalimba cacikusatelecegwa kutyocela ku utandi, mpunga ni yine.: Kuŵe kwi: lumbapa.

likokoto *li.* (yeji. makokoto) **1** Yindu mnopemnope yakulya yayilalile,kumulila ni kukanilila mu ciwulugo kapena mu mpika. **2** Mundu jwankulungwa jwakulongolela liŵele kapena mtundu wakwe.

likoleko *li.* (yeji. ngoleko) Kamtolo ka yimanga kapena yindu yine yayitaŵikanye yiŵiliyiŵili.

likololo *li.* (yeji. ngololo) **1** Alole ngopolo ja likalambwe. **2** Mata gakamatana gakusakolola mundu kutyocela kungulo.

likolomilo *li.* (yeji. ngolomilo) Ciŵalo cambugu, campela makosa gelumbikanyelumbikanye cacikusalumbikanya mapapu ni ngulo.

likolongo *li.* (yeji. makolongo) Alole ngopolo ja likolomilo.

likolosya *msa.* Koga,kuwala ni kutenda yindu yine yakamucisya kuti mundu asalale.

likoloto *li.* (yeji. makoloto) Alole ngopolo ja likalambwe.

likoma *li.* (yeji. likoma?) Ndamo jakupeleka yindu kwa ŵandu ŵane mwangasumanya ni cindu cine.

likombolela *msa.* **1** Kukola ukombosi wakutenda yindu mwangajegamila pa mundu jwine. **2** Kukola ukombosi ni macili gacilumelume gakutendela msangu.

likombwa *li.* (yeji. makombwa) Cikalakasa ca lindanda.

likonde *li.* Manyasi, mawukutu ni yakumela yine.:Kuŵe kwi: Litinji.

likong'onda *li.* (yeji. ngong'onda) **1** Citela cacijumu mnope. **2** Kandu kayikusatajila yijuni ni yinyama yine cisawu majoka, ngwena ni yine.: Kuŵe. kwi.: lindanda, litaji.

likong'ondela *li.* (yeji. makong'ondela) Cindu cakuwala palukosi cakusacipanganya ni mapisya yigala ga yuma.

likongolo *li.* (yeji. ngongolo) Cipika cacijuma.

likongwa *li.* (yeji. ngongwa) Citela calipanda cakusam'weca mundu mlukosi kuti akajendagajendaga kapena kuti akatila.

likonya *msa.* Kutenda yindu yakulitandila yipwetesi kapena yilagasyo cisawu kukasa mbale ligongo lya kupya mtima.

likosa *li.* (yeji. makosa) Kandu kandendela cisawu citungulu kakuwala mu nkono.

likoswe *li.* (yeji. makoswe) Kanyama kampela lipuku kamcila wawulewu ni tumeno twamwanamwana twakutema nipo kakusanonyelwa kutama m'nyumba.

likoti *li.* (yeji. likoti) **1** Mtundu wa mpunga wawuswela cenene nambo wanganunjila. Kuŵe. kwi.: likuti. **2** cakulya cakulinganyigwa pakujigala imanga yangakomala, kuyisesasesa ni kutwa nikutawa m'masamba ga magombo, kuwika mciwiga ni kuteleka pamoto kuti ipye.

likoŵa *li.* (yeji. makoŵa) Cindu cacikusawimba kusa kwa yisogosi cisawu yembe, malalanje, miwa ni yine.

likoyo *li.* (yeji. makoyo) Upande wacilu wawuli pacilikati pa lukosi ni malumbiko ga nkono ni ciiliŵili.

likuga *li.* (yeji. makuga) Yinyama kapena ŵandu ŵajinji ŵakamulene ni kutendela yindu pamo.

likukumusi *li.* (yeji. makukumusi) Ilonda yekulungwakulungwa yausomasoma yayikusakopoka cilu cosope kupwatikapo kungope nipo gangakaŵa kwinjila kapena kumala.

[1]**likula** *li.* (yeji. makula) Umi wakupelwapelelwa upile wakupata kapena kutenda nawo yindu.: Kuŵe kwi: likungu.

[2]**likula** *msa.* Kugwisya cindu cisawu citela, nyumba ni yine kutandila pacimelele.

likuluwangu *li.* manyasi gamakulungwakulungwa kapena lipe lyagangalama.

likuma *li.* Ciŵalo ca cinyama kapena mundu jwankongwe kwagakusakopocela makweso kapena mwanace pakuŵeleka.

likumbi *li.* (yeji. makumbi) Nguwo jakusawala kuyalo jwankongwe jwakulwala magono.

likumi *li.* (yeji. makumi) Yindu nsano kupwatikapo yine nsano.

likunami *li.* Ciŵalo cacikusawimba mnowu wa cinyama. Kuŵe kwi.: lipende.

likunda *msa.* Kulityosya jika likaku pacilu.

likundewa *li.* Cakumela cakutambala cacikusaweleka isogosi ya mpela ngunde soni yakulyaga.

likungu *li.* Alole ngopolo ja likula.

likungulu *li.* (yeji. makungulu) Mtundu wa cijuni, cacikulungwa kupunda njuŵa, cacipiliwu, caliŵala lyaliswela mlukosi.

likusese *li.* (yeji. makusese) Mtundu wa yijuni.

likuta *msa.* **1** Kutenda yindu yakulosya kusengwa mnope **2** kuponya liganga mwamacili.

likutwe *li.* Cakumela campela mapemba cakusogolaga cisogosi cakulyaga catumbeletumbele mkati mwakwe.

likwanya *li.* (yeji. makwanya) Mtundu wa cakumela ca songolo syamwana cakutenjela nipo cikusaŵeleka isogosi yayiyelewulewu ya waje wakuti naga ujumwilemo ukusanyenya nkuyikwayamo.

likwata *li.* (yeji. likwata) Ung'asi wangajimbila ngoma wakusaŵina acim'masyetope kwineku ali nkukwata m'myala.

likwati *li.* (yeji. makwati) Lisamba lya ligombo.

likwekwe *li.* (yeji. makwekwe) Citega cakutaŵa lukonji mwakusigasya lipesa kuti kandu kalikose kakwinjila pa lipsepo katanjile.: Kuŵe kwi.: lipogolo.

likwemba *li.* (yeji. makwemba) Likoŵa lya cimanga.

likwenda *li.* (yeji. makwenda) Mtundu wa citela nipo masamba ni yisogosi yakwe ŵandu akusalyaga.

likwepe *li.* (yeji. makwepe) Cijuni ca lugomo lwakandapala nambo soni lwalulewu cisawu lwa lititi.

likwilili *li.* (yeji. makwilili) Cijuni cacipiliwu cisawu namlamba nambo cakulila cisawu njuŵa cakum'nong'a kutama ni yijakwe m'mipingomipingo.

lila *msa.* Kugumila kapena kudandawula mwacinununu ligongo lya yipwetesi ya mitundu jakulekanganalekangana.

lilama *li.* (yeji. lilama) Ndamo jakutenda yindu mwakuti amboneambone nambo soni mwakulikwesya.

lilamba *li.* (yeji. malamba) Moto walapulapu wakolela nikutendekasya lilanguka.

lilambo *li.* (yeji. malambo) Malo gakuŵatama, gacinyesi ndema syejinji nambo soni gangali yitela mnope.

lilamusi *li.* (yeji. malamusi) Maloŵe kapena mitwe jakamulene ŵandu kuti ajikuyeje pakutenda yindu.

lilanguka *li.* (yeji. malanguka) Kuŵala kwa moto, nyali, magesi ni yine kwakamucisya kuti yindu yiwoneceje mwangasawusya.

lilasika *msa.* Kudandawula ni kuligamba ligongo lyangapikanila ni kukuya yiŵakusalile ŵandu ŵane.

lilayika *li.* (yeji. malayika) **1** Umbo syakumela m'makono ni mu ngongolo. **2** Cimo mwa yiwumbe ya Mlungu cangawoneka ni meso ciŵacipanganyisye kuti cintumicileje ni kuntindiŵalila.

lileca *li.* (yeji. maleca) Cilingo cakulikundila pacilu cakusacipanganya kutyocela ku cisogosi.

lilembe *li.* (yeji. malembe) Lisimbo lyakumsilila mundu jwam'we.

lilesa *li.* (yeji. malesa) Cindu campela sandu ja matendewu casikusataŵa nyuci kuti sisosolele ŵanace ŵakwe. Kuŵe. kwi.: Lisyega.

lilima *msa.* Kupweteka kwa cilu.

lilimuka *msa.* Kukopoka yilomba pacilu ligongo lya kulya kapena kupakala yindu yakuŵengana ni ciluco.: Kuŵe kwi.: ŵenga.

lilitungwisa *li.* (yeji. matungwisa) cisogosi ca mtungwisa, cakuwoneka mpela mapwetecela, nambo ikusakola tumiŵa pacilu pakwe.

liloŵe *li.* (yeji. maloŵe) **1** Lisegwe lyalikusakopoka pandema jakuŵeceta mundu, kwimba nyimbo, belo ni yine kwimsa soni pakatema kayikulila yinyama **2** Caŵecete mundu kuti mjakwe apikane ni kugopolela.

lilombe *li.* (yeji. malombe) Ngoma jajinandi jana ngongolo syakwimila nipo akusajigomba ni mipici jiŵili.

lilongo *li.* (yeji. malongo) Litaka lyakunyamba lyakusalikamulicisya masengo ndema syejinji pakugumba mipika, yiŵiga, mitala ni yine.

lilumba *msa.* Kulilosya, kulipela kapena kulicemelela kuti ŵandu akulape. Kuŵe. kwi.: Nemesya, Lumbanjila, Litwanjila, Litapanjila.

lilumbiko *li.* (yeji. malumbiko) Malo gayisimene ni kukamulana yindu.

lilungo *li.* (yeji. malungo) Lilumbiko lyapacilikati pa ciwiga ni lusonjo.

lima *msa.* Kukolosya mu mgunda cisawu kucocola, kuŵiliga matuto ni yine pakusosa kuti mbeju simele ni kukula cenene.

limasa *li.* (yeji. mamasa) Kulilika kwa lipende pacilu kapena umbo mu mtwe kwakukusatendekwa ligongo lyakuti mundu alile yakulya yakuŵengana ni cilu cakwe. Kuŵe. Kwi.: Ciŵenga.

limba *msa.* **1** Kuŵa ciŵela ndaŵi jajilewu. **2** Ngatenganyika kapena kugwedela. **3** Ngajoloŵa kapena kuŵa gwa.

limbangana *msa.* Kukola macili gakutendela yindu.

limbika *msa.* Kutaŵa kapena kuwugala cindu mwangajejeka.

limbila *msa.* Kukola ntawu wakuti cindu cacisosekwe kaŵe citendekwe basi.

limbukuka *msa.* Alole ngopolo ja gwa.

limbula *msa.* Kupasya kapena kutanda kwene kulya mbeju syakumigunda sya cele cakaco.

liminyula *msa.* Kongola ni kulipotokola cilu pakuŵina. Kuŵe. kwi.: limonongola.

limuka *msa.* **1** Kukola woga. **2** Kuleka kwawula ku malo kapena kumjendela mundu.

lina *li.* (yeji. mena) Maloŵe gakuŵilanjila kapena kukolanjila cindu cine cilicose ca umi kapena cangali umi, cakuwoneka kapena cangawoneka.

linaŵila *li.* (yeji. manaŵila) Kamwanace ka somba.

linda *msa.* **1** Kutama pamalo ngatyoka ni nganisyo syakuti usimane kapena uwonegane ni mundu kapena cindu cine. Kuŵe. kwi.: jembecela **2** Kwimika kapena ngatenda cindu ni nganisyo syakuti yindu yine yakusosekwa yikuluŵane kaje.

lindanda *li.* Alole ngopolo ja likong'nda.

lindandambuli *li.* (yeji. mandandambuli) Lwawu lwacikusataŵa cinyangata. Kuŵe. kwi.: cinanambuli.

lindenga *li.* (yeji. mandenga) Luwumbo lwakumela pacinena ni kuyalo kwa mundu.

lindilindili *li.* (yeji. lindilindili) Kuwa kwa ciŵalo kwa kandaŵi panandi ligongo lya wangajenda cenene wa myasi. Kuŵe. kwi.: Mandilindili.

lindima *msa.* Lisegwe lyagungumila lyakutendekwa ni cindu cilicose cisawu njasi, ngoma ni yine.

lindimu *li.* (yeji. mandimu) Cisogosi cakulandana ni lilalanje, ca likoŵa lyangwinyatangwinyata nambo soni cakunyungunya.

lindolo *li.* (yeji. madolilo) Mtesa wawuŵisi wangakomala.

lindondo *li.* (yeji. mandondo) **1** Mesi kapena myasi ni yine yakujilima yayikusulula mwakuwungana panandipanandi nikugwaga pasi mwakaticisyakaticisya. Kuŵe. kwi.: lidondo. **2** Maŵala ga panguwo ni

yindu yine.

lindutu *li.* (yeji. mandutu) Cimanga caciwulice ligongo lya ndukutila nipo cikusalosya cam'kati caciswela cisawu litonji nambo soni cikusaŵa cakoloŵa mnope pakutawuna.

ling'omba *li.* (yeji. mang'omba) Cindu cacikusamela ni kuwimba pacilu pa yinyama cisawu nguku ni mitundu jine ja yijuni. Kuŵe. Kwi.: linyunya.

linga *msa.* **1** Kupima cindu pakamulicisya masengo nlingo wakwiticika pakusosa kuti usito, winji kapena ukulu wa cinduco umanyice. **2** Kutenda cindu mwangali cikulupi cakuti ticikombolece.

lingaka *li.* (yeji. mangaka) Cisogosi ca mtundu wa matapwito nambo cangali miŵa nipo akusacilyaga cangateleka.

linganji *li.* Kakoŵa kakwepepala mnope mpela lwembe.

linganya *msa.* Kuwucisya m'malo mwakwe kulungamika kwa cindu cicajonasice kapena kulemwecekwa. Kuŵe. kwe.: Kolosya.

lingongo *li.* (yeji. mangongo) Umbo syetiŵe ni kusitaŵa pamo.

lingula *msa.* Kulola mundu kapena yindu yayisisice mwacuŵilisi.

lingwindimba *li.* (yeji. mangwindimba) Mpunga waluwuka wamakowa gepiliwu nambo wamkatiwo ukusaŵa wecejewu, pati kutelekamo wanganong'a.

lingwita *li.* (yeji. mangwita) Manjelenjesa ga cisyano gakuwala ca nkasukusuku ka mu ngongolo.

linjici *li.* (yeji. manjici) Cijuni cacikulungwa kupunda njuŵa, camtwe ni meso gamakulungwa nipo cikusaguluka ni kulila cilope.

lino *li.* (yeji. meno) Ciŵalo ca mkamwa mwa mundu kapena cinyama cakatulila ni kutawunila yakulya.

linolo *li.* (yeji. manolo) Liganga lyakamulicisya masengo gakutendesya kuti yilingo cisawu yipula, maŵago ni yine yiŵe yakutema.

linyasi *li.* (yeji. manyasi) Cakumela camasamba gamalewulewu nambo gangwasa jamwana.

linyololo *li.* (yeji. manyololo) Cakumela ca yisogosi kapena masamba, camwitinji kapena cakupanda cakusateleka kuŵa mboga nipo cikusananda pakulya.

linyunya *li.* (yeji. manyunya) Alole ngopolo ja ling'omba.

lipa *msa.* Kupeleka mbiya kapena cindu ligongo lya magambo gawuleŵile.

lipaŵa *li.* (yeji. mapaŵa) **1** Kapende kakuŵeŵela kakakusajala pacanya pa

matoga kwisa soni pacanya pa mnowu wosope wa cipagala **2** Ciŵalo camnowonowupe cakucejelela cakuwukuta mbepo m'cilu mwa cinyama.

lipalasa *li.* (yeji. mapalasa) Kandu kajawajawa kakusataŵilila nikujajaŵalaga ku lukonji lwa cisopo nipo kakusatiŵila naga somba jili jikamwilwe.

lipali *li.* (yeji. mapali) Alole ngopolo ja felemu.

lipalo *li.* (yeji. mapalo) Liwupa lya likoyo. Kuŵe. kwi.: Nangombe.

lipalwa *li.* (yeji. mapalwa) **1** Cilakolako ca yindu yakumwa cisawu mesi. **2** Cakulya cakulila cikombe cakusaciteleka pakukamulicisya masengo utandi, lusenga ni yine. Kuŵe. kwi.: Lumbapa, likoko.

lipananga *li.* (yeji. mapananga) Kuŵala kwejinji kwa moto kapena ndondwa kwakuswejelesya kwinani.

lipanda *li.* (yeji. mapanda) **1** Citela cacikwete malekano ganyambi gacipago kapena gakutenda kupanya **2** Upande wa citela wasimelele ni kwasana nyambi kapena watesile kupanya.

lipanga *li.* (yeji. mapanga) Cilingo campela mpamba nipo pakucikamulicisya masengo akusatenda kuponya ni nkono.

lipapaya *li.* (yeji. mapapaya) Cisogosi cacikulungwa cambugu mkati nipo cikusakola tusongolo twatujinji twatuswela nkanicijiwule nikugalawuka kuŵa twatupiliwu mpela ndoŵe sya mbusi naga cijiwile nambo soni ŵandu akusalya.

lipapiko *li.* (yeji. mapapiko) Ciŵalo cagulucila ca yinyama ya mtundu wa yijuni cisawu nguku, mbata ni yine.

lipata *li.* (yeji. mapata) **1** Upande wa citela wapacilikati pa miciga ni nyambi kapena lusonga. **2** Cindu cakusacikolosya cisawu lutenje kutyoka lisi limo lya lusulo kuja lisi line nipo akusatega misipu kuti akamuleje somba syasikusasongangana mu litanda lyalikusapagwa kunkuli kwa maloga.

lipayi *li.* (yeji. mapayi) Citela cakamulicisya masengo m'malo mwa makwelelo pakukwela malo gakulekanganalekangana.

lipe *li.* (yeji. lipe) Mtundu wa manyasi gamakulungwa m'bili nipo ŵandu ŵajinji akusataŵila ndenje kapena nseka.

lipemba *li.* (yeji. mapemba) Cakumela cakulandana ni mkota cikusatumbuka nipo ku luswaji lwakwe lukusakola songolo syakusakwiŵita ni kulya m'matala gakulekanganalekangana.

lipende *li.* (yeji. mapende) Ciŵalo cacikusawimba cilu ca cinyama.

lipenga *li.* (yeji. mapenga) Cilingo cakwimbila nyimbo kapena kuŵilanjila ŵandu cakusacilisya pakuwuta kapena kupepela mbepo.

lipenu *li.* (yeji. mapenu) Malo gosope ga kusa kwa nyumba, kutyocela pa lipupa mpaka pawupelele msakasa.

lipepe *li.* (yeji. mapepe) Cindu cakusataŵa ni sici, utope, njelwa, maganga ni yine pakuciga kapena kugaŵa malo m'maupandeupande nipo ndema sine cikusajangata nsakasa. Kuŵe. kwi.: lipupa.

lipesa *li.* (yeji. mapesa) **1** Ndaŵi jakuti mundu nganakola cakutenda. **2** Malo gangali kandu gakupatika kapena kusigala pacilikati pa yindu.

lipeta *li.* (yeji. mapeta) Cakumela campela mbatata nipo ŵandu akusalya.

lipetwa *li.* (yeji. mapetwa) Citega ca yijuni cakusacikolosya pakutaŵa lipogolo.

lipili *li.* (yeji. mapili) Lityoka lyalijipi, lyamangandamanganda cisawu sato nipo lyakum'nong'a kwenda panandipanandi.

lipilikanilo *li.* (yeji. mapilikanilo) Ciŵalo cakamucisya kuti mundu kapena cinyama cikomboleje kupikana maloŵe kapena masegwe ga gayikusatenda yindu. Kuŵe. kwi.: Liwiwi, Lipikanilo.

lipipi *li.* (yeji. mapipi) Kalombo kakapiliwu kangali mang'mba kakutulumbala lutumbo kakulandana ni lunyang'unyang'u.

lipisya *li.* (yeji. mapisya) Yuma yetunjetunje m'lukonji yakwanila kusyungula ciwunu.

lipogolo *li.* (yeji. mapogolo) Alole ngopolo ja likwekwe.

lipolo *li.* (yeji. mapolo) Likoko kapena mpunga wesisisi.

lipombe *li.* (yeji. mapombe) Cisogosi cakulandana ni lingaka, cikusawoneka cacikasu ni kugaluka likoŵa lyakwe naga cili cijiwile nipo cikusanunjila cenene. Kuŵe. kwi.: Kayimbi.

lipomombo *li.* (yeji. mapomombo) Cijuni cakusapangana, ca lugomo lwalukulungwa, camasegwe nambo soni ca linunda lya manyunya pamtwe pakwe

liponda *li.* Masamba gane galigose gagakusatelecekwa nikuligwa cisawu mboga.

lipongo *li.* Kamwanace ka cinyama kakatemi moŵa gakuŵalanjika m'citumbo mwa mamagwe.Kuŵe. kwi.: Lilusa, Liwanda.

lipowo *li.* (yeji. lipowo) Lipesa lyakutenda kulipanganya pa cindu cakuti caliji cakusimana cenene.Kuŵe kwi.: libowo.

lipuje *li.* **1** Mbepo jakopoka ni kwinjila mkamwa pakupumula. **2** Mbepo jamoto jakuwoneka cisawu lyosi jakutyocela m'mesi gagakutokota. Kuŵe. kwi.: lipujungu.

lipujungu *li.* (yeji. mapujungu) Alole ngopolo ja lipuje.

lipuku *li.* (yeji. mapuku) Kanyama kakulandana ni likoswe, kamcila wawulewu ni tumeno twamwanamwana twakutema nipo kakusatama mwitinji.

lipuluputu *li.* (yeji. mapuluputu) Ciŵalo camnowunowupe cacilumbikene ni ciyiga nipo mundu akusacikamulicisya masengo pakutama. Kuŵe. kwi.: Litako.

lipuluputwa *li.* (yeji. mbuluputwa) Kalombo kagululuka kamapapiko gakwepepala mcece kakum'nong'a kutula m'maluŵa. Kuŵe. kwi.: Cipuluputwa.

lipuluwa *li.* (yeji. mapuluwa) **1** Cakuyimba cangali uwowu kapena mesi cakutanda mnopemnope ligongo lyakuti kalombo kakulumile. **2** **3** Utandi wawukamatene m'ciwulugo pandema jakuwunyila ligongo lyakuti mesi gasemwile mnope.

lipumbu *li.* (yeji. mapumbu) Alole ngopolo ja licende.

lipundugulu *li.* (yeji. mapundugulu) Ukati wakulosya kusa cisawu kuti kwana lyosi.

lipungu *li.* Upande mwa maupande ga cindu gagagaŵile mwakwilanya cenene.

lipupa *li.* Alole ngopolo ja lipepe.

lipute *li.* (yeji. mapute) Liŵanga lyakaŵa kupola.

lipwala *li.* (yeji. mapwala) Alole ngopolo ja licende.

lipwetecela *li.* (yeji. mapwetecela) Cisogosi cangulungo cacikusaŵa ca nakasamba naga cili caciŵisi nikuŵa cacicejewu naga cijiwile nipo ŵandu akusataga mu mboga kuti sinonye. Kuŵe. kwi.: litimati.

lipwisi *li.* (yeji. mapwisi) Alole ngopolo ja licende.

lipyombyo *li.* (yeji. mapyombyo) Litete kapena linyasi lyambugu mkati mwakwe lyakusalisya cisawu pinto.

lisace *li.* (yeji. masace) Cilingo cakupyajilila.

lisagala *li.* (yeji. masagala) Lunyambi kapena liwupulu mnopemnope lyakuti likacwice ni kugwa pasi.

lisagamilo *li.* Cakutendekwa, kuwoneka kapena kuŵecetekwa kulugono.

Kuŵe. kwi.: Sagamisi, Masoka.

lisajili *li.* (yeji. masajili) Cindu cakulandana ni lipaka, cakunyakucila lisusa lyakwe, cakusacikamulicisya masengo gakusunjila yindu mnopemnope yakulya.

lisalo *li.* (yeji. masalo) Upande wawupwatukwice pakusala lusasu.

lisamba *li.* (yeji. masamba) Cindu cacikusasipuka ku cakumela nipo ndema syejinji cikusaŵaga canakasamba.

lisambi *li.* (yeji. masambi) **1** Nguwo jakuti jimasile kapena jinandipe kwakuti ngaŵa nkujiwala; Kuŵe. kwi. Ciwisa. **2** liwukutu lyekungwa lyangali waje, lyapacilu pausamba.

lisamulo *li.* (yeji. masamulo) Cilingo cayisomangayisomanga cagopolanyicisya ni kwimika umbo. Kuŵe. kwi.: Cisakulo.

lisandi *li.* (yeji. masandi) Liwunjili lya yindu cisawu sasu ni yine.

lisang'asi *li.* (yeji. masang'asi) Mcagala wa mtesa ni mtesa wakwewo nkanawutotole.

lisanjala *li.* (yeji. masanjala) Cakuwala cacimale kapena cacipapucepapuce. Kuŵe.kwi.: Ciwisa.

lisapa *li.* Yindu yakoloŵa yacikasu yasikusapanganya nyuci nipo ndema syejinji ikusaŵaga pamlango pa nsinga kapena lisimbo lyasikutama nyucisyo. Kuŵe. kwi.: Lipula.

lisasi *li.* (yeji. masi) Yindu cisawu somba, masamba ni yine yakuti ayitaŵile ni kuyinyakulila pampepe.

lisawu *li.* (yeji. masawu) **1** Cisogosi camwana cisawu litungwisa calusongolo lwakulimba cacikusasogola mu citala ca msawu nambo soni andu akusalyaga. **2** Lisawu lyambele lila lyana mbisu.

lisawusyo *li.* Cindu cacikusamlagasya mundu mu nganisyo.

lisegwe *li.* Maloŵe gakupikanika mwakwesya pakuŵeceta, kwimbanyimbo, belo ni yetndo yine.

liselema *li.* (yeji. maselema) Kalombo kakanandi kakulandana ni ucece.

lisembelepete *li.* **1** Nsinga wangali uci. **2** Mundu jwakuseseŵala.

lisesengule *li.* (yeji. masesengule) Mundu jwangali mate.

liseŵe *li.* (yeji. maseve) Cisogosi camwana cisawu lisuku cacikusasogola m'citela ca mseŵe cakusatunga m'lukonji nikuwala mu ngongolo pakuŵina ung'asi wa maseŵe.

lisi *li.* Malo ga upande umo wa lusulo, nyasa kapena nsewo.

lisicini *li.* (yeji. masicini) Lijoka lya m'matumbo lyawuluwulu.

lisimba *li.* (yeji. masimba) Cinyama camwitinji camacili, caciksusakoloma ni kubangula mwakogoya ukanga kumtwe.

lisimbo *li.* Malo gagasokwece petaka.

lisinda *li.* (yeji. masinda) Yimanga kapena yindu yine yakwanila kupomola kamo mwituli.

lisindikula *msa.* Kulilengula lukose mpaka mu mnowu.

lisisya *li.* (yeji. masisya) Lindanda lyakuti nguku kapena cinyama cine cilicose cacikusatajila mandanda catajisile nikuwutamila nambo nganimukopoka mwanace nipo likusaŵaga lyampaka kulya.

1**liso** *li.* (yeji. meso) **1** Ciŵalo ca mundu kapena cinyama cakulolela. **2** Cimo mwa yindu cisawu yimanga yeputukule.

2**liso** *M'jonje.* Maloŵe gakolanjila lisiku lyaŵili pakuŵalanjila kuwujila camunyuma kutyocela lelo.

lisogo *li.* (yeji. masogo) Cinyama camwitinji campela mbwa.

lisokasoka *li.* Kalombo kampela citete, kamtwe wamwana, meso gamakulungwa cisawu ga mgabadi nambo soni kana maŵalangwangwa gaŵili. Kuŵe. kwi.: Cikasaciyiga, Cikasaciwulugo, Ciwulaganganga, Cisokasoka.

lisolokoto *li.* (yeji. masolokoto) Cijuni ca linunda lya manyunya gamapiliwu pamtwe pakwe, camasegwe nipo cikusam'nong'a kulya yisogosi yamitundumitundu cisawu njele. Kuŵe. kwi.: bwebwe.

lisondambaŵala *li.* (yeji. masondambaŵala) Cijuni cacikasu, cacikulungwa cisawu nyandi nipo cikusam'nong'a kulya yisogosi cisawu njele.

lisongolamembe *li.* (yeji. masongolamembe) Lino lyakusongoka lya pamlango pa mkamwa mwa mundu.

lisoso *li.* (yeji. masoso) Mtundu wa mbamba.

lisugulu *li.* (yeji. masugulu) Katumbi ka litaka kawukusagumba ucece.

lisulu *li.* (yeji. masulu) Kanyama kamwitinji kakucejelela cisawu kandindi kakakusawulaga majoka.

lisusa *li.* Kulewupa kwa mundu kapena cindu mwakwimika.

liswalalu *li.* (yeji. maswalalu) Cindu cilicose cakuti cangali mate cakusosekwa kucijasa cisawu ligwagulilo lya lijoka ni yine.

lisya *msa.* **1** Kupeleka kapena kupatisya mundu kapena cinyama yakulya. **2**

Kujigala cakulya ni kuciyika m'mkamwa mwa jwine. **3** Kutendesya kuti cindu citongole. **4** Kutendekasya kuti mundu agumile kapena adandawule mwacinunu.

lisyalele *li.* (yeji. masyalele) Cisogosi cawuluwulu cisawu mbonda nambo cangalya cakupatika m'matete ni m'magugu cakoposya ciwulo mpela sopo mwanti ŵandu ŵane akusacapilaga.

lisyega *li.* (yeji. masyega) Alole ngopolo ja lilesa.

lisyonga *li.* (yeji. masyonga) Alole ngopolo ja lisicini.

lisyongo *li.* (yeji. masyongo) Lijoka lya m'matumba.

lisyucila *li.* (yeji. masyucila) Cilonda camiwowu cangapweteka.

lisyuka *li.* (yeji. masyuka) **1** Cilonda camiwowu cacikusakopoka mwangamanyika cenene cacicitandisye. **2** Cindu cakuti cawile kapena nikugalawuka soni kuŵa umi.

lita *msa.* Kutondoŵa kapena kusilala kwa ngani kapena moto.

litagaluka *li.* (yeji. matagaluka) Alole ngopolo ja kalunga.

litaji *li.* (yeji. ndaji) Kandu kayikusatajila yijuni ni yinyama yine cisawu majoka, ngwena ni yine.

litaka *li.* (yeji. mataka) **1** Nguwo jeŵilijeŵilije jajikusakwa ndema syejinji mayadi likumi kwisa nsano. **2** Cindu cacipago cakupatika pane palipose nipo yitela ni yindu yine yikusamela ni kutama pa calakweci.

litako *li.* (yeji. matako) Alole ngopolo ja lipuluputu.

litala *li.* (yeji. matala) **1** Kamjololo kalimile kapena kukolosya kuti apiteje pakwawula ku malo gane **2** Katende ka yindu kapena mlundunde wa yindu yakusosa mundu kuti yitendekwe kuti apate yakuyisaka.

litalila *li.* (yeji. matalila) Mesi ga ula gakulimba cisawu liganga.

litama *li.* (yeji. matama) Upande wa kuyalo kwa mundu jwamkongwe wawukusaŵa ni makutu ni cisongoni.

litamanda *li.* (yeji. matamanda) Malo gakwima mesi nikupanganya litanda mwilambo.

litanda *li.* (yeji. matanda) Mesi gejinji pa malo gakusokoka.

litanga *li.* (yeji. matanga) Cilingo cakusiŵila pa mlango.

litapanjila *msa.* Alole ngopolo ja lilumba.

litapwito *li.* (yeji. matapwito) **1** Yisogosi yampela mangaka yine yamiŵamiŵa yine yangali, yine yakuŵaŵa yine yangaŵaŵa yakuti

ŵandu ŵane akusalyaga. 2 Cisogosi ca cakumela cakutambala camwitinji cacikusaŵa ca miŵamiŵa pacilu pakwe, ŵandu ŵane akulyaga cisawu lingaka.

litaŵala *li.* (yeji. mataŵala) Lipuku lyakalamuka lyapacilu pakucejelela nambo soni liwuka nipo likusajonanga mbeju m'migunda.

litaŵilila *msa.* 1 Kuliwulaga pakulikoleka ni lukonji mu mtela kapena malo gane gakutalicila ni pasi. 2 Kutenda yindu mwakulilagasya pakusosa kucipata cawukusosa.

litekenya *li.* (yeji. matekenya) Kalombo kakanandi nipo kakusajinjila m'cilu mwa mundu mnopemnope m'yala mwanti ndema sine yalayo ikusalemala.

liteleko *li.* (yeji. mateleko) Cilingo cagumba ni lilongo cisawu mpika cacikulungwa kukamwa cakutelecela yindu. Kuŵe. kwi.: Ciŵiga.

litemba *li.* (yeji. matemba) Mtundu wa somba jenandi jangakula mnope, jalusoko lumo pamgongo, jeswela soni jana mawamba.

litenda *msa.* Alole ngopolo ja lilumba.

litendewu *li.* (yeji. matendewu) Kalombo kaguluka, kakuning'ana pacilikati nipo kakusalumila kumcila.

litenje *li.* (yeji. matenje) Yindu yejinji cisawu sasu, miwa ni yine yakuti ayiwunjice ni kuyitaŵa pamo. Kuŵe. kwi.: mtolo.

litepo *li.* (yeji. matepo) Malo gajipandigwe mbeju.

litepwende *li.* (yeji. matepwende) Lisimbo lyangasokoka mnope lyakuti ligumbele mesi gangajenda ni matope.

litete *li.* (yeji. matete) 1 Cakaumela campela ligugu nambo cambugu mkati camasamba gakusongoka cikusamela mu ngulugulu sulo kapena nyasa nipo ŵandu ŵane akusatotela maugono. 2 Cakumela cacisawu lipe camasamba gelewu gakusongoka cacikusamela mu ngulugulu mwa lusulo kapena mlusulo mwene nambo soni ŵand ŵane akusatotela ugono.

litetemuka *msa.* Kutenda kapena kuŵeceta yindu yakulosya cisawu kuti ŵandu ŵane akuganisya kuti ngani kapena citendo cacitendekweco nkutenda ni ugwe.

litewo *li.* (yeji. matewo) Lijoka lyalikulungwa nipo likusasunila mata.

litiŵi *li.* (yeji. matiŵi) Malo gakutuluka mnope. Kuŵe. kwi.: citiŵi.

[1]**litika** *msa.* Kulipeleka kuti tiwutende kapena kukamula masengo gagapali.

[2]**litika** *li.* (yeji. matika) Yindu yangagumbala cilingo cakugalila.

litima *li.* (yeji. litima) Kusakalilwa ni upile wa mundu jwine.

litimalika *msa.* **1** Kutenda cindu mwangawutuka. **2** Kuŵa jwangacapuka citema.

litimbe *li.* (yeji. matimbe) **1** Mgunda wa liponda ni mbeju sine cisawu miwa wawukusaŵa ndema syejinji mu ngulugulu sulo kapena m'malambo. **2** Mgunda wa mu ngulugulu lusulo kapena nyasa.

litindili *li.* (yeji. matindili) Cimanga cangakomala cakusatema, kwanika ni kujakugayisya kuti ciŵe utandi wakuwujila ugali.

litinji *li.* (yeji. matinji/litinji) Manyasi ni yindu yine yakulimelela isyene.

litita *li.* (yeji. matita) Manyasi gakuti agawunjice ni kugataŵa pamo kupunda pa nsingu wa cisakata.

lititembwe *li.* (yeji. matitembwe) **1** Cakumela cacikumela kwene. Kuŵe. kwi.: lusoso, mkoma, msisi, mtili. **2** Cinyama camwana.

lititi *li.* (yeji. matiti) Cijuni cacikulungwa, cacipiliwu, calukosi lwalulewu, ca lugomo lwalukulungwa nambo soni lwakandapala cisawu lwa mbata.

litiwo *li.* (yeji. matiwo) Unyago wakusam'ŵina jwam'masyeto jwatandite kwene kucembesya.

litoga *li.* (yeji. matoga) Ciŵalo ca m'cilu mwa cinyama cakucejelela mwakuŵinda nipo pacanya pakwe pakusatama kansaku ka mesi gakuŵaŵa.

litondo *li.* (yeji. matondo) Cisogosi cacikulungwa cisawu cembe, cakununga cacikusasogola mu citela ca mtondo.

litondolo *li.* (yeji. matondolo) Lukonji lwalulewu lwakutaŵilila mbusi kwitinji kuti jigambeje kulya malo gagogopego.

litonga *li.* (yeji. matonga) Cisogosi ca cisawu ligulungulu cacikusasogola mu citela ca mtonga.

litongo *li.* (yeji. matongo) Alole ngopolo ja licende.

litonji *li.* (yeji. matonji) Cakumela nipo isogosi yakwe ikusaŵanguka nikukoposya yindu yayiswela yakusagombela nguwo kapena kupanganyicisya ulusi ni masengo gane.

litono *li.* (yeji. matono) Kalombo kaguluka kamang'omba kakuŵeŵela ni kakandapala kakujigalika ni lulanguka lya moto.

litope *li.* (yeji. matope) Litaka lyakuwanganicila ni mesi. Kuŵe. kwi.: utope.

litowo *li.* (yeji. matowo) Cisogosi cacikusasogola citela citela ca mtowo cakuti naga cikomelemo cikusaŵalukaga nipo cikusalendaga cisawu

linyolo naga nkucitawunamo.

lituli *li.* Cilingo camsimbo cakusacipanganya kutyocela ku citela kuti apomoleleje yindu cisawu yimanga, mapemba ni yine.

litumbela *li.* (yeji. matumbela) Mesi gakuwungana ni kuwoneka cisawu lituto m'nyasa kapena mu lusulo.

litumbi *li.* (yeji. matumbi) Malo ga mcanjamo nipo ndema syejinji gakusakola maganga gamakulungwakulungwa gejinji.

litumbo *li.* (yeji. matumbo) Ciŵalo ca m'cilu cambugu mkati mwakwe mwamukusapitila yakulya pakutyocela ku ciwukala.

litumbusi *li.* (yeji. matumbusi) Cijuni cacikulungwa nipo ndema syejinji cikusaŵa cangali manyunya m'lukosi nambo soni cikusalya nyama ja yinyama yakuti iwile kala.

litundusi *li.* cakumela cakukwela pa citela cijakwe.

litunjika *li.* (yeji. matunjika) Cakumela camwana cakupagwa m'mawuja litepo lyakwe lili lisipucile soni.

litunu *li.* Cinyama camwitinji cacipiliwu mwine mwamswela cisawu cisuŵi, ca ngongolo syakuwujo syasilewu cakum'nong'a kukamula yilango.

litupi *li.* (yeji. matupi) Litaka lyalipwatukwice nikukamatana cisawu liganga. Kuŵe. kwi.: ligulumwa.

litusa *li.* (yeji. matusa) Cakuyimba capacilu cakuti mkati mwake mukusaŵaga mesimesipe cacikusayika ligongo lyakupya moto kapena magongo gane.

lituto *li.* (yeji. matuto) Litaka lyakuti aliwunjice ni kulikolosya cenene kuti apande mbeju. Kuŵe. kwi.: nsela.

lituya *li.* **1** Mwanace jwa mundu kapena cinyama jwakupagwa jwam'wile cile. **2** Mwanace jwa mundu jwangamalila kukomangala jwali m'citumbo mwa mamagwe.

litwanjila *msa.* Alole ngopolo ja lilumba.

liŵago *li.* Cilingo cakutema cacisyano cakusaciyika ku mpini wawulewu nipo akusacikamulicisya masengo gakulekanganalekangana cisawu kukatila ni kugwicisya yitela.

liŵala *li.* (yeji. maŵala) lidondo lya mtundu wine pa cindu cisawu pacilu ca nyama kapena nguwo.

liwalangulo *li.* (yeji. mawalangulo) Citete cakulandana ni sombe.

liŵalangwangwa *li.* (yeji. maŵalangwangwa) Ciŵalo cakuŵanila

cayikusakola yinyama cisawu ngala. Kuŵe. kwi.: ligongwa.

liŵale *li.* **1** Cindu cilicose cakusapeleka kuti ciŵe umboni wakuti ngani kapena cipasipasi cicapali, cisawu ulombela, cimasile. Kuŵe. kwi.: mpamba. **2** Liganga lyakusalikulicila moto nikuponya mu yindu, cisawu yakulya ni yine, ni nganisyo syakuti yinduyo yipye.

liŵali *li.* Alole ngopolo 2 ja liŵale.

liŵamba *li.* (yeji. maŵamba) **1** Kacindu kakuwoneka cisawu kakalaŵesa kakakusamela pacilu pa mitundu jine ja somba cisawu cambo, utaka ni sine. **2** Cimanga cam'nyambo cakuti mpaka cikombolece koca nambo mwangaŵandicisya mnope kumoto.

liwanda *li.* Mwanace jwangamalila kukomangala jwa cinyama cisawu ng'ombe, mbusi, mbwa ni yine, jwali m'citumbo mwa mamagwe.

liŵandama *li.* (yeji. maŵandama) Kaciŵalo ka mnowunowupe kakoloŵa kwejinji kakakusatama paciwukala ku upande wakunciji.

liŵande *li.* (yeji. maŵande) Malo gakuti litinji ligonile pasi ligongo lyakuti cindu cine canyikete kapena kuliŵata.

liŵanga *li.* (yeji. maŵanga) Malo ga pacilu pa mundu kapena cinyama gagagwagwice lipende ligongo lya kuwulala kapena magongo gane.

liwaniwani *li.* (yeji. mawaniwani) **1** Cindu cagamba kuganicisya. **2** Cindu cangalumbana cacikolosisye mwakucilandanya ni cine cambone.

liwanje *li.* (yeji. mawanje) Yimanga yakumula nkaniyikomale.

liŵano *li.* **1** Liwundika lyakoposya manina ga cisawu likoko. **2** Ciputa ca yijuni cakusacipanganya pakuŵalula mlasi kuti nkutejekulamo uŵaneje yijuniyo.

liŵasa *li.* (yeji. maŵasa) **1** Mundu jwamlume ni jwamkongwe ŵalombene. **2** ŵandu ŵamkabala umo.

liŵasi *li.* Lipende lyakuyika pamalo palyaliji liŵanga.

liwasi *li.* (yeji. mawasi) Malo gakutuluka nambo soni gakuŵatama ga pacilikati pa matumbi kapena yikwesya.

[1]**liŵata** *msa.* Kuponda cindu ni makawu kapena magudumu.

[2]**liŵata** *li.* (yeji. maŵata) Cinyama cakulanga cakulandana ni nguku nambo cacilewu lukosi nambo soni calugomo lwangwasa jekulungwa cisawu cikombe nipo cikusamnong'a kung'amila m'mesi.: Kuŵe kwi.: Mbata.

liŵele *li.* (yeji. mavele) Ciŵalo ca pacilu pa mundu kapena cinyama nambo

cikusaŵaga cacikulungwa mnope pa mundu kapena cinyama cacikongwe cakusajongaga mwanace.

liŵelecelo *li.* Cindu cacikusakopoka m'cilu mwa jwamkongwe kapena cinyama cacikongwe mwanace ali napagwape nipo calakweci ni cacikusakuŵa cili nkuteteya mwanacejo pa katema kali m'citumbo mwa mamagwe.

liŵeŵe *li.* (yeji. maŵeŵe) Lipananga lya moto wawukulungwa.

liŵeya *li.* (yeji. maŵeya) Cakuwala, cisawu kabudula, cangakamula cenene cilu.

liŵiga *li.* (yeji. maŵiga) Liganga kapena cindu cine cakwangata kapena kutamila ciwulugo pamoto.

liŵinda *li.* (yeji. maŵinda) lusigasiga lwa lusongolo pati luminyigwe mawuta.

liŵinji *li.* (yeji. maŵinji) Cakumela camwitinji campela mbatata nipo cikusaŵaŵa kwejinji.

liwiwi *li.* (yeji. mawiwi) Alole ngopolo ja lipilikanilo.

liwogo *li.* Upande wa cindanda wakutambalicila. Kuŵe. kwi.: Kwakutambalicila.

liwolo *li.* Ciŵalo cakusimanikwa kuyalo kwa mundu kapena cinyama cacilume cakulewupila nipo kumtwe kwakwe kwana lipowo lyakopocela makweso ni ulume. Kuŵe. kwi.: Ciwolo.

liwondo *li.* (yeji. mawondo) Cakuwala cakusacipanganya kutyocela ku likungwa lya citela.

liwosya *li.* (yeji. mawosya) **1** Ukala wakuwoneka mwakuŵinda nipo akuti usatendesya kuti jwakongwe alwale lukweso. **2** Lindanda lyakuti nguku kapena cinyama cine cawutamile nambo nganimukopoka mwanace nipo likusanunga mwamlokoso mwanti ngaŵa nkuligwa; kuŵe. kwi. lisisya **3** ŵalume ŵangaŵeleka.

liwu *li.* (yeji. liwu) Yindu yakuwululuka cisawu utandi yayikusigala naga cindu cili cipile mwakumalila cile.

liwucisya *msa.* **1** Kumtenda mjakwe yindu yangalumbana yakulandana ni yiŵakutendele jwalakwejo. **2**

liwukusi *li.* Cinyama cilicose cakuwukula ni kutama mwitaka.

[1]**liwukuta** *li.* (yeji. makuta) Citela causamba pacilu pakwe cautomoni weswela wakamula mnope, camasamba gamakulungwakulungwa

cakumnong'a kumela mu ngulugulu sulo.

2**liwukuta** *li.* (yeji. mbukuta) Cilingo ca nsaku wa lipende lya cinyama cakupepela moto pa cipala.

1**liwula** *li.* Alole ngopolo ja ciwula.

2**liwula** *msa.* **1** Kuputa mwamacili mnope. Kuŵe. kwi.: kudiwula. **2** Kulityosya ligwagulilo kapena yakuwala.

liwuli *li.* (yeji. mawuli) Mundu mnopemnope jwamkongwe jwakuti nganaŵa pa ulombela.

liwulika *msa.* Kukopoka kwa yindu cisawu soso sya yimanga, uŵasi, swaji ni yine.

liwumbi *li.* (yeji. mawumbi) Alole ngopolo ja litaji.

liwunda *li.* (yeji. mawunda) Mwanace jwa ngunda.

liwunde *li.* (yeji. mawunde) Cindu cacikusawoneka cili nkujajaŵala mwinani cisawu lyosi nipo ndema sine cikusapeleka cikulupi kuti ula tijinye.

liwundi *li.* Cijuni cekulungwa cana mawiwi soni mtwe wampela come, cameso gamakulungwa, lukosi lyakuyungula mpaka kunyuma, cagulukaga, cukusakalamuka mnope ligulo kulekangana ni musi. kuŵe. kwi. Ciyisyamtima.

liwundika *li.* Ulwele wakosomola wakoposya mamina.

liwundu *li.* (yeji. mawundu) Mgunda wakalakala wakuti atandile soni kuwulima pali papite yaka yine uli mkugonela.

liwungo *li.* (yeji. mawungo) Kununga kapena kununjila kwa cindu.

liwungu *li.* (yeji. maliwungu) Cisogosi cakusogola mu lutwelo lwa mcagala wa Liwungu. Kuŵe. kwi.: Lyongu, lyungu.

liwungutwa *li.* (yeji. mawungutwa) Cisogosi caliwuka, cacikulungwa nambo soni cacilewu ccikusasogola mu citela ca m'wungutwa.

liwuniko *li.* Cindu cakuyika kukamwa kwa cindu cine cisawu mpika ni yine pakusosa kuteteya kapena kusisa yindu yayili mkatimo.

liwupa *li.* (yeji. mawupa) Cindu cakulimba cisawu nsengo, caliwuka, cacikusasimanikwa mu yiŵalo yine ya mundu kapena cinyama nipo cikusatendesya kuti cilu ciŵeje cakulimbangana.

liwupulu *li.* (yeji. mawupulu). Kalunyambi ka citela kakuti akakatile kwene.

liwusi *li.* (yeji. mawusi) Ciwungu caciswela cakusimanikwa pasi m'matimbe

nipo cikusalisilila mwitaka nikulyaga miciga ja mbeju.

liwuto *li.* (yeji. mawuto) Malo gagona kapena kutama mnopemnope cinyama.

liwuŵi *li.* (yeji. mawuŵi) Lijoka lyalipiliwu, lyawululu mnope nipo likusatama m'mesi.

liwuwo *li.* (yeji. mawuwo) Malo gagakusamalicisya kusimanya cikalakasa ca mumtwe nipo gagakusatowajila nikutendaga cisawu gapumula mundu kapena cinyama cili cacinandi.

liwuwute *li.* (yeji. mawuwute) Konasika kwa yindu cisawu yakumela ni yine ligongo lya mpumbulima.

liyaya *li.* (yeji. liyaya) **1** Mtundu wa ung'asi **2** kabudula jwamkulungwa mnope.

liyimbaciga *li.* (yeji. mayimbaciga) Cakuyimba cacikusayimba pa ciyiga mnopemnope ligongo lyakuti ukwete liŵanga pa lukongolo nipo cikusatendekasya cimbepombepo. Kuŵe. kwi.: Cimbaciyiga.

locesya *msa.* **1** Kusala yindu yatiyicitendekwa kuwujo. **2** Kulosya m'malo mwa mundu jwine.

loga *msa.* Kutenda yilagu kuti mundu jwine awe, alwale kapena asimane ni yipwetesi yine.

logo *li.* (yeji. logo) Kupikanika kwa liwungo lya somba m'mesi mwasikusatama sombasyo. Kuŵe. kwi.: lyogo.

loka *msa.* Kukola citumbo.

lokosya *msa.* Kutenda yindu kuti jwine ajigalice.

lokota *msa.* **1** Kupata cindu mwawupile pakwamba kucisimana picaliji mwangalajila kukamula masengo. **2** Kujigala cindu cicaliji pasi. **3** Kumdelela mundu pakumganicisya kuti jwangali macili kapena pangali campaka atende.

lokotanya *msa.* Kujigala cimocimo yindu yiyakusucile pasi.

lola *msa.* **1** Kuwugula meso gakuti galiji cisisinile. **2** Kuwugula meso ni kuti uwone cindu kapena mundu.

lolecesya *msa.* Kugalila kapena kulosya meso pa cindu mwakosoŵalila.

loleka *msa.* Kuwonecela mwangalajilila.

lolesya *msa.* Kusosasosa cindu cakuti ukupisye piwaciyisile kapena cakuti ngawukumanyilila pacikusatama.

lolosya *msa.* Kumpembeka mwanace kuti amyalale.

lomba *msa.* Kujigala jwamkongwe jwawunonyele nikutaŵa najo liŵasa.

lombegwa *msa.* Kujigalwa ni jwamlume jwawunonyelene najo nikutaŵa liŵasa.

lombekanya *msa.* Kwataŵisya liŵasa ŵandu ŵaŵili mwangalajila acimisyene kusakana.

lombela *msa.* Mundu jwamlume kapena jwamkongwe kuŵa peŵasa.

londa *msa.* **1** Kukuya mundu jwine kwakwawula. **2** Kutega cindu ciwukusosa kuciponya kapena kusoma mwakwilanya cenene ni malo gawukusosa kuti cikayicile **3** Ngakulusya pakusoma cindu. **4** kulolela yindu pamalo kuti ikajiwigwa kapena konasigwa.

londeka *msa.* Kuŵa cambone kwisa soni cakulungamika.

londola *msa.* **1** Kutenda kapena kuŵeceta yindu yakwiticika. **2** Kuwula kapena kulanjila malo gawasisile cindu. **3** Kuwungunya ŵatesile yilagu kuti mundu alwale, awe kapena yimpate yipwetesi.

londongana *msa.* **1** Kuŵa mwakuyana nambo soni mwakusigasya tupesa pacilikati pa cindu cimo kuja pacijakwe Kuŵe. kwi.: ŵalaganya. **2** Kuŵeceta maloŵe gakamulana ni ga mundu jwaŵecete kala.

londonganya *msa.* Kuyika yindu mwakuyana nambo soni mwakusigasya tupesa pacilikati pakwe.

longa *msa.* Kuyika yindu mkati mwa cindu cine.

longana *msa.* Kwawula ku malo yimo.

longola *msa.* **1** Kutenda cindu ŵane nkanatende. **2** Kutenda cindu cimo pakwembecela kutenda cijakwe.

longolela *msa.* **1** Kuŵa jwandanda. **2** Kutandisya, kulondolela kapena kulolela likuga lya ŵandu.

longolokola *msa.* Kutyosya yindu cimocimo.

longolola *msa.* Kuŵeceta mwakwendelecela nambo soni mwakunyanyika. Kuŵe. kwi.: Kusinganga.

longomana *msa.* Kuŵa ŵakamulana. Kuŵe. kwi.: jilana.

longomanya *msa.* Kuyika yindu mwakuyiŵalaganya.

lonjela *msa.* Kugona yigono yigala kumalo kuwapite.

lonya *li.* (yeji. lonya) Cilonda cakopoka pacinena, mumtwe ni kucipundi naga mundu ali amyosile mandenga, umbo kapena ndewu.

loola *li.* (yeji. loola) **1** Mundu jwakulolecesya mnope **2** mtima wakusosa kuti

yindu yosope iwe yakwe.

lopa *msa.* **1** Ngapya cẹnene, mnopemnope ugali, ligongo lya kunandipa kwa moto. **2** Kutenda yindu panandipanandi cisawu ngakusosa kapena mwakuseseŵala.

loposya *msa.* Kutanjisya ni kukamula somba ni cisopo.

lopotoka *msa.* Kuŵa jwangali macili.

losoka *msa.* **1** Kutoleka kapena kujigalika ni yindu. Kuŵe. kwi.: kokomoka. **2** Alole ngopolo ja loŵela.

lososo *li.* Kulolecesya.

losya *msa.* **1** Kuyika pabalabalape kapena pakuwonecela yindu yakuti yasisisce. **2** Kulanjila kapena kumanyisya yindu.

lota *msa.* **1** Kuyiwona kapena kutenda yindu ku lugono. Kuŵe. kwi.: sagamila. **2** Kwamba kuganisya kuti yindu yili mwanti m'yi kutendaga kuti ugwe yinduyo nganiwuyiwone.

loŵeka *msa.* Kuyika cindu m'mesi kapena m'cindu cakujilima cisawu mesi.

loŵela *msa.* Kutenda yindu mwangakalamuka.

lowola *msa.* Kupeleka cipanje kwa acinangolo ŵakucikongwe pakusosa kumlomba mwanagwawo.

lucanamila *li.* (yeji. njanamila) Lusici lwalukulungwa lwakusasimika mwipenu kuti nsakasa ulimbe.

lucocola *msa.* Kutyoka pamalo mwagwala nambo soni ndema sine mwakuwutuka. Kuŵe. kwi.: Tila, lukokola,lugwandula, lusyenyenda,luŵalaŵandula, lupatula, umbuka, lupopola, lumenya, kolotoka, lumininga, luwamula, tyatyatika,gudumuka, ŵiliŵitula.

lugagayi *li.* (yeji. lugagayi) Kupeleka yindu yamnono kutendaga kuti ukwete yejinji. Kuŵe. kwi.: Ugagayi.

lugomba *li.* Upande kapena malo gakulosya pacipelele cindu. Kuŵe. kwi.: mcinjika, mpika, malile.

lugomo *li.* (yeji. ngomo) Cimo mwa yiŵalo yiŵili yamnownowupe yakuwimbila pakamwa.

lugono *li.* **1** Kandu kakakusatendesya mundu kapena cinyama kuŵa cangalimanyilila nambo cili cijumi. **2** kuwugala meso cisawu awile nambo alinkupumula

lugwandula *msa.* Alole ngopolo ja lucocola.

lujato *li.* (yeji. nyato) kamnowu kakopocela mkaka kakakusaŵaga kumtepa

kwa liŵele.Kuŵe. kwi.: Lunyato.

lujeje *li.* (yeji. majeje) Alole ngopolo ja lijeje.

lujilima *li.* (yeji. njilima) Mesi gakwenda mwamacili.

lukala *msa.* Kutenda yindu kapena kuŵeceta maloŵe kwa acimijakwe gakulosya kuti mundujo asakalilwe atamuno kuti ŵanewo pangali caleŵile.

lukalala *li.* **1** Cilingo cakujigalila yindu, cangali yakamulila nipo akusacipanganya ni milasi jeŵalule nikujipala cenene. **2** Cindu cakuluka ni milasi.

lukalaŵesa *li.* (yeji. ngalaŵesa) Kacindu kakulimba mpela liwupa kakakusamela pacanya cakumptepa kwa cala. Kuŵe. kwi.: Cikalaŵesa. alole soni ngopolo ja lukose.

lukata *li.* (yeji. ngata) Mlango wakopocela manyi kutyocela m'matumbo. Kuŵe. kwi.: Lukundu, lupwasi, mtumbo.

lukaŵi *li.* (yeji. Ngaŵi) **1** Lipende lya mangandamanganda ga cipago lya pacilu pa mundu mnopemnope pa lutumbo lwa jwam'masyeto jwakwete citumbo. **2** Akatenda soni ni lukaŵi nganiyiŵa yawusimongo.

lukokola *msa.* Alole ngopolo ja lucocola.

lukokosi *li.* (yeji. ngokosi) Lukonji lwa ciwisa lwa mgoji lwamtela lwakusawala m'ciwunu.

lukokoti *li.* (yeji. ngokoti) cakumela cakutambala camasamba gampela ga maungu cikusasogola isogosi yakulyaga.

lukolokombo *li.* (yeji. ngolokombo) Citela cacilewu cakusacikamulicisya masengo gakolokolela yindu yayili penani panawula.

lukolokoswa *li.* (yeji. ngolokoswa) Cimanga ca mu cisonde cakuti cakusile mwakuwawatala. Kuŵe. kwi.: lukolokombwa, lumbulukututu.

lukoloma *li.* (yeji. ngoloma) **1** Mpita wa mesi **2** Ngalande jakumgongo.

lukolomo *li.* (yeji. ngolomo) Kapende kawuluwulu cisawu mpila kakakusaŵa m'lutumbo lwa cinyama cakulya nyama nipo akuti ndema sine cinyamaco cikusakalukulaga ni kukamila soni.

lukolopingo *li.* (yeji. ngolopingo) **1** Cipanda cakusacitaŵilila ku katela kakalewu kuti ateceleje mesi m'cisima. **2** Katela kakutondoyecesya usito wa msingo kakusakapinjikanya pa likoyo lyankananyakula kandu nikunyikula kusi kwa msigo wawuli pa likoyo linelyo.

lukombe *li.* (yeji. ngombe) Cilingo cakoŵela yindu yatepetepe. Kuŵe. kwi.:

Cikombe.

lukombelo *li.* Cilingo cakuluka cisawu msolola cakamulila mapuku.

lukonga *li.* cakamulila ca mgowu.

lukongolo *li.* (yeji. makongolo) **1** Ciŵalo ca cinyama kapena mundu cakwendela. **2** Cilingo cacikusajimila cindu cisawu cindanda.

lukonji *li.* (yeji. ngonji) Cindu cakulewupila cakusacipota ni likanga, migoji ni yindu yine nipo akusacikamulicisya masengo gakulekanganalekangana.

lukose *li.* (yeji. ngose) Kacindu kakulimba mpela liwupa kakakusamela pacanya cakumptepa kwa cala. Alole soni ngopolo ja cikalaŵesa ni lukalaŵesa.

lukoselo *li.* (yeji. ngoselo) Katela kakutokonyecesya kwisimbo cisawu kwa ngala kapena soni m'meno.

lukosi *li.* (yeji. ngosi) Ciŵalo ca cilu cacikusalumbikanya mtwe ni ciŵiliŵili.

lukosyo *li.* Mtundu wa mundu.

lukowo *li.* Cilakolako cakusosa kulya yindu cisawu nyama, somba, mandanda ni yine.

lukuju *li.* (yeji. nguju) Cisogosi cacikusasogola mu citela ca mkuju cakuti ŵandu ŵane akusalyaga nipo ndema syejinji mkati mwakwe musaŵa mwana mbamba.

lukula *msa.* Kutyosya cindu mkamwa. Kuŵe. kwi.: suna.

lukulusyo *li.* (yeji. ngulusyo) Kulepela kuputa kapena kusoma pacili cindu.

lukumbisi *li.* kumbilakumbila yindu.

lukunde *li.* Mtundu wa cakumela cakulandana ni msewula nambo yisogosi yakwe ikusaŵa yakulila nipo masamba gakwe pampepe ni yisogosiyo yikusaligwa.

lukundu *li.* Alole ngopolo ja lukata.

lukunula *msa.* Alole ngopolo ja lucocola.

lukupi *li.* (yeji. ngupi) Wangawoneka wakutendekwa kusepucila mu yilagu. Kuŵe. kwi.: cikupi.

lukwaku *li.* (yeji. ngwaku) Kwiŵa cindu pakusumula mwamacili.

lukwambala *li.* (yeji. ngwambala) Cindu cakusapakasa ni nlasa mpela lukonji nipo ndema syejinji akusacikungaga ni kupika pacindanda.

lukwangulo *li.* (yeji. ngwangulo) Cindu cacisyano campela cipula cakutema

cakusacikamulicisya masengo gakulekanganalekangana cisawu kumyolela ndewu kapena kulengulila ngalaŵesa. Kuŵe. kwi.: Lwembe, wembe.

lukwatu *li.* (yeji. lukwatu) Alole ngopolo ja jiŵa.

lukweso *li.* Ulwele wawukusakamula mnopemnope cikososo nipo mundu akusatunda myasi.

lukwimbi *li.* (yeji. ngwimbi) Umbo syakumela kumtepa kwa cikopela.

lulalula *Mtagu.* Maloŵe gakulosya kuti cinduco nganiciŵa cine.

lulanga *li.* (yeji. lulanga) Kuŵala kwa lyuŵa ula jili jilesile kaje kunya.

lulasi *li.* Kumala kwa umbo mumtwe.

lulele *M'jonje.* Kupata cindu mwangalipila kapena kupeleka cilicose.

lulembo *li.* (yeji. nembo) Kaŵanga kakusakacapula pacilu kuti atikitile mtela kapena ligongo lya upoce.

luli *li.* Kubindicila m'nyumba kwa jwam'masyeto ni mwanace jwapali kwene.

lulika *msa.* Kuyika yindu malo gamo mwakusajikanya.

lulilwa *msa.* Kulya nikwikuta kwakusoŵa nako mtunjelele. Kuŵe. kwi.: mcedwa.

lulimi *li.* (yeji. ndimi) Ciŵalo camnowunowupe cangwasa jakulila, cakucejelela cacikusaŵa mkamwa mwa mundu kapena cinyama nipo cikusakamucisya pakututatuta yakulya mkamwamo kwisa soni pakukoposya liloŵe. Kuŵe. kwi.: lulumi.

lulowu *li.* Mata gakulenda gakopoka mkamwa ligongo lya lukowo kapena magongo gane cisawu mwakusatendela mwanace jwakumela kwene meno.

luluka *msa.* **1** Alole ngopolo ja losoka. **2** Kuŵa canganong'a kapena ngakola macili.

lulumala *msa.* Kuŵa cikutile ligongo lya mcedwa.

lulusi *li.* Liloŵe lyakusona lyakopoka pakamwa pa mundu ali apyonyele ngomo nikupepelaga kapena kuwutila mbepo mkamwa.

lulusya *msa.* **1** Kuŵinisya mtwe mwakusyungusya. **2** Kusokonesya kapena kuwatanganya katende ka yindu. **3** Alole ngopolo ja cilika. **4** Kutokotesya ni kwitisya mesi cisawu mwakusatendela pakuteleka kalongonda.

luluta *msa.* Kuŵinisya lulimi mwagundanisya ngomo.

luma *msa.* Kukamula ni kupowola kapena kucuŵa cindu ni meno.

lumba *msa.* **1** Kukolanga mundu kapena cindu. **2** Lisegwe lyakupikanika pandema jakuti cindu cikusosa kutemeka kapena kutyoka m'malo mwakwe.

lumbana *msa.* Kukola mate kapena umbone.

lumbanjila *msa.* **1** Kukolanga lina lya mundu juŵawile kalakala mu mapopelo. **2** Alole ngopolo ja lilumba.

lumbapa *li.* Alole ngopolo ja likoko.

lumbele *li.* (yeji. mbele) Tumbeju twakutyocela mucisogosi.

lumbikana *msa.* Kukamulana kapena kukwetekana kwa yindu yakuti yaliji pajikajika.

lumbikanya *msa.* Kukamulanya kapena kukwetekanya yindu yakuti yaliji pajikajika.

lumbili *li.* Ngani jakwaya ndamo kapena yakutenda ya mundu atamuno soni jakwaya cindu.

lumbisi *li.* (yeji. acilumbisi) Mtundu wa cijuni cakucejelela kulutumbo, calisegwe nipo cikusamnong'a kutanda kulila kundaŵindaŵipe nambo soni cikusakamula tulombo twaguluka.

lumbukula *msa.* Alole ngopolo ja gopola, gombokola.

lumbwesese *li.* (yeji. mbwesese) Alole ngopolo ja licende.

lume *Mtagu.* Lipata lya liloŵe lyakulosya kuti cindu mnopemnope cawumi nganiciŵa cacikongwe.

lumembe *li.* (yeji. membe) Kalombo ka ngongolo nsano ni lumo, mang'omba gaŵili, meso gamakulungwa nipo kakusamnong'a kutama mnopemnope pamalo pakuti pana yindu yakusakala.

lumenya *msa.* Alole ngopolo ja lucocola.

lumeta *li.* Alole ngopolo ja lukwalangula.

lumika *msa.* Kutyosya myasi m'cilu mwakujiciga ni cilingo cisawu ciwuŵi pakusosa kuposya ulwele.

lumila *msa.* **1** Kulya cindu mwakupasya ŵandu ŵane nkanalye kapena ali alile kala **2** kutiwisya kwa cisopo (kutiwisigwa ni somba).

lumininga *msa.* Alole ngopolo ja lucocola.

lumukula *msa.* Kuŵeceta mwangasisa maloŵe.

[1]**lunda** *msa.* **1** Kukusya kapena kulewuya cindu cakuti caliji cacinandi

kapena cacijipi kuti ciyice pamlingo wakuwusosa. **2** konjecesya maloŵe gaŵecete ŵane

[2]**lunda** *li.* (yeji. lunda) **1** Ukombosi waganisya ni kumanyilila yindu mwangalajilila. **2** Nganisyo syakutendela cindu.

lundamila *msa.* **1** Kuŵa panyuma pa jwine pa mlundunde. **2** Kuputa kapena kusoma cinyama kaŵili jwine ali aciputile kapena ali acisomile kala. Kuŵe. kwi.: Pakanila.

lundandambuli *li.* (yeji. ndandambuli) Lwawu lwa cinyangata.

lundanga *li.* (yeji. ndanga) **1** Kuŵeceta ngani mwakuculuya. Kuŵe. kwi.: Cingongo. **2** Yindu yayikusaŵaga ndema syejinji yigala mkati mwa cisogosi cimo cisawu lyongu, mbonda, lilalanje ni yine nipo yikusamelaga naga nkuyipandamo.

lundanya *msa.* Kuyika yindu mwakulumbikanya.

lundila *msa.* Kupundasya mpika wa cindu.

lunduka *msa.* Ngakuŵajila kapena kukutama cindu cisawu cakuwala. Kuŵe. kwi.: lundukwa, lusa.

lundukwa *msa.* Alole ngopolo ja lunduka.

lundumbilwa *msa.* **1** Kusimonga kwakusonesya nganisyo mwanti mundu jwangamanyilila yakuti atende **2** Kulwala ligongo lyakulya mnope.

[1]**lundumuku** *li.* Ŵandu kapena yinyama yayijinji yayikutyoka pamalo ndaŵi jimo.

[2]**lundumuku** *Mbika.* Mwayikusatendecekwela yindu yayipaswice.

lundunga *msa.* **1** Kusimanila mundu ali nkutenda citendo. **2** Alole ngopolo jaŵili ja lulusya.

lunembo *li.* Liŵasi lyakupagwa ligongo lya kulikacapula pacilu pa upoce kapena pakusosa kuposya ulwele.

lung'wanu *li.* Kuŵa jwakucinonyela kapena kucisosa cindu.

lungamika *M'jonje.* Kuwona kapena ngali ulemwa.

lungumbisi *li.* Kutenda m'meso wunduga yayikusatendesya kuti ulepele kuyiwona cenene yindu. Alole soni ngopolo sya Majelijeli ni Ndandagasi.

lungusya *msa.* Kwawusya kwine cindu cawupocele.

lungwe *li.* Kalombo kampela ngumbi nambo kakusaguluka musi napula nipo cilu cakwe cikusaŵaga camiselamisela.

lunjama *li.* (yeji. njama) Alole ngopolo ja licende.

luno *li.* (yeji. luno) Malo gakuti ŵandu ataŵile musi pangakaŵapa.

lunyambati *li.* Mtundu wa citela nipo masamba gakwe naga nkugayika pa cindu, gakusanyambatilaga.

lunyanyu *li.* Cakumela cakutenjela cisawu cisilisya nipo masamba gakwe gakusanyanya naga nkugakwayamo. Kuŵe, kwi.: lunyenye.

lupatula *msa.* Alole ngopolo ja lucocola.

lupele *li.* (yeji. mapele) Alole ngopolo ja litongo.

lupembe *li.* Mlango wakwinjilila nyuci mnopemnope wa mbugu jajili m'citela.

lupepelo *li.* (yeji. mapepelo) Cilingo cakupulila mbepo kuti mundu akapikana citukuta.

lupeta *li.* (yeji. mbeta) Cindu candendela cakusaluka ni milasi kuti apeteleje yindu cisawu yimanga, mpunga ni yine.

lupindi *li.* (yeji. mbindi) Malumbiko ga yindu.

lupiya *li.* (yeji. mbiya) Makobili ga matambala kuŵa likumi kwisa gaŵili.

lupopola *msa.* Alole ngpolo ja lucocola.

lupula *li.* (yeji. mbula) Ciŵalo cacili pacilikati pa meso ni pakamwa nipo cikwete mapowo gaŵili.

lupuso *li.* Mtima wangalumbana wangasaka kuti mundu jwine akole yindu yambone.

lupwala *li.* (yeji. mapwala) Alole ngopolo ja litongo.

lupya *li.* (yeji. lupya) Litinji lyakuti lipile ni moto. Kuŵe. kwi.: upya.

lupyo *li.* (yeji. mbyo) Cimo mwa yiŵalo yiŵili yamnowunowupe yayikusatyosya yindu yakusakala m'cilu kupwatikapo kupanganya makweso cakwandikana ni ciwango.

lusagu *li.* (yeji. lusajo) Ndamo jakwawona ŵandu ŵane kuŵa ŵangali mate.

lusajo *li.* (yeji. sajo) Alole ngopolo ja likawu.

lusangu *li.* Mnowu wawukulungwa wawukusapatika kunyuma kwa lukongolo pecela pa mbindi ja lilungo. Kuŵe. kwi.: nasangwi.

lusasu *li.* (yeji. sasu) Citela cacijumu cakusakolecesya moto.

lusembele *li.* (yeji. sembele) Cindu cacikusaŵa ndema syejinji cimpepe mkati mwa cisogosi nipo ndema cikusamelaga naga nkucipandamo. Kuŵe. kwi.: Lusongolo.

lusimbi *li.* (yeji. simbi) Ling'omba lyalilewu lyakucisusunyo.

lusombe *li.* (yeji. sombe) Mtundu wa citete cacikulungwa cisawu mgabadi nambo cikusaŵaga ca pacilu pakucejelela.

lusonga *li.* (yeji. songa) **1** Upande wakumbesi wa cindu cisawu uwa wakuti nganiwuŵa lipata kapena mciga. **2** Citela, mlasi kapena cindu cine cilicose cacisongole.

lusongolo *li.* (yeji. songolo) Cindu cacikusaŵa mkati mwa cisogosi nipo ndema syejinji cikusamelaga naga nkucipandamo. Kuŵe. kwi.: lusembele.

lusonjo *li.* (yeji. sonjo) Alole ngopolo ja lusangu.

lusopo *li.* (yeji. sopo) Katela kakusasongola nikutunjila kapena kupagalila cipagala.

lusoso *li.* (yeji. soso) Kacindu kakakusakopoka kumbeju nikulosya kuti mbejujo jikumela.

lusuci *li.* (yeji. suci) Kacindu kakapiliwu, kalusonga kakakusaŵaga kumtepa kwa manyasi ga suci.

lusugama *li.* (yeji. sugama) **1** Cakumela cakupanda cakula cisawu mtesa cakusogolela yisogosi mwitaka ca songolo sya ngulungo sayakuti ŵandu akusateleka ni kulya. **2** Cindu cimo mwa yindu yangulungo yiŵili yayikusaŵa nkasaku ka lipende nipo yikusaŵaga leleŵaleleŵa cakucitepo ca liwolo.

lusulo *li.* (yeji. sulo) Kujilima kwa mesi mwacipago mwikwaŵa.

luswaji *li.* (yeji. swaji) Cindu cawilawila cacikusaŵaga kumtepa kwa cakumela cisawu cimanga naga cili citumbwicemo.

lusyasyo *li.* Cindu cakutendekwa cisawu cine cacipali kala.

lusyenyenda *msa.* Alole ngopolo ja lucocola.

luta *li.* (yeji. luta) Alole ngopolo ja lukowo.

lutama *li.* (yeji. lutama) Cilakolako cacikulungwa mnope ca yindu yakwete mundu jwine.

lutando *li.* (yeji. malutando) **1** Malo gakwela gasikusatulucila sulo. **2** Mkuli wawupali pacilikapti pa malo gaŵili.

lutawu *li.* (yeji. lutawu) Lulowu lwalujumulile nikulembelela kukamwa.

lutenje *li.* Cindu cacikusataŵigwa ni njelwa, magugu, matete, milasi kapena lipe pakusosa kuteteya nyumba, malo ni yindu yine nipo cikusaŵaga cangali msakasa.

lutepa *li.* **1** Mlasi wakwimicila lwawu. **2** Katela kakusasyelenga ulimbo.

Kuŵe kwi.: mtepa. **3** Katela kakusataŵilila lukonji lwa cisopo.

lutewu *li.* (yeji. ndewu) Luwumbo lwakusamela mnopemnope mundu jwamlume kucipundi, m'majeje, pacanya pa lugomo lwa kwinani ni kusi kwa lugomo lwakwicela.

lutikwe *li.* Ngoma jajinandi jakusajigomba ali ajikwapatile kungwapa.

lutonyo *li.* (yeji. ndonyo) Katela kakutyocesya sigasiga sya yakulya m'meno. Kuŵe. kwi.: Lusokonyolo, lukoselo.

lutoto *li.* (yeji. ndoto) Msela waupagwa ligongo lyakutota ni ulusi pa yindu cisawu yakuwala, sapato ni yine.

lutotowu *li.* Wangapilila ku ululu ucinandipa muno. Kuŵe. kwi.: utotowu, lunyenye.

lutumba *li.* (yeji. ndumba) Ndonya jajikusapagwa cisawu pamalo pagakusasimanila mapupa ga nyumba ni malo gane.

[1]**lutumbo** *li.* (yeji. ndumbo) Upande wa cilu wakusimanikwa mwicela mwa cidali, mkati mwakwe mukusaŵa mwana ciwukala ni matumbo.

[2]**lutumbo** *li.* (yeji. ndumbo) Upande wa cilu ca cinyama, wawukusapatika cakumeso kwakwe pasikati pa mbalati ni ciwunu nipo ukusava mpela nsaku wa ciwukala.

lutwelo *li.* (yeji. ndwelo) Cakumela cakutambala ca masamba gekulungwa gakuti akusalyaga cacikusasogola yisogosi yakusayikolanga kuti mongu.

luulo *li.* (yeji. ulo) Cindu cagumba ni lilongo cisawu mpika nambo cakulila, cakukamwa kwakunandipila nipo akusacikamulicisya masengo gakutecela ni kusunjila mesi.

luŵala *li.* (yeji. maluŵala/mbala) **1** Malo gakolosisye kuti aŵinileje maung'asi. **2** Malo gakusalima ni kupyajilaga pamlango.

luŵalati *li.* (yeji. mbalati) Mawupa gamajinji gagakusasimanikwa m'cipagala ca mundu ni yinyama yine nipo gakusateteyaga mapapu, mtima, matoga ni yiŵalo yine.

luŵalaŵandula *msa.* Alole ngopolo ja lucocola.

luŵale *li.* (yeji. mbale) Upande umo wa cindu cakasile mnopemnope yindu cisawu lyongu, mbonda ni yine.

luŵandasi *li.* Cakumela cakutenjela nipo cikusakombolekaga kumela pajika mwangalamila pa mcagala wakwe.

luŵando *li.* (yeji. mbando) Malo gakulima mbeju syakulekanganalekangana.

Kuŵe. kwi.: Ciŵando, mgunda.

luwanga *li.* Mtundu wa yinangwa yangaŵaŵa. Kuŵe. kwi.: Maŵanga.

luŵano *li.* (yeji. mbano) Cindu cakusakolosyaga mnopemnope pakuŵalula milasi mwangalekanganya mawupandego kuti aŵanileje yindu cisawu somba, yijuni ni yine.

luwano *li.* kumjigalila mundu kukasyepela nikumkanganika kapena kum'bana kuti asale cindu cakucisisa.

luwaso *li.* **1** Alole ngopolo jatatu ja londa. **2** Ulwele wakogoya wakusawupata mnopemnope mundu jwalume ligongo lyakutenda msangu ni jwamkongwe jwapite panapitape. Kuŵe. kwi.: Lwaso.

luŵejeŵeje *li.* (yeji. maŵejeŵeje) Upande wakulumbikanya ngongolo ni ciŵiliŵili.

luwembe *li.* Alole ngopolo ja lukwangulo.

luwila *li.* (yeji. luwila) Litinji lyakumela mu mgunda mbeju sili siŵelece kala.

luwolawola *li.* (yeji. mbolawola) Kacindu kacisawu lusuci kakakusaŵa kucipyepye kwa tulombo cisawu nyuci nipo ndema sine kakusasigalilaga pacilu pa mundu naga kalomboko kalumile.

luwuli *li.* (yeji. uuli) Luwumbo lwaluswela lwalukusamela ligongo lya ucekulu kapena cipago cisawu mwacikusatendela citwesima.

luwumbo *li.* (yeji. umbo) Yindu yayipiliwu, yayiswela kapena yayicejewu yampela ukanga yayikusamela mumtwe mnopemnope mwa mundu.

luwundu *li.* (yeji. luwundu) Litaka lyekuwunduce cisawu utandi.

lwala *msa.* Kuŵa jwangasimana cenene m'cilu ligongo lya cilwele.

lwaso *li.* Alole ngopolo ja luwaso.

lwawu *li.* (yeji. nyawu) Cindu cakuluka ni ulusi, likanga, migoji ni yine cakusakamulila somba kapena yinyama cisawu ngolombwe.

lwendo *li.* (yeji. lwendo) Mteto wakwambaga kwendajenda ngatamilicika malo gamo.

lwesa *msa.* Kuŵeceta maloŵe gakogoya gakum'ŵendela mjakwe likungu.

lwesi *li.* (yeji. lwesi) Kuŵala kwa mwesi.

lya *msa.* Kwinjisya cindu m'matumbo pakukamulicisya masengo kukamwa.

lyalya *msa.* Kulola aku nakuku cisawu kuti pana cindu ciwukusosa kugwasya. Kuŵe. kwi.: ng'anakamung'anamuka.

lyalyasya *msa.* **1** Kupaka yindu cisawu penti, mawuta ni yine mwangaculuya. Kuŵe. kw.: tipasya. **2** Kupilisya kapena kucitendekasya cindu kuti ciŵe cangalumbana. Kuŵe. kwi.: Kalaŵila, Sakasya.

lyembelela *msa.* Kusyenga cindu cisawu lukonji mu kandu kane. Kuŵe. kwi.: syenga.

lyola *msa.* Kuŵeceta ni kuseka mwakulijesya.

2**lyola** *li.* (yeji. mola) Alole ngopolo ja ciwula.

lyolyopela *msa.* Kunong'a cisawu mwakusatendela suga, uci kapena uwa.

lyongu *li.* (yeji. mongu) Alole ngopolo ja liwungu.

lyuŵa *li.* (yeji. moŵa) **1** Cindu cacipago cakuŵawula cisawu moto cacikusaŵala musi kutyocela kwiwunde. **2** Kuŵala ni koca kwa lyuŵa. **3** Ukati wakutandila pa katema kalikopoka lyuŵa mpaka kuja kukapila. Kuŵe. kwi.: lisiku.

M

m Cilembo cangapikanika pajika.

m'balambala *li.* (yeji. mibalambala) Cinyama kapena cindu cacikulungwa mnope pakuciwanicisya ni yijakwe.

m'baŵa *li.* (yeji. mibaŵa) Mtundu wa citela cangalakatika masamba nipo naga cikomele nyama jakwe jikusaŵa jajicejewu.

m'bili *li.* (yeji. m'bili) Kwimbala kwa cindu cisawu citela, uwa ni yine.

m'bilicila *li.* (yeji. m'bilicila) Mtundu wa cakumela nipo mijiga jakwe akusawundula nikutaga mu mboga kuti sinonye. Kuŵe. kwi.: Cikasu.

m'bilo *li.* (yeji. acaŵilo) **1** Mundu jwangaŵa jawulongo jwajojesye kapena kusika malilo. **2** Mundu jwakuŵeceta kapena kutenda najo yakwelegula.

m'bujo *m'jonje.* Ndaŵi, upande kapena kumalo kwatukuja. Kuŵe. kwi.: m'wujo.

m'bulili *li.* Malo gewimbice cenene gakuti ngagakum'ŵalila lyuŵa. Alole soni ngopolo ja m'wulili.

m'bwabwa *li.* (yeji. mibwabwa) Citela cacikulungwa nipo cikusasogola yisogosi yakuti ŵandu akusalyaga.

m'bwabwata *li.* (yeji. mibwabwata) Cisyano cakuti acisyanile nikuŵa catyatyatya. Kuŵe. kwi.: mpwapwata.

m'cilewu *m'jonje.* Upande wawukulungwa wa cindu cisawu nyumba.

m'cisengambali *m'jonje.* **1** Kwenda kapena kuŵa camumbali. Alole soni ngopolo sya m'citegambali ni m'cisengwe. **2** Kulola yayikutendekwa ku upande wakumlyo kapena kumciji mwangalajila kugalawusya mtwe.

m'cisengwe *m'jonje.* Kwenda kapena kuŵa camumbali. Alole soni ngopolo sya m'cisengambali ni m'citegambali.

m'magambo *li.* (yeji. amagambo) Mundu jwakumjimba magambo panganya.

m'magongo *li.* (yeji. amagongo) Mundu juwaŵengene najo.

m'mela *li.* (yeji. mimela) Mbeju mnopemnope yimanga yayinandi yakuti nganiyiyice pakuŵelekula.

m'mwe *mkwimi.* Maloŵe gakwinjila m'malo mwa lina la mundu jwatukuŵeceta najo.

m'mwenye *li.* (yeji. amwenye) Mundu jwamswela jwa ulukosyo wa ku India.

m'ng'wenya *li.* (yeji. ming'wenya) Mtundu wa citela nipo cikusaŵaga cakulimba kwejinji cisawu cipisyaŵago.

m'ŵelesi *li.* (yeji. avelesi) Mundu jwaŵelece mwanace. Alolesoni ngopolo ja nangolo.

m'wujo *li.* kumalo kwawukuja kapena kwawulolite

m'wulili *li.* (yeji. miwulili) Malo gewimbice cenene gakuti ngagakum'ŵalila lyuŵa. Alole soni ngopolo ja m'bulili.

m'wutasomba *li.* (yeji. awutasomba) Mundu jwakusakamulicisya masengo lwawu pakukamula somba.

m- Mbwaticila japandanda jakamulanya maloŵe.

ma- Mbwaticila japandanda jakulosya kutupa kwa yindu yine yakuti maloŵe gakwe gakusatanda ni Li.

mabulu *li.* mtundu wa miwa jekulungwakulungwa mnope nambo jangalyolyopela.

mabwala *li.* (yeji. mabwala) Yakuŵeceta, nganisyo, kapena yikulupi yangali mate. Kuŵe. kwi.: mambwala.

macaka *li.* (yeji. macaka) Tuyindu twacisyano twandumbandumba mwine soni twangulungo cisawu twatukusaŵaga pamtima pa njinga. Alole soni ngopolo ja licaka.

macakala *li.* (yeji. macakala) Cikalakasa ca ngonokongo jekulungwa nipo ŵandu ŵane akusacijocaga liwu lyakwelyo nikutendela swakala.

macakapitu *m'jonje.* Lilowe gakulosya ndaŵi jangali pacipelela..

macawi *li.* (yeji. macawi) Ndamo jakutenda yindu mwacitema.

macela *li.* (yeji. macela) Malwawu gakutejela somba gakusatenda kwimicila ni tutela ni kululeka m'mesimo kuti somba sitanjileje. Alole soni ngopolo ja licela.

macepele *li.* (yeji. macepele) Ngwinyatangwinyata syakupagwa pacilu mnopemnope ca mundu ligongo lya kwimbala ni magongo gane.

macila *li.* (yeji. macila) **1** Cindu campela cindanda ndema sine cangali ngongolo cakusanyakulila ŵakulwala kapena mtembo. **2** Ciŵalanjilo ca yindu kapena ŵandu ŵakupunda licila limo.Alole soni ngopolo ja licila.

macili *li.* (yeji. macili) Cindu cacipago cicikusatendesya mundu kapena cindu caumi atamose soni cangali umi kuti cikombole kutenda citendo.

macingamilo *li.* (yeji. macingamilo) **1** Ung'asi ni yitendo yakutendegwa ku unyago mnopemnope wa msondo kapena ciputu pali pasigele moŵa gakuŵalanjika kuti akopoce kwisa soni lyuŵa lyakopoka lyenelyo. **2** itendo yakumpocela mundu jwine juŵatyosile kapena jwacilendo

macisu *li.* (yeji. macisu) Ndamo jakusakalilwa ni upile kapena cindu capatile mundu jwine.

madandawusi *li.* (yeji. madandawusi) Yindu kapena ngani jajikutendesya mundu kuti aŵe jwangasengwa nipo akusosa kuti ŵandu ŵane amkamucisye.

madolilo *li.* (yeji. madolilo) Mtesa wawuŵisi wangakomala. Alole soni ngopolo ja lindolo.

magadi *li.* (yeji. magadi) Cidulo cisawu ca bonongwe cakusakamulicisya masengo pakukolosya yindu cisawu sona jwakunusya.

magajawisa *li.* (yeji. magajawisa) **1** Cakuwala cepapucepapuce. **2** Cakuwala ca wilawila ca mlasa cakusawala m'ciwunu pa unyago.

magambo *li.* (yeji. magambo) Cileŵi caleŵile mundu kwa mjakwe.

maganigani *li.* (yeji. maganigani) **1** Maloŵe kapena ngani jakuwunga mundu mu mtima. **2**

magaŵagaŵa *li.* (yeji. magaŵagaŵa) Yilonda yayikulungwakulungwa, yakucejelela yayikusakopoka pacilu.

magaŵanyo *li.* (yeji. magavanyo) **1** Maupande ga cindu. **2** Litala lyagaŵila yindu.

magesi *li.* (yeji. magesi) **1** Yindu yakwendela macili ga nyesi ja mu batile

kapena jakusapukusa pa macini yakusamulicila pamalo. Alole ngopolo ja ligesi. 2 Macili ga nyesi cisawu ja njasi nipo akusakombolekaga kugapitikusya kuti gapelece ndukutila, kuŵala kapena kwendesya yindu cisawu sitima, micini ni yine.

magongo *li.* (yeji. magongo) Yindu yakutandisya citendo kapena yitendo. Alole soni ngopolo ja ligongo.

magono *li.* (yeji. magono) Miyasi jajikusakopoka kuyalo kwa mundu jwam'masyeto mwesi ni mwesi.

magudulila *li.* (yeji. magudulila) Kuŵiliga yindu mu cakuwala mnopemnope nguwo jakuti mundujo awete.

magwandulule *li.* (yeji. magwandulule) 1 Nembo syelewu syakulembaga kumeso kuti mundu awonece cenene ligongo lya upoce 2 mawanga gakwika ligongo lyakuti miwa jikung'alaswile

majani *li.* (yeji. majani) 1 Mtundu wa manyasi nipo gakusaŵaga gamajipi. 2 Yinyama yamwitinji yakulandana ni citumbili. Alole soni ngopolo ja lijani

majelijeli *li.* (yeji. majelijeli) 1 Ulwele wa meso wawukusatendekasya kuti upande wapacilikati wa liso uwimbice ni kacindu kampela lipende kakaswela. Alole soni ngopolo ja ng'ala. 2 Kutenda m'meso wunduga yayikusatendesya kuti ulepele kuyiwona cenene yindu.Alole soni ngopolo sya lungumbisi ni ndandagasi. 3 meso gakulila nambo soni gakutakata

majumba *li.* (yeji. majumba) Yindu ya msakasa ni mapupa yakusataŵa ni yilingo yakulekanganalekangana ni mate gakuti ŵandu agonejemo.

majusi *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya ndaŵi jamunyuma nambo jangaŵa jakalakala mnope.

makaca *li.* (yeji. makaca) 1 2 Makoŵa ga yimanga.

makaka *li.* (yeji. makaka) Yinangwa kapena makaka yakuti ayimenyile ni kuyijumusya kuti yikawola.

makala *li.* (yeji. makala) Alole ngopolo ja likala.

makalalilo *li.* (yeji. makalalilo) Mang'omba gamalewulewu ga m'mapapiko ga cinyama cisawu nguku ni yijuni.

makalamuko *li.* (yeji. makalamuko) Kutenda yindu mwakumasya lunda.

makalangulo *li.* (yeji. makalangulo) 1 Cilakolako cacikulungwa cakusosa kumwa yakumwa cisawu mesi. 2 Mumbalimbali mwa likolongo.

makalanje *li.* (yeji. makalanje) Cuma cecejewu cacikulungwa.

makalikali *li.* (yeji. makalikali) Yakulya yakuti amsigacisye mundu jwine.

makambilo *li.* (yeji. makambilo) Alole ngopolo ja ikambilo.

makame *li.* (yeji. makame) Mwanace jwakumalisya.

makana *li.* (yeji. makana) Yindu yayikusasyukukaga naga yimanga ni yindu yine yamtunduwu ali ayipomwele.

makani *li.* (yeji. makani) Ndamo jakutenda kapena kuŵeceta maloŵe mwangaŵalanjila nganisyo sya ŵandu ŵane.

makanyato *li.* (yeji. makanyato) Kuliŵata kwa ngongolo cisawu mwayikusaŵela pakuŵina ung'asi.

makasa *li.* (yeji. makasa) **1** Mtundu wa mongu. **2** Mang'omba gamangandamanganda.

makasandongo *li.* (yeji. makasandongo) Matendewu gaŵanaŵana cisawu membe.

makasi *li.* (yeji. makasi) Cindu cacisyano calipanda cakumyolela umbo .

makata *li.* (yeji. makata) Mbelemende, nsewula ni yindu yine cisawu yiyiyi yakuti ayitelece yeŵisi nambo soni yangamenya.

makokoto *li.* (yeji. makokoto) Sigasiga sya yakulya syakuti sikanilile ni kumulila mu cilingo ciŵayiŵisile.

makololo *li.* (yeji. makololo) Yindu yampela mata yakandapala nambo soni yakunanda yakutyocela kungulo.

makolowele *li.* (yeji. makolowele) M'mela, mnopemnope mceŵele, wakusipucila kutyocela ku uŵapandile ni kukata mwaceso.

makombe *li.* (yeji. makombe) **1** Mbusi jajilume. **2** Cisogosi cakupagwa ku citela ca mkombe.

makombo *li.* (yeji. makombo) Yakulya yakusigala ŵandu ali alile ni kwikuta.

makonope *li.* (yeji. makonope) Kuŵa jwangawala cindu cine cilicose.

makuku *m'jonje.* **1** Kugona mwakulosya lutumbo pasi, mapuluputu kwinani.

makumbukwa *li.* (yeji. makumbukwa) Magombo gamakulungwakulungwa ga makoŵa gandumbandumba.

makumi *li.* (yeji. makumi) **1** Mtundu wa yisogosi ya mwitinji. **2** Alole ngopolo ja likumi

makunami *li.* (yeji. makunami) **1** Lipende lya cinyama. **2** Lyuŵa lyaŵili nambo soni lyakumalisya lya unyago wa litiwo.

makupete *li.* (yeji. makupete) kacilingo kakuwinjila inyama kumigunda

kakusalinganya ni isyano yakusona nikutaŵilila ku lukonji.

makuti *li.* (yeji. makuti) kumlya jwakutuyana najo pa ung'asi wa juga mwakumjiŵila.

makutu *li.* (yeji. makutu) Yindu yamnowunowupe yampela ngomo yayikusawimbira pa likuma.

makwale *li.* (yeji. makwale) Somba syakuŵamba syaŵanaŵana mnopemnope sya mwikuga lya utaka.

makwati *li.* (yeji. makwati) Masamba gamakulungwakulungwa ga yakumela cisawu magombo.

makwelelo *li.* (yeji. makwelelo) Cilingo cakusacipanganya ni yitela kapena yisyano yiŵili yayilewu mwakwimika ni yine yayijipijipi mwakupinjikanya yakusaliŵata pakusosa kuŵicila malo gagali penani.

makwemba *li.* (yeji. makwemba) Alole ngopolo ja makaca.

makwenyelela *li.* (yeji. makwenyelela) Ngwinyata sya pacilu ca mundu ligongo lya ucekulu.

makweso *li.* (yeji. makweso) Mesi gacijete gakutyocela m'cikososo ca cinyama gagakusakopocela ku yalo.

makwinyato *li.* (yeji. makwinyato) Kuŵiliganaŵiligana kapena kupindikapindika kwa cindu cakoloŵa cisawu nguwo ni yindu yine.

mala *msa.* Wangapatika soni wa yindu yakuti yapali.

malaka *li.* (yeji. malaka) Maŵasi gakupagwa ligongo lyakulilembalemba pacilu.

malambo *li.* (yeji. malambo) **1** Alole ngopolo ja lilambo. **2** Liwupulu lyaliŵisi lya masamba gejinji lyakusalijala pasi kuti ayice nyama kapena kuti mundu jwakucimbicika atamile.

malangano *li.* (yeji. malangano) Yindu yakamulene kuti yitendekwe.

malango *li.* (yeji. malango) Ngani syakusamsalila mundu pakusosa kumjamuka kapena kumjongololela.

malapo *li.* (yeji. malapo) Kuŵeceta mwakutwanga kapena kulilapilila.

malasha *li.* (yeji. malasha) Maganga gamapiliwu, gakunyata gakusagawukula pasi ni kukamulicisyaga masengo gakolecesya moto ni yindu yine.

[1]**malaŵi** *mjonje.* Lyuŵa lyakuyicisya kuswa kwa lelo.

malekano *li.* (yeji. malekano) Malo gakuti matala gasimene ni kwasana

kwinjilila maupande gakulekanganalekangana.

malemba *li.* (yeji. malemba) Tumisesela twakusatukolosya mwakulekanganalekangana twakwimila kapikanice ka malowe gakulekanganalekangana.

malendele *li.* (yeji. malendele) Kugalawuka kwa kapinikanice ka malowe ga mcanda ligongo lyakuti sambano akusile.

malenjelo *li.* (yeji. malenjelo) Ndamo kapena mteto wa casa.

malepelo *li.* (yeji. malepelo) Yakulya yayisigele pandema jakulya.

malicika *msa.* **1** Kutyoka kwa upande wa cindu uwasigalile. **2** Kuŵika pacipelela kapena pambesi.

malicisya *msa.* **1** Kutenda kapena kuŵa kumbesi. **2** Kukamulicisya masengo cindu pakuŵikasya cindu cine kumbesi.

malile *li.* (yeji. malile) Malo kapena ndaŵi jakupelela cindu.

malilima *li.* Lisegwe lya kujilima kwa mesi mu lusulo kapena kupuga kwa mbungo.

malilo *li.* (yeji. malilo) **1** Kulila ligongo lya kuwa kwa mundu ni yitendo yosope yakutendekwa pakumsika jwakuwajo. **2** Cilu ca mundu jwam'we.

malilolilo *li.* (yeji. malilolilo) Yindu yacisawu mkaka kapena yine yayikusakopoka m'citela naga ali acikapile.

malimbi *li.* (yeji. malimbi) Yindu yayikusasigala yakulya yili yigayice m'cilu nipo yikusakopocela ku mtumbo nambo soni yikusaŵa yakunyalaya ni yakununga kwejinji. Alole soni ngopolo ja manyi.

malimewo *li.* mtundu wa muwa wakulandana ni kanjesa nambo ukusaŵa wagangalama.

malindi *li.* (yeji. malindi) Mteto wakulosya cisawu akutenda nawo yindu yayikutetendekwa nikuja kumpaca mundu jwinejo kuti yimpate yipwetesi.

malingana *m'jonje.* Malowe gakulosya kwilana kwa ngani jakuŵeceta mundu ni ngani jijapali kala.

malipilo *li.* (yeji. malipilo) Mbiya ni yindu yine yakusampa mundu ali akamwile masengo.

malisya *msa.* Kuŵika pambesi pa cindu.

maliŵato *li.* (yeji. maliŵato) Kulembeka kwa sajo pamalo paliŵete mundu.

malo *li.* (yeji. malo) Upande wakuti ni kuyika, kutama kapena kutendela kandu.

malombo *li.* (yeji. malombo) Ndumba sya mkwamba wa nguwo.

malombola *li.* (yeji. malombola) Yuma yetunjetunje yakolece mundu mumtwe.

malonda *li.* (yeji. malonda) **1** Mteto wakusumisya ni kusuma yindu. **2** Yindu yakusumisya.

malonje *li.* (yeji. malonje) Yindu yacikwanekwane.

malonjela *li.* (yeji. malonjela) Maupande ga ulendo.

malopa *li.* (yeji. malopa) Kutupa mnope kwa yakulya yakulekanganalekangana.

malota *li.* (yeji. malota) Malaja gamalewu mpaka kuyika m'malungo.

malukwi *li.* (yeji. malukwi) Yuma yekulungwa yeswela.

maluli *m'jonje.* Meso ni meso kapena katema kakoko.

maluma *li.* (yeji. maluma) Malo gayisimene ni kulumbikana yindu.

[1]**malumbo** *li.* (yeji. malumbo) Ngopolo sya malowe kapena cindu cacitendekwe.

malundelunde *li.* (yeji. malundunguli) Yindu yayilumbikene ni kuŵa cimo.

malundunguli *li.* (yeji. malundunguli) Ulwele wakokota m'matumbo.

malungwi *li.* (yeji. malungwi) Liwunjili lya yindu lya mtundu wine uliwose.

maluŵa *li.* (yeji. maluva) Upande wa cakumela wayikusatyocela yisogosi.

malweso *li.* (yeji. malweso) Yakuŵeceta yakogoya yakumsosela mundu jwine likungu.

mama *li.* (yeji. acimama) **1** Mundu jwamkongwe juŵakuŵelece ugwe. **2** Mundu jwamkongwe jwalijose jwakwete mwanace.

mamata *msa.* Kunyambatila kwa cindu pa cijakwe.

mambala *li.* (yeji. acimambala) **1** mundu jwangalondeka, jwaukoleko, jwakulaŵalaŵa, kuja palipose ŵandu ni kumdandawulaga **2** Malo gagakulupwice ku upya mu ukweti.

mambalo *li.* (yeji. mambalo) Yindu yayikusakopoka kwikuma pandema jakuti jwamkongwe akwete cilu.

mamboko *li.* (yeji. mamboko) Yindu yacisawu miwowu yayikusakopoka m'meso.

mambulu *li.* (yeji. mambulu) Yimanga yakuti apomwele ni kuyiteleka.

mambwala *li.* (yeji. mambwala) **1** Mceŵele wewawatale kapena kuti

uwajumwile mkaniwukomale. **2** Ngani jakuŵeceta mundu nambo jangali mate.

mambwimbwi *li.* (yeji. mambwimbwi) Tuyindu twampela ciwulo twatukusatutuma kutyocela pasi kuja kwinani m'mesi gakusisima.

mamenyano *li.* (yeji. mamenyano) Ndamo jakutimbana.

mamina *li.* (yeji. mamina) Yindu yamesimesipe mwine soni yakandapalila, yakunanda yayikusakopoka mu mbula mnopemnope pandema jakuti munu akulwala liwundika.

mandenga *li.* (yeji. mandenga) Umbo syakumela pacinena ni kuyalo kwa mundu jwamkulungwa.

mandeya *li.* (yeji. mandeya) Mtundu wa ung'asi wa acakongwe.

mandilindili *li.* (yeji. mandilindili) Kuwa kapena kusisima kwa yiŵalo kwangajendelecela kwakukusatendekwa ligongo lya wangajenda cenene wa miyasi.

mandisa *li.* (yeji. mandisa) Casa kapena kuwala yakuwala yambone.

mandiŵindiŵi *m'jonje.* Kuŵeceta mwakusisa mate.

mandolo *li.* (yeji. mandolo) Mtesa wawuŵisi wangakomala.

mandunji *m'jonje.* Kusimana kapena kuonegana meso ni meso mwangajembecela.

mandutu *li.* (yeji. mandutu) Yimanga yakuti akalasile ni kuwulika nipo ikusaŵa yayiswela nambo soni yakoloŵa pakulya.

manemba *li.* (yeji. manemba) Ciwumbe ca Mlungu cangaoneka ni meso cacikusatama m'cilu mwa mundu ni kutendekasya kuti mundujo akole umi.

mang'ana *li.* (yeji. mang'ana) Cindu cakusimonjesya.

mang'aning'ani *li.* (yeji. mang'aning'ani) Cindu cakuti cangatendekwatendekwa.

mang'omba *li.* (yeji. mang'omba) Yindu yampela umbo yayikusamela pacilu pa yinyama cisawu nguku ni yijuni.

mang'ungutu *li.* (yeji. mang'ungutu) Cilema cakuyika mnopemnope ligongo lya ulwele kapena kuwulala.

mang'unung'une *li.* (yeji. mang'unung'une) Mundu jwangatamilicika malo gamo.

mang'unung'unu *li.* (yeji. mang'unung'unu) Yitendo ya mundu yakusimonjesya yakulosya cisawu kuti mtwe wakwe ngawukwenda

cenene.

mangaka *li.* (yeji. mangaka) Ung'asi wakusagombela ngoma jakusajikolanga kuti lingaka.

mangale *li.* (yeji. mangale) Kutenda citagu cakuti mundu jwine akolekwe naco.

mangame *li.* (yeji. mangame) Mesi gakugwa pamanyasi, pamasamba ni yindu yine ligongo lya kusisima kapena naga ula jili jinyele.

manganje *li.* (yeji. manganje) Likoŵa lyakuŵeŵela lya muwa, mkota, mswaga ni yindu yine yamtundu wa manyasi.

manganya *li.* (yeji. vanganya) Mesi gagwa pamanyasi, pamasamba ni yindu yine ligongo lya kusisima kapena naga ula jili jinyele.

mangaŵa *li.* (yeji. mangava) Cindu, cisawu mbiya, ciwajasime kwa mundu jwine.

mango *li.* (yeji. mango) **1** Yisogosi ya mtela wa mcembe. **2** Macili gakwete mundu m'cilu gakamulila masengo kapena kutendela citendo.

mangolo *li.* (yeji. mangolo) Mwanace jwa cinyama.

mangolongondo *li.* (yeji. mangolongondo) Cilingo cakusacikolosya pakwala masalo gakusagasepa kuti gasoneje mwakulekanganalekangana nipo akusagomba mnopemnope kumigunda pakusosa kuŵinga yinyama.

manguku *li.* (yeji. manguku) Alole ngopolo ja makuku.

mangulu *li.* (yeji. mangulu) Upande wa cilambo ca Mozambique kuŵatyocele ŵandu ŵakolanjikwa kuti Angulu.

mangulunyata *li.* (yeji. mangulunyata) Cakumela cakutambala cacikusasogola yisogosi yakulandana ni magombo.

mangungu *li.* (yeji. mangungu) **1** Yimanga yakuti yilepelece kupomoka, nikuyiteleka kuti alye. **2** Wangatamilicika mu nganisyo kapena soni mu yitendo.

mangwengwe *li.* (yeji. mangwengwe) Alole ngopolo ja mang'unung'unu.

mani *li.* (yeji. mani) Kusakula ni kutanjisya yinyana yamwitinji mu lwawu.

manimwinimwi *li.* Kutenda yindu yakuti naga mundu jwine alape aleŵe.

manjamo *li.* (yeji. manjamo) Cakumela ca miciga jacikasu jakusawundula nikutaga mu mboga kuti sinunjileje cenene.

manjapele *li.* (yeji. manjepele) Lipende lyaleleŵaleleŵa, lyangwinyatangwinyata.

manjawule *li.* (yeji. manjawule) Alole ngopolo ja mani.

manjesa *li.* Mtundu wa manyasi gapwapwapwa, gandumba siwili, kwine kwakutulumbala, nambo gamalewu mnope, gangali mbindi, yanakasamba, nipo ikusasogolaga cisogosi cakale cakulyaga cautanditandi, catuwaji twatukusakola utukutu pati tikomele

manonyelano *li.* (yeji. manonyelano) Ndamo ni yitendo yakulosya kusengwa ni mundu jwine.

manulilo *li.* (yeji. manulilo) **1** Yindundulimya ya pacilu pa mbango. **2** Mawupa gakutama mwakututumbala.

manungo *li.* (yeji. manungo) Liwungo lyangalumbana lya cindu.

manunjinunji *li.* yindu yakununjila kapena yakununga.

manunu *li.* (yeji. manunu) Kuweweta ni kuŵeceta yangali mate ligongo lya kusokonecela mtwe.

manya *msa.* **1** Kukola ukombosi wakutenda cindu. **2** Ku jwakuti waciweni kapena wacipikane cindu. **3** Kukola ndamo jakwacimbisya ni kwapikanila acakulungwa.

manyanyambusi *li.* (yeji. manyanyambusi) Ciwungu ca waje wakunyanya mnope.

manyasi *li.* (yeji. manyasi) Cakumela canyama jangalimba, cakula mwakwima cisawu citela ca masamba gelewulewu.

manyelanyela *li.* (yeji. manyelanyela) **1** Mesi gakopoka ku cisau caciŵisi cakuti cili pamoto. **2** Sigasiga sya makala kapena sasu sya pacipala syakuti nganisimalicice kupola.

manyi *li.* (yeji. manyi) Yindu yayikusasigala yakulya yili yigayice m'cilu ni kukopocela kumtumbo nambo soni yikusaŵaga yakunyalaya kwisa soni yakununga.

manyicisya *msa.* Kuŵa jwakuti wacilolecesye kapena wacipikanisye mnope cindu.

manyika *msa.* Kuŵa jwakupikanika kwejinji.

manyilila *msa.* Kuŵa jwakuti waciweni kapena wacipikane cindu.

manyisya *msa.* **1** Kuŵa jwakuti waciweni kapena wacipikane cindu. **2** Kumsalila mundu ngani kapena cindu cacipali.

manyomwa *li.* (yeji. manyomwa) Cilanga camkasyepela.

manyowa *li.* (yeji. manyowa) Ndoŵe, ndotosi kapena yakumela yewole mnope yakonjecesya cajila mwitaka.

manyunyuwa *m'jonje.* Kutama kwakupinda ngongolo cisawu ukusosa kutindiŵala nambo mwangakwayisya malungo pasi.

mapalamandu *li.* (yeji. mapalamandu) Yindu yakupalapatika kapena kutyoka pa cindu cine.

mapalamba *li.* (yeji. mapalamba) Maŵasi ga nembo sya mu mbali mwa mtwe syaŵalembaga cisawu cimanyisyo ca mtundu wa ŵandu nambo pandanda ŵalembaga ŵandu ŵakuŵina ung'asi wa mkonde.

mapalapatwao *li.* (yeji. mapalapatwa) Yindu yayikokwete pamalo piyakanilile

mapalasi *li.* (yeji. mapalasi) Maganga gakusagajala kuti ŵandu aliŵateje pakupita pamalo.

mapale *li.* (yeji. mapale) Maupande ga cindu cagumba ni litaka cisawu ciwulugo.

mapali *li.* (yeji. mapali) Alole ngopolo ja makwelelo.

mapanga *li.* (yeji. mapanga) Mipingu jakuti jwamkongwe jwakulwala kumwesi ajikuyeje.

mapanje *li.* (yeji. mapanje) Mgunda wakuti atandile soni kuwulima pali papite yaka uli nkugonela.

mapawa *m'jonje.* Ngali usito.

mapelemapele *m'jonje.* Kutenda kapena kutendekwa kwa cindu mwangajimicila.

mapepetelo *li.* (yeji. mapepeto) Yindu yakamucisya kulinganya cindu kuti cisalale.

mapepulilo *li.* (yeji. mapepulilo) Matimba ga mceŵele.

mapeto *li.* (yeji. mapeto) Kuwusya ngani mkasyepela.

mapokolanyo *li.* (yeji. mapokolanyo) Kumasya ukangani kusepucila mu cikamucisyo ca mundu jwine.

mapomboti *m'jonje.* Ng'ong'ondala kapena kwinyatala mnopemnope kwa lipende lya mumtwe.

mapote *li.* (yeji. mapote) Ngwinyata sya pacilu.

mapundi *li.* (yeji. mapundi) Ndamo jakusosa kukangana ni kumenyana ni ŵane ndema josope.

mapupu *li.* (yeji. mapupu) Alole ngopolo ja lipaŵa.

mapusi *li.* (yeji. mapusi) Alole ngopolo ja mapepulilo.

mapwelelo *li.* (yeji. mapwelelo) **1** kusisima kapena kutulala mtima pa ngani kapena yindu yiyatendekwe. **2** kupwa / kunandupa kwa mesi mulusulo lilyagumbalile.

masacila *li.* (yeji. masacila) Mang'omba gakusataŵilila ku mpamba.

masacimu *li.* (yeji. masacimu) Acakulungwa ŵakusamkamucisya mcimwene kwimba magambo ni yitendo yine.

masakatumbo *li.* (yeji. masakatumbo) Kukwenya kapena kuwuta kwa pacisowu ni mumbalati kwanti mundu mpaka kulepela kwenda.

masale *li.* (yeji. masale) Kutukulatukula kwa minowu ja upande wine wa cilu cisawu kuti mkatimo mwana kalombo.

masambala *li.* (yeji. masambala) Alole ngopolo ja magajawisa.

masambi *li.* (yeji. masambi) Malo gakuti ŵandu ŵatyosile ni kuja kutama kwine.

masame *li.* (yeji. masame) Alole ngopolo ja masambi.

masanga *li.* (yeji. masanga) Mtundu wa ngoma.

masangalanda *li.* (yeji. masangalanda) **1** Alole ngopolo jaŵili ja mangungu. **2** Kusengwa mnope. **3** Masamba ni nyambi sya mcagala wa mtesa.

masanjala *li.* (yeji. masanjala) Alole ngopolo ja magajawisa.

masanje *li.* (yeji. masanje) **1** Kung'anda kwakusatenda ŵanace pakuliwanicisya kuti ali pa ulombela ni kusyasyaga yakusatenda acakulungwa. **2** Kutenda yindu ya wanace. **3** Yakulya yakusateleka ŵanace mwakutuyana ni kulilaga pamo.

masano *li.* (yeji. masano) Jwamkongwe jwamkulungwa jwa mwenye.

masapi *li.* (yeji. masapi) Matimba gakandapala ga mbeju cisawu mpunga ni sine.

masawasa *li.* (yeji. masawasa) Cisogosi ca citela ca msawasa.

masawuli *li.* (yeji. masawuli) **1** Maloŵe gakumjongolela mundu pa ngani jajipali. **2** Maloŵe gakamulene.

maseŵe *li.* (yeji. maseŵe) Ung'asi wa acandanda wakusaŵina mwakusumbasumba ali awete yindu yawilawila mu ngongolo ali alitaŵilile maseŵe gagajumu.

masema *li.* (yeji. masema) **1** Kuŵeceta ni kutenda yindu yangali mate ligongo lya kusokonecela mtwe. **2** Ulwele wakutendekasya masoka yinyama.

masengo *li.* (yeji. masengo) Citendo cine cilicose.

masete *li.* (yeji. masete) Matimba ga yimanga gakuti agawundwile kuti atelece ni kulya.

masije *li.* (yeji. masije) Nyumba jakuti msyene ŵajasice.

masika *li.* (yeji. masika) **1** Ndema jagowola mbeju kumigunda. **2** Ndema jakuti yakulya yipali yejinji.

masikini *li.* (yeji. masikini) Mundu jwakulaga jwakupita mciŵendaŵenda.

masikwekwe *li.* (yeji. masikwekwe) **1** Mundu jwampele camuko ŵanganya ligongo lya cileŵi cakwe. **2** Alole ngopolo ja lisawusyo.

masililo *li.* (yeji. masililo) Ndamo jakulosya wangajikutila ni yindu yakukupa ligongo lyakuti ngayikuyika pa mlingo wakwe.

masilisili *li.* (yeji. masilisili) Tumadondo twa mtundu wine pa cindu ca mtundu wine soni.

masimanicisyo *li.* (yeji. masimanicisyo) Malumbiko ga cindu.

masimanilo *li.* (yeji. masimanilo) Malo gakusongangana ni kutendela yindu.

masimano *li.* (yeji. masimano) Alole ngopolo ja masimanilo.

masinga *li.* (yeji. masinga) Tusilu twakusalemba pa cindu kuti gajinjileje meno ga cindu cijakwe.

masoka *li.* (yeji. masoka) Ulwele wakuwatanga ututu wawukusatendesya kuti atendeje yindu yangalumbana.

masokolikoko *li.* (yeji. masokolikoko) yindu yewawate kapena kuwawata kwa yindu.

masombwani *li.* (yeji. masombwani) Lipanda lyakwangata lisajili lyakusataŵa nyumba pacanya pa pacilikati pa mesi kapena mu mgunda.

masosoce *li.* (yeji. masosoce) Ŵandu kapena asilikali ŵakumanyilila cenene kuputa ngondo.

masutesute *li.* (yeji. masutesute) Alole ngopolo ja mapundi.

masuwani *li.* (yeji. masuwani) Mapesi ga mbeju syakuti agowele.

maswaswa *li.* (yeji. maswaswa) Kawugu ka mu mbula kwisa soni tuwugu twine twakutyoka mu mbula kuja m'mawupa ga mumtwe.

masweswe mwa- *m'jonje.* Kumyoleka umbo kutandila ku usyo kuja ca kwiwuwo kwakutendekwa pamagongo gane ngaŵaga ucekulu.

masyonga *li.* (yeji. masyonga) Kuguluma kwa m'matumbo.

[1]**mata** *li.* (yeji. mata) Mesi ga cisawu ciwulo gakopoka mkamwa.

[2]**mata** *msa.* Kuyika cindu kuti cikanilile pa cijakwe.

matakope *m'jonje.* Kuŵa jwangawala cindu cine cilicose.

matambalicilo *m'jonje.* Upande walosisye sajo mundu jwagonile.

matambwa *li.* (yeji. matambwa) Cakuwala ca wilawila cakusataŵilila m'ciunu pandema jakuŵina ung'asi mnopemnope pa unyago.

matana *li.* (yeji. matana) Ulwele wa yilonda yakopoka yisyene yayikusakata yala.

matande *li.* (yeji. matande) Payityocele yindu kapena ngani.

matapata *li.* (yeji. matapata) Ukana wakusamwa ali asicile malilo.

matapisi *li.* (yeji. matapisi) Yakulya yakuti mundu ŵamisile nambo yikukopocela soni mkamwa ligongo lya nselu kapena kulwala.

matapwata *li.* (yeji. matapwata) Yakuwala yemalemale kapena yepapucepapuce.

matapwili *li.* (yeji. matapwili) Lisimbo lyangasokoka mnope lyakuti ligumbele mesi gangajenda ni matope.

mate *li.* (yeji. mate) **1** Kukamula mtima kapena kupikanika cenene kwa yindu yakuŵeceta mundu. **2** Ngopolo sya maloŵe kapena yitendo.

matemanya *li.* (yeji. matemanya) Cuma cacilewu cecejewu kapena ceswela.

matepa *m'jonje.* Ndonya cisawu sya nyumba ja likome.

maticita *li.* (yeji. maticita) Ngani kapena yitendo yam'kasyepela.

matika *msa.* Kuponya yindu cisawu matope ni yine pa cindu cine.

matikamatika *mtagu.* Kuŵa ŵajinji kapena yejinji.

matikana *msa.* **1** Kutama pamo mwakuŵandikana mnope. **2** Kukanililana kapena kunyambatikana kwa yindu.

matikulilo *li.* (yeji. matikulilo) Upande wa cilu wakulumbikanya ciŵiliŵili ni mapuuluputu.

matimba *li.* (yeji. matimba) Makoŵa gagakusatyoka ku yimanga ni yindu yine naga ali ayipomwlemo.

matindili *li.* (yeji. matindili) Yimanga yeŵisi yetwetwetwe ni kwanika kuti atende utandi.

matipa *li.* (yeji. matipa) Maŵasi ga nembo syekulungwakulungwa sya m'mapuluputu.

matolilo *li.* (yeji. matolilo) Alole ngopolo ja lindolo.

matyambila *li.* (yeji. matyambila) Misi ja kwanawula ja mcimwene.

maŵambamaŵamba *mtagu.* Yindu yacisawu ngose yayikusamela pacilu pa somba cisawu cambo.

mawawa *li.* (yeji. mawawa) Ula jakunya mwakwamba kunyulunyunda.

maŵengu *li.* (yeji. mavengu) Yindu kapena yitendo yakulosya kuti mtwe wa mundu ngawukwenda cenene.

mawilo *li.* (yeji. mawilo) Kumenyana kwampaka ciwa.

mawingu *li.* (yeji. mawingu) Matapisi gakopoka ligongo lya kumwa mwayi.

mawucisyo *li.* (yeji. mawucisyo) Yitendo yakumtenda mundu ligongo lyakuti jwalakwejo nombe najo ŵakutesile yakwe.

mawuja *li.* (yeji. mawuja) Ulendo wakutyocela kumalo kuwajile.

mawulukutu *li.* (yeji. mawulukutu) Kutenganyikatenganyika kapena ngatamilicika mnopemnope pamalo gawugonile.

mawulusa *li.* (yeji. mawulusa) Cakumela camtundu wine uliwose cakununjila cakusataga mu mboga.

mawuluwute *li.* (yeji. mawuluwute) Kuliŵataliŵata kwa pamalo kwakulosya kuti paliji pana yinyama yejinji kapena mpumbulima.

mawundi *li.* (yeji. mawundi) Ung'asi wa unyago wa ciputu wakusaŵina ŵali ali awete mawungawunga, yine kuwala m'ciwunu ni makosa ga mapesi ga yimanga kapena mceŵele.

mawundo *li.* (yeji. mawundo) Misyungu jakusiŵasalila ŵali ku unyago.

mawundule *li.* (yeji. mawundule) Kuliŵataliŵata kwa pamalo kwakulosya kuti paliji pana yinyama yejinji kapena mpumbulima.

mawungo *li.* (yeji. mawungo) Kutenda litima ni misece.

mawuno *li.* (yeji. mawuno) Mbeju syawugowele.

mawupawupape *m'jonje.* Ganda kwejinji.

mawuta *li.* (yeji. mawuta) **1** Yindu yakunakana yayikusasimanikwa m'minowu ja nyama. **2** Yindu yakunakana yakujilima cisawu mesi yakusataga kapena kalanjila mboga. **3** Yindu yakusapakala ŵandu pacilu ni kungope kuti lipende lyawo liŵeje lyakutipitila ni lyakuweŵa. **4** Yindu yakujilima cisawu mesi yakusataga m'macini.

mawuwute *li.* (yeji. mawuwute) Kuliŵataliŵata kwa pamalo kwakulosya kuti paliji pana yinyama yejinji kapena mpumbulima.

mayimbo *li.* (yeji. mayimbo) Kuyimba kwa mtundu wine uliwose kwa

pacilu.

mayinoyino *li.* (yeji. mayinoyino) Ung'asi wakuŵina mundu jikape.

mayinyoyinyo *li.* (yeji. mayinyoyinyo) Yindu yakutendekwa m'kasyepela.

mbaaba *li.* (yeji. mbaaba) Somba jakulandana ni cambo, jakukamwa kwakupyonyoka panandi nambo soni jangakula mnope.

mbaata *li.* (yeji. mbaata) Cinyama cakusalanga ŵandu cangongolo siŵili ni mapapiko gaŵili soni cisawu nguku cangomo syekulungwa syakupwapwatala cakumnong'a kung'anda m'mesi.

mbakamiko *li.* (yeji. mbakamiko) Malo gakanganika ga pacilikati pa yindu yiŵili yayilolegene.

mbakatika *li.* (yeji. mbakatika) Nyenyeko sya yindu yakulya.

mbalagulo *li.* (yeji. mbalagulo) kupalagula kapena kusombola cindu casyene.

mbalale *li.* (yeji. mbalale) **1** Cilambo cangali ŵandu. **2** Mundu jwangawumbala.

mbalambanda *m'jonje.* Kuŵa pakuwonecela.

mbalapi *li.* (yeji. mbalapi) Cinyama camwitinji campela mbusi camisengo jakwima.

mbalasati *li.* (yeji. mbalasati) Mtundu wa nguwo ndema syejinji jecejewu nambo soni jamiselamisela.

mbalasi *m'jonje.* Kuwusya mbusyo pa mundu jwakuti nganaleŵa.

mbalasilo *li.* Tumisela twatucejewu twatukusalembekalembeka mwacipago pacilu mnopemnope m'mapuluputu ni m'yiŵiga ni m'nasangwi.

mbalati *li.* (yeji. mbalati) Mawupa yigala gakupwapwatala ga m'cipagala gagakusateteya matoga, mtima ni yine.

mbalawungu *li.* (yeji. mbalawungu) Ciwungu cangali waje cacipiliwu mwine mwacikasu cakumnong'a kulya masamba.

mbale *li.* (yeji. mbale) Cindu cacisyano, litaka ni yine camsimbo kapena cajalaga cakusayika mnopemnope yindu yakulya cisawu ugali.

mbali *li.* (yeji. mbali) Upande wa cindu kapena malo.

mbalika *li.* (yeji. mbalika) Tusongolo twampela mbwanda twakusogola mu m'balika twakuti ŵandu ŵane akusajenga mawuta.

mbambangwe *li.* (yeji. mbambangwe) Ngoma jekulungwa jakusakamulicisya masengo aciŵenyepe.

mbambesu *li.* (yeji. mbambesu) Kalombo kampela mbamba nambo kakakulungwa panandi kakuwutuka kakuoneka mnopemnope cawu.

mbambu *m'jonje.* Malowe gakulosya yindu yakonjecesya pa ciŵalanjilo cacikolasile kala.

mbamu *li.* (yeji. mbamu) Ugali wagaŵile mundu kuti akamate.

mbana *li.* (yeji. mbana) Lipesa lya pacilikati pa yindu yiŵili yakuti mpaka ikombolece kusimana kapena kwayana.

mbanda *li.* (yeji. mbanda) **1** Malekano ga nyambi sya citela. **2** Mu ngulugulu lusulo.

mbanga *m'jonje.* (yeji. mbanga) Lisimbo lyalikulungwa lyakusimanikwa m'maganga kapena mu yitela.

mbangwe *li.* (yeji. mbangwe) Ndomondo jajilume jekulupe.

mbanilo *li.* (yeji. mbanilo) Mlasi waŵalwile kuti aŵanileje yindu yamoto ndi yine.

mbanje *li.* (yeji. mbanje) Mgunda wasambano wakuti citandilile pangali mundu juŵawulimile.

mbapaji *li.* (yeji. mbapaji) Kutupilwa masengo.

mbapani *li.* (yeji. mbapani) Kalombo ka mtundu wa njipi kakakusasimanikwa pacilu pa yinyama cisawu mbwa.

mbapata *li.* (yeji. mbapata) Ndamo jakuti jawusosile kaŵe ciŵe cicoco.

mbasa *li.* (yeji. mbasa) Kapende kakaswela kagwaguka pacilu ali alamile ku ulwele wekulungwa ni yine.

mbata *li.* (yeji. mbata) Cakumela cam'mesi camaluŵa gekulungwa geswela, gacikasu kapena gecejewu kwisa soni masamba gekulungwa.

mbatata *li.* (yeji. mbatata) Cakumela cakutambala cakuti miciga jakwe ŵandu akusasola ni kulyaga.

mbatawata *li.* (yeji. mbatawata) Cakumela cakujajaŵala pa mesi.

mbati *m'jonje.* Kugona camumbali.

mbaŵe *li.* (yeji. mbave) Kanya kamwitinji kasajo cisawu sya mbwa kakusawukula masimbo gasikusatama ndinu ni tunyama twine.

mbe *mbika.* Kuswejela kwa cindu, kwinani kapena kusa.

mbeca *li.* (yeji. mbeca) Mbele sya cisogosi.

mbega *li.* (yeji. mbega) Mtundu wa citumbili.

mbeju *li.* (yeji. mbeju) Songolo, mbele, upande wa cakumela wakusapanda

ni kumela. Yakumela yamitundu jakulekanganalekangana yakusalima ŵandu.

mbelego *li.* (yeji. mbelego) Ulwele wakuyimbikasya sajo.

mbeleko *li.* (yeji. mbeleko) Nguwo jakum'ŵelecela mwanace jiŵatotelelaga tuguwo twakutaŵila mu ndunmba syosope.

mbelemba *li.* (yeji. mbelemba) Cindu campela lupeta cepetepete mu mkombelo mwakwe.

mbelemende *li.* (yeji. mbelemende) Cakumela cacikusasongola yindu yampela msewula nambo katela kakwe kakusaŵa kakalewu nakasamba naga kali keŵisi.

mbelenje *li.* (yeji. mbelenje) Manyasi gamwana gejinji gakuŵijikana kapena yisici yepye moto.

[1]**mbelete** *li.* (yeji. mbelete) Mapesa gakusimanikwa pa cindu ligongo lyakuti nganasimanya pakupanganya cinduco.

mbeletembelete *mtagu.* Kukola mapesa kwa cindu mpaka kulolecela yakusa, cisawu litanga, lutenje kapena nsakasa

mbembe *li.* (yeji. mbembe) Kanyama kakuswejelela kangongolo mcece ka mcila welewewu wa wenjewenje kakumnonyela kukwela m'yitela ni kulya mtesa ni yindu yine.

mbendela *li.* (yeji. mbendela) Kanguwo ka mtundu wine uliwose kakusakakamucisya masengo gakwimila likuga kapena cilambo.

mbengo *li.* (yeji. mbengo) Ciŵalo cakututumbuka cakusimankwa pacilikati pa meso ni pakamwa cana tuwugu twatukusakoposya manina.

mbenje *li.* (yeji. mbenje) Maloŵe kapena yitendo yaseko.

mbenya *li.* (yeji. mbenya) Malo gakuti lino lyakuwice.

mbepo *li.* (yeji. mbepo) **1** Moya wakwenda kutyocela malo gamo kuja malo gane. **2** Kupikana kusisima.

mbepulo *m'jonje.* (yeji. mbepulo) Matimba ni yiswani yine yakusayipeta kuti asigale ni yimanga, mpunga, mapemba ni yine yamtunduwu.

mbesa *li.* (yeji. mbesa) Kalombo kaguluka kakapiliwu ka lugomo lwalulewu kakakusapekesa mbeju cisawu yimanga, mbwanda ni yine.

mbesi *li.* (yeji. mbesi) Pakupelela cindu kapena citendo.

mbeto *li.* (yeji. mbeto) Mawunjili ga usanje wakatile.

mbewe *li.* (yeji. mbewe) Mtundu wa yitela ya mkesha.

mbewu *li.* (yeji. mbewu) Kalombo kakacejewu kangongolo nsano ni lumo ka tumisengo tuŵili kakumnonyela kutama m'majumba.

mbiko *li.* (yeji. mbiko) Yakulya yasalesye kuti alye kanyuma kano.

mbila *li.* (yeji. mbila) Kacindu kakusepa kang'andila acanda ka upande umo wekulungwa wine wakupyonyoka kakusakakwapula kuti katitileje pasi.

mbilika *li.* (yeji. mbilika) Cilingo cacisyano, candendela cakutelecela kapena kujigalila mesi soni cana cigolya cakopocela mesigo, ciwuniko ni cakamulila.

mbilimo *li.* (yeji. mbilimo) **1** Kupikanika ni ucimbicimbi. **2** Kutenda yindu mwakulimbicila nambo soni mwakuwusimana mtima.

mbilipili *li.* (yeji. mbilipili) Sabola jwa ŵanaŵana jwakuŵaŵa mnope.

mbilisi *m'jonje.* Kuwoneka panandi ligongo lyakunandipa kwa lilanguka.

mbiliŵili *li.* (yeji. mbilivili) **1** Ngoma jajikulungwa. **2** Ngani.

mbimbilwa *li.* (yeji. mbimbilwa) Alole ngopolo ja mtandandumbili.

mbindingu *li.* (yeji. mbindingu) Misece jakutenda ni nganisyo syakuti jwakum'gambajo yipwetece mnope.

mbindombindo *li.* (yeji. mbindombindo) Kuŵa ni malo gejinji gegongomale.

mbinga *li.* (yeji. mbinga) Katema kapena ndaŵi.

mbinjika *li.* (yeji. mbinjika) Kutamika cindu mwakatanya cijakwe.

mbipe *li.* (yeji. mbipe) Kajuni kakapiliwu cisawu namlamba kaguluka mu likuga lya yijakwe kakupatikapatika ku nyasa nambo soni kakumnonyela kulya somba.

mbisi *li.* (yeji. mbisi) Mbale jekulungwa jacitela jajalaga.

mbisu *li.* (yeji. mbisu) Kalombo kanenjenenje kakaswela kangali ngongolo kakusimanikwa mnopemnope mu yindu yewole.

mbisyambisya *m'jonje.* Kwenda mwagambaga kupitapita pamalo.

mbito *li.* (yeji. mbito) Katema kakuti mwesi usigele panandi kuwoneka.

mbitu *li.* (yeji. mbitu) Lijoka lyalipiliwu lyakutililika lya mitwe jiŵili.

mbiya *li.* (yeji. mbiya) Cindu cilicose cakwiticika kuti mundu mpaka akombolece kusumila kandu.

mboga *li.* (yeji. mboga) Yakulya cisawu liponda, nyama mbwanda ni yine yakusateleka ni kutaga njete kuti alileje ugali.

mbole *li.* (yeji. mbole) Lindanda lyakuti nguku jawutamile naga

nganijisosola.

mbolela *li.* (yeji. mbolela) Cuma cakupililila.

mbolembole *m'jonje.* Malowe gakulosya kuti yindu yitendekwe panandipandi mwakusamala cenene.

mbomondo *li.* (yeji. mbomondo) Katela kakulilimbanganyicisya pakwenda.

mbonda *li.* (yeji. mbonda) Cisogosi campela cipanda cakusateleka ni kulya cisawu mongu.

mboneko *li.* (yeji. mboneko) Katema kakuti mwesi uwonece kwene.

mbongo *li.* (yeji. mbongo) Migoji jakuti akulwile ni kusagula kuti asinjile ngonji.

mboni *li.* (yeji. mboni) Mundu jwakusajisalila nganya yakuyimanyilila yakwaya magambo gakwimbana ŵandu.

mbonongwa *li.* (yeji. mbonongwa) Liponda lyakuti atwele ni kuteleka.

mbopesi *li.* Cindu cakusapeleka mundu kwa Mlungu kapena misimu.

mbopo *li.* (yeji. mbopo) Cipula cacikulungwa cakusakamulicisya masengo pa kukata matete ni yindu yine.

mbosi *li.* (yeji. mbosi) Ukana wakuti ugonile moŵa gatatu cilulile.

mbu *mbika.* **1** Mwacikusawonecela cindu ceswela. **2** Mwakusawonecela mundu naga apakele luwundu. **3** Mwayikusawonecela yindu naga yigumbele mu cilingo cayitasile.

mbugalilo *li.* (yeji. mbugalilo) Citela cakusakoleka ni kupinjikanya pa litanga kuti liwugalice.

mbugu *li.* (yeji. mbugu) Lisimbo lya pa cindu cisawu citela ni yine.

mbuje *li.* (yeji. acambuje) Maloŵe gakucimbiyicisya mundu.

mbujuju *li.* (yeji. mbujuju) Yimanga yayijumu yayitelece yambumbu. Kuŵe. kwi.: mbule, mtakula.

mbule *li.* (yeji. mbule) Yimanga yejumu yakuti ayitelece yambumbu.

mbulilo *li.* (yeji. mbulilo) Cimanyisyo cakalamusya ŵandu.

mbulimbuli *li.* (yeji. mbulimbuli) Cindu cilicose cangulungo cakusacitaŵilila ku lukonji ni kucisyungusyaga kuti cilileje mwakulekanganalekangana.

mbulu *li.* (yeji. mbulu) Kuwungana kwa mesi ga m'cilu pa lutumbo.

mbulukwanda *li.* (yeji. mbulukwanda) Mtundu wa bulundwe jwamkulungwa.

mbulula *li.* (yeji. mbulula) Yuma yangatunga.

mbulumunde *li.* Kalombo kaguluka kaliwuka kampela tombolombo.

mbulusi *li.* (yeji. mbulusi) Mundu jwacilendo.

mbuluti *Mtagu.* mtundu wa cindu cisawu nguwo jangatelesya, jakukandapala.

mbulutu *li.* (yeji. mbulutu) Lilanguka lyandanda lyakulosya kuti kusa kucele.

mbuluwuto *li.* (yeji. mbuluwuto) Twakumela twaŵanaŵana twanakasamba twatukusamela pamalo pa cinyesi cisawu m'mapupa ga njelwa.

mbuluwutu *li.* (yeji. mbuluwutu) Mbamba syecejewu.

mbumba *li.* (yeji. mbumba). Ŵanace ŵakupagwa kwa cemwali.

mbumbu *li.* (yeji. mbumbu) cindu cangapungula, cangatema, cangagawa, mucapagwile.

mbumu *li.* (yeji. mbumu) Ulwele wakupumula mwakulajilila ligongo lya wangakamula cenene masengo wa mapapu.

mbunda *li.* (yeji. mbunda) Cinyama ca mwitinji camisela jeswela jakupacisyana ni jepiliwu cakwima mtwe mpela bulu.

mbungala *li.* (yeji. mbungala) Mtundu wa mpunga.

mbungo *li.* (yeji. mbungo) Mbepo jakuputa mwamacili.

mbuni *li.* (yeji. mbuni) Cijuni cacikulungwa mnope nambo cangaguluka, cakuwutuka mnope, ca lukosi lwelewu lwangali manyunya, kamtwe kakwe kamwana.

mbunju *li.* (yeji. mbunju) Cinyama camwitinji ca mtundu wa ngolombwe nambo cekulungwa kupunda ngolombwe.

mbunumbu *li.* (yeji. mbunumbu) Kamsengo kamwana ka ndembo.

mbusa *mtagu.* Cindu cakonjecesya, cakulandana ni cakukamulicisya masengo.

mbusambusape pa- *m'jonje.* kutenda kandu pacabecabe, pangali cakupata, pangali pindu kapena pangali cakupocela cilicose.

mbusi *li.* (yeji. mbusi) Cinyama cakulanga ca yikotwa yakulandana ni ya ngolombwe nambo cekulungwa panandi cakuti pakulila cikusati mee.

mbusyo *li.* (yeji. mbusyo) Citendo mnopemnope cangalumbana cakumtendela mundu jwine ligongo lyakuti jwalakwejo nombe najo ŵakutendele cindu cine cakwe.

mbutu *li.* (yeji. mbutu) Tumitolo twa manyasi twakusataŵa ni kponya pamsakasa.

mbuu *li.* (yeji. mbuu) Kalombo kacisawu utitili kakakusawandisya ulwele wakasa ni kukolesya moto cilu mwakutandilatandila.

mbuwa *li.* (yeji. mbuwa) Ukulu kapena kuŵeŵela kwa cindu cisawu litabwa.

mbwa *li.* (yeji. mbwa) Cinyama cakulanga cakulondela pamlango kapena cakusakula yinyama mwitinji.

mbwaji *li.* (yeji. mbwaji) Ndamo jangasosa kukamula masengo kapena kutenda citendo ngaŵa ligongo lya ulesi nambo magongo gane.

mbwanda *li.* (yeji. mbwanda) Cakumela cakupanda cakula mwakawukutu cacikusasogola tusogosi twatulewulewu cisawu twa likwanya tusongolo twakweto tukusaŵa twapwapwata twine twawuluwulu twakuti ŵandu akusateleka kutenda mboga.

mbwani *li.* Yinangwa yecejewu.

mbwatembwate *m'jonje.* Cindu cakupeleka mwakonjesya pa yindu yasumene.

mbwawa *li.* (yeji. mbwawa) Yindu cisawu mtesa yakuti yijumwile mwakunyala ligongo lyakuti ŵasosile nkaniyimalile kukomala.

mbwe *mbika.* **1** Mwayikusawonecela yindu yakuti agambile kuyiponya pamalo posepepo mwangayilondesya cenene. **2** Kukopocela pamalo.

mbwela *li.* (yeji. mbwela) **1** Yakumela yakola mbeju syakwesyakwe cisawu mwayikusaŵela ni yimanga. **2** Mbeju syapandile m'malo mwa sine syasijonasice pa magongo gakulekangalekangana cisawu lulanga lwakwendelecela.

mbwepa *li.* (yeji. mbwepa) yindu yangakomala.

mbwepwe *li.* (yeji. mbwepwe) Yimanga yameso gaŵanaŵana yangalimba pakutawuna naga uli uyikalasile. Kuŵe. kwi. Kambwepwe.

mbwese *li.* (yeji. mbwese) Yuma yangatunga.

mbweso *li.* (yeji. mbweso) Cakumela cakupanda cakula mwakawukutu cacikusasogola tusogosi twatulewulewu cisawu twa msewula nambo tusongolo twakweto naga tujumwile tukusaŵa twanakasamba cisawu mbele sya linylolo.

mbwi *m'jonje.* Mwakusatendela mundu jwakusumba.

mbwila *m'jonje.* Mwakusawonecela mundu jwakusumba.

mbwinya *li.* (yeji. mbwinya) Ndamo jakuŵa jwakusakalilwa, jwangagopoka ni kukunguluka ni ŵandu ŵane.

mbyo *li.* (yeji. mbyo) tindu tuŵili twangulungo twamlutumbo mwa cinyama twatukusasimanika pacilikati pa matoga

mbyu *li.* (yeji. mbyu) Mbwanda syecejewu.

mcaca *m'jonje.* Kusenga umbo ni kuleka sine cisawu cingangalimba ca nguku.

mcagala *li.* (yeji. micagala) Litepo lya cakumela cisawu mtesa, mongu, mbonda ni yine.

mcalamila *li.* (yeji. micalamila) Citela cakusapangana nambo soni cacipiliwu pacilu pakwe ŵandu ŵane akusacisepa kutenda mtela wawukusaŵa wakuŵaŵa mnope.

mcalumo *m'jonje.* Maloŵe gakulosya kulandana kwa yindu kapena ngani. Kuŵe. kwi. yalumo.

mcanamila *li.* (yeji. micanamila) Citela cakola masamba geŵisi caka cosope.

mcanda *li.* (yeji. acanda) Mundu jwamlume jwamnandi jwakuti nganakwanisye yaka yakulombelela.

mcanjo *li.* (yeji. micanjo) **1** Liwunjili lya mataka. **2** Upande wa litumbi wawutesile ndonya. Msewu kapena litala lyakutendekwa pakucika litaka kuti liŵe pamcanjamo pamalo ga cinyesi.

mcece *mtagu.* Ciŵalanjilo ca yindu cakuya pa yitatu nambo soni ngayika pa nsano.

mceje *li.* (yeji. miceje) Kutetemela panandi ligongo lya woga kapena kusengwa.

mcele *li.* (yeji. micele) Citela cacisawu mtaŵa camasamba gaŵanaŵana cakuti cikusakomboleka kumela pacitela cijakwe ŵandu ŵane akusagoma utomoni wakwe kutenda ulimbo nambo soni tusogosi twakwe yinyama yine ni ŵandu akusalyaga.

mcese *li.* (yeji. micese) Mundu jwakuti amtyosisye njama kuti akaŵeleka.

mcesela *li.* (yeji. micesela) Ngani jakutesya soni.

mcesulo *li.* (yeji. micesulo) Mesi gecejewu gakupagwa pakuloŵeka upande wa citela ca msece.

mcewele *li.* (yeji. micewele) Cindu cakumela ca mtundu wa manyasi cacikusaŵeleka yindu yepiliwu yampela usanje yakusapomola ni kutenda

utandi.

mciga *li.* (yeji. miciga) Upande wa cakumela wakuti pakukula ukusajinjila pasi.

mciji *m'jonje.* **1** Upande wa cilu kwawuli mkono kapena lukongolo lwangali macili mnope. **2** Yindu yakuti ngawukusayinonyela.

mcila *li.* (yeji. micila) Ciŵalo ca cinyama cacilewu kapena cacijipi cakumela penani pa lupwasi mwakulumbikana ni mgongo.

mcililo *li.* (yeji. micililo) Cisyano cesongole upande umo winewo ni kuweca citela cakamulila cakucikulicila moto ni kupowolelaga mipini.

mcilingo *li.* (yeji. ŵayilingo) Mundu jwayipanje.

mcilu *li.* (yeji. micilu) Liwukutu lya mtundu wine uliwose.

mcimba *li.* (yeji. micimba) Manyi gakulimba.

mcimbo *li.* (yeji. micimbo) Lijani kapena citumbili cekelungwa.

mcimwa *m'jonje.* Kuŵa jwangasengwa, jwa ndwii.

mcinjika *li.* (yeji. micinjika) Malo gakulosya mwawupelele nambo soni mwawutandile upande wine.

mcinjo *li.* (yeji. micinjo) Mteto wakwaciga ŵandu kapena yindu yayijesileje kuti yijime.

mcisango *li.* mkumanyilila kapena mundu jwakumanyilila yindu yakusisika.

mcitagambali *M'jonje.* kwima mwakutagambula ngongolo.

mcocoko *li.* (yeji. micocoko) Mteto wakwatyosya ŵandu masengo.

mcocolelo *m'jonje.* Kulima kamjololo kakuti kakamucisye pakulima mgunda wasambano.

mcokoco *li.* kupungula ŵandu ŵamasengo mwakusatendela makampani naga ŵanduwo atupile.

mcokoto *li.* (yeji. micokoto) Kampici kesongole kakusolela tusimbo.

mcokwe *li.* (yeji. micokwe) Yimanga yakuti apomwele ni kupeta.

mcololo *li.* (yeji. micololo) Malo gacikwesya gakuti mesi ga m'lusulo gakutendaga kugwa pakuja kwicela.

mcoma *li.* (yeji. micoma) Ngoma jmwana.

mcombwa *li.* (yeji. micombwa) Ung'asi wakusang'anda ŵandu ŵaŵili pakuŵika tuganga, kapena yindu yine mu tusimbo mcecemcece m'cijipi ni nsano kwisa tutatu m'cilewu palitabwa kapena pa cindu cine.

mcongwe *li.* (yeji. micongwe) Citela ca tusamba twaŵanaŵana cakucejelela,

camiŵa jeswela nambo jelewuleŵu.

mculusi *li.* (yeji. aculusi) Mundu jwakendajenda kutyoka malo aga ni kuja malo gane kupita mcisumisya yindu yaŵanaŵana.

mdala *li.* kuŵaluka kwa lipupa lya nyumba kapena ciŵiga.

mdalanga *li.* (yeji. midalanga) Mtundu wa ung'asi.

mdangwe *li.* (yeji. midangwe) Lukonji lwapacanya kapena kusi kwa lwawu lwakutejela somba.

mdeca *li.* (yeji. mideca) Katela kakwinjicisya woga mu uti ja cikala.

mdendenga *m'jonje.* Kuwala mwangakwanila cenene.

mdumba *li.* (yeji. midumba) Mpamba wangali lusonga.

mdumu *li.* (yeji. midumu) Cisowu cacikulungwa.

mela *msa.* Kukopoka mwitaka kapena pa cindu cine ni kulosya masamba cisawu mwasikusatendela mbeju syapandile mundu.

mele *m'jonje.* Kutenda cindu uli mkumanyilila cenene yakuya yakwe ni yine yosope.

melemenda *msa.* Kuwoneka mwakuŵala kapena kunyesimila.

membe *li.* (yeji. membe) Kalombo ka ngongolo nsano ni lumo, mapapiko gaŵili, meso gekulungwa, cilu cawajewaje kakusimanikwa mnopemnope pamalo payili yindu yakunyalaya.

memena *msa.* Kupweteka kwa cisawu kutawuna kwakupikanika mmnopemnope m'mawupa.

memenesya *msa.* Kulila kwajikusatenda mbusi jelume pakusosa kuwukwela mkolo.

menya *msa.* Kutyosya likoŵa lya cindu. **2.** Kuputa.

menyeka *msa.* **1** Kutenda yindu yakulosya kulukala. **2** Kutyoka kwa likoŵa lisyenepe.

menyula *msa.* Kugaŵa cindu m'maupande ni yala.

mesa *msa.* Kutyosya manyunya ni mang'omba ga cijuni.

mesi *li.* (yeji. mesi) Cindu cacipago cacikusaŵika ni ula nambo soni cikusasimanikwa cili mkujilima mu sulo ni nyasa.

mesya *msa.* Kuŵala kwa lilanguka lya njasi.

meteka *msa.* Kupaka mwakuponya yindu yatepetepe cisawu likoko pa cindu cine.

mgalawu *li.* (yeji. migalawu) Liwukutu lyakuti masamba gakwe gakusalola

ku lyuŵa nambo son kuti gakusawumbutukuka naga kuli kwana lyuŵa.

mganda *li.* (yeji. miganda) Ung'asi wa Acheŵa wakusaŵina acalumelumepe ni kwimbilaga ngoma jekulungwa jekunje lipende mbali siŵili.

mgawo *li.* (yeji. migawo) Cindu cakusogola mu mcagala wa cisawu wa mbonda, campela cipanda nambo cana cakamulila cakusamwela ŵandu ŵane mesinambo soni utobwa.

mgogo *li.* (yeji. migogo) Cindu cacitendekasisye kuti ŵandu alepele kupita mu msewu kapena litala cisawu citela cacigwile ni kupinjikanya petala.

mgoji *li.* (yeji. migoji) Likungwa lyakoloŵa lyakusakulula ŵandu ni kutendelaga masengo gakulekanganalekangana cisawu kutaŵila ndenje, kusinga ngonji ni yine.

mgole *li.* (yeji. migole) Citela cacisawu ca yikunda cacikusaŵeleka yisogosi yakolanjikwa kuti koko.

mgomba *li.* (yeji. migomba) Citela cacilewu cakusatandalika pa mapupa ga nyumba kuti ajimicile acikalunga ŵakwangata msakasa wa nyumbajo kapena soni kuti agonecele acikapitolosi.

mgongo *li.* (yeji. migongo) Upande wa cindu caumi wawuli kunyuma kutandila mwicela mwa lukosi kuja kuyika mwinani mwa mapuluputu.

mgongondo *li.* (yeji. migongondo) Kaganga kamwana kakusatendela kuti lisyago likaŵa lyakutililika.

mgosa *li.* (yeji. migosa) Mtundu wa citela.

mgoso *li.* (yeji. migoso) Mpingu wakusosekwa kuwukuya pa ndamo sya acinangolo ŵakala.

mgulungulu *li.* (yeji. migulungulu) Citela cakuwuka, cakutililika camasamba gaŵana cakusogola yisogosi ya wuluwulu cisawu yikunda yakuti naga yijiwilemo yikusaŵa yacikasu mwa ŵandu ŵane akusakasa nikulyaga.

mgumbayiŵiga *li.* (yeji. acigumbayiŵiga) Mundu jwakusapanganya yiŵiga.

mgunda *li.* (yeji. migunda) Malo gakulima mbeju syakulekanganalekangana.

mgundanguluwe *li.* (yeji. migundanguluwe) Cakumela ca uluŵa cakula mwaliwukutu.

mgungu *li.* (yeji. migungu) Mbalapi jajilume jakuti jili jikape.

mgwala *li.* (yeji. migwala) Cisyano cacilewu cepinde ni kupanya panandi upande umo cakunyikulula yindu yawusito.

mgwalangwa *li.* (yeji. migwalangwa) Citela cacipiliwu cangali nyambi capacilu cisawu cipyaji cikusasogola yisogosi yanakasamba yili yeŵisi nikucejela naga yijumwilemo yakuti ŵandu ŵane akusang'wenya ni kulyaga.

mikumbu *li.* (yeji. mikumbu) Ngunde, mbelemende ni yine yakuti atelece yeŵisi yangamenya.

mila *msa.* Kwinjisya yindu m'matumbo kutyocela mkamwa.

milanya *li.* (yeji. milanya) Mtundu wa magombo.

milimisika *msa.* Kupukunya cilu pakuŵina ung'asi.

milo *mbika.* Mwakusatendela mundu jwakwinjisya cindu m'matumbo kutyocela mkamwa. Kuŵe. kwi. milu.

mimina *msa.* **1** Kwenda mwapendapenda ligongo lya kusitopelwa. **2** Kutaga yindu yakujilima cisawu mesi m'cilingo cine kutyocela mu cilingo ciyaliji.

minala *msa.* Kwikuta mnope.

minangula *msa.* **1** Kulya cindu cisawu ugali mwakuculuya. **2** Kugaŵa cindu cisawu mbamu ja ugali mwakusya.

minigasya *msa.* Kwimika mapuluputu pakuŵina kapena pakwenda.

minika *msa.* Kupinda ni kutota kumbesi kwa nguwo kuti jikakululukaga.

mininga *msa.* Kugomba ngoma jakulongolela ja maloŵe gamwana jakolanjikwa kuti ciminingo.

miningula *msa.* **1** kupinda ngomo **2** kulilisya mnope **3** kukata mbamu jekulungwa pakulya **4** kulipindaga pakulijongola mpaka kulumba mumbindi

minya *msa.* Kukamula mwamacili kwakuti yindu yayili mkati mpaka kuwulutuka.

minyanya *li.* somba syakuti awuleje nikusijanika nambo nganisijumulisya

minyikanya *msa.* Kukanganika kwakusoŵa pakupumulila kapena pakutilila.

misa *msa.* Kuponya yindu cisawu mbeju kapena mesi pamalo.

misago *m'jonje.* Upande wakusalosya mundu mtwe pagona.

misanga *msa.* Kukamulicisya masengo yindu mwawasasi.

misila *msa.* Kumtaga mundu jwine mesi, mataka kapena msanga.

mitala *li.* (yeji. mitala) Ndamo jakulombela acakongwe ŵakupunda jumo. Alole soni ngopolo ja ciyele.

mitatu *li.* (yeji. mitatu) Kukola litima.

mitukuti *li.* (yeji. mitukuti) Ngunde, mbelemende ni yine yakuti atelece yeŵisi yangamenya.

miwula *li.* (yeji. miwula) Miŵa jangoŵe.

miwumbi *li.* (yeji. miwumbi) Ula jakunya panandipanandi nambo mwakwendelecela.

miyasi *li.* (yeji. miyasi) Yindu yacisawu mesi yecejewu yayikusajenda m'mitasi ja m'cilu mwa ŵandu ni yinyama yine.

miyule *li.* (yeji. miyule) Kanguwo kakamulicisya masengo cisawu lamba.

mjakwe *li.* (yeji. acimijakwe) Mundu jwakunguluka ni kutenda najo yakulekanganalekangana.

mjalajala *li.* (yeji. mijalajala) Ndamo jangatamilicika kapena jangakola lung'wanu ni yindu.

mjale *li.* (yeji. mijale) Citela cacikasu cisawu msetanyani cikusasogola tusogosi twakuti naga tujumwilemo ŵandu ŵane akusakasa nikulyaga cisawu mtesa.

mjalo *li.* (yeji. mijalo) Mtundu wa citela camiŵa cakuti lusasu lwakwe lwangali usito mciga wakwe ŵandu ŵane akutaŵa pa lukongolo kuti lulece kupweteka.

mjamilo *li.* (yeji. mijamilo) Kutenda lisegwe mwakwesya maloŵe pakutopola yinyama kapena kulosya wangakamulana ni yitendo mwine soni yakuŵeceta mundu jwine.

mjangu *li.* (yeji. acimijangu) Mundu jwawukusakunguluka ni kutenda najo yitendo yakulekanganalekangana.

mjawo *li.* (yeji. acimijawo) Mundu jwakusakunguluka ni kutenda najo yitendo yakulekanganalekangana mundu jwine.

mjembo *li.* (yeji. mijembo) Cipanda cekulungwa.

mjengwe *li.* (yeji. mijengwe) Mu ngulugulu lusulo kapena nyasa.

mjenjemeso *m'jonje.* **1** Kulola kosekose. **2** Kulola mwakunyinya. **3** Kusagula cindu cangalumbana kutyocela pa yindu yejinji yakuti usagule.

mjenu *li.* (yeji. acimijenu) Mundu jwamkusakunguluka ni kutenda najo yitendo yakulekanganalekangana.

mjetu *li.* (yeji. acimijetu) Mundu jwatukusakunguluka ni kutenda najo yitendo yakulekanganalekangana.

mjika *li.* (yeji. mijika) Cakumela cam'mesi camaluŵa gekulungwa geswela,

gacikasu kapena gecejewu kwisa soni masamba gekulungwa.

mjilinjili *li.* (yeji. mijilinjili) Ulwele wakwendela mwesi wakuti mundu akusakomoka ni kukopokaga ciwulo kukamwa.

mjina *li.* (yeji. mijina) Umbo syejipi syakuti sikukopoka kwene.

mjinga *li.* (yeji. ajinga) mundu jwangamanyilila cakutenda, jwangalijiganya, jwangamanyilila kutenda citendo cine.

mjitila *li.* (yeji. mijitila) Mteto wakutaga mesi pamalo kuti mbeju sikule.

mjoka *li.* (yeji. mijoka) Cakumela cakutambala cacikusakola mciga wekulungwa cisawu lipeta nambo wangulungo ŵandu ŵane akusasola ni kutenda mtela.

mjombo *li.* (yeji. mijombo) Citela cakutililika nambo soni cecejewu pacilu camasamba gaŵanaŵana ŵandu akusakulula migoji cakutendela masengo gakulekanganalekangana.

mjowe *li.* (yeji. mijowe) **1** Lukonji lwakuwutila lwawu lwakamulila somba. **2** Mundu jwakusapaka utoto mawato.

mjusi *li.* (yeji. acajusi) Mundu jwawuŵendi.

mjuwajuwa *li.* (yeji. mijuwajuwa) Umo mwa mitundu ja yitela yamwitinji yakola maluŵa.

mkaci *li.* (yeji. mikaci) Catela camwana camasamba gaŵanaŵana geŵisi cuku ni cawu cakwe cikusasogola tusogosi twecejewu.

mkago *li.* (yeji. mikago) Upande wa nguwo wakuŵile.

mkaju *li.* (yeji. mikaju) Citela camasamba gekulungwa ngwamba geŵisi cuku ni cawu cakwe cacikusasogola cisogosi cana kacindu kampela lumbwanda kucitamilo kwakwe kakuti mkati mwakwe mukusaŵa mwana kacindu kampela mtesa kakusalya ŵandu ŵane.

mkaka *li.* (yeji. mikaka) Yindu yakujilima cisawu mesi yayikusakopoka m'maŵele ga yinyama cisawu ng'ombe, mbusi ni yine nambo soni mundu jwamkongwe naga ali aŵelece mwanace.

mkakatuku *li.* (yeji. mikakatuku) **1** Cindu cilicose cakulimba mwanti gwa. **2** Umo mwa mitundu ja yitela yakulimba.

mkako *li.* (yeji. mikako) Mtundu wa citela.

mkala *li.* (yeji. mikala) Mundu jwakumnong'a ukangani nambo soni jwangakaŵa kupya mtima.

mkalati *li.* (yeji. mikalati) Citela cakulimba cakuti cikusasogola yisogosi yayikusakola songolo m'makoŵa gakumenyecela m'cilewu cisawu ga

mtesa.

mkalimo *m'jonje.* Kulemwesya ngani kapena katende ka cindu.

mkalo *li.* (yeji. mikalo) **1** Cindu cacisyano, camwana nambo soni cakutema cakatila yindu. **2** Cindu cacisyano ca upande umo wamwana wine wekulungwa cana cakamulila cakusakoŵela matope pakutaŵa cindu ninjelwa.

mkambako *li.* (yeji. mikambako) Cinyama, cisawu mbata, celume.

mkamusi *li.* (yeji. acimkamusi) Mundu juŵawumbele kala jwakusampa mwali kuti amkamucisyeje ni kumsalila yindu yine yakusosekwa kutenda ku unyago.

mkamwa *li.* (yeji. mkamwa) Upande wa mtwe wa cinyama wawukusasimanikwa meno ni lulimi.

mkanda *li.* (yeji. mikanda) Lamba jwa lipende.

mkang'anda *m'jonje.* Kucenyendela umbo.

mkangamba *li.* (yeji. mikangamba) Umo mwa mitundu ja yakumela ya m'mesi ya masamba ni maluŵa gekulungwa.

mkangande *li.* (yeji. mikangande) Citela ca mwitinji ca miŵamiŵa nambo soni cikusasogola yisogosi yakulandana ni ya masawu.

mkangandembo *li.* (yeji. mikangandembo) Katela kangakula mnope nambo kakutenjela,kapacilu pakuwuka soni masamba ganakasamba, kakusogola isogosi yambele yakulyaga soni yakunong'a mnope.

mkangawula *li.* (yeji. mikangawula) Citela capacilu pakusapangana cacikusasogola yisogosi yaŵanaŵana yayikusaŵa yepiliwu nambo soni yakulimba mnope naga yijumwile ŵandu ŵane akusayikasa nikulyaga tuyindu twatukusaŵa mkati mwakwe twakunong'a cisawu mtesa.

mkapa *li.* (yeji. mikapa) **1** Citela ca utomoni wejinji wakuwoneka cisawu mkaka wakusawukamulicisya masengo gakucapila yindu. **2** Yimanga yayitumbwice mkaniyikule mnope.

mkapwe *li.* (yeji. mikapwe) Cuma camwana cecejewu cisawu njelwa jejoce.

mkasa *li.* (yeji. mikasa) Umo wa mitundu ja yitela.

mkasawulo *li.* (yeji. mikasawulo) mwanace jwangakamulika, jwangapikana yakuŵeceta ya ŵandu, jwagulucila.

mkaso *li.* (yeji. mikaso) Cindu campela tebulo ndema sine cikusakola yitungulu cakusatamika libokosi lya malilo kapena kujigalila malilo pakuja ku malembe.

mkate *li.* (yeji. mikate) Cakulya cakusapanganya pakuwanganya utandi ni magombo ni kuyitwa mwituli kaneko ni kuyiyika m'makwati ga magambo ni kuyiteleka.

mkati *m'jonje.* Malo ga pacilikati pa yindu yaŵijilile mu mbali mwakwe.

mkeka *li.* (yeji. mikeka) Cindu cakusaluka ni mlasa kuti atamileje kapena kugonela.

mkoba *li.* (yeji. mikoba) Cindu cilicose canguwo, calipende kapena cakuluka cakusacikolosya kuti ajigalileje yindu.

[1]**mkoka** *li.* (yeji. mikoka) Cinyama cangongolo mcece, cisawu mbusi, ng'ombe ni ngondolo caganda mnope ligongo lya kulwala kapena kupelembela yakulya.

[2]**mkoka** *li.* (yeji. mikoka) Cijuni cacipiliwu mwine mwamcejewu camanyunya gejinji pamtwe cakuti naga cilisile ŵandu ŵane akusakulupilila kuti ula tijinye.

mkokakokape *m'jonje.* Ngakola mnowu.

mkokoliko *m'jonje.* Litala lyakutunjila yuma ni ngonji makumi gaŵili.

mkokomoko *li.* (yeji. acimkokomoko) Mundu jwakunyepala.

mkokonasimba *li.* (yeji. mikokonasimba) Citela caliwuka cakutililika pacilu nambo soni ca likungwa lyakapala cisawu lya mpolowoni.

mkoli *li.* (yeji. acimkoli) Mundu jwakamwilwe ku ngondo.

mkolipo *li.* (yeji. mikolipo) Nyumba jandendela jamsakasa wamwinani mnope.

mkolo *li.* (yeji. mikolo) Cinyama cekongwe.

mkologo *li.* (yeji. mikologo) **1** Ukana wakuti umasile moŵa mcece citelecele. **2** Cindu cilicose cakuti mundu naga amwele akusakolelwa.

mkologonja *li.* (yeji. mikologonja) Citela ca uluŵa ca pacilu peswela.

mkolombiso *m'jonje.* Kutondoya usito wa msigo pakutandalika katela pa likoyo lyangali kandu ni kuwunyikula msigowo.

mkolongo *li.* (yeji. mikolongo) Umo mwa mitundu ja yitela.

mkolonjo *li.* (yeji. mikolonjo) Mtundu wine wa yitela ya mkologonja.

mkoloso *li.* (yeji. mikoloso) Citela camasamba gekulungwa ngwamba geŵisi cuku ni cawu cakwe cacikusasogola cisogosi cana kacindu kampela lumbwanda kucitamilo kwakwe kakuti mkati mwakwe mukusaŵa mwana kacindu kampela mtesa kakusalya ŵandu ŵane.

mkolowa *li.* (yeji. acimkolowa) Mundu jwakuti ndema syejinji akusasimanikwa ali ajikwite mkologo.

mkoma *li.* (yeji. mikoma) **1** Mbeju jakuti jikopoka kapena kuti jikumela kwene. **2** Mundu jwakumanyilila mnope yilagu.

mkomasi *li.* (yeji. acimkomasi) Mundu jwakumanyilila mnope yilagu.

mkombe *li.* (yeji. mikombe) citela cekatigwe ni kulingacigwa cenene cakuwutila wato.

mkombelo *li.* (yeji. mikombelo) Cindu candendela cisawu citungulu cisawu milasi jakusapindilila mu ngomo mwa lupeta kapena lukalala.

mkomelo *li.* (yeji. mikomelo) Nyundo jacitela jekulungwa mtwe jakusajikamulicisya masengo pakukolosya cakuwala cakutyocela kwikungwa.

mkomwa *li.* (yeji. mikomwa) Citela cakusacikamulicisya masengo pakupanganya ngoma ni matuli.

mkonde *li.* (yeji. mkonde) Ung'asi wakuŵina acakongwe ni calume wuwatyocele ku Mwembe.

mkondo *li.* (yeji. mikondo) Yimanga yeŵisi.

mkong'onda *li.* kalisegwe / kusona kwa cindu cacikukatigwa cisawu citela cejumu.

mkong'ondo *m'jonje.* Lisegwe lyakupikanika ligongo lyakuti mundu kapena cindu cine cakwe cikuputa pa cijakwe.

mkonga *li.* (yeji. mikonga) Cikonyo cosope mucikusaŵela pa citela cakwe ca yindu cisawu magombo.

mkongo *li.* (yeji. mikongo) Cikonyo cosope mucikusaŵela pa citela cakwe ca yindu cisawu magombo.

mkongomwa *li.* (yeji. mikongomwa) citela canakasamba, camasamba gaŵana, cakusakola ibalo.

mkongoso *m'jonje.* Kwegamila kwejinji pa cindu.

mkonjo *li.* (yeji. mikonjo) Cindu cacilewu cakusalumbikanya ku ciŵiya cisawu mpoto, ciwaya ni yine kuti akamuleje pakukamulicisya masengo ciŵiyaco.

mkono *li.* (yeji. mikono) Upande wa cilu wakutyocela pekoyo mpaka kwigasa.

mkopa *li.* (yeji. mikopa) Kacindu kamwana kakuyika yindu kakutaŵilila m'ciwunu.

mkopoka *li.* (yeji. acimkopoka) Mundu kwakumnong'a ukangani nambo soni jwangakaŵa kupya mtima.

mkoso *li.* (yeji. mikoso) **1** Katela kakusolela mapuku. **2** Katela kakulucila yakulukaluka.

[1]**mkota** *li.* (yeji. mikota) Cakumela cakupanda cacisawu mapemba cakusamenya ni kulyaga cisawu muwa.

[2]**mkota** *li.* (yeji. mikota) Cinyama cekulungwa cakuti ciŵelece ŵanace yigala.

mkotamu *li.* (yeji. mikotamu) Cakumela cakutambala ni kulisyelenga mu yindu yine.

mkoto *li.* (yeji. acakoto) Mundu jwakutenda yambone.

mkotokotope *li.* (yeji. acakotokotope) mundu jwakutenda yindu yambone.

mkuŵi *li.* (yeji. mikuwi) Mtundu wa citela cakulimba nambo cangali usito.

mkuca *li.* (yeji. mkuca) Lyuŵa lyaŵili kutyocela malaŵi.

mkufu *li.* (yeji. mikufu) Kandu ka tusyano twelumbikanelumbikane kakusawala m'lukosi ndema syejinji.

mkugwawilila *li.* (yeji. acikugwawilila) mundu jwakwenda mwacuwilisi panandipanandi kuti akamkamule kapena kumtenda kandu kane mundu jwine.

mkugwaŵilila *li.* (yeji. akugwaŵilila) Mundu jwakwenda mwacuŵilisi mwangatenda lisegwe kuti am'wone kapena am'kamule mundu jwine kapena cinyama.

mkujigasya *li.* (yeji. akujigasya) Mundu jwakumkamucisya jwine kunyakula ndundu.

mkuju *li.* (yeji. mikuju) Mtundu wa citela ca pacilu pacikasu kapena liwuka cakuti ndema syejinji cikusamela mu ngulugulu sulo nambo soni cikusasogola yisogosi yakuti mkati mwake mukusaŵa mwana mbamba.

mkuka *li.* (yeji. mikuka) Nyumba jandendela.

mkulakula *li.* (yeji. mikulakula) Liwukutu lyakuti cawu atamose cuku likusaŵa lyana masamba geŵisi.

[1]**mkuli** *li.* (yeji. mikuli) Kanyama kacisawu come kakumnong'a kwenda cilo ŵandu ŵane akusati kakusalambucisya kuwa nambo soni akusati kakusalonda ku yikolelo pakusosa kum'luma mundu.

[2]**mkuli** *m'jonje.* **1** Ku lutando. **2** Malo gakwela. Upande wagakutyocela mesi ga m'lusulo kapena m'nyasa. **3** Kutalikangana kwa malo.

mkuloposya *li.* (yeji. akuloposya) Mundu jwakusawulaga somba ni cisopo.

mkulugwe *li.* (yeji. acakulugwe) Mundu juŵatandite kupagwa mwa mamagwe kapena mwa acalongo ajawo mamagwe ugwe mkaniwupagwe.

mkulukulu *li.* (yeji. mikulukulu) Mitundu ja mawukutu.

mkululu *li.* (yeji. mikululu) Mtundu wa liwukutu.

mkumba *li.* (yeji. mikumba) Litala lyakonda lyakuwoneka cenene.

mkumbeje *li.* (yeji. mikumbeje) citela cekulungwa masamba, cakoposya utomoni mpela wa kacele naga ucikatile, capacilu paliwuka soni cakusogolaga tusogosi twakugangalama.

[1]**mkunda** *li.* (yeji. mikunda) **1** Citela cacipiliwu cangali nyambi capacilu cisawu cipyaji cikusasogola yisogosi yakusayikolanga kuti yikunda yanakasamba yili yeŵisi nikucejela naga yijumwilemo yakuti ŵandu ŵane akusang'wenya ni kulyaga. **2** Libotolo lyekulungwa.

mkundanguluŵe *li.* (yeji. acimkundanguluŵe) Mtundu wa citela camasamba gacikasu.

mkundasi *li.* (yeji. mikundasi) Yitela yamcilewu mwa cindanda.

mkunde *li.* (yeji. mikunde) Cisogosi cacikasu cisawu lilalanje.

mkundi *li.* (yeji. mikundi) Citela cacikulungwa ca masamba gaŵanaŵana cacikusasogola yisogosi yacisawu mbwanda nambo yekulungwa yakuti naga yejiwilemo mkati mwakwe mukusaŵa mwakucejelela ŵandu ŵane akusalyaga.

mkungu *li.* (yeji. mikungu) citela cacikusakulaga mpela sanya, camasamba gamwana, pacilu pakutililika, cangaliwuka mnope, cakuwoneka mwanti mbuu.

mkunguli *li.* (yeji. mikunguli) Kuŵecetana mwakunguluka.

mkungulu *li.* (yeji. mikungulu) **1** Kuŵecetana mwagamba kukunguluka. **2** Citela ca pacilu peswela nambo soni ca masamba gekulungwa. **3** Cipiciti ca citela cakatile.

mkungumbe *li.* (yeji. mikungumbe) Citela cakusogola yisogosi yawuluwulu yakulyolyopela yakutililika yecejewu kapena yacikasu yacitoto campela mtesa.

mkunguni *li.* (yeji. mikunguni) Citela camwitinji cakutenda uluŵa.

mkungusa *li.* (yeji. mikungusa) Citela ca masamba gaŵanaŵana gakuŵa geŵisi caka cosope cikusaŵeleka tusogosi twaŵanaŵana twakulimba twakuti ŵandu ŵangalya.

mkunguti *li.* (yeji. mikunguti) Citela ca masamba geŵisi caka cosope cisasogola mbele syasikusaŵa mu yindu yatepetepe nambo yakandapala ni kunyambatila.

mkuni *li.* (yeji. mikuni) Liwungo lya yinyama.

mkunu *li.* (yeji. mikunu) Liwukutu lyakuti likusasogola yisogosi yakusayilokotanya ni kukolocesya lumuli.

mkunyumbule *li.* (yeji. mikunyumbule) Ùmo mwa mitundu ja usanje.

mkupulilo *li.* (yeji. mikupulilo) **1** Cindu cakulipujila mbepo kapena kuŵinjila membe ni tulombo twine. **2** Kampici kakupatulila mangame m'manyasi kuti upite cenene.

mkuputu *li.* (yeji. mikuputu) Lisegwe lyakupikanika cinyama cili mkuwutuka.

mkuse *m'jonje.* Kuwujila soni mwakala.

mkuta *li.* (yeji. mikuta) **1** Cakumela cakutambala cakusacikamulicisya masengo cisawu lukonji camesi gejinji gakuti mpaka kumwa. **2** Kasaku kakuluka kasungulila mkologo ni yine.

mkute *li.* (yeji. mikute) **1** Citela cecejewu kapena caliwuka cakulakatika masamba cawu cangasogola yisogosi. **2** Ugali wawusile lelo ni kugona kuyika malŵi.

mkuti *m'jonje.* Maloŵe gakuwucisya kuti mundu umanyilile cindu cisawu mwagakusatendela maloŵe gakuti nambi.

mkutula *li.* (yeji. mikutula) Yinyama kapena ŵandu ŵajinji.

mkututa *li.* (yeji. mikututa) Mtundu wa citela.

mkuwenda *li.* mundu jwakuwenda

mkuŵendeya *li.* (yeji. acimkuŵendeya) Mundu jwakwaŵecetela ni kwaŵendela ŵandu ŵane kuti akapocela camuko.

mkuŵina *li.* (yeji. akuŵina) Mundu jwakucika unyago cisawu ngaliba kapena nakanga jwa unyago wa acakongwe.

mkuwo *li.* (yeji. mikuwo) Yindu yecejewu yayikusawoneka pa cisyano cisawu cipula naga cili citemi ndaŵi jelewu ali ngakucikamulicisya masengo kapena ligongo lya cinyesi.

mkuya *li.* (yeji. mikuya) Mtundu wa cakumela cakupanda cakula

mwakawukutu cikusasogola tumbele twapwapwata twakununjila twakusakalanga ŵandu ŵane ni kulilaga ugali.

mkwakwa *li.* (yeji. mikwakwa) Umo mwa mitundu ja yitela yakoposya utomoni wakunyambatila.

[1]**mkwala** *li.* (yeji. mikwala) Mpamba wangali lusonga wakuwulajila yijuni.

[2]**mkwala** *li.* (yeji. mikwala) Litala lyakonda mnope.

mkwale *li.* (yeji. mikwale) Mtundu wa citela.

mkwalu *li.* (yeji. mikwalu) Mtundu wa ngoma.

mkwalula *m'jonje.* Kutenda yindu mwangakolosya cenene.

mkwamba *li.* (yeji. mikwamba) Mlingo wakwana makono gaŵili gejongole kutyocela kumbesi kwa ligasa lya mkono wamciji kuja ku mbesi kwa ligasa lya mkono wakumlyo.

mkwandala *li.* (yeji. mikwandala) Lamba jwa lipende.

mkwandula *li.* (yeji. mikwandula) Cakumela cakutambala ca nakasamba cakusacikamulicisya masengo pakuluka yitundu ni yindu yine.

mkwanga *li.* (yeji. mikwanga) Umo mwa mitundu ja mkesha.

mkwasa *li.* (yeji. mikwasa) Mtundu wa citela.

mkwatama *li.* (yeji. mikwatama) Cakumela cakutambala ni kulisyelenga mu yindu yine.

mkwece *li.* (yeji. mikwece) Cinyama cecekulupe.

mkwelanyani *li.* (yeji. mikwelanyani) Umo mwa mitundu ja yitela yakulimba nambo yangali usito.

mkwesa *li.* (yeji. mikwesa) Kuwulala panandi.

mkwesu *li.* (yeji. mikwesu) Citela cakucejelela ca masamba gaŵanaŵana cacikusasogola yisogosi yelewulewu yakuwawasa yakusalya ŵandu ŵane.

mkwingwisu *li.* (yeji. ngwingwisu) Cakumela cakula ni kutenda liwukutu lyekulungwa cakusogola yisogosi yacisawu ngunde yayikusasogola kumbesi kwa ukati wa ula.

mkwinyima *li.* (yeji. mikwinyima) Cinyama celume cecekulupe cangongolo mcece kapena cinyama celume cacikulongolela mkutula wa yijakwe.

mkwita *li.* (yeji. mikwita) Cindu cacisyano campela likosa cakusawala mu lukongolo

mlaja *li.* (yeji. acimlaja) Jwakuya pa mlongolo.

mlaka *li.* (yeji. milaka) **1** Citela cejumu mnope. **2** Lipula lyakusamata pa ngoma kuti jilileje mwamtundu wakusosa. **3** Musi wa mcimwene wawuli kwanawula.

mlala *li.* (yeji. milala) Masamba ga mgwalangwa wamwana.

mlalu *li.* (yeji. milalu) Lijoka lyaliwuka lya misela jakupililila cilu cakwe cacinandi cakuwoneka cisawu bulundwe.

mlamba *li.* (yeji. milamba) **1** Ulewu wa cindu. **2** Litala lyakonda mnope.

mlambala *li.* (yeji. milambala) Lituto lyekulungwa lyakusawunga pakusosa kunandiya kuwutuka kwa mesi.

mlambe *li.* (yeji. milambe) Citela cekulungwa cakuswejelela ca likungwa lyamigojigojipe cacikusasogola yisogosi yakuti naga yijumwile ŵandu ŵane akusakasa ni kulyaga mbele syakwesyo mwakutenda kumumunya.

mlambi *li.* (yeji. alambi) Mundu jwali pa ulamusi wa mcimwene.

mlambo *li.* (yeji. milambo) Yindu yakupeleka pakutogolela.

mlamu *li.* (yeji. acalamu) Mundu jwalombele alumbugwe.

mlandali *m'jonje.* **1** Kukolela mnope kwa moto. **2** Kujitandila soni ngani jemalemale.

mlangali *li.* (yeji. milangali) **1** Kukolela mnope kwa moto. **2** Cakuwala cecejewu cangali maŵala.

mlango *li.* (yeji. milango) Malo gakwinjilila ni kopocela mu nymba kapena mu cindu cine cilicose.

mlanguka *li.* (yeji. milanguka) Cuma cakulandana ni kwiwunde kuli kwangali mawunde ga ula.

mlanjilo *li.* (yeji. milanjilo) **1** Umo mwa mitundu ja yitela. **2** Cala cakulundana ni cacikongo.

mlapika *li.* (yeji. milapika) Cindu cilicose cakupunda yine kapena cakusimonjesya.

mlasa *li.* (yeji. milasa) Masamba ga mgwalangwa wamwana.

mlasi *li.* (yeji. milasi) Cakumela celewu cambindimbindi cisawu muwa cakusaŵalula ŵandu ni kulucila ngalala, mbeta ni yine atamose soni kutaŵila msakasa wa nyumba.

mlaŵalaŵa *li.* (yeji. acimlavalava) Mundu jwakutenda yindu yangatamilicika.

mlega *li.* (yeji. milega) Kuwungana pamalo gangali mbugu cisawu pa lunyambi lwa citela kwa tulombo twa mtundu umo mnopemnope nyuci.

mlekano *li.* (yeji. milekano) Nguwo jangali maŵala nambo soni jangagalawuka mtundu ligongo lyakuŵawuka ni lyuŵa ni yine.

mlekasya *li.* (yeji. milekasya) Cindu kapena mundu jwakutendekasya kuti cindu cilepelece.

mlela *li.* (yeji. acimlela) Mundu jwakulolela ni kuteteya mwanace.

mlelemba *li.* (yeji. milelemba) Umo mwa mitundu ja usanje.

mlelesi *li.* (yeji. milelesi) Umo mwa mitundu ja yitela.

1**mlendele** *li.* (yeji. milendele) Kulewuya pakuŵeceta ngani.

2**mlendele** *li.* (yeji. acimlendele) Mundu jwakupakombola kuŵeceta yakamula mtima pameso pa ŵandu ŵajinji.

mlendo *li.* (yeji. acalendo) Mundu jwakuŵika, jwangali ulongo kapena kumanyika ni ŵandu ŵa mu mkuliwo.

mlengalenga *li.* (yeji. mlengalenga) Upande wosope wawuli pacilikati pa litaka ni kwiwunde.

mlenjesa *li.* (yeji. milenjesa) Mtundu wa ung'asi.

mlepa *li.* (yeji. milepa) Umo mwa mitundu ja yitela.

mleso *li.* (yeji. mileso) Nguwo jecejewu nambo jangaŵala.

mlila *li.* (yeji. milila) **1** Litala lyakutyocela ku Mwembe kuja ku Blantyre pakupitila ku Mangochi ni ku Cikala lyakuti jikusapitila misimu ja Ayawo ŵawilile mwakwenda pakuja ku Mwembe mwanti ndema sine musi ni cilo cakwe maliŵato gawo kwisa soni ngoma sikusapikanika sili mkulila **2** Utomoni ni mesi gakopoka m'yitela.

mlimba *li.* (yeji. milimba) Cakuwala cakusanyambatika kuyalo acimmasyeto pagosa kujilima kwa miyasi ja kumwesi.

mlimbo *li.* (yeji. milimbo) Citela cakusapinjikanya pamlango pakusosa kuti litanga liwugalice.

mlimbu *li.* (yeji. milimbu) Yimanga, mtesa, mongu ni yine yakuti akulya kandanda cikomalile yinduyi.

mlindimila *li.* (yeji. milindimila) Mtundu wa citela ca maluŵa ni yisogois yecejewu.

mlingo *li.* (yeji. milingo) Cindu cakupimila ulewu, usito winji ni yine yakwaya yindu.

mlisyanyundo *li.* (yeji. milisyanyundo) Citela camwana ca masamba gakupililila gamiŵamiŵa cakusogola tusogosi twambele twecejewu.

mliwi *li.* (yeji. miliwi) Upande wa nyasa kapena lusulo wakusokoka mnope.

mlole! *msu.* Kum'ŵenda mundu kuti apikanile kapena alosye ngope jakwe kwakumlanjila.

mlombela *li.* (yeji. acimlombela) Mundu jwamtumile kuja kuwusya ulombela m'malo mwa jwine.

mlombwa *li.* (yeji. milombwa) Citela cakusapangana pacilu cisawu napini cakopoka utomoni wecejewu nambo soni cikusasogola cisogosi cangalya cakututmbala kwisa soni wajewaje pacilikati.

mlombwe *li.* (yeji. alombwe) Mundu juŵawumbele kala jwakusaŵalindilila ni kwatumivila ŵali ku unyago mnopemnope wa jando.

mlonda *li.* (yeji. acilonda) Mundu jwakamula masengo gakulindilila ni kuteteya ndundu sya mundu jwine kuti ŵawiyi akajiŵa.

mlonde *li.* (yeji. mlonde) **1** Citela catukungwatukungwa pacilu cikusasogola tusogosi twangalya twapwapwata cisawu ngwingwisu. **2** Kuculuya yakuŵeceta.

mlongo *li.* (yeji. acalongo) Mundu jwakupagwa najo mu liŵasa kapena liŵele limo.

mlongola *li.* (yeji. acimlongola) **1** Mundu jwakwalanjila ŵandu mwakupita. **2** Mundu jwamsagwile kuti aŵe jwamkulungwa jwa likuga lya ŵandu.

mlonje *li.* (yeji. milonje) Citela cekulungwa cakuswejelela ca likungwa lyamigojigojipe cacikusasogola yisogosi yakuti naga yijumwile ŵandu ŵane akusakasa ni kulyaga mbele syakwesyo mwakutenda kumumunya.

mlope *m'jonje.* Maloŵe gakulosya kutupa kapena kula kwa cindu.

mloŵe *li.* (yeji. milove) Yimanga yapomwele ni kutaga mesi.

mlowoka *li.* (yeji. alowoka) Jwammasyeto jwajile kutama kwa ŵamkwakwe.

mlukosyo *li.* (yeji. alukosyo) Mundu jwakupagwa ku liŵasa lyaukoto kapena lyaucimwene.

mlukutu *li.* (yeji. milukutu) Lisegwe lyakupikanika ligongo lya kwenda kapena kuwutuka kwa cinyama.

mlulo *li.* (yeji. milulo) Kutenda ciwulo nambo soni kuŵaŵa logongo lya kutamilisya kwa yindu ciloŵecele.

mlulu *li.* (yeji. alulu) Mundu jwakunyepala.

mlumba *li.* (yeji. alumba) Mundu jwakulonda kapena jwangakulusyakulusya pakusoma yindu.

mlumika *li.* (yeji. milumika) Mteto wakuposya yilwele pakumtyosya miyasi jwakulwalajo.

mlundo *li.* (yeji. milundo) Umo mwa mitundu ja yitela.

mlungamu *li.* (yeji. milungamu) Citela ca nyama jecejewu. 2 Liwukutu lyakoposya uluŵa.

[1]**mlungu** *li.* (yeji. milungu) Cindu cakumela cakupanda cambindimbindi cisawu mlasi cakusamenya ni kutawunaga, mesi gakwe gakusaŵa gakulyolyopela.

[2]**mlungu** *li.* (yeji. mlungu) Msimu wuwagumbile cilambo ca pasi ni ca kwinani ni yindu yosope yakusimanikwa mu yialamboyi.

mlungwe *li.* (yeji. milungwe) Citela cakulimba mnope cacitima catusamba twa ŵanaŵana ca mciga wecejewu, capacilu patuwambatuwamba, cikusakoposys ukawu wacikasu naga cili cewisi.

mlupata *li.* (yeji. alupata) Mundu jwakusakula yinyama yamwitinji.

mlusu *li.* (yeji. milusu) Ukana wa lyuŵa lilyolyo wakuti nganiwuŵe kulula.

mlututu *li.* (yeji. milututu) Liganga lyakuwoneka cisawu mwakukusaŵela kwiwunde kuli kwangali mawunde ga ula.

mlyo *m'jonje.* Upande wawuli mkono kapena lukongolo lwamacili mnope.

mmwe *mkwimi.* Lilowe gakum'ŵilanjila kapena kum'kolanjila mundu jwawukuŵeceta najo, mwanace kapena mjakwe jwa ula jimo.

mnaka *li.* (yeji. minaka) **1** Mbalika syekanyanjekanyanje. **2** Cindu cakupele ni kukulecela mundu kuti tiwumkumbucileje pitaciwapo.

mnami *li.* (yeji. anami) Mundu jwangaŵeceta yakuwona.

mnangu *li.* (yeji. minangu) **1** Liganga lyakupatika mu yikalakasa yeswela yayikusapatika mu ngulugulu nysa ja Mbwani. **2** Kapu jakusalala jakusagamba kujitamika kuti jisalalisyeje pamalo.

mnasa *li.* (yeji. minasa) Mtela wakusawala mutwe, m'lukosi kapena pacidali.

mnasala *li.* (yeji. anasala) Mundu jwa dini ja Cikilisitu nambo mwakulemwesya linali ŵapele Asilamu kapena mundu juŵatendega malonda mu ngulugulu nyasa ja Mbwani.

mnasi *li.* (yeji. anasi) Mundu jwaulongo ligongo lyakutyocela ku lukosyo lumo.

mndilaniya *li.* (yeji. mindilaniya) Umo mwa mitundu ja yitela.

mndogonya *li.* (yeji. mindogonya) Cakumela cakutambala cakulisyelenga mu yindu yine cikusakoposya utomoni weswela cisawu mkaka.

mndondole *li.* (yeji. mindondole) Umo mwa mitundu ja yitela.

mnduluweleluwiko *li.* (yeji. minduluweleluwiko) Umo mwa mitundu ja mawukutu.

mndyakamba *li.* (yeji. mindyakamba) Mtundu wa yitela yamasamba gekulungwa ngwamba geŵisi cuku ni cawu cakwe yayikusasogola yisogosi yana tuyindu twampela lumbwanda kucitamilo kwakwe twakuti mkati mwakwe mukusaŵa mwana tuyindu twampela mtesa twakusalya ŵandu ŵane.

mndyamaleje *li.* (yeji. mindyamaleje) Umo mwa mitundu ja yitela.

mndyamsongwe *li.* (yeji. mindyamsongwe) Umo mwa mitundu ja mawukutu.

mndyangwasi *li.* (yeji. mindyangwasi) Umo mwa mitundu ja yitela ya nguju.

mndyanyandi *li.* (yeji. mindyanyandi) Umo mwa mitundu ja yitela.

mndyapimbwa *li.* (yeji. mindyapimbwa) Umo mwa mitundu ja yitela.

mndyodyolo *li.* (yeji. mindyodyolo) Umo mwa mitundu ja mawukutu.

mndyokola *li.* (yeji. mindyokola) Umo mwa mitundu ja yitela.

mnece *li.* (yeji. minece) Citela camwitinji cakusogola yisogosi cisawu ya maposa.

mnema *li.* (yeji. minema) Mtundu wa yuma yacikasu kapena yecejewu nambo soni yeswela.

mng'andu *li.* (yeji. ming'andu) Ndondwa jekulungwa jajikusawoneka mnopemnope kumasikusiku.

mng'wenya *li.* (yeji. ming'wenya) citela cakumela mungulugulu lusulo, capacilu pakucejelela soni pakutililika panondi, camasamba gamanandi, cangasogolaga.

mngole *li.* (yeji. mingole) Citela cacisawu ca yikunda cacikusaŵeleka yisogosi yakolanjikwa kuti koko.

mngoswe *li.* (yeji. angoswe) Mundu jwakutendela umboni nambo soni kukamucisya kwajilanya ŵandu ŵalombene.

mnguwawe *li.* (yeji. minguwawe) Umo mwa mitundu ja mawukutu.

mnguwonguwo *li.* (yeji. minguwonguwo) Umo mwa mitundu ja yitela.

mnjelenjele *li.* (yeji. minjelenjele) Umo mwa mitundu ja mawukutu gagakusasogola yisogosi yayikusakola songolo m'makoŵa gakumenyecela m'cilewu cisawu ga mtesa.

mnjesa *li.* (yeji. minjesa) Cakumela campela litete nambo masamba gakwe gangali songa cacikusamela mu ngulugulu lusulo kapena nyasa.

1**mnong'a** *li.* (yeji. minong'a) Umo mwa mitundu ja yitela.

2**mnong'a** *m'jonje.* Kuwilisya kutenda yindu ligongo lya kusengwa nayo.

mnong'o *li.* (yeji. minong'o) Cindu cilicose cakulyolyopela.

mnono *mtagu.* Liloŵe lyakulosya yindu nganiyiŵa yejinji kapena yekulungwa.

mnope *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti cindu cipundile mlingo wakwe.

mnowu *li.* (yeji. minowu) Nyama jakusimanikwa pacilikati pa lipende ni liwupa lya cinyama kapena mundu.

mnula *li.* (yeji. anula) Mundu jwakunyepala.

mnumba *li.* (yeji. anumba) Mundu jwakusakula yinyama ya mwitinji.

mnung'uma *li.* (yeji. acimnung'uma) Mundu jwakwete yaka yamnono pacilikati pa ŵanace wosope ŵa mwiŵasa mwakwe.

mnunji *li.* (yeji. minunji) **1** Mtundu wa mceŵele wawukusaŵa wakununjila nambo soni wa wajewaje. **2** Liwungo lya cindu cilicose.

mnyalo *li.* (yeji. minyalo) Kukola soni ligongo lyakuti utesile cindu cangalumbana kapena pa katema kawukusimana kandanda ni acinangolo ŵa mundu jwawukusosa kulombana najo.

mnyambo Alole ngopolo ja minyanya.

mnyanguluti *li.* (yeji. acinyanguluti) Mundu jwakuloŵela.

mnyanyo *li.* (yeji. minyanyo) **1** Malo gakunyakuka. **2** cakumela cakutambala camasamba gawaje soni gakunyanya.

mnyelo *li.* (yeji. acimnyelo) Mundu jwakulya mnope.

mnyenye *li.* (yeji. minyenye) Cakumela cakuti yisogosi yakwe akusataga m'mesi kuti awulaje somba.

mnyenyesi *li.* (yeji. minyenyesi) Cakumela cakutambala cacikusasogola tukonyo twa yisogosi.

mnyomwe *li.* (yeji. minyomwe) Umo mwa mitundu ja yitela.

mnywenywe *li.* (yeji. minywenywe) citela capacilu pakutililika, cakuwuka cikusaweleka isogosi ya waji soni yakulyaga.

-mo *mtagu.* Lipata lya lilowe̊ lyakuŵalanjila cindu candanda kapena cakuŵa jikape.

moga *msa.* **1** Kumyola umbo sya mtundu wine uliwose. **2** Kumjamuka mundu pa ngani jajipali mwangamsisila maloŵe.

momoka *msa.* Kutyoka kapena kucuŵika kwa manyunya kapena mang'omba pacilu pa cinyama ca mtundu wa yijuni.

momola *msa.* Kutyosya kapena kucuŵa manyunya kapena mang'omba ga cinyama ca mtundu wa yijuni.

mong'onyoka *msa.* kutemeka ni kugwila pasi.

monje *mtagu.* Ciŵiga, mtala, kapena lulo ni yine yakuti akutanda kwene kuyikamulicisya masengo.

monyola *msa.* Kuposokola cindu.

mopo *li.* (yeji. mopo) manyasi gagakusipuka kapena litinji langakomala.

mose *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti pangali malo gagasigele mkati mwa cinduco.

mosola *msa.* Kutyosya kapena kucuŵa manyunya kapena mang'omba ga cinyama ca mtundu wa yijuni.

mosope *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti pangali malo gagasigele mkati mwa cinduco.

moto *li.* (yeji. moto) Cindu cacikusapeleka lilanguka ni ndukutila mnopemnope cakutenda kukolesya ni sasu.

motola *msa.* **1** Kucuŵa manyunya, litini ni yine pakupwatikanya pampepe ni lipende kapena litaka. **2** Kulima mwakuleka litinji line kapena kumyola mwakusigasya umbo.

mpaata *li.* (yeji. mipaata) **1** Lipesa lyakupatika pacilikati pa yindu yayiŵandikene. **2** Ndaŵi jakuti nganiwukutenda citendo kapena kukamula masengo.

mpabulu *li.* (yeji. mipabulu) Umo mwa mitundu ja mawukutu.

mpacempace *m'jonje.* Kututilana cileŵi.

mpago *li.* (yeji. mipago) Muŵacipanganyicisye Mlungu cindu.

[1]**mpaka** *li.* (yeji. mipaka) Yikalakala yakutendela ung'asi wa juga.

[2]**mpaka** *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya ndaŵi kapena malo gakupelecesya

cindu.

mpakanisi *li.* (yeji. acimpakanisi) Mundu jwakusakula jwakusamalisya kuciwulaga cinyama cakuti mundu jwine aciputile ni kuciwulasya kala.

mpakasa *li.* (yeji. mipakasa) Citela ca liwuka ca masamba ga nakasamba penani kusi galiwuka gang'gong'ondala nambo soni cikusasogola yisogosi yapwapwata yangalya yacisawu ya mlonde.

mpakula *li.* (yeji. mipakula) Cakumela cakutambala ni kulisyelenga mu yindu yine cacikusasogola yisogosi yangalimba yacikasu nambo soni cikusaŵa cana miŵa jeswela.

mpalanganga *li.* (yeji. mipalanganga) citela cecejewu, camiŵamiŵa camasamba gamwanamwana ganakasamba.

mpalapaca *m'jonje.* Lyuŵa lyansano kutyocela malaŵi.

mpalasilo *li.* (yeji. mipalasilo) Citela celewu ca upande umo wekulungwa wapwapwata cakusakamulicisya masengo pakwendesya wato.

mpale *m'jonje.* Kuwujila soni mwakala.

mpalilo *li.* (yeji. mipalilo) Cipula camwana cakolocesya tumilasi twakulucila msipu ni yindu yine kuti yikaŵa yanyangalala.

mpalu *li.* (yeji. apalu) Mundu jwakujigala ni kugwasya yindu ya mundu jwine kuti yiŵe yakwe.

1**mpama** *li.* (yeji. mipama) Cakumela ca mtundu wa mapeta.

2**mpama** *li.* (yeji. mipama) Upande wa ukunje wakusakamula pakusosa kuponya mpamba.

mpamba *li.* (yeji. mipamba) Cindu cakusaponya ni ukunje cakuti ndema syejinji cikusakola kasyano kesyane cenene kakusongoka cisawu lipanga.

mpambo *li.* (yeji. mipambo) Umo mwa mitundu ja yitela.

mpambwesu *li.* (yeji. mipambwesu) Umo mwa mitundu ja yitela.

mpandaluŵala *li.* (yeji. mipandaluvala) Umo mwa mitundu ja yitela.

1**mpando** *li.* (yeji. mipando) Cindu cakusakolosya kuti atamileje.

2**mpando** *li.* (yeji. mpando) Ngapela kusosa cindu mpaka cipatice kapena cikombolece.

mpango *li.* (yeji. mipango) Kanguwo kakanandi kakuti ndema syejinji acim'masyeto akusataŵa kumtwe kapena kutaŵa m'ciwunu kuti nguwo jawete jilimbe.

mpanje *li.* (yeji. mipanje) Upande wa mawupawupape wa kuwujo kwa lukongolo wa pacilikati pa kasukusuku ka kulusajo ni lilungo.

mpapa *li.* (yeji. mipapa) Umo mwa mitundu ja yitela yayikusasogola yisogosi yayikusakola songolo m'makoŵa gakumenyecela m'cilewu cisawu ga mtesa nambo soni likungwa lyakwe akusagwagula ni kusinjila ngonji kapena kuputa kuti ciŵe cakuwala.

mpaso *li.* (yeji. mipaso) Lukongolo lwakuwujo lwa cinyama cangongolo mcece.

mpatila *li.* (yeji. mipatila) Kasaku kakanandi ka lipende kakutaŵilila m'ciwunu.

mpeceso *li.* (yeji. mipeceso) Katela kakologanyicisya yindu.

mpeepe *li.* (yeji. mipeepe) Mesi ga ula gaguluka ni mbepo.

mpela *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kwilana kapena kulandna kwa yindu.

mpelanjilu *li.* (yeji. mipelanjilu) Citela cakuti cakulandana ni ca mwayi cakuti naga mundu mkumwa mesi gakwe mpaka awe.

mpelela *li.* (yeji. mipelela) Utandi wa mceŵele.

mpelele *li.* (yeji. mipele) Mtundu wa citela cakuti naga likungwa lyakwe mkuliloŵekamo mesigo gakusapitikuka ni kuŵa gecejewu.

mpelemende *li.* (yeji. mipelemende) Cakumela cakusapanda ni kusogola yisogosi yelewu yasongolo cisawu sya ngunde yakuti ŵandu akusateleka ni kulya.

¹**mpelenganya** *li.* (yeji. mpelenganya) Ulendo wangajima pamalo gasosekweje kwima.

²**mpelenganya** *li.* (yeji. mipelenganya) Kajuni kakanandi kecejewu kakakusataŵa cisusi ca milango jiŵili.

mpelesi *li.* (yeji. mipelesi) Cakumela camwitinji cakutambala ni kulisyelenga mu yindu yine cacikusasogola tusagwa twa yisogosi twawuluwulu.

mpelesya *li.* (yeji. mipelesya) Cakumela camwitinji cakutambala ni kulisyelenga mu yindu yine cacikusasogola tusagwa twa yisogosi twawuluwulu.

mpeleŵele *li.* (yeji. mipelevele) Lyuŵa lyamcece kutyocela malaŵi.

mpelo *li.* (yeji. mipelo) Mpamba wangali lusonga wakuwulajila yijuni.

mpema *li.* (yeji. mipema) Liwungo lyakusakalisya.

mpembu *li.* (yeji. mipembu) Umo mwa mitundu ja yitela.

mpendeka *m'jonje.* **1** Kumyola upande umo wa mtwe. **2** Kukola upande umo wawusito kapena wakunyakuka kupunda ujakwe.

[1]**mpepe** *mtagu.* Lipata lya lilowe lyakusya ujika kapena kulandana kwa yindu.

[2]**mpepe** *li.* (yeji. mipepe) Umo mwa mitundu ja yitela yambone yakusatendela matabwa.

mpepela *li.* (yeji. mipepela) **1** Sala jakogoya. **2** Mesi ga ula gaguluka ni mbepo.

mpesi *li.* (yeji. mipesi) Lipata lyambindimbindi lya cakumela cisawu cimanga, mapemba ni yine.

mpewu *li.* (yeji. mipewu) Umo mwa mitundu ja yitela.

mpici *li.* (yeji. mipici) Katela kakutependala cenene kakutendela yindu yakulekanganalekangana cisawu kwapulila mundu mwine soni cinyama. Alole soni ngopolo ja cikoti.

mpiika *li.* (yeji. mipiika) Cindu cagumba ni lilongo cakutelecela yindu cisawu mboga.

mpiiko *li.* (yeji. mipiiko) Citela cakutukulila cipagala ca ngokwe.

mpiingo *li.* (yeji. mipiingo) **1** Ŵandu ŵajinji ŵakwenda yimo kapena ŵatemi malo gamo. **2** Ŵandu ŵayikulupi yakulandana ŵakusapopelela pamo.

mpika *li.* (yeji. mipika) Pakupelela pa upande kapena malo.

mpiko *li.* (yeji. mipiko) Citela cakusakoleka ndundu syakusanyakusyana m'makoyo ŵandu ŵaŵili.

mpila *li.* (yeji. mipila) **1** Cindu cakupopa cawuluwulu cakusaputa kapena kuponyelana. **2** Citela cacisawu mtapasya cikusasogola tusogosi nambo soni cikusakoposya utomoni wakuti ŵandu ŵane akusamatila cubu ca njinga.

mpilipili *li.* (yeji. mipilipili) Umo mwa mitundu ja yitela.

mpilu *li.* (yeji. mipilu) Umo mwa mitundu ja yitela.

mpimbilima *li.* (yeji. mipimbilima) Ndewu jangali msyene.

mpindaliŵago *li.* (yeji. mipindalivago) Umo mwa mitundu ja yitela cakulimba mnope.

mpindimbi *li.* (yeji. mipindimbi) citela caliwuka campela papaya ca

masamba gatatugatatu nipo ŵandu akusawukata ni kulinganyaga ikowi ni mitiko.

mpingo *li.* (yeji. mipingo) Citela ca liwuka, camiŵamiŵa ca masamba ga ŵanaŵana cacitimatima cepiliwu.

mpingu *li.* (yeji. mipingu) Cindu cakusacikululila kuti cikusalepelekasya kuti yindu yine yitenekwe cakuti naga ngacikuya mundu mpaka yimpate yipwetei.

mpini *li.* (yeji. mipini) **1** Cindu cakusepa cacitela cakupowola ni kuweca liŵago, lijela ni yine. **2** Cindu cakusaŵanisya lesala ni kumyolelaga ndewu ni yine.

mpinji *li.* (yeji. mipinji) Citela caliwuka camiŵamiŵa ca masamba ga nakasamba cikusasogolo tusogosi twakuti tukusaŵa twecejewu kapena twacikasu naga tujiwile, nambo soni twakupyonyoka cisawu lindanda.

mpipa *li.* (yeji. mipipa) Citela ca nyama jecejewu.

mpita *li.* (yeji. mipita) Katala kakupita tunyama mnopemnope twaŵanaŵana cisawu mapuku.

mpitilila *li.* (yeji. mipitilila) Mtundu wa citela ca pacilu pakupililila, masamba gaŵanaŵana nambo soni makungwa gakwe ŵandu ŵane akusatendela mtela wakuti ŵapeleteje pakwasosasosa naga ali aleŵile.

mpolo *li.* (yeji. mipolo) Kamwanace kakuti kali m'citumbo mwa mamagwe, nganikapagwe. Mundu jwawulesi kapena soni jwangali macili.

mpololo *li.* (yeji. mipololo) Liŵasi lya nembo syakulilemba pacilikati pa usyo.

mpolomondo *li.* (yeji. mipolomondo) Kacindu kakututumbala kakakusaŵa kumbesi kwa cakamulila cisawu ca palitanga.

mpomolo *li.* (yeji. mipomolo) Yimanga yakuti atwele kwene.

mponjela *li.* (yeji. miponjela) Mtundu wa citela ca pacilu pa liwuka wawukusasogola yisogosi yakulyolyopela yakuti naga yijiwile yikusaŵa yecejewu ya likoŵa lyakandapala ni songolo syepiliwu.

mponjelo *li.* (yeji. miponjelo) Cakumela ca m'mesi ca masamba ni maluŵa gekulungwa.

mposa *li.* (yeji. miposa) Mtundu wa citela ca pacilu pa liwuka wawukusasogola yisogosi yakulyolyopela yakuti naga yijiwile yikusaŵa yecejewu ya likoŵa lyakandapala ni songolo syepiliwu.

mpoto *m'jonje.* Upande wakulolegana ni wa kum'mwela.

[1] **mpoto** *li.* (yeji. mpoto) Cindu cacisyano candendela camsimbo cana cakamulila cakutelecela yindu.

mpuci *li.* (yeji. mipuci) Lukonji lwakuputila kacindu kang'andila acanda ka upande umo wekulungwa wine wakupyonyoka kuti katitileje.

mpukuso *li.* (yeji. mipukuso) Katela kapena lipesi lyakusasomeka tutela mwakutupinjikanya upande umo ni kukologanyicisyaga mbwanda, ngunde ni mboga sine syemenyemenye kuti siŵe cipalasya.

mpuli *li.* (yeji. mipuli) Mundu kapena cinyama celume cakuti acityosisye njama kuti cikakwelaga mikolo.

mpulukututu *li.* (yeji. mipulukututu) Citela cakutenjela ca masamba gakalakatala cikusasogola tusogosi twaŵanaŵana cisawu mbindimbi twacikawu naga tuli tweŵisi nambo twakulyolyopela naga tujiwile.

mpumbe *li.* (yeji. mipumbe) Umo mwa mitundu ja yitela.

mpumbi *li.* (yeji. mipumbi) Umo mwa mitundu ja yitela ya nguju. Kuŵe. kwi. mpumbumbi.

mpumbulu *m'jonje.* Kulinganyicika kutaŵa mpango m'ciwunu.

mpumundo *li.* (yeji. mipumundo) Umo mwa mitundu ja yitela.

mpunga *li.* (yeji. mipunga) Cakumela ca cisawu manyasi ga suci cacikusasogola yindu yacisawu mapemba yakusakuŵita ŵandu ni kulyaga yetelece kapena yakuloŵeka.

mpuso *li.* (yeji. mipuso) **1** Umo mwa mitundu ja yitela. **2** Yakulya yakuti ayitelece kandaŵi kamnono ni kuyijanika kuti yisunjice cenene.

mputi *li.* (yeji. acimputi) Mundu jwakupeleka misyungu.

mputo *li.* (yeji. miputo) Katela kakutependala kakwapuli yinyama, mundu ni yine.

mpuuti *li.* (yeji. mipuuti) Litinji lejinji.

mpwakwe *li.* (yeji. apwakwe) Mundu juŵapali jwine ali apali kala.

mpwanga *li.* (yeji. acapwanga) Mundu juŵapali ugwe uli upali.

mpwawo *li.* (yeji. acapwawo) Mundu juŵapali jwinejo ali apali kala.

mpwece *li.* (yeji. mipwece) Kupatika mnope kwa yindu.

mpwenu *li.* (yeji. acapwenu) Mundu juŵapali m'mwe nli mpali kala.

msacilo *li.* (yeji. misacilo) Lukonji lwakuputila kacindu kang'andila acanda ka upande umo wekulungwa wine wakupyonyoka kuti katitileje.

msagala *li.* (yeji. misagala) **1** Lunyambi lwejumu kapena lwakatile m'citela.

2 Liwupulu lwekulungwa lwaŵisile petala pakusosa kwalanjila ŵandu kwakuja kapena lwawimbile cinyama cinyama caciwe pakusosa kulosya kuti cinyamaco casyene.

msago *li.* (yeji. misago) Cindu cakusaŵika pamalo gagona kuti agoneceje mtwe.

msakala *li.* (yeji. misakala) Umo mwa mitundu ja yitela.

msakali *li.* (yeji. misakali) Wangakaŵa kucapuka.

msakasa *li.* (yeji. misakasa) Cindu cakusataŵa ni kusawimba ni yindu yakulekanganalekangana kuti cipeleceje m'bulili nambo soni cicijeje ula.

msakasaka *li.* (yeji. misakasaka) Cijuni camwitinji ca kamtwe kakusongoka.

msakatembwe *li.* (yeji. misakatembwe) Umo mwa mitundu ja mawukutu.

msakato *m'jonje.* wamnono mu ciwalanjilo cisawu ŵandu kapena inyama.

msaku *li.* (yeji. misaku) **1** Cindu cakusacikolosya pakutota nguwo, mapende ni yine kuti aŵiceje kapena kujigalila yindu cisawu utandi, yimanga ni yine. **2** Kanguwo kakusatotelela pa kabudula, malaja, andiloko ni yine kuti aŵiceje yindu. **3** Ndewu syelewu syasikusamela yalumo ni pakamwa pa come, likoswe ni yinyama yine.

msakula *li.* (yeji. acimsakua) **1** Mundu jwakusaja kutoposya ni kukamula yinyama ni mbwa kapena nyawu. **2** Mundu jwakusawulaga somba ni lwawu.

msakulo *li.* (yeji. acimsakulo) Mteto wakutendela manjawule yimo, ŵandu ŵakuponya simbo, ŵakwete mbwa, ŵa nyawu kwisa soni ŵa uti.

msalalilo *li.* (yeji. misalalilo) Kawonece kapena katame kakutesya lung'wanu.

msalanjasi *li.* (yeji. misalanjasi) Citela cakuti njasi jiputile.

msalanyande *li.* (yeji. misalanyande) Lijela kapena liŵago lyangali usito lyakusalikamulicisya masengo akaŵe pa yitendo yakumanyika yakwaya ndano sya ŵandu.

msalapa *li.* (yeji. misalapa) Ndewu syelewu syasikusamela yalumo ni pakamwa pa come, likoswe ni yinyama yine.

msamilo *li.* (yeji. misamilo) Cindu cakusaŵika pamalo gagona kuti agoneceje mtwe.

msana *li.* (yeji. msana) Upande wa lisiku wakutyocela pakatema ka likutanda lyuŵa kutukutila kuja kuyika pa likutanda koca mkaniliyive pewuwo.

[1]**msanga** *li.* (yeji. misanga) Tuganga twaŵanaŵana twampela litaka twakusimanikwa mnopemnope mu ngulugulu sulo ni nyasa.

[2]**msanga** *li.* (yeji. misanga) Lisasi lya yakulya yataŵile m'manyasi.

msangalasi *li.* (yeji. misangalasi) Umo mwa mitundu ja yitela yakuti makungwa gakwe akusatendela mtema pakutokotesya ni kumwa.

msangalusi *li.* (yeji. misangalusi) Umomwa mitundu ja yitela.

msangu *li.* (yeji. misangu) Citela ca miŵamiŵa cakupeleka cajila ca tusamaba twaŵanaŵana twatukusapakatika cuku.

msanja *li.* (yeji. misanja) Ung'asi wakuŵina ali awete yindu yakusona.

msanjo *li.* (yeji. misanjo) Cindu cagonela cakusatota ni matete.

msapatonji *li.* (yeji. misapatonji) Citela cakuwoneka cisawu mlambe cikusasogola yisogosi yayikusaŵaluka ni kukopoka yindu yacisawu litonji.

msape *m'jonje.* **1** Kutenda cindu mwangali cakulinga cisyesyene. **2** Cindu kapena mundu wamba.

msapila *li.* (yeji. acimsapila) Mundu jwakumkolakola cikululu.

msapulo *li.* (yeji. misapulo) Upande wekulungwa wa lipesi lya cimanga kapena mceŵele wakusawukamulicisya masengo pa kukologanya mkologo.

msati *li.* (yeji. misati) Citela cakusasolela pacilikati pa nyumba kuti cijangate msakasa.

msawasa *li.* (yeji. misawasa) Mtundu wa litonji lyakusaanda ligongo lya mawuta ga mu mbele syakwe.

msaŵi *li.* (yeji. asavi) Mundu jwakwapweteka kapena kwawulaga ŵandu ŵane kusepucila mu yilagu.

msawulolusulo *li.* (yeji. misawulolusulo) Umo mwa mitundu ja mawukutu.

msawulonguwo *li.* (yeji. misawulonguwo) Mundu jwakamula masengo gakucapa yindu cisawu yakuwala ni yine.

msawusya *li.* (yeji. acimsawusya) Mundu jwakutenda yindu yakusakalisya.

msece *li.* (yeji. misece) **1** Kuŵeceta maloŵe gakumcembulusya mundu jwine msyenejo pali pangali. **2** Mtundu wa ung'asi. **3** Mtundu wa liwukutu lyakuti mulilowekamo mesi gakusagalawuka ni kuŵa gecejewu.

msecela *li.* (yeji. misecela) Mtundu wa citela cacikusakoposya utomoni wakusapakaga pa mitundu jine ja ngalala kuti mesi gakajinjilaga.

msecelakunyuma *li.* (yeji. misecelakunyuma) Umo mwa mitundu ja yitela.

mseje *li.* (yeji. miseje) Cakumela ca mtundu wa bonongwe ca masamba gecejewu.

mseka *li.* (yeji. miseka) Manyasi gakusatanda kuwimba pa msakasa ni kugataŵa mbalaŵala.

msekwe *li.* (yeji. misekwe) Cijuni camwitinji cacilewu lukosi cakulandana ni mbaata.

msela *li.* (yeji. misela) **1** Kulundana kwa yindu mwakutotogana. **2** msesela wakulembeka pa cikalakala. Litaka lyawunjile kuti apande mbeju

msele *li.* (yeji. misele) Mpunga wetelece.

mselekete *li.* (yeji. miselekete) citela ceswela, catusamba tamwana, cikusaŵeleka tusogosi twamwana nipo cikumela pesugulu kapena pecenje.

mselu *li.* (yeji. mselu) Kuŵilikula kwa ku lukosi kwakukusamtendekasya mundu kuti asose kutapika.

msemo *li.* (yeji. misemo) **1** Mtengo wa cindu kapena mlingo wakutindanyicisya yindu. **2** Ndamo kapena yitendo ya mundu.

msenga *li.* (yeji. misenga) Yuma yecejewu yakusawala yiŵili pamtima ni yiŵili yine pa lukosi ca kunyuma acim'masyeto ŵa cimasaninga.

msengo *li.* (yeji. misengo) **1** Yindu yakulimba cisawu liwupa yayikusamela pamtwe wa cinyama cisawu ngombe. **2** Mtela wakutendela usaŵi.

msese *li.* (yeji. msese) **1** Nyama jelesanyelesanye ni kwanika. **2** Kwinjisya liwolo kwikuma ni kutikulilanaga.

msesela *li.* (yeji. misela) Kulembeka mwakwendelecela kwa pamalo kwakulosya kuti cindu cine cakwe cijesileje mwakuliwuta kapena mwagudubuka.

mseso *li.* (yeji. miseso) Malo gamnono ga yitelatelape.

msetanyani *li.* (yeji. misetanyani) Citela cacikasu cakutililika pa cilu pakwe.

[1]**mseŵa** *li.* (yeji. miseva) Citela cakuwuka ca masamba gekulungwa ga nakasamba ca likungwa lyakwepepala lyakuti mundu mpaka akombolece kukulula kutenda mgoji.

[2]**mseŵa** *li.* (yeji. miseva) Mundu jwakuseseŵala.

mseŵe *li.* (yeji. miseve) Mtundu wa citela wawukusasogola yisogosi ya maseŵe.

msewo *li.* (yeji. misewo) Litala lyekulungwa lyakupita ŵandu ŵakwenda pasi, pagalimoto, panjinga ni yine.

msewula *li.* (yeji. misewula) Cakumela cakutenda kupanda cakula mwakawukutu cacikusasogola tusogosi twelewu cisawu ngunde twakuti ŵandu akusateleka ni kulya.

msicisi *li.* (yeji. misicisi) Citela cekulungwa ca masamba geŵisi cuku ni cawu cakwe cacikusasogola yisogosi ya mbele syecejewu syakusajenga mawuta.

msika *li.* (yeji. misika) **1** Malo ga kusuma ni kusumisya yindu. **2** Upande wakusokoka wa litanda lyakusasokola kuti ŵandu asujeje.

msilanyama *li.* (yeji. misilanyama) Umo mwa mitundu ja yitela.

msilila *li.* (yeji. msilila) Mteto wakumbila mnope yindu yakwete ŵandu ŵane.

msilo *li.* (yeji. misilo) Litaka lyepiliwu mnope.

msilu *li.* (yeji. misilu) Cindu kapena mundu jwakwatendekasya ŵandu ŵane woga.

msima *li.* (yeji. misima) Cindu kapena malo gosope.

msimbi *li.* (yeji. msimbi) Ling'omba lyelewu mnopemnope luakucisusunyo.

msimbiti *li.* (yeji. misimbiti) Umo mwa mitundu ja yitela.

msimbo *li.* (yeji. misimbo) Kasokoce ka mbale ni yindu yine ya mtunduwu kutyocela mu ngomo kuja kucitamilo.

msimila *li.* (yeji. misimila) Umo mwa mitundu ja yitela yakoposya utomoni wakunyata.

msimu *li.* (yeji. misimu) Ciwumbe ca Mlungu cangawoneka ni meso cacikusatama m'cilu mwa mundu kuti mundujo akole umi.

msinda *li.* (yeji. misinda) **1** Musi wekulungwa. **2** Malo ga m'cilambo gakusatama ŵandu ŵajinji gagakwete majumba ni maofesi gakutaŵidwa cenene kwisa soni misewu jambone gakusagalongolela mwenye jwajijusamsagula boma.

msindo *li.** (yeji. misindo) **1** Ciwungu cekulungwa cakuswelela ca waje welewu nambo soni wejinji. **2** Kulindima kwakupikanika ligongo lyakuti cindu ca usito ciputile pa cine kapena pasi. **3** Cindu campela mtasi cacikusalumbikanya nyama jamwicela ni ja mwinani kusyeeto kwa lilungo.

[1]**msinga** *li.* (yeji. misinga) Likungwa, citini lulo ni yine yakusayika pamalo

gasagwile kuti sinjile ni kutama nyuci.

[2]**msinga** *li.* (yeji. misinga) Uti jwekulungwa.

msingati *li.* (yeji. misingati) Mtundu wa citela.

msingu *li.* (yeji. misingu) Ulewu kapena ukulu mundu kapena cindu.

msingusi *li.* (yeji. misungusi) Citela cekulungwa ca masamba geŵisi cuku ni cawu cakwe cacikusasogola yisogosi ya mbele syecejewu syakusajenga mawuta.

msinjili *li.* (yeji. misinjili) Kuleka kutenda cindu ligombo lyakuti mundu jwine akusakalisye.

msinjo *li.* (yeji. misinjo) Cipula cakuti cikumbu cakwe cili msengo wa ndomondo.

msipani *li.* (yeji. misipani) Mtundu wa citela cakuti akusakulula migoji ni kulucila malwawu.

msipu *li.* (yeji. misipu) Cindu cakuluka cakamulila somba cakusatumula ni tutungula twa syengo ni yine pamlango pakwe pakwe akusayika tumilasi twesongole twakulola mkati kuti somba naga sijinjilemo sikakopokaga.

msisi *li.* (yeji. misisi) **1** Cakumela cakusipucila. **2** Malo gakusayika kaselo ka mbepesi ni yisasi ku ndagala.

msisimanga *li.* (yeji. misisimanga) Mtundu wa litonji lyakusaanda ligongo lya mawuta ga mu mbele syakwe.

msisita *li.* (yeji. misisita) Umo mwa mitundu ja yitela yakuti matabwa gakwe gakusaŵa gambone kwejinji.

msiso *li.* (yeji. misiso) Mteto wangajuwula ngani kapena yindu.

msitu *li.* (yeji. misitu) Malo gakuwutala mnopemnope ni yitela.

msiŵani *li.* (yeji. acasuvani) Mwanace jwa alumbu ŵawo mamagwe kapena alumbu ŵawo babagwe.

msiŵi *li.* (yeji. misiŵi) Mtundu wa citela.

msiya *li.* (yeji. asiya) Mundu jwakuseseŵala.

msoci *li.* (yeji. misoci) Lupula lwelewu cisawu lwa ndembo.

msokolo *li.* (yeji. misokolo) Yimanga yapomwele ni kupeta.

msokosa *li.* (yeji. misokosa) Mtundu wa citela.

[1]**msolo** *li.* (yeji. misolo) Pamalo ndema syejinji pa citela cisawu cacimbakasa pakusapelecela mbepesi.

[2]**msolo** *li.* (yeji. misolo) Liwupa lya nasangwi.

msolokoto *li.* (yeji. misolokoto) Tuyindu twampela ciwulo twatukusatutuma kutyocela pasi kuja kwinani m'mesi gakusisima.

[1]**msolola** *li.* (yeji. misolola) Cindu cakuluka cakusatumula ni tutungulu cisawu msipu cekulungwa kukamwa ni kupyonyoka cangali cisena cakamulila tunyama.

[2]**msolola** *li.* (yeji. misolola) Cindu cakupyonyoka panandipanandi kutyoka mpika umo kuja ujakwe.

msolomoka *li.* (yeji. misolomoka) Mundu jwapundile pa yitendo yakutuyana.

msomali *li.* (yeji. misomali) Kacisyano kakusongoka upande umo winewo kana mtwe kakusakomela ŵandu yindu yakulekanganalekangana.

msombi *li.* (yeji. misombi) **1** Kamjololo kakusakaleka kangalima pacilikati pa migunda. **2** Upande wa litumbi wawutesile ndonya. **3** Kanyasa kakupagwa ligongo lya kusisilika kwa upande wakulumbikanya kanyasako ni nyasa jisyene. **4** Ndago jamwana ja lusulo ni nyasa.

msombola *li.* (yeji. acimsombola) Mundu jwakwiŵa yindu mwakwakula.

msombwe *li.* (yeji. acimsombwe) Mcanda jwakuti awumbele nambo nganalombele kapena ngaŵelece mwanace.

msomelo *li.* (yeji. misomelo) Cindu campela cipanda cana lukonga.

msomoka *li.* (yeji. misomoka) Cindu kapena mundu jwamlewu kapena jwakupikanika mnope.

msonde *li.* (yeji. misonde) Litinji lya wajewaje lyakuwoneka cisawu m'mela wa yimanga.

msondo *li.* (yeji. misondo) **1** Unyago wa ŵanace ŵakongwe wakuti akuti akusiŵamwesyaga msondoka nambo kalakalako akuti ŵakataga kasongoni. **2**

msondoka *li.* (yeji. misondoka) Katela kamiŵamiŵa kangakula mnope kakusagola tusogosi twakuŵaŵa.

msongolo *li.* (yeji. asongolo) Mcanda jwangawumbala.

msongomsongo *m'jonje.* **1** Kupeleka yindu jwalijose panandipanandi mpaka kukwana mlingo wakwe.

msongwe *li.* (yeji. misongwe) Mtundu wa citela.

msonjemsonje *m'jonje.* Kupeleka yindu jwalijose panandipanandi mpaka

kukwana mlingo wakwe

msonogo *li.* (yeji. asonogo) Jwamkongwe jwawulombele kapena jwawukusosa kulombela.

msonyo *li.* (yeji. misonyo) **1** Lisegwe lyakopoka pakamwa pagundanya ngomo ni kuwuta mbepo mwamacili pakusosa kulosya kusakalilwa ni yindu yayitendeckwe. **2** Mtundu wa citete cacinandi ca lugomo lwelewu, ca mapapiko mcece ca nakasamba ca mawuta gejinji mwanti ŵandu ŵane akusalyaga.

msopa *li.* (yeji. misopa) citela cakutililika, cakuwuka soni camiŵa jakutalikanganatalikangana pacilu pakwe.

msopela *li.* (yeji. misopela) Kasyano kaŵakamulicisyaga masengo pakutwinyisya wonga mu uti.

msopelo *li.* (yeji. misopelo) Cindu cakusapeleka mwakonjecesya pa yindu yakusumisya kapena yasumisye.

msosi *li.* (yeji. misosi) Mesi gakopoka m'meso ligongo lya canasa kapena kusengwa.

msosola *li.* (yeji. misosola) Mtundu wa citela.

msucila *li.* (yeji. misucila) Lumbamba lwekulungwa panandi, lwecejewu nambo soni lwakuluma mnope.

msuka *li.* (yeji. misuka) Upande wa ngwasa jenandi wa cindu cine cilicose.

msukambisi *li.* (yeji. misukambisi) citela ca masamba gecejewu kusi, kwinani kwa nakasamba capacilu pakutililika, cakuwuka nambo soni masamba gakwe gakulewupila.

msuku *li.* (yeji. misuku) Citela ca pacilu pakuwuka, ca makungwa gangasawusya kugwagula, nambo soni cikusasogola yisogosi yecejewu naga yijiwile, ya songolo syejinji yakuti ŵandu ŵane akusalyaga.

msukunya *li.* (yeji. misukunya) Kulindima ni kutenganyika kwa cilambo ligongo lya kuputa kwa njasi kwisa soni magongo gane gakulekanganalekangana.

msukusuku *li.* (yeji. misukusuku) Kutenganyika panandi kwa cilambo.

msuli *li.* (yeji. misuli) Cisoti candendela cangali lipenu ca ulusi wa wilawila capewuwo.

msulila *li.* (yeji. masulila) Jwakongwe jwamwana jwa mwenye.

msuliya *li.* (yeji. masuliya) Alole ngopolo ja msulila.

msuluso *m'jonje.* Kucembulusya mundu kapena cindu.

msumbi *li.* (yeji. misumbi) Citela cakusasolela pacilikati pa nyumba jandendela kuti cijangate msakasa.

msumbu *li.* (yeji. misumbu) Kapende kakakusawimbila cipyoto.

msumbuti *li.* (yeji. misumbuti) citela capacilu pakutililika panondi soni pana ikakasyande, ca masamba gaŵanaŵana ganakasamba, cikusaweleka mbande syakupwapwatala

msumwa *li.* (yeji. misumwa) Umo mwa mitundu ja yitela ya mpingo.

msundi *li.* (yeji. misundi) Usanje wawukusaŵa wesongocesongoce.

msunduli *li.* (yeji. misunduli) Cibaba cakusosa kutombana.

msungu *li.* (yeji. asungu) Mundu jwamswela jwangaŵaga mmwenye kapena mfilika.

msunje *li.* (yeji. misunje) Likoko lyangateleka lya utandi ni mesi.

msupuko *li.* (yeji. acimsupuko) **1** Mundu jwakutesya woga. **2** Mundu jwakupikanika kapena kumanyika.

msusa *li.* (yeji. misusa) Kutama mwakwimila songa sya yala ni kupinda malungo, nambo soni mapuluputu ngakwaya pasi.

msusi *li.* (yeji. misusi) Mesi gagakusapatika mu mboga gagakusanunjila ni kunonga cisawu mbogasyo.

msuŵi *li.* (yeji. misuvi) Citela ca nyama jakandapala cakusakolocesya yindu yakunyakulila yindu yawusito mnope.

mswaci *li.* (yeji. miswaci) Katela kecanyande upande umo kakucapila m'meno.

mswaga *li.* (yeji. miswaga) Lipesi lyeŵisi lya cimanga lyakusatema ni kutawunaga cisawu muwa.

mswakanyo *li.* (yeji. miswakanyo) Lisegwe lyakupikanika ligongo lyakukwaya manyasi gejumu.

mswele *li.* (yeji. miswele) Mtundu wa usanje.

mswenene *li.* (yeji. mswenene) Mteto wakulimbicila kutenda yindu kuti mpaka yawukuyisosa yikombolece.

msweswe *m'jonje.* **1** Kumyola lupala ni kuleka tuwumbo twine cisawu cingangalimba ca nguku. **2** Kusenga umbo ni kuleka sine cisawu cingangalimba ca nguku.

msweta *li.* (yeji. misweta) Cipukutu ca yuma yetunjetunje.

msyene *mkwimi.* Lipata lya liloŵe lya mundu jwakwete cindu.

msyoŵe *li.* (yeji. asyove) Mundu jwawukusang'anda nambo soni kukamulana najo.

msyunga *li.* (yeji. misyunga) Mtundu wa citela cakuti ndema sine yisogosi yakwe akusawulajila somba.

msyungu *li.* (yeji. misyungu) Maloŵe gakusamsalila mundu gakwaya yakusosekwa kutenda pakutama ni ŵandu.

mtagaluka *li.* (yeji. acimtagaluka) Kanyama kamwitinji, kakanandi mpela come, kakalamuka nambo soni kakuwutuka mnope, kamawiwi gelewu kwisa soni meso gamakulungwa.

mtajili *li.* (yeji. matajili) Mundu jwakupata.

mtala *li.* (yeji. mitala) Cindu camwna cagumba ni lilongo cakutecela ni kusunjila mesi.

mtalaŵanda *li.* (yeji. mitalavanda) Citela ca pacilu pecejewu cakulimba cakusona mwanti akusatendela ngwasala ku ndagala.

mtalya *li.* (yeji. atalya) Kajani kamwana kakakusalongolela mkutula wa majani.

mtamba *li.* (yeji. mitamba) Nguwu jambone ja buluwu.

mtambala *li.* (yeji. mitambala) Yindu yejinji cisawu sasu yakuti ayitaŵile pamo.

mtambe *li.* (yeji. mitambe) **1** Masamba ga ngumbe. **2** Cakumela ca liwuka cakutambala cisawu cisilisya nambo cekulungwa cakumnong'a kulisyelenga m'yitekete cakuti ŵandu ŵane akusakata ni kutaŵilaga mitambala.

mtambo *li.* (yeji. mitambo) Upande wajikutendekwecela ngondo.

mtambulo *li.* (yeji. mitambulo) Yindu kapena ngani jakonjecesya.

mtamilo *li.* (yeji. mitamilo) Cindu cakwegamicila mapuluputu.

mtanda *li.* (yeji. mitanda) Ugali wakwanila cikoŵi cimo.

mtandandumbili *li.* (yeji. mitandandumbili) Citela cagoloka, camasamba gamakulungwa panandi, cikusasogola tusogosi twa ŵanaŵana.

mtandanyelele *li.* (yeji. mitandanyelele) Mtundu wa citela.

mtandasya *li.* (yeji. mitandasya) Utandi wa yinangwa.

mtang'anda *li.* (yeji. mitang'anda) Mkuli welewu.

mtanga *li.* (yeji. mitanga) Msimu wawukusayikasya sala.

mtapanyuci *li.* (yeji. mitapanyuci) Mtundu wa citela.

mtapasya *li.* (yeji. mitapasya) Mboga sya masamba ga umo mwa mitundu ja yitela ya yinangwa.

mtapicilo *li.* (yeji. acimtapicilo) Msaŵi jwalukwile mwayi m'yilagu.

mtapo *li.* (yeji. mitapo) Yuma yayitunjile mu lukonji lwelewu.

mtapwito *li.* (yeji. mitapwito) Cakumela ca mwitinji cakutambala cacikusasogola yisogosi yampela mangaka ya pacilu pa miŵamiŵa.

mtasi *li.* (yeji. mitasi) Kampita ka miyasi ka m'cilu mwa mundu kapena cinyama.

mtata *li.* (yeji. mitata) Mtundu wa citela.

mtatasika *li.* (yeji. mitatasika) Mtundu wa bonongwe jwamasamba gamacejewu.

mtatu *li.* (yeji. mitatu) Njinga ja habu jekulungwa jakulila cisawu mcekece pakwenda.

mtaŵa *li.* (yeji. mitava) **1** Citela ca miŵamiŵa, catusamba twaŵana twanakasamba, cikusasogola yisogosi yakulyaga yakolanjikwa kuti ndaŵa. **2** Citela cakutililika pacilu cakuswejelela cikusasogola tusogosi twampela njele.

mtaŵanga *li.* (yeji. acimtavanga) Mundu jwa ndamo jakusakalisya.

mtawu *li.* (yeji. mtawu) Mteto wakulimbicila kutenda yindu kuti mpaka yawukuyisosa yikombolece.

mtecetu *m'jonje.* Cindu cakulimba nambo cangakaŵa kukatikakatika.

2**mteete** *li.* (yeji. miteete) Cakuwala cakusanyambatika kuyalo acimmasyeto pagosa kujilima kwa miyasi ja kumwesi.

mtega *m'jonje.* Ngaŵandika kapena pambali.

mtela *li.* (yeji. mitela) **1** Yindu yakamucisya kunandiya kapena kuposya yilwele nambo soni yakupeleka upile kapena yilagasyo. **2** Cakumela ca nyama jakulimba, cacilewu cakuti cikusaŵa ciŵela uŵisiŵisi yaka yejinji.

mtelasi *li.* (yeji. mitelasi) Mtumbila wekulungwa.

mtelesi *li.* (yeji. acimtelesi) Msyene unyago wa litiwo.

mtembe *li.* (yeji. mitembe) Mlandanyo wakusema wa mundu kapena cinyama.

mtembelo *li.* (yeji. mitembelo) Citela cakusanyakusyanila ŵandu ndundu.

mtembo *li.* (yeji. mitembo) Cilu ca mundu jwam'we.

mtemela *li.* (yeji. mitemela) Ngani jakuŵeceta m'kasyepela.

mtendele *li.* (yeji. mtendele) Kuŵa pangali ukangani.

mtenga *li.* (yeji. acimtenga) **1** Mundu jwakupita mcisala maloŵe. **2** Maloŵe gakusalile gakutyocela kwa mundu jwine.

mtengo *li.* (yeji. mitengo) Mbiya kapena yindu yalamwile mundu jwakusumisya cindu kuti upelece kuti cinduco ciŵe ca ugwe.

mtengu *li.* (yeji. acimtengu) **1** Mundu jwakupita mcisala maloŵe. **2** Maloŵe gawupocele kutyocela kwa mundu jwine.

mtepa *li.* (yeji. mitepa) **1** Upande wa kumbesi wa cindu. **2** Katela kakutependala kesyelenje ulimbo.

mtepela *li.* (yeji. mitepela) Mtundu wa citela.

mtepesi *li.* (yeji. mitepesi) Madomemadome ga likaku.

mtepo *li.* (yeji. mitepo) Likoŵa lya cindu cisawu mtesa.

mtesa *li.* (yeji. mitesa) Cakumela cakupanda cacikusasogolela yisogosi yakwe mwitaka cisawu sugama.

mtete *li.* (yeji. mitete) Kawisa kakucijila miyasi kakusawala jwam'masyeto pandema jakulwala kumwesi.

[1]**mteete** *li.* (yeji. miteete) Citela cacikasu ca pacilu pa miŵa ja ngoŵe ca tusamba twaŵanaŵana.

mtewele *li.* (yeji. mitewele) Cakumela cakusogola yisogosi cisawu mtesa yakuŵangucila m'cilewu.

mtiko *li.* (yeji. mitiko) Katela kakusasepa kuti akologanyicisyeje yindu.

mtima *li.* (yeji. mitima) **1** Kaciŵalo kamnowunowupe kakakusasimanikwa m'cipagala ca cinyama kapena mundu kakakusapopa miyasi m'cilu. **2** Ndamo ni yitendo ya mundu.

mtimatusya *m'jonje.* Kutenda yindu mwangawutuka kapena kogopa.

mtimbajilila *li.* (yeji. mitimbajilila) Katela kakusakakalicisya masengo pakwenda mundu jwamlemale m'malo mwa sisyesyene syakwendela ŵandu ŵalemale.

mtimbulilo *li.* (yeji. mitimbulilo) Citela cakusasepa kuti atweleje yindu cisawu yimanga.

mtina *li.* (yeji. mitina) Mpamba wangali lusonga wakuwulajila yijuni.

mtindi *li.* (yeji. mtindi) Mtundu, kapagwe ni kaŵe ka yindu.

mtindiso *li.* (yeji. mitindiso) Ndodo jakwendela.

mtindo *li.* (yeji. mitindo) Mtundu, kapagwe ni kaŵe ka yindu.

mtinga *li.* (yeji. mitinga) Citumbo cakwembecela kupagwa kwa mwanace.

mtipwe *li.* (yeji. mitipwe) Mtela wakusiŵamwesya ŵandu kuti jwali msaŵi awe.

mtiti *li.* (yeji. mititi) **1** Lisipuka lwekulungwa cisawu lya ligombo. **2** Cijuni cakulandana ni njuŵa nambo cekulungwa soni cecejewu meso.

mtiŵa *li.* (yeji. mitiva) Lijoka lyamwana lyakogoya mnope.

mtolanje *li.* (yeji. mitolanje) **1** Mlasi wana lopowo lyekulungwa. **2** Uti jelewu kwakopocela yipolopolo.

mtolilo *li.* (yeji. mitolilo) Mboga sya masamba ga mbatata.

mtombo *li.* (yeji. mitombo) **1** Mtwe wa cakuyimba. **2** Ckuyimba cakulimba cakusajo cakusakulupilila ŵandu ŵane kuti cikusatanda ligongo lya kukwemba sona.

mtomoni *li.* (yeji. mitomoni) Citela ca tukungwa twaŵanaŵana cacikusakopoka mesi geswela cisawu mkaka.

mtondo *li.* (yeji. mitondo) Citela ca pacilu pakusapangana, ca tusamba twaŵanaŵana cacikusasogola yisogosi ya nakasamba yayikusapitikuka ni kuŵa yacikasu naga yijiwile nambo soni yakunungа.

1 **mtondo** *m'jonje.* Lyuŵa lyaŵili kutyocela lelo.

mtondogolo *m'jonje.* Lyuŵa lyatatu kutyocela malaŵi.

mtondowoko *li.* (yeji. mitondowoko) citela capacilu peswela, pakutililika, camasamba gakunandipila nipo cisasogolaga isogosi yampela masuku nambo yangalya.

1 **mtonga** *li.* (yeji. atonga) Mundu jwa mtundu wa Citonga.

2 **mtonga** *li.* (yeji. mitonga) Citela cakuwuka cacikusasogola yisogosi yampela mangulungulu.

mtonje *m'jonje.* Kuwusya ngani jajitendecekwe.

mtonji *li.* (yeji. mitonji) Cakumela cakusasogola yisogosi yacisawu matowo nambo naga yiŵalwicemo yikusakoposya yindu yakusasinjila ulusi wagombela nguwo.

mtonjimanga *li.* (yeji. mitonjimanga) Citela ca litonji cangali usito.

mtotomtoto *m'jonje.* Kutendecekwatendecekwa.

mtowasi *li.* (yeji. mitowasi) Malo ga ciŵata.

mtowo *li.* (yeji. mitowo) Citela ca masamba gakalakatala ga cisawu

mwambulele cacikusasogola yisogosi yayikusaŵaluka ni kunakana nikopokaga yindu yampela manina nambo ŵandu ŵane akusatawunaga.

mtuka *li.* (yeji. mituka) Cindu cakumpa mundu ku mwangalajila kusuma kapema kukuŵenda.

mtukape *m'jonje.* Mwangali masegwe nambo soni panandipnandi.

mtukulu *li.* (yeji. mitukulu) Mtundu wa citela.

mtukuta *li.* (yeji. mitukuta) Kupikanika moto panandi.

mtula *li.* (yeji. mitula) Citela cilicose cekulungwa cakusagoneka mtembo pasi pakwe ali mkwembecela kuti malembe gamale kusola.

mtulo *li.* (yeji. mitulo) Yindu yakupeleka pakutogolela.

mtuluko *li.* (yeji. mituluko) Ula jwakunya pakutanda pa cuku.

mtumba *li.* (yeji. mitumba) **1** Lilambe lyekulungwa. **2** Citumbo cakwembecela kupagwa kwa mwanace. **3** Cipanda cekulungwa.

mtumbati *li.* (yeji. mitumbati) Citela ca makungwa gekulungwa gakulakatikaga, camasamba gakulewupila cakusogola yisogosi ya wajiwaji nambo yangalya, caku mkucikatamo cikuskoposya utomoni wecejewu wampela miyasi.

mtumbo *li.* (yeji. mitumbo) **1** Kasimbo ka cindu ca umi kakopocela manyi kapena ndoŵe. **2** Lipisya lya yuma lyakwanila cenene m'ciwunu.

mtumbu *li.* (yeji. mitumbu) Citela ca yilondayilonda pacilu ca masamba gaŵanaŵana cakusataŵila ndenje nambo soni ŵandu ŵane akusacipanda ku malembe.

mtumwa *li.* (yeji. acimitumwa) Mundu jwakamula masengo gakupita mcipeleka mautenga, yibaluwa ni yine.

mtundajilo *li.* (yeji. mitundajilo) Katela kakusakakalicisya masengo pakwenda mundu jwamlemale m'malo mwa sisyesyene syakwendela ŵandu ŵalemale.

mtundi *li.* (yeji. mitundi) Mtundu wa citela.

1**mtundu** *li.* (yeji. mitundi) Kapagwe ni kaŵe ka cindu kapena mundu.

2**mtundu** *mtagu.* Cindu cosope pangali upande wakutyosya.

mtundula *li.* (yeji. mitundula) Nyama jakuti mundu anyakule kapena atwicile.

mtundulusi *li.* (yeji. mitundulusi) Yakumela yakutambala yakulekanganalekangana yayisyelengenesyelengene.

mtunga *li.* (yeji. mitunga) Katela kamwana.

mtungwi *li.* (yeji. mitungwi) Cindu campela lukalala nambo cana cakuwunicila.

mtungwisa *li.* (yeji. mitungwisa) Katela kamwana, kamiŵamiŵa, kakusasogola tusogosi twanakasamba twaŵanaŵana nambo twangalya, twakuti tuli tujiwile tukusaŵa twacikasu.

mtunjelele *li.* (yeji. mtunjelele) Kuŵa pangali masegwe, ukangani kapena umenyani.

mtunu *li.* (yeji. mitunu) Katela kamwana.

mtunungu *li.* (yeji. mitunungu) Katela kamwana.

mtupa *li.* (yeji. mitupa) Mtundu wa citela.

mtusumtusu *li.* (yeji. mitusumtusu) cindu cakuti kucikamulamo kapena kulyaga cikusatusuka cisawu cimanga cangakomala.

mtuta *li.* (yeji. mituta) Cisusi ca lipuku.

mtutu *li.* (yeji. mitutu) Cakumela cakulandana ni mpelemende cakuti masamba ni tusogosi twakwe akusawulajila somba.

mtutumuku *li.* (yeji. mitutumuku) Citela catukungwatukungwa pacilu cikusasogola tusogosi twangalya twapwapwata cisawu ngwingwisu.

mtuwa *li.* (yeji. mituwa) mlasi wangakomala.

mtuwi *li.* (yeji. mituwi) Cilu ca mundu jwam'we.

mtuwu *li.* (yeji. mituwu) Mtundu wa yinangwa yangaŵaŵa, yecejewu makoŵa.

mtwana *li.* (yeji. mitwana) Citela cakusogola tusogosi cisawu twakuŵangucila m'cilewu.

mtwe *li.* (yeji. mitwe) **1** Ciŵalo ca cinyama kapena mundu cacikusaŵa pacanya pa lukosi cacikwete yiŵalo yine cisawu meso, mbula ni mawiwi. **2** Mesi gakulongolela ga cikumbwa. **3** Kacaso jwakuŵaŵa mnope, jwandanda kopoka pakatema kakuteleka. **4** Kagulumwa ka uwowu kakakusaŵa pacilikati pa cakuyimba. **5** mundu jwalunda mnope.

mtwenje *li.* (yeji. mitwenje) Mtundu wa citela cakusogola yisogosi.

muci *li.* (yeji. mici) Mundu jwataŵice cilu cakwe ligongo lya mpingu wa ciwa kapena ligongo lyakasa mipingu.

mulamula *mlanji.* Liloŵe lyakulosya kuti malo gakwe gali gakumanyika kala.

mulika *msa.* **1** Kulola mwayiŵelele yindu. **2** Kulangusya pamalo ni nyali, moto ni yine kuti ayiwone yindu yayipali.

mulimuli *m'jonje.* Mwakusatendela mundu pakwendesyajendesya cindu ckulangucisya pamalo kuti ayiwone yindu yayipali.

mulumunya *msa.* Kulya yindu mwangatawuna nambo kwamba kuyigalawusya mkamwa ni kumilaga mesi gakwego.

mum'wulili *m'jonje.* Pamalo pangaŵalila lyuŵa ligongo lyakuti pawimbice ni yindu yine.

mumbwe *li.* (yeji. mumbwe) Liganga lyakuti liwosile mwanti likwamba kukasika.

mumomo *mlanji.* Lilowe lyakulosya kugombelesya kuti malo gakwe nganigaŵa gane.

mumunya *msa.* Kugwedanya ngomo pakulosya kumdelela kapena kumcembulusya mundu jwine.

mumupemu *m'jonje.* **1** Lilowe lyakulosya kugombelesya kuti malo gakwe nganigaŵa gane. **2** Lilowe lyakulosya kuti ngajombocela kwine.

mundalanga *li.* (yeji. mindalanga) Mtundu wa ung'asi.

mundu *li.* (yeji. vandu) Ciwumbe ca umi ca Mlungu cangongolo siŵili cacikusaŵeceta ni kuganisya yalunda kupunda yindu yosope.

mung'unya *msa.* Kugwedanya ngomo pakulosya kumdelela kapena kumcembulusya mundu jwine.

mungulugulu *m'jonje.* Mu mbali mwa cindu cisawu lusulo, nyasa, mgunda ni yine.

mungunga *li.* (yeji. mingunga) Mtundu wa citela.

munjala *li.* (yeji. minjala) Mtundu wa citela.

muno *mlanji.* Lipata lya lilowe lyakulosya malo gakuŵandicila mnope.

munyu *li.* (yeji. munyu) Liganga lyakutililicisya yindu yagumbagumba kuti yiŵe yakusalala.

munyula *msa.* Kubudulabudula upande wakutema wa cilingo ni kucitendekasya kuti ciŵe cangatema.

musi *li.* (yeji. misi) Nyumba syejinji syagona ŵandu syataŵile mu upande wa mwenye jumo.

muso *li.* (yeji. miso) Upande wakusongoka wa wato kapena liboti.

musulila *li.* (yeji. masulila) Jwamkongwe jwamwana jwa mwenye.

muusi *m'jonje.* **1** Upande wa lisiku wawukusaŵa ni lilanguka lya lyuŵa. **2** Upande wa lisiku wakutandila pa katema ka likuyika lyuŵa pewuwo mpaka katema ka likupendeka.

muwanji *li.* (yeji. miwanji) Cakumela cilicose ca nakasamba nambo soni cakoloŵa.

muwimbi *li.* (yeji. miwimbi) Mtundu wa citela.

muwula *li.* (yeji. miwula) Mtundu wa citela.

muwulaji *li.* (yeji. awulaji) Mundu jwam'macisye mjakwe umi pangaŵaga mwausaŵi.

muwumbo *m'jonje.* **1** Kungapililo lyuŵa. **2** Mbepo jakutyocela kungapililo lyuŵa.

muwungu *li.* (yeji. miwungu) Yindu ykusosa mundu kuti anyakule kapena kujigala.

muwungutwa *li.* (yeji. miwungutwa) Citela cakuwuka ca masamba gekulungwa gakalakatala cacikusasogola yisogosi yekulungwa nambo soni yelewu.

muwungwe *li.* (yeji. miwungwe) Cakumela cakusogola yisogosi.

muwuwa *li.* (yeji. miwuwa) Mtundu wa citela.

muwuwu *li.* (yeji. miwuwu) Mtundu wa yitela yaŵanaŵana.

[1]**mwa** *msa.* Kutaga mkamwa yindu yakujilima kuti yijinjile m'matumbo.

[2]**mwa** *m'jonje.* Mwayikusatendela pakulekangana yindu yakuti yakiji pamo.

mwacejusi *m'jonje.* Caka cicamasile mwakulundana ni caka cacimasile kweneci.

mwaceso *m'jonje.* Caka cicimasile mwakulundana ni caka acino.

mwaga *msa.* Kukalasula pacilu papakunyenya ni ngose kapena yindu yine.

mwagaŵa *m'jonje.* Kutenda yindu mwakupeleganya. kwa ŵandu ŵane.

mwaja *li.* (yeji. myaja) Mtundu wa citela.

mwaju *m'jonje.* Kuwugula kukamwa uli mkuwutila mbepo m'matumbo ligongo lya kupela kapena sala.

mwakwe *m'jonje.* Kuŵa m'malo mwayikusosecekwa.

mwalamasya *msa.* kwasasya cindu kapena yindu kuti ijumule.

mwali *li.* (yeji. ŵali) **1** Jwamkongwe jwakuti ŵawumbele nambo nganaŵelece mwanace. **2** Mundu jwali ku unyago.

mwalimu *li.* (yeji. aciŵalimu) Mundu jwasyomile mnope mpaka kuyika pa mlingo wakwajiganya ŵane.

mwalindembo *li.* (yeji. ŵalindembo) Jwamkongwe jwakuti ajigele citumbo candanda.

mwambisi *li.* (yeji. ŵambisi) Cindu casambano cangalana ni yine yiyapali kala.

mwambone *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kuti yindu kapena nganijo jili m'yoyo.

mwamele *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kuti yinduyo yitendecekwe mundujo ali mkumanylila.

mwamjinji *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kuti malogo nganigaŵa gamo.

mwanace *li.* (yeji. ŵanace) Mundu jwakuti nganaŵa jwamkulungwa.

mwanagwawo *li.* (yeji. ŵanaŵawo) Mundu jwakuti nganaŵa jwamkulungwa jwa mundu jwine.

mwanagwenu *li.* (yeji. ŵanaŵenu) Mundu jwakuti nganaŵa jwamkulungwa jwa m'mwe.

mwanangu *li.* (yeji. ŵanangu) Mundu jwakuti nganaŵa jwamkulungwa jwa une.

mwanasi *li.* (yeji. ŵanasi) Mundu jwaulongo ligongo lyakutyocela ku lukosyo lumo.

mwanda *li.* (yeji. miyanda) Yindu kapena ŵandu ŵajinji.

mwandunji *m'jonje.* Kutendekwa mwangajembecela.

mwanga *li.* (yeji. miyanga) Msengo wa ndembo.

mwango *li.* (yeji. miyango) Msengo wa ndembo.

mwanja *m'jonje.* Kunyakuka ulendo.

mwanjamwe *mkwimi.* Lilowe lyakwakolanjila ŵanace ŵatalicile panandi.

mwapi *m'jonje.* Lilowe lyakuwucisya malo gacili cindu.

mwapulo *li.* (yeji. miyapulo) Lukongolo lwakuwujo lwa cinyama.

mwapwelele *m'jonje.* Kuŵa kapena kutendecekwa mwakogoya.

mwasya *msa.* **1** Kwasasya yindu cisawu yimanga, utandi ni yine yajanice palyuŵa kuti yijumule. **2** Kuponya yindu pamalo mwangakolosya cenene.

mwayi *li.* (yeji. mwayi) Citela cakusogola yisogosi yakuŵalucila m'cilewu cakusagwagula makungwa gakwe ni kutendela mtela wakwamwesya ŵandu kuti jwa msaŵi amanyice.

mwela *li.* (yeji. mwela) Ulwele wakuyimba mapwisi.

mwele *mlanji.* Liloŵe lyakulosya mwacili cindu.

mwelesya *msa.* Kupapila mnope mkologo.

mwembe *li.* (yeji. miwembe) Citela cakusogola yembe.

mwemula *mlanji.* Liloŵe lyakulanjila malo gacaliji cindu.

mwenya *li.* (yeji. mimwenya) Mtundu wa citela cakusacikamulicisya masengo mnope pakolocesya mawato.

mwenye *li.* (yeji. acivenye) Mundu jwawukumu wakusunga musi ni kwasamala ŵandu ŵam'musimo.

mwepe *li.* (yeji. miyepe) Mwanace jwa cemwali.

mwesi *li.* (yeji. miyesi) **1** Cindu campela lyuŵa cacikusaŵala cilo. **2** Ndaŵi jakwana yijuma mcece.

mwesya *msa.* **1** Kumpa mundu cakumwa. **2** Kupitisya mpila pa golo.

[1]**mwetu** *mkwimi.* Liloŵe lyakulosya kuti malogo ga jemanja.

[2]**mwetu** *mbika.* Mwakusatendela mundu pakuwugula pakamwa ni kulosya meno ligongo lya kusengwa.

mwetulila *msa.* Kuwugula pakamwa ni kulosya meno ligongo lya kusengwa.

mwimbi *li.* (yeji. mimbi) Mtundu wa citela.

mwimbila *li.* (yeji. mimbila) Lisimbo lyakuti kanyama kasokwele mwitaka.

mwina *li.* (yeji. mina) Lisimbo lyakuti lisokwele lipuku kapena likoswe.

mwinjilo *li.* (yeji. minjilo) Malaja kapena cakuwala cine cilicose cakuti mundu jwawetejo cikumkulila mnope.

mwipwa *li.* (yeji. vepe) Mwanace jwa cemwali.

mwisi *li.* (yeji. misi) Citela cesepe cenene cakutwela kapena kupomolela mwituli yindu cisawu yimanga. Alole soni ngopolo ja citwelo.

mwisicana *l* (yeji. vesicana) Mwanace jwamkongwe jwakuti nganayice pa msingu wakuwumbala.

mwisya *li.* (yeji. misya) Lisimbo lyakuti lisokwele lipuku kapena likoswe.

mwisyo *m'jonje.* Kuwugula kukamwa ni kukoposya mbepo mwamacili kusepucila kumwa ni mu mbula cisawu mwakusatendela mundu jwanusisye soona.

mya *mbika.* **1** Kuŵa cakutililika kapena pakutililika. **2** Kwenda cenene

pangali cakusawusya.

myalala *msa.* Kuleka kulila.

myalasya *msa.* Kumlolosya mwanace kuti alece kulila.

myamyalala *mbika.* Kwenda mwagwala mwangatenda lisegwe.

myata *msa.* Kuŵa cakunyambatila kapena cakoloŵa.

myatika *msa.* Kuŵa jwakalamuka pakamwa.

myo *mbika.* Mwakusatendela pakumoga umbo.

myola *msa.* Kupalapata umbo syosope ngasigasya atamose panandi.

myu *mbika.* **1** Kumala yosope. **2** Kupya cenene mwanti naga sili somba mpaka kulya ni miŵa syakwe.

N

n Cilembo cangapikanika pajika.

nacilongola *li.* (yeji. anacilongola) Mundu jwakwalamulila nambo soni akwete ukumu wakutenda yindu m'malo mwa ŵandu ŵane.

naciula Ndembo jangali misengo.

naciŵamuno *mlumbi.* Liloŵe lyakulosya kuti yindu tiyigalawucile mwine.

naga *mlumbi.* Liloŵe lyakulumbikanya maloŵe kapena nganisyo.

nakagombo *li.* Cakumela ca nakasamba cacikusajajaŵala pacanya pa mesi mu sulo ni m'nyasa.

nakakumo *li.* Mtundu wa yisogosi yamwitinji.

nakamo *mgu.* Liloŵe lyakalamusya kuti mundu alole cindu cacikwisa.

nakamope *M'jonje.* M'jonje. Kutenda cindu mwangawilisya.

nakana *msa.* Kukola mawuta mu mnowu.

nakanya *msa.* Kupaka mawuta.

nakapweso *li.* Mtundu wa yisogosi ya mwitinji.

nakasowu *li.* mtundu wa uwasi wakusawa weswela kusi kwakwe, nambo penani pakuwuka; kuweceta kwine; uwumbu

nakaswaga *li.* Citela cakununjila.

nakatope *li.* Mtundu wa citela.

nakawago *li.* Mtundu wa citela cekulungwa.

nakusa *li.* Mtundu wa membe jakuluma.

naligwandi *li.* Mundu jwacasa mnope.

nalikata *li.* Mundu jwasaŵa jwakuwala mwangalondeka nambo soni jwangasakula umbo.

namalaluka *li.* Liwukutu lyakuti miciga jakwe akusajitwa ni kutaga m'mesi kuti somba siwe.

namaloŵe *li.* Kupikanika soni kwa maloŵe ga mundu jaŵecete mpela kuti pana mundu jwine jwakusyasya.

namami *li.* Cijuni ca mawiwi gambanganda meso gekulungwa cisawu linjici nambo cakunandipila.

nambo *mlumbi.* Liloŵe lyakulumbikanyisya ngani pakusosa konjecesya kapena kulekanganya yayiŵecetekwe kala ni yayikusosa kuŵeceta.

namtikutiku *li.* Kajuni kamwana keswela mwine mwampiliwu cisawu mwiyomwiyo kamasegwe mnope.

namtundila *li.* (yeji. acinamtundila) Kacilombo kampela njelele ka yisupunduyisupundu m'lukosi kangali mapapiko kakuti naga kakutundile pacilu pkusakopoka matusa.

nanambuka *msa.* Kuwutika ni kuwujila soni m'malo kwa cindu.

nandi *M'jonje.* Kuŵa cakuwujilila ukulu wakwe.

nandupa *msa.* Kuŵa yamnono.

nangolo *li.* (yeji. acinangolo) Mundu juŵakuŵelece.

nangololo *li.* Cijuni ca manyunya gacikasu pamtima.

nangwale *li.* Cakumela cakuti masamba gakwe akusalya cisawu linyololo.

nangwesu *li.* citela cakutililika, camasamba gawana, caciswela.

naŵa *msa.* Kutyosya ni mesi likaku ni yindu yine m'myala.

ndago *li.* (yeji. ndago) Malo gakuti mesi ga lusulo lwine gakwinjila mu lusulo lujakwe kapena mu nyasa.

ndaka (yeji. ndaka) **1** Ulwele wakosomola ligongo lyagonana mwangakuya misyungu jakwe m'nyumbamo muli mutendecekwe ciwa. **2** Mpingu wakwaya ciwa.

ndambasi *li.* Cakumela ca cisawu msewula nambo songolo syakwe syekulungwa syakusateka ni kulya masamba gakwe nombe nago akusateleka ni kulya.

ndambika *msa.* Kujilima kwa yindu cisawu mesi mu cilingo.

ndambwe *li.* Ndambwe) Kutenda cisawu kuti kusa kwana lyosi.

ndamile *li.* Yakusatendatenda mundu pa umi wakwe.

ndamo *li.* Yakusatendatenda mundu pa umi wakwe.

ndanda *Mtagu.* **1** Lipata lya liloŵe lyakulosya cindu cicayice cine cilicose mkaniciyice. **2** Lipata lya liloŵe lyakulosya pacatyocele cindu.

ndandagasi *li.* (yeji. ndandagasi) Alole ngopolo ja lungumbisi.

[1]**ndandala** *li.* (yeji. ndandala) ndondomeko, mwakulundana.

[2]**ndandala** *m'jonje* Kuŵa mwakulundana pa msela umo.

ndanga *li.* (yeji. ndanga) Mbele cisawu sya mongu kapena mbonda.

ndangatanga *li.* (yeji. ndangatanga) Kusalasala ngani jakusosekwa kuti jikamanyikwa kwa ŵandu.

ndaŵi *li.* **1** Catukusacipima m'ma awala, masiku, yijuma, miyesi ni yine. **2** Katema kapena lipesa lyalipali lyakutendela citendo.

ndeleko *li.* (yeji. ndeleko) Yakulya yetelecetelece.

ndema *li.* (yeji. ndema) Upande wakumanyika wa ndaŵi.

ndembe *li.* (yeji. ndembe) Nguku jelume jamwana.

ndembo *li.* (yeji. ndembo) Cinyama ca mwitinji cekulungwa mnope kupunda yijakwe ca mawiwi gekulungwa, ca misengo cakulola kuwujo nambo soni cana caso.

ndendela *li.* (yeji. ndendela) Cindu cisawu nyumba, jakuti ajikolosisye mwangayika ndumba nambo kwamba kusyungusya.

ndenya *li.* (yeji. ndenya) Cimanyisyo cakuti cindu mpaka cikombolece konasoka mwangasawusya.

ndepa *li.* (yeji. ndepa) Tutela twakwimicila lwawu.

ndesi *li.* (yeji. ndesi) Liwupa lyamwana lyalikusawimbila upande wakumeso wa lilungo.

ndete *li.* (yeji. ndete) **1** Kacindu kandendela kacitela kapena cisyano ka ciwuniko ni citamilo cakupwapwatala kakusasunjila yindu cisawu sona ni yine. **2** Kutenda yindu yakulosya woga cindu cakucijogopaco mkaniciyice.

ndetemo *li.* (yeji. ndetemo) Kutenda yindu yakulosya woga cindu cakucijogopaco mkaniciyice

ndewu *li.* (yeji. ndewu) Umbo syakumela kucipundi.

ndikatika *li.* (yeji. ndikatika) Ndeketu sya yindu cisawu yakulya ni yine.

ndinu *li.* Kanyama ka mwitinji kakakusatama kwisimbo lya mbaŵe kakakusamela pacilu yindu yampela mipamba.

ndolecesya *li.* (yeji. ndolecesya) Mundu jwakusajisalila nganya yakuyimanyilila yakwaya magambo gakwimbana ŵandu.

ndoli *li.* (yeji. ndoli) Mwayikusatendela yindu yakujilima cisawu pakusulula panandipanandi mwakatakata kutyocela penani kuja pasi.

ndolola *li.* (yeji. ndolola) kupowola liwiwi ligongo lya ulwele, cisawu mwela.

ndomecela *li.* (yeji. ndomecela) **1** Kutama mwakuŵandikana kwa yindu. **2** Kuŵa pakuŵandicila mnope ni cindu cacikusosekwa.

ndomondo *li.* (yeji. ndomondo) Cinyama campela ndembo nambo cakunandipila soni cangali caso ni misengo cakulola cakuwujo cacikusatama m'mesi ni kumkuli kwakwe.

ndondwa *li.* (yeji. ndondwa) Cindu cakuŵala kwinani caciksawoneka cilo cisawu lwesi nambo cakunandipila.

ndonya *li.* (yeji. ndonya) Upande wa malo wakuti upyonywece mwakwinjila mkati mwa malo gane.

ndope *li.* (yeji. ndope) Cinyama camwitinji cecejewu, cakulandana ni ngolombwe.

ndotosi *li.* (yeji. ndotosi) Manyi ga nguku ni yijuni ya mtundu wine uliwose.

nduka *li.* (yeji. achinduka) Mundu jwakuyika.

ndukutila *li.* (yeji. ndukutila) Kupikanika kwa mtukuta pamalo.

ndulo *M'jonje.* Mwakusatendela mundu pakukoposya mbepo mwamasegwe kutyocela m'matumbo kuja kusa kusepucila mkamwa ni mumbula.

nduluko *li.* (yeji. nduluko) **1** Malo galutandile lusulo. **2** Ula jandanda.

ndumbucisya *li.* (yeji. ndumbucisya) Cilicose cakonjecesya mwakutenda kutaga cisawu mwakusatendela ni mesi.

ndumbulisi *li.* (yeji. ndumbulisi) Kugumbala ni kwasicila kwa mesi ga m'lusulo.

ndumetume *li.* (yeji. ndumetume) Mundu jwakupita mcipeleka mautenga kapena ndundu kutyoka malo gane kuja nasyo malo gane.

ndumu *li.* (yeji. ndumu) Kapu kapena libeseni lyamwana lya lilongo.

ndundu *li.* (yeji. ndundu) **1** Cilingo ca mlasi cakwembela soona **2** Yindu yosope yakusajigala mundu pa ulendo. **3** Yindu yosope yakwete ni kusunga mundu.

ndundulika *msa.* Kumala kwa yindu yiŵakwete mundu.

ndundumala *msa.* Kutama mwakutagambula ngongolo.

ndundumasya *msa.* Kumsagula mundu pa yitendo kapena pamalo.

ndundumila *msa.* Kutetemela cisawu kuti mundujo jimkwete mbepo.

nduni *m'jinji* Liloŵe lyakamulicisya pakusosa kuwusya kuti ammanye mundu jwatesile kandu.

ndunje *li.* (yeji. ndunje) Lukonji lwakutunjila yuma.

ndunji *li.* (yeji. ndunji) Upande wacili cindu.

ndunjika *li.* (yeji. ndunjika) Lyongu lyamwana lyakusogola m'mawuja mcagalawo uli usipucile soni.

ndusi *li.* **1** Kalombo kakaswela kampela ucece nambo kekulungwa kamtwe wa wululu kakuteketula yindu mnopemnope yakulimba cisawu manyasi ni yine. **2** Liguluŵe lya mwitinji lyelume. lyecekulupe. **3**

nduta *li.* (yeji. nduta) Kalombo kepiliwu ka cikalakasa cakulimba kakumnonyela kugubudusya ndoŵe kapena manyi.

nduŵi *li.* (yeji. nduŵi) Ulwele wakoposya matusa pacilu wakuti naga uposilemo kumeso kukusatendega tuŵasi twa masimbomasimbo.

nduŵila *li.* (yeji. nduŵila) Kanguwo kakusalisyelenga mumtwe.

ndwelo *li.* **1** Mtesa wetwetwetwe.

ndyocelo *li.* Cindu cakumtendekasya mundu kuti atyoce pamalo.

nema *msa.* **1** Kwenda mwakulinyakula kapena kuti kulikwesya. **2** Kuwala mwakulisamalila mnope.

nemeka *msa.* Kwasalila ŵandu ŵane ngani sya unami mwakulikwesya.

nemela *msa.* Kumganicisya mundu jwine kuti ali jwakamucisyangana ni ugwe.

nemesya *msa.* Kulosya kusengwa ni yindu yawuyikombwele kuyitenda kapena yalepele mundu jwine kuyitenda.

nene *li.* (yeji. nene) Kudandawula kapena kulila ni yindu yangali mate.

nenega *mtagu.* Kwipipa kapena kunandipa kwa cindu.

nenegala *msa.* Kutama mwakulinyambatika nambo soni kolomboka pa cindu cine.

nenembela *msa.* Kusigala panandi kukatika.

neng'a *mbika.* Mwacikusawonecela cindu kapena mundu jwakuti atemi pacanya pa cindu cisawu pa citela, pesugulu, pa citengu ni yine.

neng'ena *msa.* Kata ni kutyosya cindu cisawu mwakusatendela pakulenganya usanje ni mpesi wakwe.

neng'enula *msa.* Kukata mwangasigasya upande nambo soni mwakonanga.

nengenula *msa.* Kutikusya lutumbo ni mapuluputu pa ung'asi.

ng'aala *li.* (yeji. ng'aala) Ulwele wa meso wawukusatendekasya kuti upande wepiliwu wa liso ukole kapende keswela.

ng'aasi *li.* (yeji. ng'aasi) Kanyama ka m'mesi ka cikalakasa cakulimba, kampela ngong'o.

ng'akala *msa.* Kupya mtima kwampaka konanga nako yindu kapena kwawulasya nako ŵandu ŵane ŵangaleŵa.

ng'alang'anduka *msa.* Kwimuka mwakwipuka.

ng'ambila *msa.* Kwenda m'mesi cisawu somba pakupalasa ngongolo ni makono.

ng'ambula *msa.* Kuciga kapena kuliteteya ku mkono mwine soni cindu caponyisye mundu jwine kuti akupute.

ng'amula *msa.* Kusimonga mwakwipuka.

ng'amwita *msa.* Kuŵeceta mwakuwatanganyawatanganya.

ng'anamuka *msa.* **1** Kusupuka kapena kwipuka. **2** Kuŵeceta yangalondeka cisawu masoka.

ng'anamula *msa.* Kugalawusya cindu mnopemnope cakupwapwatala.

[1]**ng'anang'ana** *msa.* Kulola aku na kuku.

[2]**ng'anang'ana** *m'jonje.* Mwakusatendela mundu pakucipetenga cindu ligongo lyakuti ngakulolecesya.

ng'anapuka *msa.* Alole ngopolo ja ng'anamuka.

ng'anda *msa.* Kutenda yindu mwagamba kulisengwasya.

ng'andila *msa.* Kujigala cindu ni kutendaga naco yitendo yakwamba kulisengwasya cisawu mwakusatendela ni mpila, nyengo ni yine.

ng'anima *msa.* Kuŵala kwejinji kwangajendelecela cisawu mwajikusatendela njasi.

ng'anyang'anya *msa.* Kukumbisya cindu mundu jwine.

ng'asi *li.* (yeji. ng'asi) Liwupa lyamwana lyalikusawimbila upande wakumeso wa lilungo.

ng'aso *li.* (yeji. ng'aso) Cipala cakunyelenyendulila yisyano.

ng'asula *msa.* Kumwaga pacilu mwagwandulula.

ng'olong'ondokola *msa.* Kutyosya makolokoto gagajumulile mu cindu cisawu mpika.

ng'ombe *li.* (yeji. ng'ombe) Cinyama cekulungwa cakulanga cakuti ndema syejinji cikusakola linunda kwisa soni misengo jakulewupila.

ng'ong'onala *msa.* Kukwinyatalakwinyatala ni kumula mnope.

[1]**ng'ong'onda** *mbika.* Mwacikusawonecela cindu cakuti cipindicepindice ni kumula mnope.

[2]**ng'ong'onda** *li.* (yeji. ng'ong'onda) Kajuni kakutotota yitela yejumi kusosa mbisu ni tulombo twine.

[1]**ng'ong'ondala** *msa.* Kupindika ni kumula kwa yala kapena cindu cakumela ligongo lyacilwele mwine soni magongo gane.

ng'onyulela *msa.* Kutawuna yakulya mpela kuti nganiwukola meno.

ng'ulung'unda *msa.* Kupala ni kumala kutyosya yindu yosope yiyakanilile pa cindu cine.

ng'una *msa.* Kukata mwakwepula umbo kapena manyasi.

ng'ung'una *msa.* Kupala ni kumala kutyosya yindu yosope yiyakanilile pa cindu cine.

ng'ung'unda *msa.* Kutyosya yiswani ni yindu yine mu yindu yakujilima mpela mesi pakuyitaga pa cindu cisawu kanguwo kuti yisululileje mu cindu cacinjilicisye.

ng'ung'usika *msa.* Kunyinyita pa magongo gakulekanganalekangana.

ng'ung'usya *msa.* Kunyinyita pa magongo gakulekanganalekangana.

ng'unula *msa.* Kunupula cindu mnopemnope ni meno kapena yala.

ng'unulila *msa.* Kuswekula lukosi pakusosa kuti ucilolecesye cenene cindu.

ng'walasula *msa.* kutona mwakumwaga.

ng'wang'ula *msa.* Kusumula yindu mwawumani.

ng'wang'wasya *msa.* **1** Kung'weng'wesya cisyano cisawu cipula pa cindu cine kuti citeme. **2** Kulola aku na kuku mwacuŵilisi.

ng'wasula *msa.* Kumwaga mwakusimika ngose mpaka kugwagula lipende.

ng'we *mbika.* Mwayikusatendela kapena kuwoneka naga cindu ciwutice.

ng'wenambula *msa.* Kum'tyosya mundu pamalo paŵaliji mwakum'wuta kapena kumnyakula mwangali ucimbicimbi.

ng'weng'we *m'jonje.* Kapikanice ka yindu yayikwenda mwakwayana.

ng'weng'wesya *msa.* Kwendesya cindu mwakucikwayisya pa cijakwe.

ng'wenya *msa.* Kulya cindu cisawu cembe mwakatula ni meno.

ng'wesula *msa.* Kugwagula lipende lya pacilu.

ng'wi *mbika.* Mwalikusapikanicila liganga naga mkuliponya mwimacili.

ng'winambuka *msa.* Kwipuka ni kwenda mwakwanguya kuti akampute mundu jwine.

ngaasi *li.* (yeji. ngaasi) Kanyama ka m'mesi ka cikalakasa cakulimba, kampela ngong'o.

ngaci *li.* (yeji. ngaci) Citela cangalosya masamba gasyesyene cakopoka utomoni weswela cisawu mkaka.

ngaka *li.* (yeji. ngaka) Cianyama ca ngongolo mcece ca pacilu ni kapagwe cisawu ngwena cakuti ŵandu ŵane akusakulupilila kuti cikusaŵilasya ula.

ngala *li.* (yeji. ngala) Kanyama ka m'mesi ka cikalakasa cakulimba nambo soni ka magongwa gaŵili kakwenda mcitegambali.

ngalwe *li.* (yeji. ngalwe) Ngalwe ni mteto wakalalisya wa mundu jwakusakala mtima; kumula mtima.

ngangawila *li.* (yeji. ngangawila) Kanyama kamwitumbi kangongolo ncece, kangali yala, kangali soni mcila, kapacilu paliwuka, ka mawiwi mpela come, kana tundewu, soni kakulyaga. kuweceta kwine: ngangayila.

ngani *li.* (yeji. ngani) Yakuŵeceta kapena yakuŵalanga yakuti mundu akusamsalila mjakwe.

nganisyo *li.* (yeji. nganisyo) Yindu yakusaŵa mundu ali mkuwungunyawungunya mu mtima kuti ayitende.

nganya *li.* (yeji. nganya) **1** Malo gakuŵecetela magambo. **2** Kwakulila yakulya acalumelumepe.

ngasi *li.* (yeji. ngasi) Liganga lyakutilicisya yindu pa lisyago.

ngocesi *li.* (yeji. ngocesi) Yindu yagakokosile mesi ni kyilulika malo gane.

ngolengole *li.* Ujakwe wakutendela yindu yalumo.

ngolokolo *li.* (yeji. ngolokolo) Makweso gakandapala ligongo lya ulwele wa m'cikososo wawukusamtendekasya mundu kuti atundeje mwakuŵilinganya kapena soni yilwele yine.

ngolokombwa *li.* (yeji. ngolokombwa) Yimanga ya yisone yamwanamwana

yakuti ndema syejinji ŵangayiŵika mu ngokwe.

ngololo *li.* (yeji. ngololo) **1** Utandi wewanganye ni mesi wakusiŵalemba nawo ŵali pacilu pakuja kwimba kungwe kapena kupetela mwanambela. **2** Mpamba wa ndinu wa mbugu.

ngolombe *li.* (yeji. ngolombe) Tutela twakusaputanya cisawu ngwasala pa ung'asi wa cindinda.

ngolombwe *li.* (yeji. ngolombwe) Cinyama camwitinji campela mbusi cacicejewu ku lutumbo kwesela pakuwutuka kakusasumba mnope.

ngoma *li.* (yeji. ngoma) Cindu ca mbugu cakusakunga lipende upande umo ni kucigombaga pakuŵina ung'asi cisawu wa manganje.

ngona *M'jonje.* Liloŵe lyakulosya kukayicila.

ngonamakungwa *li.* (yeji. ngonamakungwa) Kajuni kamwana kakucejelela ka manyunya gakuwuka kumtwe.

ngondi *M'jonje.* Kulola pasi mwasoni.

ngondo *li.* (yeji. ngondo) ngondo ni kumenyana mwine soni kuwulagana kwa wandu pakukamulisya masengo yida.

ngondolo *li.* (yeji. ngondolo) Cinyama cakulanga campela mbusi ca mcila wekulungwa, cekongwe misengo jakwe jangawonecela mnope nambo celume misengo jakwe jikusaŵa jagonela kunyuma.

ngonela *li.* (yeji. ngonela) Cindu ca yaka yayipite.

ngonelo *li.* (yeji. ngonelo) **1** Cakulya ca cilo. **2** Cakulya calile mundu mkanagone.

ngong'o *li.* (yeji. yeji. ngong'o) Kanyama kakumnong'a kulya uŵasi, kakwenda ni cikalakasa cakulimba pa mgongo kakuti naga kasimonjile kakusajinjisya mtwe ni ngongolo syakwe m'cikalakasamo.

ngongole *li.* (yeji. ngongole) Cindu cilicose ciwujasime kuti tiwuciwusya m'wujo.

ngonokono *li.* (yeji. ngonokono) Kalombo kakwenda panandipanandi, kakutelesya mwanti pakapite kakusalemba yindu yampela mamina mtundu wine ukusaŵa wana cikalakasa nambo wine ukusaŵa wangali.

ngope *li.* (yeji. ngope) Upande wamtwe wajili usyo, meso, lupula ni pakamwa.

nguku *li.* (yeji. nguku) Kanyama kakulanga ka yipalapasilo ni ukulu cisawu nganga kapena ngwale nambo kangaguluka mkuli welewu.

ngulembe *li.* (yeji. ngulembe) Mtundu wa kalombo kakuluma mnope

kampela membe jekulungwa kakumnong'a kusuga mnopemnope ng'ombe.

ngulo *li.* (yeji. ngulo) Ciŵalo ca kulukosi ca mbugu jajikusapita yakulya ni mesi pakutyocela mkamwa kuja m'matumbo.

ngulugulu *m'jonje.* Upande wakuŵandicila cindu cisawu lusulo, nyasa, moto ni yine.

ngumba *msa.* Cinyama cakulanga campela luguluŵe lya mwitinji ca lupula lwekwinyuce, cacijipi mcila, cakutuluma pakwenda cakumnong'a koga m'matope.

ngumbaluŵala *li.* (yeji. ngumbaluvala) Ula jakunya ŵandu ali agowele mbeju syawo.

ngunde *li.* (yeji. ngunde) Cakumela cacikusasogola tusogosi twampela msewula nambo twekulungwa panandi, masamba gakwe akusakaŵa ni kutenda mboga syakusasikolanga kuti makangata.

ngundende *M'jonje.* Kutama mwangatunganyika nambo soni mwangaŵeceta kandu.

ngunga *li.* (yeji. ngunga) somba jampela lijoka kawonece kakwe.

ngungulukutu *M'jonje.* Cilo cosope.

ngunguni *li.* (yeji. ngunguni) Kalombo kamwana kecejewu kakonga miyasi ja ŵandu kakumnong'a kutama m'mapupa mwamugalwice, m'mipando, yindanda ni yindu yine.

ngusya *li.* Lijela kapena liŵago lyakusaŵicililila ku citela kapena cisyano kuti asoleleje masimbo.

nguŵikuŵi *li.* (yeji. nguŵikuŵi) Umbo syakumela capenani pa cikopela.

nguwo *li.* (yeji. nguwo) Cakuwala kapena cakuliwunicila cagombile ni litonji ni yindu yine.

ngwakwata *li.* (yeji. ngwakwata) Mtundu wa sapato syasikusakola cakuliŵatila ni malamba gakamula sajo.

ngwale *li.* (yeji. ngwale) Ngwale ni cijuni camwitinji cakalamuka cakulandana ni nguku nambo cakunandipila nipo ngongolo syakwe sikusava syecejewu.

ngwalo *M'jonje.* Mteto wakusisa upande wine wa ngani.

ngwamba *M'jonje.* Liloŵe lyakulosya kukana.

ngwapa *li.* (yeji. ngwapa) Upande wa cilu wakusi kwa mkono ca pekoyo wawukusamela umbo naga mundujo ali jwamkulungwa.

ngwasa *li.* (yeji. ngwasa) Ukulu wa cindu cisawu nguwo mu upande

wamwana.

ngwasi *li.* (yeji. ngwasi) Cijuni ca kunyasa campela lukungulu nambo cekulungwa panandi cakumnonyela kulya somba nambo soni cikusalila mwakwiticisyana ni cijakwe.

ngwawi *li.* (yeji. ngwawi) Li. n(ji-si- (yeji. ngwawi) Mtundu wa mapuku.

ngweleгulo *li.* (yeji. ngwelegulo) Ngani jakunguluka.

ngwelengwende *Mbika.* **1** Lilowe lyakulosya kuti yindu yimasile mwanti pangali kanekalikose kakasigele. **2** Lilowe lyakulosya kuti kusa kucele kapena kwangali mawunde ga ula.

ngwena *li.* (yeji. ngwena) Cinyama cakuwoneka mpela sakata nambo cekulungwa cacikusatama m'mesi ni pamkuli pakwe.

ngwesa (yeji. ngwesa) **1** Citendo cakusatenda mundu pakusosa kupata yindu yakumkamucisya pa umi wakwe. **2** Cakumela cangali masamba campela ngaci.

ngwikwi *li.* (yeji. ngwikwi) Kulila kwakulukosi kwakutenda cisawu mundu akukwipuka kwakukusatanda kusyene.

ngwingwisu *li.* (yeji. ngwingwisu) cakumela.

ngwinyata *li.* (yeji. ngwinyata) Kukwinyikakwinyika kwa cindu.

ngwita *li.* (yeji. ngwita) Ngwinyata mnopemnope sya lipende lya mumtwe.

ngwiya *msa.* Kuwundika mesi mkamwa ni kugatunganya mnope ni majeje kuti yindu yiyakanilile yityoce.

nimkaŵa *M'jonje.* Liloŵe lyakulosya kukayicila.

ning'ana *msa.* Kunandipa pacilikati pa maupande gaŵili kusigala panandi kukatika.

ning'winicisya *msa.* **1** Kukologanya ni mwisi yindu mwituli pakutwa. **2** Kugalawusya yakulya mkamwa mwakulosya kuti yikunong'a. **3** Kulondesya ngani mwakupikanika cenene nambo soni mwangaculuta maloŵe.

njalale *li.* (yeji. njalale) Ndamo ja ukoleko cisawu jakujigala yindu ya ŵandu ŵane acimisyene ali mkukanya.

njalamila *li.* (yeji. njalamila) Citela cakusasimika mwipenu kuti cijangate ni kulimbikasya msakasa.

njasi *li.* (yeji. njasi) Kung'anima kwakukusawoneka pa liwunde lya ula kwakukusakuyana ni kulindima kwa mwiwundemo.

njati *li.* (yeji. njati) Cinyama ca mwitinji ca cisawu ng'ombe nambo

cekulungwa panandi ca misengo cakutenda cisawu jakutwicila.

njelele *li.* kanyama kakusalala, kakacejewu, kangongolo ncece, kakusalila cuku,kagombela kunyuma (kuwe: kwi: njelema.

njelenje *li.* citela cekulungwa capacilu pakuwuka soni pakutililika, cakusogolaga tusogosi twampela twa tende, cangatenda makungwa mnope, camasamba gaŵanaŵana.

njembele *li.* (yeji. njembele) Jwamkongwe jwakuti jwam'ŵeleje mwanace.

njembo *li.* (yeji. njembo) Cakutecela mesi ca cipanda cana cakamulila ca lukonji.

njenjema *li.* (yeji. njenjema) Kalombo kakanandi kaguluka ka ngongolo nsano ni lumo kakakusajonga miyasi ja mundu nambo soni ndema sine kakusajambucisya ulwele wa ciwawasa.

njete *li.* (yeji. njete) Yindu yakuti ndema syejinji yikusaŵa yeswela yakusataga mu yakulya kuti yinonye kapena kuti yitame moŵa gejinji mkaniyijonasice.

njijo *li.* (yeji. njijo) Yindu yakumlekasya mundu kutenda yakusosa.

njilisi *li.* (yeji. njilisi) Mtela wakusatunga mu lukonji ni kuwala pa lukosi.

njinga *li.* (yeji. njinga) Kacindu ka yitungula yiŵili kakusakwela ni kupalasaga.

njipi *li.* (yeji. njipi) Kacilombo kakanandi kakumnonyela kutama mu umbo kapena mu yakuwala kakakusajonga miyasi ja mundu.

njombwa *li.* (yeji. njombwa) Songolo kapena maganga gakuŵalanjila gakusagakamulicisya masengo pa ung'asi wa mcombwa.

njota *li.* (yeji. njota) Kukupata cilakolako ca mesi.

nkabala *li.* (yeji. mikabala) Liŵele kapena citepo ciyatyocele yindu.

nondi *Mtagu.* Lipata lya liloŵe lyakulosya wangatupa, wangakwanila kapena wangakula wa cindu.

nondiya *msa.* Ngatupiya kapena ngakusya cindu.

nong'a *msa.* Kutama cenene mkamwa pakulya cisawu mwayikusatendela yakulya.

nono *Mtagu.* Lipata lya liloŵe lyakulosya kuti yindu nganiyiŵa yekulungwa kapena yejinji.

nonoceya *msa.* **1** Kuŵeceta mwakwesya maloŵe. **2** Kutenda cilicose mwakonjecesya. **3** Kum'ŵenda mundu jwine kuti agopolanye cenene ngani.

nonono *Mtagu*. Lipata lya liloŵe lyakulosya kusawusya kwa cindu.

nonopa *Mtagu*. Lipata lya liloŵe lyakulosya kusawusya kwa cindu.

nonoya *msa*. Kulimbikasya kapena kutendekasya cindu kuti ciŵe cakusawusya.

nonyela *msa*. Kusengwa ni cindu kapena mundu.

nosya *msa*. Kumkamucisya kapena kumsamala mundu jwine.

nsipa *li*. cilwele cakuyimba kumeso ndaŵi sine mpaka m'malungo.

nulila *msa*. Kuwulaga mundu.

nung'umicisya ku- *msa*. kuwika cindu pamalo mwangasimanya.

nunga *msa*. Kukoposya liwungo lyangalumbana.

nunjila *msa*. Kukoposya liwungo lyambone.

nunuka *msa*. Kupakombola mnope kutenda citendo.

nupuka *msa*. Kukatika kwa cindu mwakonasika cenene cisawu cakumela pa katema kakusosa mundu kucicicuŵa.

nupula *msa*. kukata cindu mwakuwuta.

nusya *msa*. Kuwutila mbepo mu mbula mwakulosya mbula ku cindu cawukusosa kucipikana liwungo cisawu mwajikusatendela mbwa pakuwungunya kwajili nyama.

nya *msa*. Kukoposya ndoŵe, ndotosi kapena manyi kusepucila ku mtumbo.

nyada *msa*. Kunyada ni kulikwesya kwakulosya kuti ugwe uli jwakupunda ŵane wosope.

nyakala *msa*. Kuŵa cangawonekela cenene kapena cangasengwasya.

nyakula *msa*. Malaja gacikongwe gakutota mwakukwinya ni kukwesya m'makoyo.

nyala *msa*. Kumula mwangamalicika cisawu mwayikusatendela yimanga naga lulanga lujendelecele.

nyalapa *msa*. Ngasosa kukamula kapena kucilolecesya cindu ligongo lyakuciwona kusakala.

nyalasya *msa*. Kumpembeka mundu mnopemnope mwanace jwakulila kuti alece kulilako.

nyalaya *msa*. **1** Kutenda yindu yakumsakalisya mundu jwine. **2** Kuŵa cangawoneka kapena jwangawoneka cenene.

nyalula *msa*. Kutyosya mbele ni kukolosya yindu cisawu litonji pakusosa kupata mbonji syambone.

nyama *li.* **1** Cindu ca umi cangongolo mcece cisawu mbusi ni yine. **2** Mnowu wa cindu cilicose ca umi cangongolo mcece.

nyamangula *msa.* **1** Kugolosya kapena kongola cindu. **2** Kulijongola kapena kwima mwakongoka.

nyamangunda *li.* mtundu wa miwa jekulungwa, jeswela, jakulyolyopela soni jakoloŵa.

nyamba *msa.* **1** Kulimba nambo soni ngakola mesi cisawu mwalikusaŵela lyongu lyetelece **2** Kunanambuka ni kunyambatila kwa cindu mwajikusatendela ngamba.

nyambatila *msa.* Kumata ni kukanilila kwa cindu cisawu mwawukusatendela ulimbo.

nyambatukula *msa.* Kutyosya cindu cicamatilile ni kukanilila pa cijakwe kapena kuyilekanganya yindu yiyamatililene.

nyanya *msa.* Kupikana kusomasoma kapena cisawu kuti kandu kane kakukujenda pacilu ni kutendekasya kuti usose kulimwaga.

nyanyama *msa.* Kuŵa penani.

nyanyata *msa.* Ngakola lung'wanu ni cindu.

nyasa *msa.* (yeji. nyasa) Mesi gejinji gangajumililila wamba gakutama malo gekulungwa.

nyela *msa.* Kulya mnope.

nyelwa *msa.* Kunyoŵa ni ula.

nyema *msa.* Kugaŵa ni kutyosya upande wa cindu.

nyepala *msa.* **1** Kulya mnope nambo soni wangakana yakulya. **2** Kukola ndamo jakusosa kulya yakulya jikape.

nyocola *msa.* Kucuŵa cindu cisawu umbo, mwakutenda kuwuta.

nyolola *msa.* **1** Kukula mwangajimbala nambo kwambaga kulewupa **2** Kulenda ni kutelesya cisawu mwalikusatendela linyololo.

nyololoka *msa.* Kulewupa ni kuwoneka kuti cinduco cangali macili.

nyono *mjinji.* Lipata lya liloŵe lyakwimila lina lya mundu kapena cindu cawuciliŵalile.

nyopola *msa.* Kukata cindu mwakutenda kuwuta.

nyosya *msa.* Kuŵeceta kapena kutenda yindu yakumcembulusya mundu jwine.

nyoŵa *msa.* Kukwayana kwa cindu ni mesi.

nyuci *li.* (yeji. nyuci) Kalombo kaguluka kakakusapanganya uci nambo soni kana luwolawola.

nyukula *msa.* **1** Kukwesya nguŵikuŵi pa magongo gakulekanganalekangana. **2** Kututa yakulya kutyocela m'ciwukala ni kuyitawuna soni cisawu mwajikusatendela mbusi kapena ng'ombe.

nyulula *msa.* Kusapula kapena kujigala yindu yamnono kutyocela pa yindu yayipali.

nyuma *M'jonje.* Lipata lya liloŵe lyakulosya upande wawutyocele kapena wawutundumalile.

nyumba *li.* Cindu candendela kapena candumbandumba cakusataŵa ni yilingo yakulekenganalekangana kuti ŵandu atameje.

O

o Cilembo cakupikanika pajika.

oneka *msa.* **1** Kupatika kwa cindu kapena mundu. **2** Kukomboleka kwa kucimanyilila cindu kuti cipali pakukamulicisya masengo meso.

osepe *mtagu.* Liloŵe lyakulosya kuti pangali ŵatasigale.

P

p Cilembo cangapikanika pajika.

paasa *m'jonje.* Malo gangacijika ni cindu cine cilicose.

paasi *m'jonje.* Pa litaka.

paata *msa.* kututa cindu cacikugwilile pacilu

paatuka *msa.* kugwa kutyocela penani kuja kuyika pasi

paatula *msa.* Kugwa kwa cindu kutyocela penani.

paca *msa.* **1** Kudandaula ni kusala yayikukupweteka m'cilu. **2** Kuwula ngani kapena mundu juwatesile najo citendo.

pacaka *m'jonje.* Liloŵe lygopolela kuti caka ca malaŵi.

pacanya *m'jonje.* Malo ga penani pa cindu cine.

pacikaŵa *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti atamose papite ndaŵi jajilewu uli.

pacila *msa.* **1** Kulonganya yindu mu cindu. **2** Kucinjika mkongwa pa litanga kuti liwugalice cenene.

pacilikati *m'jonje.* Upande wa cindu wakuti nganiwuŵa wakumbali.

pacilu *m'jonje.* Malo galigose ga cindu cisawu mundu ni yine.

pacisya *msa.* **1** Kupanda mbeju kaŵili m'malo mwakuti syalepelece kumela. **2** Kuyika yindu yakulekangana pa msela mwakutindanyatindanya.

pacisyepela *m'jonje.* Malo gapambali gakuti pangali ŵandu ŵane.

pacuka *msa.* **1** Kukatika kwa lunyambi lwa citela. **2** Kugwa kwa mundu ni lunyambi lwa citela.

pacula *msa.* Kutyosya ni yala cindu cisawu lunyambi lwa citela, ciŵalo ca cinyama ni yine.

pagala *msa.* Kutaŵa msakasa wa nyumba ni yine.

pagwa *msa.* **1** Kukopoka m'citumbo mwa mamagwe. **2** Kuŵa nawo pamalo.

pajii *m'jonje.* Pamalo pangali masegwe.

pajika *m'jonje.* Pamalo pangali mundu jwine nambo ugwepe.

paka *msa.* Kung'weng'wesya kapena kutaga yindu yakujilima cisawu mesi pa cindu cine.

pakala *msa.* Kulitaga yindu yakuti mpaka yisigalile ni kuwoneka pacilu.

pakama *msa.* Kukolekwa kwa cindu pa cindu cine.

pakamika *msa.* **1** Kuyika cindu kwanaula kwakuti ngaŵa mkuciwona soni. **2** Kukoleka cindu pa cindu cine.

pakamukuka *msa.* Kugwa kutyocela penani.

pakamukula *msa.* kutonya cindu cacili mwinani kuti cigwile pasi.

pakamwa *m'jonje.* Upande wa mundu kapena cinyama wawukwete ngomo.

pakana *msa.* Kumsosa kapena kumlumba mundu kuti um'wucisye yiŵakutesile.

pakanila *msa.* **1** Kuputa cinyama cakuti mundu jwine aciputile kala. **2** Kupata magambo pa cindu cakuti caliji cejonasice kala nambo ugwe ugambile kucimalisya.

pakasa *msa.* Kuluka cindu cisawu mkeka kapena ngokwe.

pakasya *msa.* Kung'wesyang'wesya kapena kutaga yindu yakuti mpaka yisigalile ni kuwoneka pacilu kapena pa cindu cine cakwe.

pakata *msa.* Kuyika mwanace pamakongolo.

pakatika *msa.* Kugwa mwakulongosyana kwa yindu cisawu masamba.

pakaŵa *m'jonje.* Liloŵe lyagopolela kuti pakukokoŵa.

pakombola *msa.* Kumanyilila kutenda citendo mwakulondesya.

pakula *msa.* Kutyosya yakulya mu mpika kapena m'ciwulugo ni kutaga mu mbale.

pakwe *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kwikutila ni mwayitendekwecele yindu.

pakwepakwe *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti yindu yikaŵa pamo.

[1]**pala** *msa.* **1** Kulima mwangasimika mnope lijela. **2** Kutyosya yapacanya pa cindu cisawu litabwa kuti liŵe lyakutililika. **3** Kuja kusosa yakulya yiwapatile yili yimasile.

palagula *msa.* kujigala cindu camsyene msyenejo akakusosa.

palandasya *msa.* Kutulumbasya meso.

palangwisa *msa.* Kupalasa pasi ni ngongolo cisawu mwajikusatendela nguku.

palapata *msa.* kutosya cindu cacikanilile pacijakwe pakukamulisya masengo cilingo cisawu cipula.

palasa *msa.* **1** Kwendesya njinga ni ngongolo kapena makono. **2** Kwendesya wato. **3** Kuwukula pasi ni yala kapena katela.

palasya *msa.* Kukasa mbwanda ni yine pa lisyago.

palatula *msa.* Kucopa ni cindu cakutema.

palaŵala *mbika.* Kukopocela pamalo pakuti nganakujembecelaga.

palaŵandula *msa.* Kusala lisalo.

palila *msa.* **1** Kupanda mbeju ula jandanda mkanijinye. **2** Kutyosya litinji mu mgunda.

palipose *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti pangali malo gagasigele.

palula *msa.* Kuŵalula kapena kukata upande wa cindu.

palwa *msa.* Kupikana kupweteka m'matumbo ligongo lya kululilwa.

pama *msa.* Ngapeleka lipesa kwa ŵandu ŵane lyakamulicisya masengo cindu ca wosope.

pamanda *msa.* Kusiŵa mapesa ga pacilikati pa sici ni manyasi kuti agumbe cenene.

pamba *msa.* **1** Kukolesya cisawu mwakusatendela ni moto. **2** Kucuŵika mbamu mu nsusi.

pambakamiko *m'jonje.* Pakapesa kamnono.

pambali *m'jonje.* Malo gangaŵaga ga pacilikati.

pambalika *msa.* Kuliwanga mu mgugu wa ŵandu.

pambalila *msa.* Kusyoŵelela mnope kutenda citendo.

pambanukula *msa.* Kukusya lisimbo.

pambanula *msa.* Kukusya lipesa mwakutenda kupasangula.

pambesi *m'jonje.* Pakumalila cindu.

pambicila *msa.* Konjecesya cindu cine pa yindu yampele kapena yasumile mundu.

pambikana *msa.* Kunyambatikana ni kuŵa cimo.

pambikanya *msa.* Kupwatikanya ni kuyika kapena kujigalila pamo.

pambila *msa.* Konjecesya pa yindu yakuti ujigale kapena unyakule.

pambukula *msa.* Kulekanganya yindu yakuti yamatikene.

pambula *msa.* Konjecesya kuti yindu yitupe.

pamilila *msa.* Kutenda mpando pa nganisyo syakwete mundu.

pana *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti cindu cipali.

panawula *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti kumaloko kuli kwakutalika.

panda *msa.* Kusilila kapena kusimika mbeju mwitaka.

pandamula *msa.* Kuleŵa magambo.

pandicila *msa.* Kucuŵa mbeju kapena yindu yine ni kuja kusimika malo gane kuti yimele.

panducila *msa.* Kugaŵa kapena kusapula yakulya panandi.

panduka *msa.* Kwagalawucila ni kutenda nawo uŵengani ŵandu ŵawukamuleneje nawo.

pandukula *msa.* Kucuŵa mbeju syemelemele.

pandula *msa.* Kutyosya upande wa cindu cine cilicose.

pane *m'jonje.* **1** Liloŵe lyakulosya kukayicila. **2** Liloŵe lyakulosya kuti katema kane.

panga *msa.* Kumsalila mundu yakutenda.

pangakaŵa *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti yindu ngayicelewa.

pangala *msa.* Kuyika ni kutaŵa yitela ya pamsakasa.

pangali *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya wangapagwa wa yindu.

pangula *msa.* **1** Kutaga mesi mu likoko ni yindu yine kuti yimwelece cenene. **2** Kupowola mlango pa lipupa. **3** Kuceceta kukamwa kwa cipanda kuti kukule.

panika *msa.* Kucisya mundu kuti aŵecete kapena asale yakuwona yisyesyene.

panjika *msa.* Kuwulika kapena kupapuka kwa cindu.

panjipa *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kukayicila kuti yindu mpaka yitendecekwe.

panopano *m'jonje.* Lilowe lyakulosya kuti malo gakwe ni gagogo galigo.

panulila *msa.* **1** Kusepuka mwitala mwawujesileje. **2** Kuŵeceta ya unami.

panya *msa.* Kusepa cindu kuti cikole lipanda.

papajila *msa.* Kulimbicila mnope.

papalasya *msa.* Kuwulika kwa yindu mwakutotoganya.

papali *m'jonje.* Lilowe lyakulosya malo gacili kapena gacikutendecekwa cindu nambo gangakugamanyilila mwine soni gagaliŵalile.

papaluka *msa.* **1** Kupya mwangamalicika. **2** Kuwulika kwa cindu. **3** Kuganda ligongo lya sala kapena magongo gane.

papamba *msa.* Kupupuluma nambo soni ngawusimana mtima pakutenda yindu.

papasya *msa.* Kusosasosa cindu ni yala mnopemnope m'cipi.

papatika *msa.* Kusiŵa m'mapesa ga cindu ni yindu yine.

1**papi** *m'jonje.* Lilowe lyakamulicisya masengo pakusosa kugamanyilila malo gagakusosekwa.

2**papi** *mbika.* Mwakusatendela mundu pakumwa mesi gejinji mwangapumulila naga jimkwete njota mnope.

papopo *m'jonje.* Lilowe lyakamulicisya masengo pakusosa kulosya kuti malo gakwe ni galigo, agasimene kapena gamanyice.

1**papula** *msa.* Kulesa cindu ni yala, lesala, cipula ni yine.

2**papula** *msa.* Kupakatusya yisogosi ni maganga kapena yikongo.

papulila *msa.* Kupita litala lyakata.

Pasa *msa.* Kukwesambula masamba ga manyasi kuti gawonece cenene cisawu mwakusatendela ni lipe.

pasula *msa.* Konanga cindu kuti cikakamula masengo soni.

pasya *msa.* Kucikwayisya cindu palulumi kuti ucimanyilile kanonye kakwe.

pata *msa.* **1** Kukola yindu yejinji. **2** Kujigala cindu kuŵa cakwe.

patikana *msa.* Kusimanikwa kapena kuwoneka kwa cindu.

patipati *mbika.* Mwayikusaŵela yimanga naga yili yikwete matumba ga ŵanaŵana.

[1]**patipo** *mlumbi.* Liloŵe lyakamulicisya masengo pakusosa kupeleka mate gakutendela cindu.

patukula *msa.* Kukata ni kutyosya upande wa cindu.

patwa *msa.* Kuŵa mu yilagasyo.

pawa *msa.* Kulola kumalo kwali mundu jwine mwakwiŵila.

pawujo *m'jonje.* Katema kapena malo gawukuja.

pawusyo *mlanji. malo* Upande wa mtwe wa mundu wakuwujo capenani pa meso ngayika ku umbo.

payinoyino *m'jonje.* Malo gakusisika gakuti ŵandu ŵane kwangali.

-pe *mbwati. kuny* Mbwaticila jakulosya kuti citendo ticitendecekwe katema kane ngaŵa akano.

pe- *mbwati. kuwu* Mbwaticila jakulosya kuti citendo cikwendelecela, kulosya mujaŵelele ndaŵi ni yine.

pecela *m'jonje.* Upande wakutuluka wa malo.

pecesya *msa.* Kulongana najo mundu jwali pa ulendo kuti akajenda jika.

peesya *msa.* Kupeleka mbepesi ku misimu kuti ula jinye kapena soni magongo gane.

peeta *msa.* Kuponya ni kwanga ni lupeta yindu cisawu yimanga pakusosa kutyosya matimba ni yindu yine.

pegulu *m'jonje.* Liloŵe lyagopolela kuti penani.

pegwa *msa.* Kupata cindu mwalulele kutyocela kwa mundu jwine.

peka *msa.* **1** Kusokola lisimbo ni cindu ca lusonga. **2** Kukolesya moto ni lupeko. **3** Kukolosya nyimbo jasambano. **4** Kutandisya ngani jangali mtwe usyesyene.

pekesa *msa.* **1** Kusungusya lupeko mwakuwilisyawilisya mpaka moto ukolele. **2** Kupowola lipowo pakusungusya mwakuwilisyawilisya cindu ca lusonga.

pela *msa.* **1** Kumala macili ligongo lya kukamaula masengo. **2** Kumala mningwa ni cindu.

pelecesya *msa.* Kulosya pacimalile kapena pacijile kuyika cindu.

peleganya *msa.* Kujigala yindu ni kwapa ŵandu.

pelegula *msa.* Kupowola lipowo pa lupula kapena pa liwiwi.

peleka *msa.* Kujigala cindu ni kumpa mundu jwine.

pelela *msa.* **1** Kulepela kupocela kapena kuyiwona yindu ligongo lyakuti yimasile. **2** Kulosya pacimalile kapena pacijile kuyika cindu.

pelembela *msa.* Kuŵa yangakwanila kutendela citendo.

pelenganya *msa.* **1** Kwenda ni ngajima pa malo kapena pa cindu pasosekweje kwima. **2** Kutenda yindu yasosekweje kuleka kuyitenda. **3** Kupundasya malile ga cindu.

pelenyendula *msa.* Kusokola lisimbo.

[1]**pelepa** *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti malo gakwe ni agano.

pelepeta *msa.* Kukula kwa cindu cakuti unjisye cijakwe cisawu mwayikusaŵela ni lusapato ni lusajo.

pelesya ku- *msa.* Kutendekasya mundu kapena cindu kuti cipite pamalo.

peleta *msa.* **1** Kumpunda mundu juŵaliji kuwujo. **2** Kwenda ni kupunda pamalo pasosekweje kwima.

pembeka *msa.* **1** Kunyenjelela mwanace kuti alece kulila. **2** Kupeleka pepani ni kuŵenda kuti mkamulano utande soni.

pembena *m'jonje.* Kutama mwakupendeka kapena mwakwegamila pa cindu cine.

pembendu *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti pambali.

pembeneka *msa.* Kuwugula cindu panandi kapena kucileka cangawugala.

pembenukuka *msa.* Kuŵa cewugule panandi kapena kuŵa cangawugala.

pembenukula *msa.* Kuwugula cindu panandi.

pembenula *msa.* **1** Kuyilekanganya yindu yiŵili kuti paŵe pana lipesa. **2** Kuwugula cindu cisawu mwakusatendela ni libokosi.

pembesya *msa.* Kuŵenda mwakucondelela.

pembula *msa.* Kusenyenda yindu cisawu mwakusatendela ni yimanga kapena mpunga wetwetwetwe.

pemelela *msa.* Kupumula mwakusinganga mnopemnope uli m'lugono.

pemendela *msa.* Kukonga kapena kunyulunyusya yindu cisawu mtela pamalo papakusosekwa.

pemenela *msa.* Kupumula mwakusinganga mnopemnope uli m'lugono.

penani *m'jonje.* Pacanya pa cindu cine kapena malo gakwela.

penda *msa.* Kuja kuwusya ni kulola ŵakukulagasya pa umi wakwe kwa mundu jwa mtela.

pendama *msa.* Kwima mwagoŵecela upande umo.

pendeka *msa.* Kuŵa mwagoŵecela upande umo.

penga *msa.* Kukoposya mu mbula yindu yakulenda pakuyituta mwamacili ni mbepo jakupitila mu mbulamo.

penula *msa.* **1** Kuwugula meso mwakulajilila. **2** Kukamulila kapena kujigalila cindu camumbali.

penyula *msa.* Kubedula ni kutyosya upande wa cindu ni kucitendekasya kuŵa ca menomeno.

pepa *msa.* Kupendeka ni kutondoŵa kwa kuŵala kwa lyuŵa.

pepani *m'jonje.* Liloŵe lyakumpembecela mundu juwam'leŵele kuti atulale mtima.

pepela *msa.* Kukoposya mbepo m'matumbo mwamacili kusepucila kukamwa.

pepeluka *msa.* Kwenda kapena kwima mwapendapenda mwangalimbangana cisawu mwakusatendela mundu jwajikwite mkologo.

pepepe *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti yindu yimasile yosope pangali cakusigala.

pepesya *msa.* Kupeleka pepani kwa mundu jwawum'leŵele.

pepetela *msa.* kusalalisya cindu kuti ciwoneceje cenene

pepula *msa.* Kuŵinisya lupeta mwakusungusya kuti songolo syekulungwa kapena yindu yambone yiŵe pacanya, syaŵana kapena maganga gaŵe pasi.

pesa *msa.* Kututa yindu cisawu manyasi pa lutenje kuti paŵe pana lipesa lakulingulila mkati.

pese *mbika.* Mwayikusapikanicila ni kuwoneka yindu yakuti yikutusuka.

pesi *m'jonje.* Upande wine wa lusulo kapena nyasa pangaŵaga wali mundujo.

pesya *msa.* Kumasya lung'wanu ligongo lya kuŵilinganya kutenda kapena kuyiwona yindu.

[1]**peta** *msa.* **1** Kupuga kwa mbepo. **2** Kusalalisya cindu ni yindu yakulekanganalekangana.

[2]**peta** *mbika.* Mwayikusaŵela nambo soni mwayikusatendela yindu mbepo

jili mkupuga.

petenga *msa.* Kucilolecesya cindu mwakosoŵalila cenene nambo soni mwakucigalawusyagalawusya.

pewogo *mlanji. malo* Pasi pakusatandika yagonela.

pewuto *mlanji. malo* Malo gakutama.

picika *msa.* **1** Kuyika cindu cisawu mkongwa pa litanga kuti liwugalice cenene. **2** Kuluka misela ja cindu.

picikulana *msa.* Kukamulana, kutegana ni kugwisyana pasi.

picila *msa.* Kuyika ni kumsyelenga sona mwisamba lya cimanga kapena mu cikalakala.

picilika *msa.* **1** Kuyika cindu cisawu mkongwa pa litanga kuti liwugalice cenene. **2** Kuluka misela ja cindu.

picisika *msa.* Kutupilwa masengo kwangakola nako lipesa lyakutama pasi.

piilila *msa.* **1** Kuŵa cepiliwu kapena jwampiliwu. **2** Kuŵa ca likaku kapena jwalikaku.

pika *msa.* **1** Kupakasa kapena kutiŵa lukonji. **2** Kunyakusyana msigo ŵandu ŵaŵili pakuwukoleka pa citela ni kunyakula citelaco m'makoyo.

pikana *msa.* **1** Kumanylila lilowe kapena lisegwe lyakwinjila mwiwiwi. **2** Kumanyilila cindu cakutendecekwa pacilu cisawu kupweteka kapena kukolesya moto **3** Kumanyilila ni kwiticisya maloŵe gaŵecete ŵandu ŵane. **4** Kukosya yaŵecete mundu jwine.

pikanicisya *msa.* **1** Kutega liwiwi kuti yakuŵeceta mundu jwine yijinjile ni kutamilicika cenene. **2** Kumanyilila mnope maloŵe gaŵecete mundu jwine.

pikanila *msa.* Kugakosya maloŵe gaŵecete mundu jwine.

pikanya *msa.* Kulumbikanya yindu.

pikinicisya *msa.* Kutama mwakulikanganicisya pa malo gamnono.

piku *mbika.* Mwacikusatendela cindu naga cigwile mwakulosya upande ucatamile.

pikula *msa.* Kututa kapena kunyakula cindu mwakucigalawusya ni kulosya upande ucatamile.

pikusya *msa.* **1** Kutamika cindu mwakupendamisya. **2** Kupitikusya cindu kuti upande wa pacanya uŵe pasi, wa pasi uŵe pacanya.

piliga *msa.* Kupakasa kapena kutiŵa lukonji.

pilila *msa.* Kulimba nayo yipwetesi.

pilimala *msa.* Kuŵa kapena kukopocela pacanya.

piliminda *msa.* Kuligalawusyagalawusya pasi kapena soni kwambaga kulipukunyapukunya.

pilinga *m'jonje.* Kwenda kwa kwinjilila aku ni kuwuja ni kwinjilila soni aku.

pilipita *msa.* Kuligalawusyagalawusya pasi kapena soni kwambaga kulipukunyapukunya.

piliŵili *mbika.* Mwayikusawonecela yindu yecejewu.

piliwu *mtagu.* Kuŵa ni kawonece ka cisawu msilo kapena likwilili.

piluka *msa.* Kuseleleka ni kupendecela upande umo.

pilula *msa.* Kutama mwakupendeka.

pimba *msa.* Kwima kwa liwolo.

pimbitala *msa.* Kugongomala kwa cindu.

pimicisya *msa.* Kukumbusya yiŵamsalile mundu mkaniyiwonece yayitendecekwe.

pimilila *msa.* Kulimba ni kuyisyoŵelela yipwetesi.

pimindika *msa.* Kumgombelesya mundu kuti atende yamsalile.

pimisya *msa.* Kukwesya mtengo wa cindu kuti ŵandu alepele kusuma cinduco.

pimya *msa.* Kumnyenjelela jwamkongwe kuti atyoce kwa ŵamkwakwe

pinda *msa.* Kugongomasya kapena kuŵiliga cenene cindu.

pindamukula *msa.* Kongola cindu ciŵapindile.

pindanya *msa.* Kugongmasya kapena kuŵiliga cenene cindu.

pindikula *msa.* Kongola cindu ciŵapindile.

pindila *msa.* Kukuwa mumbali mwa cindu cisawu nguwo.

pindimasya *msa.* Kutendesya cindu kuti ciŵe cagongolama kapena cangajongoka.

pindimukuka *msa.* Kuja aku na kuku mwakwendelecela.

pindingula *msa.* Kugalawusya maloŵe gaŵaŵecete mundu ni kusala yine.

pindu *msa.* **1** Cindu cambone cakusapata mundu ali akamwile masengo. **2** Mbiya syakusapata mundu pamalonda pakonjecesya pa syakutandila.

pinducila *msa.* Kugalawuka nganisyo syakwaya mundu jwine.

pinduka *msa.* **1** Kugalawuka mtundu. **2** Kupitikuka ni kulosya upande wa

pasi kwinani.

pingulana *msa.* Kugona mwakupinjikana.

pingusya *msa.* Kusisya kapena kukana yatesile mwine soni yaŵecete mundu jwine.

pinjika *msa.* Kuyika kapena kugoneka cindu mwakucinga kapena mwakatanya pa cijakwe.

pinjilipinjili *m'jonje.* Kutama mwangali mlundunde.

pinya *msa.* Kukatila cindu cisawu cipula pa cindu cakulimba ni kucitendekasya kuti ciŵe cangatema.

pinyasika *msa.* Kwipipa kwa cindu ligongo lya kucikamulicisya masengo mnope kapena magongo gane.

pipilisya *msa.* Kuŵeceta ngani mwakamulicisya maloŵe gakuti mundu jwine ngaŵa mkumanyilila ngopolo syakwe.

pipitipipiti *m'jonje.* Kwenda kwa ŵandu ŵajinji kwinjilila aku ni kuwuja ni kwinjilila soni kwatyocele.

pisa *msa.* Kukatila cindu cisawu cipula pa cindu cakulimba ni kucitendekasya kuti ciŵe cangatema.

pisuka *msa.* Kuseleleka ni kupendecela upande umo.

pisya *msa.* Kumpa lipesa mundu jwine kuti apite

pisyangana *msa.* Kukamulicisya masengo cindu cimo mwakupelegana lipesa.

pita *msa.* **1** Kwawula pa mlango pa mundu. **2** Kwinjila malo gecijecije. **3** Kwenda ni kupeleta pa malo.

pitikuka *msa.* **1** Kugalawuka pakuleka ndamo jakala ni kutanda jine jasambano. **2** Kugalawuka kwa cindu pakulosya upande wakutamila kwinani.

pitikula *msa.* **1** Kulosya upande wakutamila kwinani. **2** Kupanganya mtela wakumasya macili ga mtela uŵapanganyice kandanda. **3** Kuŵeceta maloŵe gakugalawusya gaŵecete mundu jwine.

pitikulila *msa.* Kupinda nguwo pakusosa kuti aminice.

pitikusya *msa.* **1** Kulosya upande wakutamila kwinani. **2** Kupanganya mtela wakumasya macili ga mtela uŵapanganyice kandanda. **3** Kuŵeceta maloŵe gakugalawusya gaŵecete mundu jwine.

pitipiti *mbika.* Mwakusatendela ŵandu kapena yinyama pakutoposyana.

pitula *msa.* Kugalawusya meso.

[1]**pocela** *msa.* Kutenda yindu yakulosya kusengwa ni cindu cakupele kapena cawupikene.

[2]**pocela** *msa.* **1** Kujigala ndundu siŵanyakwile mundu jwine kuti jwalakwejo apumule **2** Kujigala kapena kukunda kujigala cindu cakukupa mundu jwine.

pojola *msa.* **1** Kwenda mwitinji. **2** Kuyika pa malo mwangalajila kwamanyisya acimisyene.

poka *msa.* **1** Kusengwa ligongo lya yindu yawupocele kapena magongo gane. **2** Kutenda yindu yakulikwesya ni kwawona ŵandu ŵane cisawu kuti ŵangali mate.

pokasya *msa.* **1** Kulekanganya ŵandu kapena yinyama yayikumenyana. **2** Kukulupusya cindu kutyocela kwa mundu kapena cinyama caciteje cijigale.

pokola *msa.* Kumkamucisya mundu pakum'macisya yipaka yayikam'ŵisile pa yipwetesi.

pokolanya *msa.* Kukamucisya kumasya ukangani.

pokosa *msa.* Kuŵeceta mwakusinganga.

pokosola *msa.* kutemangula kapena kutemanya cindu ni yala mwangakamulisya masengo cilingo cisawu cipula.

pola *msa.* Kumala kwa ulwele walwasileje mundu cisawu liŵanga ni yilwele yine.

polola *msa.* Kwasa citumbo.

polomoka *msa.* Kuwulika kwa cindu cisawu cakuwala ligongo lyangakamula mnope pa cilu.

polongana *msa.* **1** Kwawula yalumo. **2** Kwenda mu msela, jumo panyuma jwine pawujo.

polonganya *msa.* Kutaŵikanya yindu.

polosya *msa.* Liloŵe lyakamulicisya masengo mnopemnope naga cinyama ciŵelece mwanace ni kuwa ligongo jwaliji jwangakwana masiku.

polota *msa.* Kutenda yindu mwaulesi nambo soni mwakuloŵela.

pombonganya *msa.* Kuwatanganya yindu.

pombotala *msa.* Kuŵa cagongomala.

pomola *msa.* Kutwa mwituli yindu cisawu yimanga kuti matimba gatyoce.

pomonda *msa.* Kutwanga suŵa.

ponda *msa.* **1** Kuliŵata cindu ni lusajo. **2** Kutwa yindu yangalimba cisawu ngamba. **3** Kupagwa mwa mama ŵamo mwanace jwine ali apali kala.

pondogola *msa.* Kuliŵataliŵata pane palipose.

pongwe *li.* (yeji. pongwe) **1** Ndamo jakwapa ŵandu ŵane yindu yamnono yejinjiyo ni kujigala jika. **2** Kupelembela ukombosi wa masengo.

ponya *msa.* **1** Kutenda mwakwasa cindu cisawu liganga kuti likagwile panawula. **2** Kuyika cibaluwa pa kasimbo ku positi ofesi.

ponyoka *msa.* Kutemanguka ni kutyoka upande wa cindu.

ponyokola *msa.* Kutemangula ni kutyosya upande wa cindu.

popola *msa.* **1** Kukata manyasi gelewu ni mawukutu gakwe kuti malo galanguce. **2** Kugwisya yisogosi mu yitela ni maganga kapena yikongo.

poposya *msa.* Kupeleka odi kapena kuŵenda kuti mundu akuwugulile litanga ujinjile mwine soni kuti akupe ukoto wakupitila pamalo.

popotoka *msa.* Kulola kumbali kapena kupindika ni kuja upande umo.

popotola *msa.* Kupitikusya mwamacili ciŵalo cisawu lukosi kapena mkono wa cindu ca umi.

pose *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti pangali pamalo papasigele.

posya *msa.* **1** Kumasya cilwele. **2** Kutondoya moto wakwete cindu pakucipepela kapena kutenda yindu yine.

pota *msa.* **1** Kusinga lukonji. **2** Kupweteka mwakulumaluma cisawu mwamukusatendela m'matumbo. **3** Kuŵiligana kwa masamba ga yimanga yili mkuti yitande swaji.

poteka *msa.* Kupikana ululu.

potola *msa.* Kupitikusya mwamacili ciŵalo cisawu lukosi kapena mkono wa cindu ca umi.

powa *mbika.* Mwacikusatendela mkucitomasya cindu cisawu cembe cejiwu mnope.

powajila *msa.* Kuŵa cakoloŵa cakuti malo gatomasisye gakusajinjila mkati.

powana *msa.* Kuŵa cakoloŵa cakuti malo gatomasisye gakusajinjila mkati.

poŵela *msa.* Kulila kapena kuŵilanga mwakwendelecela mwakwesya maloŵe mnope.

powola *msa.* Kupanganya lipowo kapena lisimbo pa cindu cine.

powolekanganya *msa.* Kupanganya lipowo kapena lisimbo kutyocela

upande umo wa cindu kuja upande wine wa cindu cicoco.

poya *msa.* **1** Kutwa masamba. **2** Kuŵa mundu jwakusawusya kumtendela yambone.

pucika *msa.* kuwugala litanga mwangamalisya.

pucila *msa.* Kumputa kapena kum'wulasya mundu jwangali cileŵi.

puga *msa.* kutyosya iswani yangasosekwa mu matimba pakuyiwika mlupeta nikuŵinisyaga lupetalyo kuti iswani iwice panani

pugwa *msa.* Kuŵa jwakuseseŵala.

pujuka *msa.* kasika kwa cakuyimba.

puka *msa.* Kugalawukagalawuka ndamo.

pukunya *msa.* Kugwedanya kapena kutenganya cindu.

pukusa *msa.* **1** Kusungusya lupeko mwakuwilisyawilisya mpaka moto ukolele. **2** Kusungusya cindu cisawu mwakusatendela ni mcini kuti ulile. **3** Kukologanya mboga cisawu mbwanda kuti siŵe cipalasya.

pukuswa *msa.* Kupowoka cisawu mwayikusatendela yimanga naga yipukusu yili yilile.

pukuta *msa.* Kutyosya mesi kapena luwundu pacilu kapena pa cindu cine cilicose.

pukutula *msa.* Kutyosya yimanga m'cisonde.

pulicila *msa.* Kutenda yindu mwangayiganicisya cenene ni kupelega kuti ukukolosya.

pulula *msa.* Kutyosya yindu cisawu masamba kapena yisogosi m'citela mwangasigasya kandu.

puluputa *msa.* **1** Kulipukunya pakusosa kulikulupusya kwa mundu kapena cinyama cacikukamwile. **2** Kuliputisyaputisya kwakusatenda mundu kapena cinyama ligongo lya kupikana kupweteka.

pulusya *msa.* Kwamba kupakala kapena mawuta mesi kuti utipitile m'malo mwa koga.

puluwa *msa.* **1** Kŵa jwakuseseŵala. **2** Kukamatana kwa utandi mu likoko ligongo lyakuti awunyile mesi gali gasemwile.

puma *msa.* **1** Kulila kapena kugumila mnope. **2** Kumjasikasya cindu melepe mundu jwine.

pumasika *msa.* Kupumula mwakwanguya nambo soni mwakoposya mbepo jejinji ni lisegwe.

pumula *msa.* Kwinjisya ni koposya mbepo m'mapaŵa kusepucila mu mbula ni mkamwa.

pumunda *msa.* Kuputa ni kutyosya yindu cisawu luwundu pa ugono ni yindu yine.

pumusya *msa.* Kupeleka lipesa kwa mundu lyakuleka kaje kutenda citendo.

punda *msa.* **1** Kupeleta cindu kapena mundu juŵaliji kuwujo. **2** Kuŵa jwakupakombola kutenda cindu kumpeleta mundu jwine jwalijose.

pundanganya *msa.* Kutenda cindu mwakupeleta mlingo wakwe.

pundula *msa.* **1** Kumsyoŵecesya mundu yindu yangalumbana. **2** Kutendesya kuti mundu alemale.

pundumukula *msa.* **1** Kugwisya cindu. **2** Kugwagula kapena kumatukula cindu.

pungula *msa.* Kutyosya yindu panandi.

pungwa *msa.* Kulepela kwiwula kapena kukomala.

punila *msa.* Kuŵina mwakumtikulila jwalume kapena jwamkongwe.

punja *msa.* Kukamulicisya masengo maloŵe gakuŵagula.

punyo *mbika.* Mwakusatendela mundu pakuponya yindu mkamwa.

pupa *msa.* **1** Kugwedanya cilu mwamacilu pakulagasika ni ciwa. **2** Kulinga kutenda cindu mwakulajilila.

pupujila *msa.* Kuwunukula mapapiko.

pupulika *msa.* Kwenda mwangalondesya cisawu ŵangalola.

pupulipupuli *mbika.* Mwakusatendela mundu jwakwenda mwangalola kwakuja.

pupulu *mbika.* Mwayisaŵela naga yindu yimasile yosope pangali cakusigala.

pupulusya *msa.* **1** Koca yimanga mwakuŵawula. **2** Koca litinji lili ciŵela ciŵsiŵisi.

pusya *msa.* **1** Kupikanicisya ngani jakuŵeceta ŵandu ŵandu. **2** Kutenda yindu mwakupundasya mlingo.

puta *msa.* Kuponya mkolo kapena cindu mwamacili ni kuja kuŵicila pa cindu cine.

putukula *msa.* Kutyosya yimanga m'cisonde.

putula *msa.* **1** Kusmbasumba ligongo lya kusengwa kapena ukali. **2** Kulima mwakusimika lijela ni kugalawusya litaka.

puwa *msa.* Kutenda mwakunyalilila ligongo lya kumula cindu mkanicikomale.

puwana *msa.* Kutenda mwakunyalilila ligongo lya kumula cindu mkanicikomale.

pwa *msa.* **1** Kumala kapena kunandipa kwa mesi ggaliji m'nyasa, m'lusulo, mu mpika ni yindu yine. **2** Kunndipa kwa cilu ciŵakwete mundu.

pwaguka *msa.* **1** Kutyoka matimba ga yindu cisawu mpunga ni yine. **2** Kupela ligongo lya masengo.

pwagula *msa.* **1** Kutyosya matimba ga yindu cisawu mpunga ni yine. **2** Kuputa mnope.

pwalapwatasya *msa.* Kutendekasya cindu cakoloŵa kuti ciŵe mpwapwata.

pwamula *msa.* Kuputa mwamacili.

pwanika *msa.* Kuleka nganisyo siwakwete kandanda ni kukola sine.

pwanya *msa.* **1** Kuŵa jwangapikanila yakusalile. **2** Kutenda yindu mwangalimbilicila.

pwapwata *msa.* Kuputa cindu kuti ciŵe ca ngwasa jekulungwa nambo soni cangali msimbo.

pwata *mbika.* Mwacikusatendela cindu naga cigwilile mnopemnope pa matope.

1**pwatalala** *msa.* Kuŵa cejipila ni kukola soni ngwasa jekulungwa.

2**pwatalala** *mbika.* Mwacikusawonecela cindu ca ngwasa jekulungwa cejipi.

pwatata *mbika.* Mwacikusawonecela cindu ca ngwasa jekulungwa cejipi.

pwatikanya *msa.* **1** Kuyika kapena kujigalila pamo yindu. **2** Kuyika cindu pacanya pa cijakwe.

pwelela *msa.* Kuŵa ni nganisyo nambo soni woga.

pwelembwesuka *msa.* kupela ligongo lyakamula masengo kwejinji

pwemwe *mbika.* Mwakusawonecela mundu jwamkulungwa lutumbo naga atemi pasi.

pwetecela *msa.* Kutocomala kwa cindu ligongo lya usito kapena soni magongo gane.

pwetecesya *msa.* kwinjisya pasi cindu cicakopwece pasi kapena celewu kuti ciŵe cejipi

pweteka *msa.* Kupikana ululu.

pwetulila *msa.* Kuŵeceta mwakonjecesya ngani.

pwi *mbika.* Mwakusatendela mundu jwagambile kutama ngasukuna.

pwika *msa.* Kutenda mwakunyalilila ligongo lya kumula cindu mkanicikomale.

pwilinganya *msa.* Kutyoka pamalo jwalijose kwawulaga kwakusosa.

pwilipwitika *msa.* Kupelenganya kuseka ŵane ali alesile.

pwinya *msa.* Kusakalika ni yitendo ya mundu jwine.

pwipwiganya *msa.* Kusupusya ni kukwipusya yinyama.

pwisa *msa.* Kukoposya mbepo jakununga m'matumbo kusepucila ku cipwasi.

pwitulila *msa.* Kusala ngani mwangalondesya cenene.

pwiya *msa.* **1** Kuputa ni kupinda cindu. **2** Kuputa ni kutyosya yindu cisawu luwundu pa ugono ni yindu yine.

pya *msa.* **1** Konasika kwa cindu ni moto. **2** Kuyika pa mlingo wakuti mundu ni kulya kwa yindu yiŵatelece pa moto **3** Kukwana kwa katema kakutendela cindu cisawu ulendo.

pyacisya *msa.* Kuŵeceta ngani mwakamulicisya maloŵe gakuti mundu jwine ngaŵa mkumanyilila ngopolo syakwe.

pyajila *msa.* Kutyosya yiswani pa malo.

pyalu *mbika.* Mwayikusaŵela naga mundu amtejekwile ngongolo ni kugwa pasi.

pyaluka *msa.* Kutejekuka ngongolo ni kugwa pasi.

pyalula *msa.* Kukutejekula ngongolo ni kukugwisya pasi.

pyambandula *msa.* Kukutejekula ngongolo ni kukugwisya pasi.

pyapyala *msa.* Kunandipa mbuwa.

pyapyaluka *msa.* Kuguluka mwakupewuka nambo soni mwakuwutuka.

pyapyanduka *msa.* Kukutejekula ngongolo ni kukunyakula cisawu mwagakusatendela pakukunyakula mesi.

pyatanguka *msa.* Kutejekuka ngongolo ni kugwa pasi.

pyatangula *msa.* kumtega mundu ndale kuti agwe pasi

pye *mbika.* Mwayikusaŵela naga ucikamwile cindu mwakuciminya.

pyokonyola *msa.* Kupotokola cindu cisawu mkono pa malumbiko.

pyonyo *mbika.* Mwacikusawonecela cindu cakuti upande wine uli

wamwana.

pyonyola *msa.* Kunandiya upande umo wa cindu.

pyopyolosya *msa.* kunondiya cindu.

pyotola *msa.* Kukwinya msumbu kuti cipyoto ciŵe pamkuli.

pyu *mbika.* Mwacisawonecela cindu cecejewu.

S

s Cilembo cangapikanika pajika.

sabalika *msa.* Konasika kapena kupasuka kwa cindu, kuyika pa mlingo wangakomboleka soni kukamulicisya masengo.

sabalisya *msa.* Konanga cindu kuyika pa mlingo wakuti ngaŵa mkukombole soni kucikamulicisya masengo.

sacisya *msa.* Kumlecela mundu jwine cindu kuti akusunjile.

sagamila *msa.* Kuyiwona kapena kutenda yindu ku lugono mpela kuti uli mesope.

sagamisi *li.* Nganisyo syakum'ŵika mundu ali m'lugono mwanti sine mwa nganisyosyo sikusaŵa mpela sisyene.

sagamuka *msa.* Kugwa kutyocela penani.

sagamula *msa.* **1** Kusala sagamisi syasagamile mundu. **2** Kugopolela sagamisi syasagamile mundu.

sagula *msa.* **1** Kulekanganya kapena kujigala cindu pacilikati pa yijakwe pakutolela kulekangana kwakwe. **2** Kujigala cindu cimo kapena yindu yigala yawuyinonyele kutyocela pa yijakwe.

sajika *msa.* Kuyika cindu pacanya pa cijakwe.

sajikana *msa.* Kuŵa cindu cimo pacanya pa cijakwe.

sajukula *msa.* Kutyosya cindu pacanya pa cijakwe.

[1]**saka** *msa.* Kukola cilakolako ca cindu cine cakwe.

sakalali *mbika.* Mwakusawonecela ŵandu kapena yinyama yilimkwenda mwangali mlundunde kwinjilila maupande gakulekanganalekangana.

sakali *li.* (yeji. sakali) Manyasi gakuti agataŵile cisakata kuti acome ni kumulicila pa malo.

sakalika *msa.* Kupela ni cindu cawukutenda.

sakalisya *msa.* Kutenda yindu yakumnyalaya mundu jwine.

sakamwa *msa.* Kulakamwa pakumila yindu.

[1]**sakata** *li.* Cinyama campela ngwena nambo camwana cakumnyela kukamula nguku.

sakula *msa.* **1** Kusosasosa yinyama mwitinji. **2** Kongola ni kukolosya umbo ni ciskulo.

[1]**sala** *msa.* Kugopolanya ngani jaŵecete kapena yindu yatesile mundu jwine.

[2]**sala** *msa.* Kuŵalula cindu cisawu lusasu ni liŵago kapena cindu cine.

[3]**sala** *li.* (yeji. sala) **1** Kusosa kulya ligongo lyakuti yakulya m'cilu yinandipe. **2** Kusoŵa kwa yakulya m'nyumba kapena m'cilambo.

salala *msa.* Kuwoneka cenene.

salamanda *msa.* **1** Kulipukunya pakusosa kulikulupusya kwa mundu kapena cinyama cacikukamwile. **2** Kuliputisyaputisya kwakusatenda mundu kapena cinyama ligongo lya kupikana kupweteka.

salanga *li.* (yeji. salanga) Nguku ja mang'omba ga calang'ang'a.

salasya *msa.* Kusunga cindu kuti acikamulicisye masengo katema kane.

salawu *li.* (yeji. salawu) Mbamba syecejewu syakuluma mnope.

salima *Mtagu.* Mtagu. Kuŵa jwaukali nambo soni jwangakaŵa kwaputa acimijakwe.

sama *msa.* Kusama ni kutyoka pamusi kapema m'numba nikuja kutama kwine.

samba *msa.* Kutyosya yakulya yangali masengo kutyocela m'matumbo ni kopocela ku mtumbo mwamasegwe.

sambano *M'jonje.* Liloŵe lyakulosya ndaŵi ja katema akano.

samukamtima *msa.* Kutenda cisawu mtima ukutyoka m'malo mwakwe ligongo lya woga ni yindu yine

samula *msa.* Kongola ni kukolosya umbo ni cisakulo.

sanda *msa.* Kugwedanya cilu mwamacilu pakulagasika ni ciwa.

sandula *msa.* Kutyosya nyambi syaŵanaŵana ku citela cangakata kapena cagwisisye.

sanga *msa.* Kusumbasumba kutyoka lunyambi alu ni kuja pa lunyambi lwine.

sangula *msa.* Kumalisya yitendo yosope yakwaya unyago.

sanya *msa.* Citela ca tukungwatukungwa pacilu cakulimba cakuwoneka

cisawu citimbe nambo cangasogola yisogosi.

sapangana *msa.* Kuŵa cangawoneka cenene.

sapangula *msa.* kulekanganya yindu iyaliji pamo kuti iŵe cimocimo.

sapula *msa.* Kujigala yindu panandi ni kuleka yine.

sasaŵila *msa.* Kututumbala kapena kyimba kwa yindu cisawu maŵele ligongo lya kutupa kwa mkaka.

sasajika *msa.* Kuwola kapena kutukuta kwa cindu cisawu somba syeŵisi.

sasawanya *msa.* **1** Konanga yindu. **2** Kuganga somba kapena cijuni pakusosa kucijumusya.

Sasika *msa.* Kuŵeceta mwakusinganga.

[1]**saŵa** *li.* Kukamulicisya masengo cindu mwakonanga.

[2]**saŵa** *msa.* Kukola mesi gejinji cisawu mwayikusatendela yinangwa kapena mbatata pandema jakusipuka masamba gasambano.

saŵaji *mbika.* Mwayikusawonecela yiswani naga yili mkujajaŵala pa mesi.

sawalika *msa.* Kuŵa jwangali upile.

sawusya *msa.* **1** Kutenda cindu cakwalagasya mu nganisyo ŵandu ŵane. **2** Kuŵa cakusosekwa ndaŵi macili ni kuganicisya kwejinji kuti cikombolece.

secelela *msa.* **1** Kumleka mundu kuti atendeje yakusosa. **2** Kulosya kusengwa ligongo lya yindu yambone yawuweni, kuyipikana kapena kuyiganisya. **3** Kuwugula pakamwa ni kulosya meno ligongo lya kusengwa.

sejela *msa.* Kutukuka pamalo pawutemi pakusosa kuja kuŵandikana ni cindu kapena mundu jwine.

seka *msa.* Kukoposya liloŵe ni kulosya meno ligongo lya kusengwa.

selema *msa.* Kutukuka pamalo ni mapuluputu cisawu kukokona.

selewenda *msa.* Kuŵa cangakamula cenene pa cindu cawecice.

selewula *msa.* Kuselewula ni kuŵeceta yindu mwakwelegula.

seluka *msa.* Kuŵika pa malo mwangalajila kwaŵilanga.

selula *msa.* Kukoposya m'matumbo yindu yiwalile kusepucila kukamwa.

sema *msa.* Kutyosya upande wine wa citela ni cilingo cakusepela pakusosa kupanganya cindu cisawu mpini.

sembendula *msa.* Kutyala cindu cakuponyele.

semula *msa.* **1** Kululika litaka ni lijela kuti apande mbeju. **2** Kutokota kwa cindu cisawu mesi.

sengwa *msa.* Kuŵa jwakusangalala.

senya *msa.* Kumalisya kugwagula tuyindu cisawu minowu jakusigalila pa lipende lya nyama.

senyenda *msa.* Kuŵinisya lupeta pakusosa kulekanganya yindu yakunandipila ni yakulila.

sepa *msa.* Kutyosya maupande gane ga citela pakukamulicisya maengo cindu cakusepela pakusosa kupanganya cindu cisawu mpini.

sepuka *msa.* **1** Kutyoka mwitala pakusosa kupeleka lipesa kwa jwine kuti apite. **2** Kwinjilila kwine kuleka litala lyawujesileje.

sesewala *Mtagu.* Kuŵa kapena kutenda yindu yakuloŵela nambo soni yangali lunda.

sewuka *msa.* Kutyoka kwa yindu yejinji mu cindu ciayaliji.

sicila *Mtagu.* Kukola yipanje yejinji.

sicilila *msa.* Kuŵa kapena Kuwoneka mwakucimbicika.

sicina *msa.* Kulindima ni kutenganyika kwa malo ligongo njasi ni yindu yine.

sicita *msa.* Kukata cindu ca umi pa lukosi mwakwayisya ni kwendesya cilingo cakatila pa cinduco.

siga *msa.* Kukata cindu kuti ciŵe cacijipi.

sigala *msa.* **1** Kutama pa malo ŵandu ŵane ali mkutyoka kapena ali atyosile. **2** Kupatika kwa mundu kapena cindu yine yili yimasile.

sigasiga *li.* Yindu yakupatika yejinji kapena yekulungwakulungwa yili yimasile.

sigasya *msa.* Kukamulicisya masengo yindu ni kusunga yine kuti yikukamucisye katema kane.

sii *Mbika.* Kulosya kuti pa malo pangali lisegwe kapena pangali ŵandu.

sijilika *msa.* Kuŵa cakutema.

sijilila *msa.* Kumyola mtwe wosope mwasipelele umbo.

sika *msa.* Kuyika mtembo m'malembe.

sikama *msa.* Kuŵa jwakusengwa ni mwawuŵelele gwasyegwe.

sikati *li.* (yeji. sikati) Malo gakuti nganigaŵa kumbali.

sikita *msa.* Kukata cindu ca umi pa lukosi mwakwayisya ni kwendesya

cilingo cakatila pa cinduco.

sila *msa.* Kuŵa jwangajikutila ni cindu cakupele.

silasya *msa.* Kutendekasya kuti moto usime pakutyosya makala pamoto.

sima *msa.* Kuleka kukolela kapena kuŵala.

simana *msa.* Kusimanikwa malo gamo yindu kapena ŵandu ŵakuti nganaŵa yimo.

simbo *li.* Katela kakusakakalicisya masengo pakwenda mundu jwamlemale m'malo mwa sisyesyene syakwendela ŵandu ŵalemale.

simbukula *msa.* Kutyosya cindu cisawu cakumela ni miciga jakwe.

simbula *msa.* **1** Kusimanyilila nganisyo ni yitendo ya mundu. **2** Kukata ni lijeala miciga ja cindu cakumela.

simika *msa.* Kwinjisya mwitaka cindu cisawu lusici kuti cijime.

similila *msa.* Kuleka kuwoneka pakutyoka panandipanandi.

simonga *msa.* Kuyiwona mwacilendo yindu yawuyiweni kapena yawuyipikene.

simonjeka *msa.* Kuwoneka mwacilendo yindu yawuyiweni kapena yawuyipikene.

simula *msa.* Kutaga mesi gakusisima m'mesi ga moto pakusosa kuti gatondoŵe motowo.

sinda *msa.* Kutendekwa kwa yindu mwakulekangana ni muyaŵelaga kala.

sindicisya *msa.* Kulya kapena kukamulicisya masengo cindu mwakwanila cenene.

singa *msa.* **1** Kupota lukonji. **2** Kukata cindu ca umi pa lukosi mwakwayisya ni kwendesya cilingo cakatila pa cinduco.

singalilwa *msa.* Kuŵa pa cilagasyo nambo ngakola litala lyakucimacisya.

singanga *msa.* Kuŵeceta mwakwesya maloŵe kapena kuŵeceta pa malo gakusosekwa kuŵa ji.

singuka *msa.* Kuleka dini jakwe ni kwinjila ja Cisilamu.

sinjikula *msa.* Kulekanganya yindu cisawu ngonji syakuti syakolekene.

sinjinika *msa.* Kuŵa jwa mpando pa cindu cawucisosile.

sipuka *msa.* **1** Kutojima ligongo lyakuti cindu citendecekwe mwacitwitwi. **2** Kumela soni kwa cakumela cosope kapena nyambi syakwe syakuti ŵasikatile.

sisa *msa.* **1** Kuyika cindu pamalo gakuti mundu jwine ngaŵa mkuciwona. **2**

Kusunga mu mtima cindu ngamsalila mundu jwine.

sisima *msa.* **1** Kuŵa cangali moto. **2** Kutondoŵa kwa ngani mkanajiŵecete ku nganya. **3** Kupikana mbepo.

sisya *msa.* Kukana kwiticisya yaŵecete mundu jwine.

sitopa *msa.* Kukola ni usito.

siŵa *msa.* Kuwugala malo gagakwete lipesa.

siŵilwa *msa.* kum'wugalila mundu pamalo gakupita kuti alepele kupita

siwula *msa.* Kuganga cindu ni kutyosya yindu yiyaliji mkatimo.

siya *msa.* Liloŵe lyakulosya usimongo.

sogoda *msa.* kuŵeceta ngani sya mundu jwine msyenejo pali pangali.

sogoja *msa.* Kutaŵa mwagagayicisya.

sogola *msa.* Kukola yisogosi.

soka *msa.* Kugumbasya mnope yindu mu cindu cisawu lukalala.

sokoka *Mtagu.* Mtagu. Liloŵe lyakulosya kuti lisimbo lijinjile mkati kapena pasi mnope.

sokola *msa.* Kutyosya litaka ni yindu yine pamalo kuti paŵe pana lisimbo.

sokolola *msa.* Kuyitola yindu pamalo piyaliji.

sokonecela *msa.* **1** Kuwatangana kwa yindu. **2** Kuŵa pamalo pakulepeleka kupatika. **3** Kulepela kulondola ku malo kwawukukusosa.

sokota *msa.* Kukolosya cindu cisawu mpika pandema jagumba kuti ukole malo gakwanila mkati mwakwe pakutyosya lilongo panandipanandi.

sola *msa.* Kutyosya litaka ni yindu yine pamalo kuti paŵe pana lisimbo.

solokota *msa.* Kolong'ondola yindu cisawu songolo mu cisogosi.

solota *msa.* Kulongolela ŵandu ŵane pa ulendo.

soma *msa.* **1** Kujigala cindu ni kuciponya kuti cikapute pa cindu cine. **2** Kucopa cindu kapena mundu ni cindu ca lusonga.

somba *li.* (yeji. somba) Kanyama ka m'mesi kangali ngongolo ka maŵamba kapena kangali maŵamba.

sombolela *msa.* **1** Kukwakula cindu. **2** Kuŵeceta mwamwano.

sombotasya *msa.* **1** Kuwatanganya yindu yakuti yaliji mu mlundunde. **2** Kupinda cindu.

somelela *msa.* Kugopolanya cenene ngani.

somya *msa.* Kulemwesya pakuŵeceta kapena kuŵeceta cisawu ciŵecetoco

nganiciŵa cakwe.

[1]**sona** *li.* (yeji. sona) Mtundu wa cakumela cakusapanda mu mgunda ca masamba gekulungwakulungwa cakusakwemba ŵandu ŵane.

[2]**sona** *msa.* Kulila kwa cindu naga mkugombamo kapena naga mkuciwugula cisawu mwawukusatendela wayilesi.

sonda *msa.* **1** Kupungulila yindu cisawu sona jwam'wundule mwigasa. **2** Kum'ŵenga mundu.

sonelela *msa.* **1** Kutota cigamba. **2** Kulumbikanya tunguwo tuŵili.

songana *msa.* Kusimana kapena kuwungana malo gamo kwa yinyama mwine soni ŵandu ŵajinji.

songandewu *li.* (yeji. acasongandewu) Mundu jwakutandisya ukangani.

songangana *msa.* Kusimana kapena kuwungana malo gamo kwa yinyama mwine soni ŵandu ŵajinji.

songo *li.* (yeji. songo) Lijoka lyewu nambo soni lyekulungwa lyakuwutuka mnope.

songola *msa.* Kusepa kapena kusyana cindu kuti cikole lusonga.

songona *msa.* Kuŵeceta mwakutulusya maloŵe kuti ŵandu ŵane akapikana.

[1]**soni** *li.* (yeji. soni) Cakusacipikana mundu mu mtima mwakwe naga ali amsecile kapena naga msyene ali ayiweni kuti yatesile nganiyiŵa yakulumbana.

[2]**soni** *M'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuwilisya kwa citendo.

sonjomala *Mtagu.* Kulewupa mnope.

sonono *M'jonje.* Mwakusatendela yindu cisawu mamina pakopoka mu mbula.

sopola *msa.* Kuwukula cindu kuti ciŵe cakwinjila mkati cisawu mwakusatendela pakupanganya lituli.

soposopo *li.* (yeji. soposopo) Kutenda yindu yakusosa kuti upate magongo gakutendela citendo cisawu umenyani.

sosa *msa.* Kukola cilakolako ca cindu cisawu yakulya ni yindu yine.

sosola *msa.* Kukola ŵanace cisawu mwajikusatendela nguku.

sosolima *msa.* **1** Kutenda yindu mwakupupuluma. **2** Kumkalamucila mundu jwine pakutenda cindu.

soŵa *msa.* Wangawoneka kapena wangapatika wa cindu.

soya *msa.* Kuŵeceta kapena kutenda cindu cakulemwecekwa.

suga *msa.* **1** Kusimonga kwacikusatenda cinyama cisawu nguku naga mkuciwona kapena kucipikana cindu cakusimonjesya. **2** Kwenda m'mesi cisawu somba pakupalasa ngongolo ni makono. **3** Kukuya kapena kulondalonda mundu mwine soni cindu.

sujila *msa.* Kwenda m'mesi cisawu somba pakupalasa ngongolo ni makono.

suka *Mtagu.* Kukana kumpa mundu jwine yindu yawukwete.

sukulu *li.* (yeji. sukulu) Malo gakusajawula ŵandu kuja kulijiganya yindu yakulekanganalekangana.

sulula *msa.* Kukopoka kapena kupeleta panandipanandi kwa yindu yakujilima cisawu mesi mu cindu cakucijila kapena cakujigalila.

suma *msa.* Kupeleka mbiya mwakutindanya ni cindu cawukucisosa.

sumanga *msa.* Kulya ugali wangali mboga.

sumba *msa.* **1** Kuliponya kutyocela penani kuja pasi. **2** Kuguluka kutyoka malo gane kuja kuyika malo gane. **3** Kumleka kapena kumkulusya mundu mwine soni cindu pa mlundunde wa citendo.

sumisya *msa.* Kupeleka yindu yawukwete mwakutindanya ni mbiya.

sumula *msa.* Kujigala cindu kutyocela kwa mundu jwine msyenejo ali mkukanya.

suna *msa.* Kulukula yindu yiyaliji mkamwa.

sungulumuka *msa.* Kutanda soni kulimanyilila cisawu mwakusatendela mundu juŵamwele mkologo kapena juŵakomwece.

sunji *li.* (yeji. sunji) Mtundu wa mapuku gaŵanaŵana gakununga mnope gakusakulupilila ŵandu ŵane kuti gakusawa naga mkulinga kusumba litala.

supuka *msa.* Kutojima ligongo lyakuti cindu citendecekwe mwacitwitwi.

susa *msa.* Kumtutila kapena kumwecesya cakumkuli mwanace jwam'ŵelece kumgongo.

[1]**suŵa** *msa.* Kugwaguka lipende lya pacilu.

[2]**suŵa** *li.* (yeji. suŵa) Kupinda yala ya m'makono mwakolombosya mawupa ga mu mbindi.

suya *msa.* Kunyosya ni ngakamulicisya masengoyaŵecete mundu jwine.

swa *msa.* Kutenda cipi ligongo lya kutiŵila kwa lyuŵa.

swakanya *msa.* Kupikanika lisegwe pa manyasi kapena yiswani yejumu kwakulosya kuti cindu cine cikwenda kapena cikuliŵata. (kuŵeceta kwine: kuwakanya).

swejela *Mtagu.* **1** Kukola kawonece ka mbee, mbuu kapena ngwee. **2** Ku cangali kapena jwangali likaku.

swela *Mtagu.* Mtagu. Lipata lya liloŵe lyakulosya kawonece ka mbee, mbuu, kapena ngwee. Lipata lya liloŵe lyakulosya kuti cindu cangali likaku.

swikama *msa.* Kupama mundu kapena cindu.

syana *msa.* kukong'onda kapena kukoma cindu cakutema kuti cikole uji.

syembenduka *msa.* Kuja kumbali.

syengo *li.* Citela cakutililika pacilu cakula mwa liwukutu cakusapakasila ngokwe cakusogola tusogosi twelewu cisawu mbelemende twakuti ŵandu ŵane akusalyaga naga tujiwile.

syeto *Mtagu.* Lipata lyagopolela kuti upande wine wa cindu cisawu nyumba kapena litumbi.

syoka *msa.* Kugalawuka ni kuwujila panyuma.

syosyotana *msa.* Kulikitana kwakogoya.

syoŵekana *msa.* Kukungulucilana mnope.

syoŵelela *msa.* Kumala woga ligongo lyakutamilisya pamalo kapena ligongo lyakucitendatenda cindu.

syowola *msa.* **1** Kupukuta manyi ni ciwisa kapena masamba. **2** Kutaga ni kugayisya yimanga, usanje ni yine pakusosa kulolecesya kuti mcokwe wakwe wosope umasile mu lituli lya mcini.

syuga *msa.* Kuya kapena kulondalonda mundu mwine soni cindu.

syuka *msa.* Kukola soni umi kwa cindu cakuti cawile.

syula *msa.* Kupukuta pa cindu yindu cisawu manyi, ndotosi, mamina ni yine.

syulula *msa.* Kumlola mundu ni kugalawucila kwine mwakunyosya.

syungula *msa.* **1** Kwenda mwakuya mpika wa cindu. **2** Kwenda mwakuŵambala m'malo mwakupita litala lyakata.

T

t Cilembo cangapikanika pajika.

-ta- *mbwati. mkat* Mbwaticila jakulosya kuti cindu mpaka citendecekwe.

tabakula *msa.* Alole ngopolo ja jiŵa.

tacilwa *msa.* Kulwala ligongo lyakuti akutajile mtela mu yakulya.

tafula *msa.* Kuŵeceta mwakumnyosya mundu jwine msyene ni ŵandu ŵane ali mkupikana.

taga *msa.* Kupungulila yindu cisawu yimanga mu cindu cine.

tagala *msa.* Kutama mwakwimika ni kajambula ngogolo.

tagalambwe *mbika.* kutama mwakutagambula ngongolo

tagaluka *msa.* Kutyoka ku upande wa cindu wali kapena ucili ni kuja ku upande wine wa cinduco.

tagalusya *msa.* Kwawusya mundu kapena cindu ku upande wine kutyocela ku upande ucaliji.

tagataga *Mbika.* Kwenda mwakutagambula ngongolo pa magongo gakulekanganalekangana.

tajila *msa.* Kukoposya mandanda m'citumbo cisawu mwajikusatenela nguku jekongwe.

tajula *msa.* Kucisula ni lukongolo.

takanya *msa.* Kuyimba ni kutenda liŵanga kwa pacilu paŵalembile nembo kapena paŵapowole cisawu m'mawiwi mwakuti awece ndolo.

takataka *msa.* Kulimbicila kukamula masengo.

takula *msa.* Kuwala cindu cisawu kabudula, malaja ni yine.

talala *msa.* Kunjanjandala kwa cindu.

talang'anya *msa.* Kwalekanya ŵandu ŵiŵasongangene malo gamo.

talasa *msa.* Kukong'onda kapena kugogoda mwakunyemya.

talika *msa.* Kulewupa kwa mkuli.

tama *msa.* Kuyika mapuluputu pasi ni kwimika ciŵiliŵili.

tamba *msa.* Kutenda yitendo ya usaŵi kwa mundu kapena pamalo.

[1]**tambala** *msa.* Kukula ni kulewupa mwakulamba litaka cisawu mwacisatendela cisilisya.

[2]**tambala** *li.* (yeji. acitambala) Nguku jelume.

tambalukanu *li.* (yeji. acitambalukanu) Ciwungu cacikusajenda mwakulipinda cisawu ukunje.

tambalukula *msa.* Kugopolanya cindu cicaliji cepindepinde.

tambasukula *msa.* Kongola kapena kugopolanya cindu ciŵapindenye.

tambula *msa.* Kulingusya pakutenda cindu.

tambwali *li.* (yeji. acitambwali) Mundu jwakutenda yangakulupicika.

tamicila *msa.* Kuyika pasi cipanda kapena mgawo kuti apumulile kaje kumwa yindu cisawu utobwa.

tamika *msa.* Kuyika cindu pasi.

tamilicika *msa.* **1** Kuyika mapuluputu pasi. **2** Kwawula ku upande wine ni ngawuja soni.

tamilila *msa.* Kwawula malo gane ni kuja kuŵceta ngani jakwaya mundu jwine msyenejo kuli kwangali.

tamilisya *msa.* Kuŵa pamalo ndaŵi jelewu.

tamukula *msa.* Kutyosya upande wekulungwa wa cindu kapena cindu cosopeco pamalo pacaliji ni kuja kuciwika pamalo gane.

tanda *msa.* **1** Kutenda yindu yakuti paŵe pana ukangani ni mundu jwine. **2** Kutendecekwa kapena kuwoneka kwa cindu cakuti nganicitendecekweje kapena kuwoneka.

tandacisya *msa.* Kwenda mwakupepeluka.

tandagala *msa.* Kutandika cindu cisawu ngwo patebulo.

tandajila *msa.* **1** Kwenda mwakulinyemya. **2** Kwenda mwapepeluka.

tandalika *msa.* Kuyika cindu mwagoneka kapena mwakupinjikanya pa cindu cine.

tandika *msa.* Kutambasukula cindu cisawu nguwo, mkeka ni yine pamalo pakusosa mundu kuti agone, atame kapena ajanice yindu mpela utandi.

tandila *msa.* Kuwoneka kapena kutendecekwa soni kwa cindu cakuti calesile.

tandukula *msa.* Kutyosya cindu ciŵatandice.

tanga *msa.* Kulumukula ndayi kapena citagu.

tangaŵa *mbika.* Liloŵe lyakulosya ukulu wa cindu mnopemnope lisusa.

tangaŵala *msa.* Kulewupa nambo soni kukula mnope.

tanjila *msa.* Kukolekwa kapena kukamulwa mu citega.

tanjisya *msa.* Kutendekasya mundu kapena cindu kuti cikolekwe kapena cikamulwe mu citega.

tanuka *msa.* Kunanambuka kwa cindu.

tanyula *msa.* Kucisula ni lukongolo cakunyuma.

tapana *msa.* **1** Kuyimbangana cilu mnopemnope ligongo lya kunandipa kwa yakulya m'cilu. **2** Kukola likungu lyangapata yindu yawukuyisosa.

tapasya *msa.* Kuteleka cindu ni kupya mnope mwakupundanya malile gakwe.

tapata *msa.* Kupya mnope mwakupundasya malile gakwe.

tapika *msa.* Kukoposya yakulya m'matumbo kusepucila kukamwa ligongo lya nselu kapena kulwala.

tapisya *msa.* Kutendekasya mundu kapena cinyama kuti cikoposye yakulya m'matumbo kusepucila kukamwa.

tapu *mbika.* Mwayikusatendekwecela pakatema kakuliŵata mundu cindu cisawu manyi.

tapuka *msa.* Kukomboleka kuliŵata ni kusigalila ku lusajo.

[1]**tapula** *msa.* Kuliŵata cindu cangalimba mnopemnope manyi cakuti cikusasigalila ku lusajo.

tasya *msa.* Kukwesya mtengo wa cindu ni kukana kuwutulusya.

tatala *msa.* Kusigalila pa citendo.

tatalika *msa.* **1** Kuteteseka kwa cindu cisawu moto. **2** Kunyesimila kwa cindu.

tatamala *msa.* Kukola yipanje yejinji.

tatamukula *msa.* Kuwugula meso mwakulagasika.

tatasika *msa.* kumatukuka kwa utoto kapena litaka panyuma pakusyasyajila

tataŵana *msa.* Kukola makani kapena kuŵa jwakuliŵalanga mnope pa ngani.

tatu *mtagu.* Lipata lya liloŵe lyakuŵalanjila yindu yambumbu kutyoka pa yiŵili nambo soni ngayika pa mcece.

taŵa *msa.* **1** Kupwatikanya yindu pamo pakuyisyelenga lukonji. **2** Kukolosya cindu pakulumbikanya yindu yakulekanganalekangana. **3** Kum'yika mundu mu ukaidi. **4** Kulenga kulya, kumwa ni yitendo yine musi m'mwesi wa Namasani.

tawala *msa.* Kuliwona cisawu mcimwene kapena msyene yindu ligongo

lyakupasyoŵelela pamalo.

taŵana *msa.* Kukamulana yakutenda pa masengo kapena ngani jajipali.

taŵika *msa.* Kulepela kutenda yindu pamalo ligongo lya woga kapena soni.

taŵila *msa.* Kuŵijilila cindu.

taŵilila *msa.* Kutenda cindu mwakumpunda mundu jwine.

tawucila *msa.* Kutandila soni ndamo syakuti walesile kapena ŵakujamwice.

tawuna *msa.* Kutawuna ni kukasa kapena kucanyanda cindu ni meno.

te *mbika.* Mwacikusapikanicila cindu cacikuteteseka.

tecetuka *msa.* Kukatikakatika kwa cindu cakulimba m'maupande gaŵanaŵana.

tecetula *msa.* Kutemanyatemanya cindu cakulimba m'maupande gaŵanagaŵana.

tega *msa.* **1** Kuyika citega pamalo gakuti cinyama citanjile. **2** Kutenda yindu yakuti yitendekasye kuti mundu jwine akolekwe.

tegula *msa.* **1** Kutyosya cindu cisawu mpika pa moto. **2** Kutyosya yimanga yatwele mwituli kapena litaka lyapondile pesimbo.

teka *msa.* Kujigala ni kapu mgawo ni yine yindu yakujilima cisawu mesi ni utobwa kutyocela mu cindu ciŵatasile.

tekenya *msa.* Kunyanya pa magongo gakulekanganalekangana.

teku *mbika.* Mwakusatendela mundu pakuteka cindu cisawu mesi.

tekuteku *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kwenda mwakwanguya nambo mwangatenda ndagulo.

teleka *msa.* Kuyika cindu cisawu mpika pamoto.

telele *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kuti yindu yipali yejinji yangaŵa mkuyiŵalanga

telemuka *msa.* **1** Kuseleleka kapena kutyambuka. **2** Kwasa citumbo.

telesya *msa.* Mwpakusaŵela pamalo pakuti naga mkuliŵatamo ngongolo ni kutyalamukaga kapena cindu cakupikanika cisawu sopo naga mkucikamulamo.

teluka *msa.* Kusisima cilu kwanti ngaŵa mkupakombola kamula masengo.

tema *msa.* Kunoleka mnope kwa cindu cisawu.

temangula *msa.* Kuposokola cindu cakulimba ni yala mwakucipinda mnope.

temangulanya *msa.* Kuposokolaposokola cindu ni yala mwakucipinda

mnope.

temanya *msa.* Kuposokolaposokola cindu ni yala mwakucipinda mnope.

temba *msa.* Kujigasyana ndundu ŵandu ŵaŵili mwakoleka pa katela.

tembwela *msa.* Kwenda mwakwamba kusosa kongola ngongolo.

temela *msa.* **1** Kusunga pambali. **2** Kusala mtengo wa cindu. **3** Kulosya kuti cindu cili ca ugwe pakuciwimba ni masamba cisawu mwakusatendela ni cinyama caciwe. **4** Kwenda litala lyakata. **5** Kuyika pamalo kundaŵi mnope.

temula *msa.* Kunyakuka ulendo mwakulaŵa mnope.

tenandena *msa.* Kulyungasya.

tenda *msa.* Kupanganya cindu kapena kuwunga nganisyo syakuti pambesi pakwe tipaŵe pana kandu kane.

tendegula *msa.* Kukatanya cindu m'maupande gaŵanaŵana.

[2]**tenga** *mbika.* Mwakusatendela pakuŵinaŵina cindu cakuti akucigwedanya.

tenganya *msa.* Kututa ni kutendekasya cindu kuti ciŵinejeŵineje.

tenganyika *msa.* Kuŵinaŵina kwa cindu ligongo lya mbepo kapena ligongo lyakuti nganicilimbangana.

tengatenga *mbika.* Mwacikusawonecela cindu cakuti cikugwedela.

tengu *mbika.* Mwakusatendela mundu naga amasile macili m'cilu ligongo lya ngani japikene.

tengula *msa.* **1** Kumasya macili. **2** Kutendekasya ulesi. **3** Kutyosya tutela kapena waji ku liponda lyakaŵile mkanatelece.

tengulila *msa.* Kukata songa sya cakumela cisawu liponda lya ndwelo.

tenjela *msa.* Kukola nyambi syejinji ni kusapatucila malo gekulungwa.

tenjelemula *msa.* Kwasasya yindu.

tepana *msa.* Kuŵa celewu, caganda nambo soni cangalimbangana.

tepatepa *mbika.* Mwacikusatendela naga ucinyakwile pekoyo cindu cisawu citela celewu, ca ciŵiliŵili camwana nambo soni cangalimbangana.

tepela *msa.* Kulepela kulimba mtima pa citendo.

tepena *mbika.* Mwakusawonecela mundu jwamlewu jwacilenje.

tependala *msa.* kuŵeŵela kapena kungakandapala kwa cindu.

tepeta *msa.* Wangalimba wa cindu cisawu ugali.

tepetela *msa.* Kutililika kwa cindu.

Tepula *msa.* Kuteka yindu yakujilima cisawu mesi ni kuleka yiswani.

teputepu *mbika.* Mwawukusaŵela ugali wakuti nganiwulimba.

teta *msa.* Kumjogoya mundu kuti alece yakutenda.

teteka *msa.* Kwita mesi kapena yindu yine pakusosa kupungula.

tetekula *msa.* kuŵinisya lupeta pakusosa kuti yindu yine cisawu matimba, iŵe pacanya.

tetema *msa.* Kujilijitika ligongo lya woga kapena kusakalilwa ni cindu.

tetemela *msa.* Kujilijitika kwa cilu ligongo lya woga kapena kusisima.

tetemya *msa.* Kuŵa uli mkutenda kandu kakoko cicele.

teteseka *msa.* Kugaluka kwa cindu.

tetesya *msa.* Kuŵeceta panandipanandi mwangakulumika.

tetetete *m'jonje.* Mwakusaŵela mundu kapena cindu cacitemi cili m'yoyo kapena cili mkutenda citendo cicoco cicele.

tetewa *msa.* **1** Kugwa mwamacili. **2** Kutama pasi mwakuliponya.

teteŵala *msa.* **1** Kulisyucisya mwa kandaŵi panandi. **2** Kulosya ngope pasi pakusosa kupereka ulemu kapena ligongo lya soni.

teteya *msa.* **1** kunsalila mundu kuti akalamuce kapena akajawula kwine pakogopa kuti takasimane yine yakogoya **2** kumliŵata mnope mundu cisawu pa ung'asi **3** kumtimba mundu kwa mpaka ngaliwucisya.

teŵa *msa.* Kutuluka mwicela kapena kugoŵeka kwa cindu mnopemnope ligongo lya kusitopelwa.

tewucisya ku- *msa.* kutenda ulendo kapena cindi cine mwakusipucisya.

tewuka *msa.* Kucelewa kutanda citendo.

teya *msa.* **1** Kutenda yindu yakulepelekasya konasika kwa cindu. **2** Kugwala kapena kutyala cindu caponyisye kuti cikupute. **3** Kukata nyambi sya citela.

ticita *msa.* **1** Kuteketula yindu pakuyisyaga m'myala cisawu mwakusatendela ni sona. **2** Kung'weng'wesya upande wa nguwo mnopemnope jeŵisi ku upande ujakwe kuti likaku lityoce. **3** Kuputa mwamacili mnope.

tika *msa.* Kupeleka cindu kwa mundu jwine ni nganisyo syakuti ngapocela.

tikama *msa.* Kuŵa cangagumbala.

tikamisya *msa.* Kuleka cindu cili cangagumbala.

tikitika *msa.* Kuteteketuka mnope kwa cindu.

tikula *msa.* Kuŵika mwakoposya lutumbo, gwedanya mapuluputu ni kusyungusya ciwunu.

tila *msa.* Kutyoka pamalo mwakwanguya nambo soni mwangalanga.

tiletile *mbika.* Mwapakusaŵela pamalo naga ŵandu kapena yinyama yimasile kutyoka mwagwala.

tililika *msa.* Kuŵa cangali ngwinyata, yindundulimya kapena mapuluwa.

tililili *mbika.* Mwacikusawonecela kapena kupikanika cindu cakuti nganicikola ngwinyata, yindundulimya kapena mapuluwa.

tililisya *msa.* Kutendekasya cindu kuti ciŵe cangali ngwinyata, yindundulimya kapena mapuluwa.

tilinyisya *msa.* Kuwulaga mundu kapena cinyama pakucikamula kapena kucitaŵa lukonji palukosi kuti cilepele kupumula.

tilisya *msa.* Kuta pasi kapena cindu kuti ciŵe cangali ngwinyata, yindundulimya kapena mapuluwa.

tiliŵa *msa.* **1** Kuliŵata ni ngongolo mwamacili. **2** Kuputa mwangali canasa.

tiliŵi *mbika.* Kwinjila kwa sajo mu msanga kapena mu luwundu.

tiliŵika *msa.* Kwinjisya sajo mu msanga kapena mu luwundu pakwenda.

tiliwisa *msa.* Kuliŵataliŵata pamalo kapena cindu mwakonanga.

tiliŵitiliŵi m *m'jonje.* Kwinjila kwa sajo mu msanga kapena mu luwundu.

timalika *msa.* Kuŵa jwakuwusimana mtima pakutenda yindu.

[2]**timba** *li.* (yeji. acitimba) Kajuni kamwana cisawu kajojolo ka pacilu pa citumba kakuti pakulila kakusati tii tii tii.

timbilikanya *msa.* kuwanganya yindu cisawu mbelemende ni mbwanda nikuyitelecela pamo cisawu.

timbula *msa.* Kutwa yindu cisawu mloŵe kuti uŵe utandi.

timbwinya *msa.* Kwenda mwapikupiku, mwangatenda ndagulo cisawu mwajikusatendela mbata.

tina *msa.* Kukanganika kwa cindu cisawu cakuwala.

tindana *msa.* **1** Kwenda mwakwinjilila upande wine ŵane ali mkwinjilila soni upane wine. **2** Kutumbilangana ligongo lya yakuŵeceta kapena yitendo. **3** Wangajilana wa yindu cisawu ugali ni mboga.

tindanya *msa.* **1** Kutandisya uŵengani. **2** Kujigala cindu ca kwine ni kuja naco kwa jwine.

tindigala *msa.* Kwipipa ni kugangalama kapena kwimbala.

tindikwa *msa.* Kuŵa jwangacisosa soni cindu cisawu cakulya ligongo lyakuti katupile katema kawuŵele uli mkucilya.

tindisya *msa.* Kuŵa jwakusawusya kumtendela yambone.

tindiŵala *msa.* Kugundisya malungo pasi mnopemnope pakusosa kulosya kucimbicisya.

tindiwika *msa.* Kutiŵisya cakutecela pakuteka mesi, utobwa ni yine.

tingala *msa.* Kuŵina.

tinika *msa.* Kupya mpaka kutenda makala.

tiningula *msa.* kulekangana kwa maupa m'malungo.

tinula *msa.* Kuwuta lukongolo, mkono, yala ni yiŵalo yine mpaka kulumba.

tipasya *msa.* Kupulusya mesi kapena kupakala mawuta kuti uwonece cisawu ujosile.

tipitila *msa.* Kuŵa jwangawuka.

tipitisya *msa.* Kunyenjelela mundu pakumlapilila ni kumlambusya kuti tacimtendela kandu kane.

tipula *msa.* Kulima mwakusimika lijela ni kupitikusa litaka.

tisya *msa.* Kutyoka ni cindu pamalo mwakwanguya nambo soni mwangalanga.

titila *msa.* Kusyungula malo gaujimi mwakwanguya mnope cisawu mwajikusandela nguli.

titilika *msa.* Kwinjisya cindu pamalo gakoloŵa.

titimbuka *msa.* Kukopoka ni kujajaŵala pacanya pa mesi.

titimila *msa.* Kwinjila pasi ligongo lya koloŵa kwa litaka kapena ligongo lya usito.

titimuka *msa.* Kukopoka ni kujajaŵala pacanya pa mesi.

tititititi *mbika.* Mwayikusaŵela yindu yakuti yiŵandikene mnope.

tiŵa *msa.* Kuluka cindu cisawu umbo kuti siŵe syakuwoneka cenene.

tiŵalika *msa.* Kutama mwakusengwa mwangali yakulagasya.

tiŵila *msa.* **1** Kwinjila kwa cindu pa mesi ni ngawoneka soni. **2** Kukapila kwa lyuŵa.

tocomala *msa.* Kuteŵa kwa cindu cisawu msakasa mnopemnope ligongo lya kusitopelwa.

togandoga *msa.* Kuguluka mwakupewuka nambo soni mwakuwutuka.

togolela *msa.* kuyamicila kapena kupocela cindu cakupele jwine.

toji *mbika.* Mwakusatendela mundu naga asupwice ligongo lya cindu caciweni kapena yapikene.

tojima *msa.* Kutenda cisawu kwipuka ligongo lyakuti cindu citendecekwe mwacitwitwi.

tokonya *msa.* Kukwaya cindu ni cala kapena katela kapena kwinjisya katela kwisimbo kuti kacindu kajinjile kapena kakopoce mwine soni kuti umanyile kuti kwana kapena kwangali kandu.

tokota *msa.* Kupya kwa mesi kuyika pakutenda tutumbela.

tokotoko *mbika.* Mwagakusapikanicila mesi gali mkutokota.

tola *msa.* **1** Kuja kujigala cindu kutyocela malo gane ni kuja naco malo gane. **2** Kulokota cindu pamalo picaliji.

tolana *msa.* Kukanganamwangali jwakuwujila panyuma.

toleka *msa.* Alole ngopolo ja dololoka.

tolo *mbika.* Mwalikusawonecela lyosi lyakuti likuja kwinani.

tolowa̭ *mbika.* Mwalikusawonecela lyosi kapena naga lili mkuja kwinani kapena luwundu naga yilango yejinji yili mkwndela pamo.

toma *msa.* Kusagulila cile cindu ŵandu ŵane mkanatande kujigala.

tomasya *msa.* Kutwinyicinya yala pa cindu cakoloŵa cisawu ligombo kapena cimanga.

tomba *msa.* Kwinjisya liwolo kwikuma ni kutikusyaga ciwunu.

tombolombo *li.* (yeji. acitombolombo) Kalombo kakalewu ka mang'omba cisawu ga ngumbi nambo gekulungwa.

tomela *msa.* Kusagula ni kutenda cilanga ca ulombela ni mwisicana.

tomoko *mbika.* Mwakusatendela mundu pakugaŵa kapena kupapula mwakutyosya upande wa cindu.

tomokoka *msa.* Kugaŵika kapena kupapulka mwakutyoka upande.

tomokola *msa.* Kugaŵa kapena kupapula mwakutyosya upande wa cindu.

tona *msa.* Kuwuta mnopemnope lipende lya pacilu pa mundu mwakuŵana ni ngose.

tonde *li.* (yeji. acitonde) Mbusi kapena ngondolo jelume.

Tondola *msa.* **1** Kumala macili ligongo lya ulwele. **2** Kutenda ulesi ligongo lya ngani jawupikene kapena yindu yawuyiweni.

tondoŵa *msa.* Kunandipa macili, ukali kapena ululu.

tondoya *msa.* Kugopola panandi cindu kapena kunandiya ululu.

tonelela *msa.* Kukamula cindu mwakulimbika mnope.

tonga *msa.* kulilamulila jika mwangapikana ya ŵandu ŵane

tongola *msa.* Kulila mwakoposya mnope maloŵe.

tonosya *msa.* Kutandisya soni kupweteka pa liŵanga kapena pamalo gakuti mundu ŵawulele ligongo lya kupakwaya.

tonya *msa.* Kukwaya cindu kapena mundu ni kandu kane cisawu cala, katela ni yine.

tonyu *mbika.* Mwayikusatendekwecela pakukwaya mundu kapena cindu ni kandu kane cisawu cala, katela ni yine.

topola *msa.* Kuŵinga mundu kapena cinyama.

topwana *msa.* Kunandipa macili, ukali kapena ululu.

tota *msa.* Kulumbikanya kapena kusiŵa mapesa pa yindu cisawu nguwo mwakamulicisya masengo yindu mpela singano, cisongole ni ulusi.

totelela *msa.* Kanjilila cindu pa cindu cine.

[1]**toto** *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kana.

totocela *msa.* Kuŵa jwakulaga.

totocelwa *msa.* Kunyolola kwa mbeju ligongo lya kuwutala kwa mu mgunda.

totoganya *msa.* Kuŵilinganya kwa kutendecekwa kwa cindu.

totoko *mbika.* Mwacikusatendela kapena kuwoneka cindu naga cipapwice mwakuya lutoto.

totokola *msa.* Kupapula cindu mwakuya lutoto.

totola *msa.* **1** Kutyosya cindu cisawu lisamba pa citela mwakutenda kuwuta. **2** Kumala kukulya mbiya kapena yuma yosope pa ung'asi wa juga.

totolo *mbika.* kutanda kapena kuyika kwa cipi

totomeka *msa.* Kutwinyicisya ni kwinjisya cindu pa cindu cine.

totosya *msa.* Kugogoda panandipanandi.

totota *msa.* Kukasa pakuputa panandipanandi cisawu mwakusatendela ni mandanda.

towa *mbika.* Mwacikusatendela cindu cakoloŵa naga mkucitomasyamo.

towajila *msa.* Koloŵa kwa cindu naga mkutwinyicisya yalamo.

towanya *msa.* Kutwinyicinya yala pa cindu cakoloŵa cisawu ligombo

kapena cimanga.

towelela *msa.* Kutama mwakulimbangana.

tuci *mbika.* Mwalikusawonecela pakopoka lyosi naga litupile.

tucika *msa.* Kutaga yindu cisawu njete, suga ni yine mwakuculuya.

tugala *msa.* Kwenda mwakwanguya nambo soni mwandagulo.

tuka *msa.* Kukopoka kwa lyosi moto mkaniwukolele.

tukana *msa.* Kum'ŵeceta mundu jwine maloŵe gakunyosya kapena gacipongwe.

tukuka *msa.* Kutyoka pamalo ni kuja pamalo gane.

tukunya *msa.* Kuwita kwa cindu mnopemnope cakuyimba.

tukusila *msa.* Kutenda uwowu ni kukula kwa liŵanga lilyaliji lyamwana.

tukusya *msa.* kutyosya cindu pamalo gamo nikuciŵika pamalo gane

tukuta *msa.* **1** Kuwola kwa somba syeŵisi. **2** Kupikanika ndukutila jejinji.

tukutila *msa.* Kupikanika ndukutila jejinji.

tula *msa.* **1** Kuyika cindu ciwanyakwile pasi. **2** Kuyika ni kutama pasi kapena pa cindu cine kwa cindu cicaliji mkuguluka.

tulala *msa.* kuusimana mtima, kupilila.

tulufu *li.* (yeji. tulufu) Ung'asi wakutuyana ni iganda wakuti jwapundile akusajigala mbiya, yuma, kapena yindu yine yasonjile ŵakutuyanawo.

tuluka ku- *msa.* Kutyoka penani ku kuyika mwicela kapena pasi.

tuluma *msa.* Kuŵeceta mwakulosya ukali.

tulumbala *msa.* kusasawala kwa lutumbo ligongo lya cindu cine caulile kapena cacili mkati.

tulumula *msa.* Kutyosya yakusakala cisawu makololo ku lukosi.

tulungula *msa.* **1** Kuwugula cindu cisawu mwambulele. **2** Kukoposya pamkuli yindu cisawu meso. **3** Kupinda mwakutenda ukunje cindu cisawu mgongo.

tulusya *msa.* Kutyosya cindu penani ni kuciyika mwicela kapena pasi.

tuma *msa.* Kumsalila mundu kuti atende cindu m'malo mwa ugwe.

tumbila *msa.* Kuleka kutenda citendo ligongo lya kusakalilwa ni yatesile mundu jwine.

tumbucisya *msa.* **1** kujigala cilwele ligongo lyakwinjila mnyumba moŵa nganigakwane. **2** kutumucila m'mesi

tumbula *msa.* Kupowola kapena kupapula cindu cisawu mwakusatendela ni cakuyimba.

tumbulukanya *msa.* komboka msewu kutyoka lisi limo kuja lisi line.

tumicila *msa.* Kukamucisya kukamula masengo ga mundu jwine.

tumika *msa.* Kuŵa jwangali ukani.

tumisya *msa.* Kwawusya cindu kwa mundu jwine mwakumpela mundu jwine soni.

tumula *msa.* Kulunda cindu cisawu mwakusatendela ni nyumba pakusosa kuti jikole malo gekulungwa.

tumusya *msa.* Kupwilinganya yindu kapena ŵandu.

tunda *msa.* Kukoposya mesi kutyocela m'cikososo mwakupitila kwiwolo kapena kwikuma.

tundajila *msa.* kwenda mwakupendecela mbali jimo ligongo lyakupikana kupweteka pane pakwe.

tundila *msa.* Kumtaga mundu kapena cindu mesi gakutyocela m'cilu.

tunducila *msa.* Kuyika ku citendo mwangakuŵilanga.

tunduka *msa.* **1** Kutoleka nambo soni ngakana yakulya. **2** Kusosa kuti yakulya yejinji kapena yosope alye jika.

tundumala *msa.* **1** Kugalawuka ni kulosya ndungu kwali mundu jwine. **2** Kuŵa upande wine wakunyakuka wine wakutuluka.

tundumalila *msa.* **1** Kugalawuka ni kumlosya ndungu mundu jwine. **2** Kukutumbilila ni kuleka kukukamucisya.

tundumuka *msa.* Kutuwungucila kusa.

tundumukuka *msa.* Kukopoka ni kujajaŵala pacanya pa mesi.

tundumukula *msa.* Kucicilicisya cindu.

tundumula *msa.* Kukopoka ni kujajaŵala pacanya pa mesi.

tundunya *msa.* **1** Kupanganya nganisyo syangali lunda. **2** Kwendelecela kutenda cindu nambo pangali cakupata.

tunduŵila *msa.* Kusokonecela nganisyo ligongo lya kusimonjesya kwa cindu cacitendecekwe.

tunga *msa.* Kwinjisya lukonji kapena katela ku yindu cisawu somba, yuma ni yine.

tungala *msa.* Kulaga ni ulwele wangamala citema cisawu matana.

tungata *msa.* Kukola ndamo jambone.

tungulule *li.* (yeji. acitungulule) Ulili welewu.

tungulumuka *msa.* Kutyoka kwa lituya m'matumbo moŵa gakwe mkanigakwane.

tungulumula *msa.* Kutendekasya kuti jwamkongwe ajase citumbo.

tunguluŵanya *msa.* **1** Kugaŵa yindu kwa ŵandu ŵajinji. **2** Kwasamikasya ŵandu ŵakuŵandikana nawo majumba.

tungunya *msa.* Kumsamikasya mundu jwine.

tunguŵalila *msa.* Kulela mwanace jwa mundu jwine.

tunguŵila *msa.* Kukola yilonda pacilu.

tupa *msa.* Kuŵa yindu kapena ŵandu ŵajinji.

tupiya *msa.* Konjecesya kapena kupundasya mlingo wa yindu. Alole soni ngopolo ja culuya.

tupula *msa.* Kutyosya cindu pamalo picamesile kapena piŵasimice.

tusu *mbika.* Mucikusapikanicila cindu cisawu limatimati naga alipondile.

tusuka *msa.* Kuwulika kwa cindu cakoloŵa cana mesi mkati mwakwe.

tusula *msa.* Kuwulisya cindu cakoloŵa cana mesi mkati mwakwe.

tusya *msa.* Kwikutila ni ni cindu ni kuŵa jwakusengwa.

tuta *msa.* **1** Kutyosya cindu mwakucisejesya kuwujo, kunyuma kapena kumbali. **2** Kunyakula yindu kutyocela pamalo gayaliji kuja nayo malo gane.

tutujila *msa.* kulya mwakupamamba kapena mwakuwutuka/mwakwanguya.

tututu *mlanji.* Liloŵe lyakulosya kuti tuyindu twakwe nganituŵa twine nambo twatuli m'myalato kapena twakutuwonato.

tutuŵa *msa.* Konjecesya kwa yindu.

tuwa *msa.* Kugwagula lipende lya pacilu kapena mgoji.

tuwungula *msa.* **1** Kuwugula cindu cisawu mwambulele. **2** Kukoposya pamkuli yindu cisawu meso. **3** Kupinda mwakutenda ukunje cindu cisawu mgongo.

tuyana *msa.* Kutenda citendo mwakusosa kumpata jutapunde.

twa *msa.* Kuputa ni mwisi, yindu cisawu yimanga, mwituli.

twamula *msa.* Kulila mwamwacili nambo soni mwakoposya maloŵe mnope.

twanga *msa.* **1** Kuputa ni suŵa. **2** Kuŵeceta ni kutenda yindu yakulilapilila.

twanganje *li.* (yeji. acitwanganje) Kajuni kecejewu nambo ka manyunya gacikasu pamtima.

twangula *msa.* Kulila mwangakoposya maloŵe mnope cisawu mwalikusatendela liguluŵe.

twatwajila *msa.* Kugumbalicisya maloŵe gaŵecete kala ŵane.

twatwangula *msa.* Kuŵa jwakombola pakutwa yindu.

tweee *mbika.* **1** Mwacikusawonecela cindu cakuti cipapwice, kuŵaluka kapena kugaluka. **2** Mwacikusawonecela cindu celewu nambo soni cagoloka.

twenga *msa.* Kukopoka yindu cisawu mawuta mpela mwajikusatendela nyama jakunakana pamoto.

twesela *msa.* Kuŵa kapena kupatika yejinji

twi *mbika.* Mwawukusapikanila naga cindu cikutotile.

twicila *msa.* Kutwicila ni kuyika cindu pamtwe

twika *msa.* Kukamucisya mundu jwine kuyika cindu pamtwe.

twinicisya *msa.* kwinjisya cindu cacikulungwa pamalo gamwana mwakukanganicisya

twinya *msa.* **1** Kutota pacilu ni cindu. **2** Kulonganya yindu mwangaleka lipesa.

twisa *msa.* Kulonganya yindu mwangaleka lipesa.

twitu *mbika.* Mwayikusatendekwecela naga ŵandu akopocele kapena awonegene mwakusipucisya.

tya *mbika.* Mwapakusawonecela pamalo naga pali yikwesya.

tyaka *msa.* Kupikana kuŵawula kapena kuŵawa mkamwa.

tyakalasya *msa.* Kumtendekasya mundu jwine kuti akakola lung'wanu ni cindu.

tyakula *msa.* Kukologanya mwakupotokola nambo soni mwakutilisya mtiko pakuteleka yakulya cisawu ugali.

tyala *msa.* **1** Kuŵina pa ung'asi. **2** Kutisya cilu cakwe pakusosa kuti cikukulusye cindu caponyisye mundu jwine.

tyalambuka *msa.* kutelesya nikugwa pasi.

tyanga *msa.* Kusumbasumba kwa mundu kapena kucanga kwa cindu.

tyangatyanga *msa.* **1** Kupeleka yilanga yaunami. **2** Kwenda mwangali kwakuja kusyesyene.

tyatyaganya *msa.* **1** Kutola yindu mwakupwatikanya ni yakapocele ŵane. **2** Kugwala liwusyo lyakusawusya lyawusisye mundu jwine.

tyatyatika *msa.* Kutila pamalo mwakuwutuka mnope.

tyatyatya *mbika.* Mwapakusawocela pamalo pakuti pangali yikwesya.

tyoka *msa.* Kusama kapena ngasimanikwa soni pamalo.

tyosya *msa.* **1** Kujigala cindu pamalo pacaliji ni kuja kuciyika malo gane. **2** Kumasya kwa masengo ga mundu.

U

u Cilembo cakupikanika pajika.

ubelubelu *li.* (yeji. ubelubelu) mteto wagamba kwendajeja mwangatama pasi.

ubisi *li.* (yeji. ubisi) Kuŵeceta ngani mwakuwatanganya maloŵe gaŵaŵecete mundu jwine.

ubwinya *li.* (yeji. ubwinya) Yakulya ya m'ciwukala ca cinyama cisawu mbusi yakuti cisayilukula ni kuyitawuna soni.

ucalilo *li.* (yeji. ucalilo) Kulimba mtima pa cindu cakogoya.

ucanda *li.* (yeji. ucanda) **1** Katema kakusaŵa mundu mcanda. **2** Ndamo yitendo ya mcanda.

ucece *li.* (yeji. ucece) Kalombo kamwana kangali mapapiko kakakusagumba lisugulu.

ucekulu *li.* (yeji. ucekulu) **1** Katema kakuti mundu ayice pakuŵa ni yaka yejinji kutyocela lyuŵa liŵapali ni kumala macili gakutendela yindu yejinji. **2** Ndamo ni yitendo ya mundu jwamcekulupe.

ucema *li.* (yeji. ucema) Mesi geswela gampaka kukolelwa nago gakopoka m'citela ca mgwalangwa.

ucete *li.* (yeji. maucete) Upande wakutema wa cindu cisawu cipula wakusakatila yindu.

uci *li.* (yeji. uci) Yindu ya mesi yalulyolyopela yasikusapanganya mnopemnope nyuci.

ucilila *msa.* Kupilila ligongo lya lyosi.

ucimwa *li.* (yeji. ucimwa) Kuŵa jwangalwe.

ucimwene *li.* (yeji. maucimwene) **1** Ukumu wakusakola mcimwene. **2** Ndamo ni yitendo ya mcimwene.

ucindu *li.* (yeji. ucindu) Mtundu wa yitela ya mgwalangwa wakuti makwati gakwe akusapakasila mikeka.

ucisu *li.* (yeji. ucisu) Mtima wakusosa kuŵa mlongola jwa ŵandu.

ucisya *msa.* **1** Kuyika cindu pamalo pawacijigele. **2** Kuwugala litanga mwangasimanya. **3** kumtenda mundu jwine yindu yakusakutendela.

ucopili *li.* (yeji. maucopili) Ndamo ja ugaga jangasosa kwakamucisya ŵandu ŵane.

uculusi *li.* (yeji. uculusi) Mbiya kapena yindu yakupata mwakonjecesya pa yakwe pa malonda.

udyesi *li.* (yeji. udyesi) **1** Ndamo jangasosa kutyoka pamalo ligongo lyakuti ayisimene yindu yambone. **2** Ndamo jakusosa kuti yambone yosope yiŵe yawo.

uga *msa.* Kuteleka ugali.

ugaga *li.* (yeji. ugaga) Ndamo ja kwagaŵila ŵandu yindu yamnono atamose kuti yinduyo yipali yejinji.

ugagala *li.* (yeji. maugagala) Ndamo ja mundu jangakola nganisyo simo pa ngani kapena cindu cacipali.

ugala *msa.* Kuŵisa lipesa kuti cikapagwa cakopoka kapena cakwinjila.

ugali *li.* (yeji. magali) Cakulya cakusateleka ŵandu pakukamulicisya masengo utandi wa yimanga, mapemba, usanje, yinangwa ni yine, cacikusaŵa cakulimba panandi pakuciwanicisya ni likoko.

ugalilo *li.* (yeji. maugalilo) Citela cakusacinjika kapena kupinjikanya pa litanga kuti liwugalice cenene.

uganja *li.* (yeji. mauganja) Mkamulano wakupelegana yindu yakulekanganalekangana wa mundu jwamlume ni jwamkongwe ŵakuti nganalombane.

ugaŵanye *li.* (yeji. magavanye) Kapelece ka yindu yakusosekwa kwapa ŵandu ŵakulekanganalekangana.

ugogolo *li.* (yeji. maugogolo) Ngani jakumlambucisya mundu.

ugono *li.* (yeji. maugono) Cindu cagonela kapena kutamila cakusaluka ni matete.

ugujuguju *li.* (yeji. magujuguju) kujuguja mesi kapeni yindu yine mkamwa ni kusuna.

ugula *msa.* **1** Kutyosya cindu pamalo cisawu mwakusatendela ni litanga pa mlango pakusosa kwinjila kapena kopoka m'nyumba. **2** Kutyosya

ciwuniko pa cindu cisawu libotolo.

ugulilo *li.* (yeji. maugulilo) Cimo mwa yitela yakusasolela pamlango m'nyumba kuti litanga lijegamileje naga mkuliwugulamo.

ugwe *mkwimi.* Lilowe lyakwimila mundu jwakuŵeceta.

ugwembele *li.* (yeji. ugwembele) Wangali mate wa mundu kapena cindu.

ugwi! *msu.* Lilowe lyakulosya usimongo.

uja *msa.* Kuyika kutyocela ku malo kuŵapite.

ujanganya *msa.* Kwawula ku malo ni kuwujila ku malo kwatyocele lyuŵa lilyolyo.

ujani *li.* (yeji. ujani) **1** Kukamulicisya masengo mkono wa mciji. **2** Ndamo ni yitendo ya cisawu ya lijani.

ujaŵe *li.* (yeji. ujave) Liluŵa ga lutwelo.

ujete *li.* (yeji. ujete) Ndamo ja kwapocela cenene acalendo.

uji *li.* kuleŵela kwa cindu ligongo lyakusyana

[1]**ujila** *li.* (yeji. maujila) Mbiya kapena yindu yakonjecesya pakuwusya mbiya kapena yindu yiwakongwele.

[2]**ujila** *msa.* Kukamulana ni kutaŵa soni liŵasa ni ŵakongwe kapena ŵalume ŵawalekangene nawo.

ujilila *msa.* Kugalawuka mkaniwuje kuyika kwawupiteje ni kulungama kwawutyoceleje.

ujonasi *li.* (yeji. ujonasi) Ndamo jakupasula yindu.

ujongwe *li.* (yeji. ujongwe) Mtundu wa ŵanaŵana weswela mwakuŵinda wangatutumbuka mnope wakumela wejinji malo gamo.

ujonjo *li.* uwasi wamwanamwana, weswela.

ujumu *li.* (yeji. ujumu) Kamale ka uŵisi wa cindu.

uka *msa.* Kuwoneka pacilu mbu ligongo lya kupakala utandi kapena luwundu.

ukadili *li.* (yeji. ukadili) Kuŵeceta ngani jaunami ni cakulinga cakusosa kusakasya lumbili lwa mundu jwine.

ukadyoli *li.* (yeji. ukadyoli) Kuŵeceta ngani jaunami ni cakulinga cakusosa kusakasya lumbili lwa mundu jwine.

ukali *li.* (yeji. ukali) Kupikana kupweteka mtima ligongo lya kusakalilwa ni ngani kapena yatesile mundu jwine.

ukalikalila *m'jonje.* Kutama malo gajika ŵ̂ane ali atemi kwine.

ukama *li.* (yeji. ukama) Uci wa nyuci syangali ukali mnope wawukusapatika mnopemnope m'masugulu.

ukambindu *li.* (yeji. ukambindu) Kuŵ̂eceta ngani jakumgamba mundu jwine msyenejo kuli kwangali.

ukana *li.* (yeji. maukana) Cakumwa cakolelwekasya cakusateleka ni cilungo kapena yindu yine.

ukandapale *li.* (yeji. ukandapale) Mbuwa ja cindu.

ukanduluma *li.* (yeji. ukanduluma) Kulilamila jika pa yindu yakulekanganalekangana.

ukanga *li.* (yeji. ukanga) Umbo syelewu sya cinyama.

ukangajili *li.* (yeji. ukangajili) Ndamo ja kwagaŵ̂ila ŵ̂andu yindu yamnono atamose kuti yinduyo yipali yejinji.

ukangala *li.* (yeji. ukangala) Mteto wakulimbicila kutenda yindu kuti mpaka yawukuyisosa yikombolece.

ukani *li.* (yeji. ukani) Ndamo jangasosa kupikanila ni kutenda yakusalile kuti utende.

1**ukapa** *m'jonje.* Kukola maŵ̂ala gakulembeka mwakulewuya.

2**ukapa** *li.* (yeji. ukapa) Kwenda mwapikupiku ligongo lya kwimbala mnope.

ukapangapanga *li.* (yeji. ukapangapanga) Mteto wakunsalila mundu jwine kuti atende yindu yangalumbana.

ukape *li.* (yeji. ukape) Kukandapala kwa cindu cisawu nguwo.

ukapitingu *li.* (yeji. ukapitingu) Kuŵ̂eceta ngani jaunami ni cakulinga cakusosa kusakasya lumbili lwa mundu jwine.

ukapolo *li.* (yeji. ukapolo) **1** Katema kakuti mundu amkamwile ni kumkamulikasya masengo mwakumcisya nambo soni mwangali cakumpa. **2** Ndamo jakumkamulikasya masengo mundu mwangalwe nambo soni mwangampa kandu.

ukaselengo *li.* (yeji. ukaselengo) Kuŵ̂eceta ngani jaunami ni cakulinga cakusosa kusakasya lumbili lwa mundu jwine.

ukaŵ̂amba *li.* (yeji. ukavamba) Cindu cacitandisye ukangani.

ukaŵ̂e *li.* (yeji. ukave) Ndaŵ̂i jacitemi cindu cili ciŵ̂ela.

ukawu *li.* (yeji. ukali) Kupikanika mwakuwawasa kwa yindu cisawu

yisogosi mpela masuku gangajiwula.

uko *li.* (yeji. uko) Lipuku lyekulungwa lyakumnonyela kututusya mu mgunda wa mbatata ni m'citipila.

ukolece *mbika.* Kutenda yindu yakusosa kutandisya ukangani ni mundu jwine.

ukoleko *li.* (yeji. ukoleko) Mteto wakuweceta yaunami, yakwaŵenganya ŵandu.

ukolekole *li.* (yeji. ukolekole) Ndamo jakutandisya ukangani kapena ndewo pali pangali ngani jiyseysene.

ukolesi *li.* (yeji. ukolesi) Kwikuta mnope mkologo.

ukoma *li.* (yeji. ukoma) Yitendo yakulosya kumnyilila mtela ni yilagu.

ukomasi *li.* (yeji. ukomasi) Yitendo yakulosya kumanyilila mtela ni yilagu.

ukongwe *li.* (yeji. ukongwe) **1** Yindu yeswela yakujilima yayikusakopoka kwikuma ligongo lya kupikana kunong'a mnope pakutenda msangu. **2** Ndamo jakutenda yindu yacikongwe.

ukopi *li.* (yeji. ukopi) Ndamo jakutenda yindu yakumnyenjelela mundu kuti akunde kutenda cindu.

ukoti *li.* (yeji. maukoti) imanga yewisi kutwakutwa ni kuŵika m'masamba ni kuteleka.

ukoto *li.* (yeji. maukoto) Umbone wa cindu.

ukujukuju *li.* (yeji. ukujukuju) Kulola aku nakuku mwakayicila kapena mwakusamala mnope.

ukula *msa.* **1** Kusola ni kutyosya cindu mwitaka. **2** Kusola lisimbo.

ukululuce *li.* (yeji. ukululuce) Kutusya mtima ni kuleka yawusosileje kumtenda mundu jakuleŵele.

ukumbukumbu *li.* (yeji. ukumbukumbu) Kuyika soni mu nganisyo kwa cindu ciwatesile kapena ciwaciweni.

ukungwi *li.* (yeji. maukungwi) Ukombosi wakutenda yindu mwakolosya cenene.

ukuni *li.* (yeji. maukuni) Manyunya ga ku cisusunyo ca cijuni gakusagakamulicisya masengo pakusalalisya yindu.

ukunje *li.* (yeji. maukunje) Kacindu akausapanganya pa kukunga lukonji pa katela kepindu kuti aponyeleje mipamba.

ukusikusi *li.* (yeji. ukusikusi) Kulambucisya ulwele kapena kugona mnope

pakusosa kugwala kukamula masengo.

ukuta *msa.* Kupepelela mbepo pa moto kutyocela mnopemnope m'kasaku ka lipende.

ukutula *msa.* Kukata yakumela cisawu mawukutu ni tutela twine waŵanaŵana.

ukwesu *li.* (yeji. ukwesu) Cisogosi cakuwawasa cacikusasogola mu citela ca mkwesu.

ukweti *li.* (yeji. maukweti) Upande wekulungwa wa yitela ni litinji lyejinji lyakumela jika.

ukwi! *msu.* Lilowe lyakulosya kusimonga.

ukwili *li.* (yeji. maukwili) Kulimba ni wanganambuka wa cindu.

ula *li.* (yeji. ula) Mesi gakugwa kutyocela ku mawunde.

ulaala *li.* (yeji. ulaala) Kuŵa jwakalamuka.

ulaga *msa.* Kutyosya umi wa cindu cakupumula.

ulala *msa.* Kulipweteka

1 **ulama** *msa.* Kulosya ku lupwasi pakupinda cilu cosope mwakwinamila cakuwujo mundu ali cimile.

2 **ulama** *li.* (yeji. ulama) Kuŵa cenene m'cilu ni mu nganisyo mwakwe.

ulamba *li.* (yeji. ulamba) Kulambucisya ulwele kapena kugona mnope pakusosa kugwala kukamula masengo.

ulambi *li.* (yeji. ulambi) Kutenda yindu yakumpembeka mundu cisawu kuti jwalakwejo ali jwakupunda mnope.

1 **ulame** *mbika.* Mwakusatendela mundu jwajimi ni kulipinda cakuwujo ni kwimika lipuluputu.

ulamusi *li.* (yeji. maulamusi) **1** Yitendo ni yakuŵeceta ya mundu jwampele macili gakwalogolela ŵandu ŵane. **2** Macili gakwalongolololela ŵandu ŵane.

ulanda *li.* (yeji. ulanda) Kulaga kwekulungwa ligongo lyangakola cikamucisyo.

ulangawiwu *li.* (yeji. maulangawiwu) Yisogosi yecejewu yaŵanaŵana ya kumtwe kwepiliwu yakusatunga ni kuwala cisawu yuma.

ulasi *li.* (yeji. ulasi) Mtundu wa uŵasi.

ulaŵalaŵa *li.* (yeji. ulavalava) Ndamo ja kwendajenda m'misewu kupita

m'ciŵenda mbiya.

ulaŵili *li.* (yeji. ulavili) Tulombo twecejewu twaŵanaŵana twaguluka nambo soni twakuluma twatukusimanikwa mnopemnope pamalo pasikutama nguku.

ulaya *li.* (yeji. ulaya) Cilambo ciliconse cakutama asungu cisawu ŵa ku England.

ulecelo *li.* (yeji. ulecelo) Kukululuka pa yitendo yiŵakutendele mundu jwine.

ulekani *li.* (yeji. ulekani) Kwasana, wangalandana kapena kapwilingane ka yindu kapena ŵandu.

ulelane *li.* (yeji. ulelane) Kukamucisyana kuti umi wa jwalijose ujende cenene.

ulemasi *li.* (yeji. maulemasi) Kuŵa jwangali kapena kukola ciŵalo cakulekangana ni yiŵalo ya mtundu uwowo yakwete ŵane.

ulembe *li.* (yeji. ulembe) **1** Yakuti pakulemba maloŵe pa cikalakala kapena malo gane. **2** Utomoni wa citela cakuŵaŵa wakusapaka ku mpamba kapena lipanga kuti cinyama cikakaŵaga kuwa naga mkucikosamo.

ulemwa *li.* (yeji. ulemwa) **1** Kuwatanganya pakutenda yitendo yakutenda ŵane. **2** Kutenda cindu cangalumbana kapena cangajiticika kwa mundu jwine kapena kwa Mlungu.

ulendo *li.* (yeji. maulendo) **1** Kwenda kutyoka malo gane kuja malo gane. **2** Mkuli wa pacilikati pa malo gaŵili gakutalikangana.

ulesi *li.* (yeji. ulesi) Ndamo janganonyelwa kukamula masengo nambo kwamba kutama.

ulewu *li.* (yeji. ulewu) Kawonece ka cindu cakuti nganiciŵa cacijipi.

uli? *m'jonje.* Liloŵe lyakuwucisya mwacitendecekwele kapena mwaciŵelele cindu.

ulika *msa.* **1** Kupapuka mwakupikanika lisegwe kwa cindu cakuti cajikwite moya cisawu mwacikusatendela cubu ca njinga. **2** Kukopoka ni kuwocela ni cindu pacanya petaka. **3** Kupowoka ni kukopoka kwa mesi cisawu mwacikusatendela cisumbukute.

ulikwi *li.* (yeji. ulikwi) Mtundu wa ucece.

ulila *msa.* Kuwucisyawucisya mtwe usyesyene wa ngani.

ulilane *li.* (yeji. ulilane) Mkamulano wa mkasyepela.

ulili *li.* (yeji. maulili) Ugono wakutota ni matete.

ulimbe *li.* (yeji. ulimbe) Kuŵa ni cikulupi.

ulimbilile *li.* (yeji. ulimbilile) Ngatekeseka kapena kugwedanyika.

ulimbo *li.* (yeji. ulimbo) Yindu yakunanda yakusapanganya pakuwanganya utomoni wa yitela yakulekanganalekangana ni kuwuteleka kuti atanjicisyeje yijuni.

ulinandi *li.* (yeji. ulinandi) Ndamo jangalikusya kapena kulikwesya.

ulinda *li.* (yeji. ulinda) Mteto wakutetemya ku migunda pakusosa kupokosya mbeju ku yitumbili, majani, ngwale ni yinyama yine.

ulingulingu mwa- *m'jonje.* **1** Kula usyo **2** kulolalola yindu yayili kusyeto.

ulinje *li.* (yeji. ulinje) Mwakutendela pakupima cindu.

ulisi *li.* (yeji. ulisi) Ndamo ja mwanace jakulilalila mnopemnope naga ali amjigele mundu.

ulitemanye *li.* (yeji. ulitemanye) Kaŵinisye ka cilu pa kwenda kapena pakuŵina ung'asi.

uliŵa *li.* (yeji. uliva) Mesi gakopoka gasyene kutyocela mwitaka.

ulole *li.* (yeji. ulole) Mwakusatendela mundu pakupikutisya meso kapena ngope pakulola.

ulombe *li.* (yeji. ulombe) Mtundu wa ung'asi.

ulombela *li.* (yeji. malombela) Kutama yimo kwa mundu jwamkongwe ni jwamlume mwiŵasa.

ulonda *li.* (yeji. ulonda) Ukumu kapena masengo gakulolecesya kuti ŵandu ŵane ngakwiŵa kapena konanga ndundu.

ulongo *li.* (yeji. maulongo) Kuŵa ŵandu ŵa liŵele limo.

ulu *li.* (yeji. maulu) Lyosi lyakutendekasya kusa wunduga lyakutyocela ku lilamba lya moto wakusacoma litinji ndema ja cawu.

ulukosyo *li.* (yeji. maulukosyo) Kutenda yindu yambone nambo soni yakucimbicika.

ulukusa *li.* (yeji. ulukusa) Yindu yeswela yacisawu likoko yayikusasimanikwa mkati mwa cikalakasa ca mumtwe wa mundu kapena cinyama.

ulukuta *msa.* Kulitunganya cilu.

ulula *msa.* **1** Kusosasosa ni kumalisya yindu yakusigalila cisawu mwakusatendela ali agowele yimanga mu mgunda. **2** Kutyosya litonji mu yitela yakwe mu mgunda.

ululu *li.* (yeji. ululu) **1** Kuwa kwa meno ligongo lya kulilisya yindu cisawu yembe yangajiwula. **2** Kupikana kupweteka.

ululuka *msa.* Kujigalwa ni mbepo kwa yindu cisawu utandi.

ululusya *msa.* Kugukusya ndi mbepo yindu cisawu utandi.

ulume *li.* (yeji. ulume) Yindu yeswela yakunanda cisawu mamina yakusatunda mundu jwamlume pandema jakutombana.

ulumula *msa.* Kutyosya kapena kukoposya yindu mwangayinyemya.

[1]**ulusi** *li.* (yeji. ulusi) Lukonji lwakusalupanganya ni litonji kapena yindu yine.

[2]**ulusi** *li.* (yeji. ulusi) Mtundu wa cuma ca buluwu.

ulutula *msa.* **1** Kukoposya mwakuminya yindu yiyaliji mkati mwa cindu cine cisawu nsaku, lutumbo ni yine. **2** Kujigala yindu mu cindu ciŵayiŵisile.

uluŵa *li.* (yeji. uluva) Upande wa cakumela wawukusakula ni kuŵa cisogosi.

uluwulu *mtagu.* Mwacikusawonecela cindu ca ngulungo.

uluwumba *msa.* Kugalagata pasi.

uluwusya *msa.* **1** Kugalagatikasya mundu kapena kuyika cindu pa luwundu. **2** Kumputa ni kumgwisya mundu.

uluwuta *msa.* **1** Kuliŵata mwakonanga yindu cisawu mbeju, manyasi ni yine. **2** Kuŵeceta mwakusongona mnope.

ulwele *li.* (yeji. maulwele) Kupweteka kwa cikusapikana cindu ca umi naga nganiciŵa cenene m'cilu.

ulyalya *li.* (yeji. ulyalya) Kukokoya mele kutenda cindu ni nganisyo syakusosa kwakalamusya ŵandu ŵane.

ulyayi *li.* (yeji. ulyayi) Ndamo jakusosa kujigala yindu yejinji kupunda ŵandu ŵane wosope ŵakusosekwa soni kuti apate yindu yiyoyo.

ulyesi *li.* (yeji. ulyesi) Ndamo jakusosa kujigala yindu yejinji kupunda ŵandu ŵane wosope ŵakusosekwa soni kuti apate yindu yiyoyo.

uma *msa.* Kukopoka kwa yindu cisawu mkaka m'maŵele.

umanyilisi *li.* (yeji. umanyilisi) Kukola lunda ni kupakombola ni kutenda cindu.

umati *li.* (yeji. umati)

umba *li.* (yeji. umba) Mtela wakutupiyicisya mbeju syagowola mu mgunda kapena syakutaga mu ngokwe.

umbala *msa.* Kutenda yakusosekwa ku unyago ni kupocela misyungu.

umbata *msa.* Kupindila mkati yala ya m'makono.

umbili *li.* (yeji. umbili) Kupikanika kwa yitendo kapena lina lya mundu mwine soni cindu.

umbo *li.* (yeji. umbo) Yindu yepiliwu, yeswela kapena yecejewu yayikusamela mumtwe.

umbone *li.* (yeji. umbone) Katame cenene ka cindu kapena mundu.

umbuka *msa.* **1** Kutyoka pamalo gawajuŵile ni kuwonecela peswela. **2** Kwimuka kutyocela ku lugono. **3** Kutila pamalo mwakuwutuka.

umbula *msa.* Kuwula cindu pamalo picasisice.

umbusya *msa.* Kutendekasya yinyama kuti yijuwuce piyajuŵile kapena kuyitendekasya kuti yitile.

umbutukuka *msa.* Kupindukuka kapena kwanukuka kwa cindu.

umenyani *li.* Mteto wakuputana pa magongo gakulekanganalekangana.

umi *li.* (yeji. umi) Macili ga cindu ciŵacipanganyisye Mlungu gakupakombola kukula, kuŵeleka, kulya nambo soni pambesi pakwe cinduco cikusawaga.

umika *msa.* Kututila sasu pamoto.

umila *msa.* Wangawoneka ŵandu wa pamalo kapena mwitala.

umisya *msa.* Kutyosya cindu pamalo gacaliji ni kuja kuciyika pamalo gane.

umpepe *li.* (yeji. umpepe) Ndamo jakamulana ni kutendela yindu pamo.

1**umuka** *msa.* **1** Kumala unonye ni lungo lya cindu. **2** Kutyoka pamoto kwa lusasu.

2**umuka** *li.* (yeji. umuka) Cakulya cejonasice cakuti ngaŵa nkucilya.

umula *msa.* Kutyosya lusasu pamoto.

umundu *li.* (yeji. umundu) Ndamo ni yitendo yambone ya mundu.

umya *msa.* Kutyosya cindu pamalo pacaliji.

una *msa.* Kutyosya masace ga mpunga kumanyasi gakwe.

unakunaku *li.* Ndamo jakuŵenganya ŵandu pakwasalila ngani sya unami.

unami *li.* (yeji. unami) Kusala ngani jakuti nganijitecekwa.

unandi *mtagu.* Kaŵe ka cindu cakuwujilila ukulu wakwe.

undanda *li.* (yeji. undanda) **1** Kukokoya mele kutenda cindu ni nganisyo syakusosa kwakalamusya ŵandu ŵane. **2** Kumgwala mundu juwamkongwele yindu.

undika *msa.* **1** Kuyika yindu mnopemnope yisogosi cisawu magombo pamalo ga ndukutila kuti yijiwule citema. **2** Kutaga mesi mkamwa ni kugaleka m'momo kandaŵi kelewu mkaniugamile kapena kugasuna.

[1]**undu** *mbika.* Mwayikusatendela yindu kapena ŵandu pakugwira upande umo.

unduka *msa.* Kutyoka pamalo mwakutumbila ligongo lya ngani jajitendecekwe.

undukula *msa.* Kutyosya yindu cisawu yisogosi pamalo paŵayiŵisile kuti yijiwule.

undula *msa.* **1** Kusyaga cindu kuti ciŵe cisawu utandi. **2** Kulima mu mgunda mwakolosya cenene.

undulila *msa.* Kukologanya kapena kusukunya yindu kuti yiwanganicilane cenene.

une *mkwimi.* Liloŵe lyakulikoanjila mundu jwakuŵeceta.

[1]**unga** *msa.* **1** Kuŵiliga kwa litaka pakolosya matuto. **2** Kusongangana pamalo gamo kwa tulombo cisawu nyuci.

ungala *msa.* Kujigala ulwele wa matana.

ungana *msa.* Kusongangana pamalo gamo kwa ŵandu kapena yindu.

ungo *li.* (yeji. ungo) Kanyama kamwitinji ka cisawu come.

ungolengole *li.* (yeji. ungolengole) Kusyoŵekana kwa ŵandu mnopemnope ligongo lya kwilana yakutenda.

ungongo *li.* (yeji. ungongo) **1** Kuŵeceta mwamasegwe. **2** Ngamanyilila kaŵe ka cindu.

ungoswe *li.* (yeji. maungoswe) Kwajilanya ni kulolecesya kuti ŵandu ŵalombene akutama mwiŵasa lyawo mwamtunjelele.

ungulu *li.* (yeji. ungulu) Kuŵeceta mwamasegwe mnope.

ungulumya *msa.* Kulolesya cindu pane palipose.

ungusya *msa.* Kusosa ni kuwusya kuti umanyilile kwacili cindu.

unicila *msa.* Kuwimba kapena kuwugala lipesa lya cindu pakuyika cindu cine.

unika *msa.* Kupitikusa pakutamika cindu cisawu mbale kuti citamilo cilole

kwinani.

unikanya *msa.* Kuwunicila mwakupitikusya ni kulosya citamilo kwinani, cimo mwa yindu yakulandana ukulu wakwe.

unondi *li.* (yeji. unondi) Kaŵe ka cindu cakuti nganiciŵa cekulungwa.

unonono *li.* (yeji. unonono) Kulimba kapena kusawusya mnope.

unonyelano *li.* (yeji. unonyelano) Ndamo ni yitendo yakusengwa ni mundu kapena cindu.

unuku *mbika.* Mwakusatendela mundu jwakutyosya cindu cicawimbile cindu cine.

unukula *msa.* Kutyosya cindu cicawimbile pa cindu cine.

1**unya** *li.* (yeji. unya) Yindu yampela likoko yakusapanganya pakuwanganya utandi ni mesi gakusisima.

2**unya** *msa.* Kuwanganya yindu yewundule cisawu utandi ni mesi.

unyago *li.* (yeji. maunyago) Yitendo ni misyungu jakumpa mundu jwakwanile msingu wakum'ŵina.

unyala *li.* (yeji. unyala) **1** Mtundu wa majongolo gaŵanaŵana gecejewu gakuti waji wakwe ukusaŵa wakunyenya nambo soni gakumnonyela kuwungana malo gamo. **2** Kunyenya mnopemnope kwa mumbakamiko mwa yala ya mu ngongolo.

unyenga *li.* (yeji. unyenga) **1** Ngamanyilila kaŵe ka cindu. **2** Kuseseŵala kwa mundu.

unyolo *li.* (yeji. maunyolo) Tusyano twepindipinde ni kulumbikanya twanti mpaka ni kutaŵila cindu kapena kuwala.

unyunyu *li.* (yeji. unyunyu) Uswela wa cindu.

upa *msa.* Kutogolela mwakupeleka kandu kwa mwali kapena mundu jwakuŵina ung'asi.

upagwe *li.* (yeji. upagwe) Kaŵe ka cindu.

upala *li.* (yeji. upala) Cikokomo ca mesi gakwenda mwakuwutuka mu lusulo lwa maganga gejinji.

upalu *li.* (yeji. upalu) Ukombosi wa kusakula kapena kutega yitega ya yinyama.

upande *li.* (yeji. maupande) Mbali ja cindu kapena malo.

upandu *li.* (yeji. maupandu) Kupanganya nganisyo syakusosa konanga umi wa mundu jwine.

upanga *li.* (yeji. maupanga) Cindu campela mpamba cakusatenda kuponya ni mkono.

upanganye *li.* (yeji. upanganye) Yiŵatesile kapena yakutenda pakulinganyea cindu.

upapa *li.* (yeji. upapa) Ndamo ja kwagaŵila ŵandu yindu yamnono atamose kuti yinduyo yipali yejinji.

upasani *li.* (yeji. maupasani) Mteto wakusumisya ni kusuma yindu.

upate *li.* (yeji. upate) Mbiya kapena yindu yakupata mwakonjecesya pa yakwe pa malonda.

upatwe *li.* ciŵasi cakumela pasi cakulyaga, cakandapala cecejewu; kuŵe kwi: nakapatwe.

upele *li.* (yeji. upele) Yilonda yakunyenya ya cisawu matusa yayikusakopoka pacilu pa mundu.

upile *li.* (yeji. upile) Ndamo jakupata kapena kukola cindu cambone mwangasawusya.

upilile *li.* (yeji. upilile) Kaŵe ka cindu ca bi.

upililiwu *li.* (yeji. upililiwu) Kukola mtima wakulimba nayo yipwetesi.

upindupindu *li.* (yeji. upindupindu) Wangapanganika ni ngakaŵa kupitikuka nganisyo pa uganja ni yine pali pangali ligongo lisyesyene.

upotesi *li.* (yeji. upotesi) Ululu kapena ngawona cenene m'cilu.

upupa *li.* (yeji. upupa) Yilonda ya ulwele wa cindoko.

upwawale *li.* (yeji. upwawale) Kuwawatala kwa cindu.

upweso *li.* (yeji. upwesi) Ndamo ja wanace.

upya *li.* (yeji. upya) Yakusigalila litinji lili lipile.

upyata *li.* (yeji. upyata) Ndamo jakutenda yindu mwakalamuka mnope.

usakalice *li.* (yeji. usakalice) Yatite pakupela mundu.

usakaliwu *li.* (yeji. usakaliwu) Mbwaji pakutenda yindu.

usakwa *li.* (yeji. usakwa) Ndamo jangali casa.

usalalene *li.* (yeji. usalalene) Kuŵeceta ngani jakumgamba mundu jwine msyenejo pali pangali.

usangu *li.* (yeji. usangu) Mtundu wa likwanya.

usangwali *li.* (yeji. mausangwali) Cindanda cakutenda kusolela mapanda ni kusajikanya yitela.

usani *li.* (yeji. usani) Mtundu wa yuma yaŵanaŵana.

usanje *li.* (yeji. usanje) Cakumela ca mtundu wa manyasi cangalewupa mnope cacikusakola tusongolo twaŵanaŵana twecejewu twakusaloŵeka ŵandu ŵane ni kutenda cilungo ca utobwa.

usanji *li.* (yeji. usanji) Mtundu wa mapeta gamwitinji.

usapangane *li.* (yeji. usapangane) Kawonece kangasalala ka cindu kapena mundu.

usapulanye *li.* (yeji. usapulanye) Kagaŵanye kapena kayice ka yindu pakwepakwe.

usaŵi *li.* (yeji. usawi) Ndamo jakola misengo, yisasi kapena mtela wakuwulajila ŵandu.

1**usawu** *li.* (yeji. usawu) Kulandana kwa yindu kapena ŵandu.

2**usawu** *li.* (yeji. usawu) Cindu cakusataŵa ni yitela cisawu usangwali cakwanika somba kapena nyama cakuti kusi kwakwe akusakolesya moto.

usawuci *li.* (yeji. usawuci) Kuŵa jwangali yakuwala kapena yindu yine yakamulicisya masengo.

usemwe *li.* (yeji. usemwe) Ulwele wakoposya yilonda kukamwa ni kupalata umbo pa lipende wawukusakamula mnopemnope yilango cisawu mbusi.

usepa *li.* (yeji. usepa) Ukulu ni msingu wa cinyama.

usepule *li.* (yeji. usepule) Cipyepye ca somba.

usese *m'jonje.* Kugona ca mu mbalati.

usewa *li.* (yeji. usewa) Mtundu wa cuma.

useŵa *li.* (yeji. useva) Ndamo jakulosya kuseseŵala.

usicilisi *li.* (yeji. usiciiisi) Kukola yipanje yejinji.

usigala *li.* (yeji. usigala) Kuŵa jika ŵandu ŵane ali amasile kuwa.

usilu *li.* (yeji. usilu) Kuŵeceta ni kutenda yindu yakuseswala.

usimbwa *li.* (yeji. usimbwa) Mtundu wa cuma.

usinda *li.* (yeji. usinda) Uŵasi wecejewu.

usinini *li.* (yeji. usinini) Mnowu wa mkamwa mwagakusamela meno.

usito *li.* (yeji. usito) Kapikanice ka cindu canganiciŵa ca pewupewu naga ucinyakwile.

usiya *li.* (yeji. usiya) Kuŵa jwangamanyilila yindu.

usomba *m'jonje.* Kugona ca mu mbalati.

usombo *m'jonje.* Kuwugula meso panandi.

usongolo *li.* (yeji. usongolo) **1** Ndamo ja yawanace. **2** Ndema jakuti mundu nganawumbale.

usosa *li.* (yeji. usosa) Ndamo jakupita mcisosasosa yindu pane palipose.

usoye *li.* (yeji. usoye) Yiŵatesile mundu kuti aleŵe.

usuli *li.* (yeji. usuli) Liluŵa lya lutwelo.

usuma *li.* (yeji. usuma) Kuŵa cangali liwungo nambo soni canganong'a.

usume *li.* (yeji. usume) Yindu kapena mbiya syakusalamula kuti mundu apelece pa cindu cakusosa kusuma.

usungo *li.* (yeji. usungo) Yindu yeswela yakunanda cisawu mamina yakusatunda mundu jwamlume pandema jakutombana.

usungula *li.* (yeji. usungula) Ndamo jakutenda yindu mwakalamuka mnope.

1**usya** *msa.* Kuŵeceta maloŵe gakuwungunya cindu kuti mundu jwine ajanje.

2**usya** *msa.* Kupeleka kapena kuyika cindu pamalo pawacijigele.

usyanukula *msa.* Kwilana panyuma pa ukangani

usyo *li.* (yeji. usyo) Upande wa mtwe cakuwujo penani pa meso.

usyoŵe *li.* (yeji. usyove) Kukunguluka ni kulosya kumanyigana mnope.

uta *msa.* Kutyosya cindu pamalo mwakududulusya kapena mwakutenda cisawu kutupula mwamacili.

utala *msa.* Kukola litinji lyejinji.

utale *li.* (yeji. utale) **1** Malo gangali yikwesya yikulungwa mnope. **2** Maganga gakusapanganyicisya yisyano cisawu ya njanji.

utama *msa.* kutama mwakuwuwa.

utambwali *li.* (yeji. utambwali) **1** Ndama ja gwalagwala kupeleka ngongole. **2** Ndamo jakutenda yindu yakulaŵalaŵa.

utambwi *li.* (yeji. utambwi) Lusajo lwa yala yakamatana lwa cijuni ca m'mesi.

utame *li.* (yeji. utame) **1** Ndamo ja mundu kapena cindu. **2** Kaŵe ka cindu kapena mundu.

utamila *msa.* Kukumbatila mandanda cisawu mwajikusatendela nguku pakusosa kusosola ŵanace.

utande *li.* (yeji. utande) **1** Katende kapena katendecekwe ka cindu pa katema

kandanda. **2** Yatesile pakumsakalisya mundu jwine kuti papagwe ukangani.

utandi *li.* (yeji. utandi) Yindu yakusayipanganya pakutimbula kapena kugayisya yimanga, usanje, ni mapemba yakusayikamulicisya masengo pakuteleka ugali kapena likoko.

utapa *li.* (yeji. utapa) Kukumbucila yindu yiyatendecekwe kalakala.

utasya *li.* (yeji. utasya) Kukwesya mnope mtengo wa cindu.

utaŵe *li.* (yeji. utave) Kalinganye ka cindu cisawu nyumba, lutenje ni yine.

uteje *li.* (yeji. uteje) Kupindika kwa ngongolo ni kutenda cisawu ukunje.

utemba *m'jonje.* Kuwugula meso panandi.

utembo *li.* (yeji. utembo) Mtundu wa uŵasi.

uteme *li.* (yeji. uteme) Yacitite kanolece kakwe cindu.

utende *li.* (yeji. utende) Mwayikusaŵela pakolosya cindu.

utenga *li.* mtundu wa uwasi wawukusawa wecejewu wakatela kamo nikuwa mpela ambulele kucanya kwakwe.

utenya *li.* (yeji. utenya) Mtundu wa uŵasi weswela.

utepani *li.* (yeji. utepani) Koloŵa kapena aangasausya kupinda wa cindu.

utesi *li.* (yeji. utesi) Yatite pakutega citega.

utete *li.* (yeji. utete) **1** Kuwala nguwo mwakoleka m'makoyo ni kuŵa cisawu nkajo. **2** Mang'omba ga citete. **3** Kutenda yindu mwakalamuka mnope.

uti *li.* (yeji. uti) Cindu cakoposya yindu ya cisawu macaka cakusatega ni kugomba cili m'myala pakusosa kuwulaga yinyama kapena ŵandu.

utilili *li.* (yeji. utilili) Lipanda lyakwangata lisajili lyakusataŵa nyumba pacanya pa pacilikati pa mesi kapena mu mgunda.

utitili *li.* (yeji. utitili) Tulombo twecejewu twaŵanaŵana twaguluka nambo soni twakuluma twatukusimanikwa mnopemnope pamalo pasikutama nguku.

utolilo *li.* (yeji. utolilo) Mtesa wawuŵisi wangakomala.

utombo *li.* (yeji. utombo) **1** Kwinjisya liwolo kwikuma ni kutikusyaga ciwunu. **2** Utomoni wa citela.

utomongo *li.* (yeji. utomongo) Utomoni wa citela.

utomoni *li.* (yeji. utomoni) Yindu yakujilima yayikusakopoka m'citela.

utope *li.* (yeji. utope) Litaka lyenyoŵe.

utotowu *li.* (yeji. utotowu) Kuŵa jwangapilila atamose panandi ni ululu.

utuci *li.* (yeji. utuci) Yindu yetimbuce cisawu utandi yayikusakopa pakucecula matamba.

utuka *msa.* Kwenda mwakwanguya mnope.

utukutu *li.* (yeji. utukutu) Utandi wa yimanga yekalanje kapena utandi wa malambe.

utula *msa.* Kukata manyasi ni lijela mwakunupulila ca kumiciga.

utuli *li.* (yeji. utuli) Kuŵa cisawu lituli.

utulwa *li.* (yeji. utulwa) Ukana

utumwa *li.* (yeji. utumwa) Masengo gakutumicila pamlango.

ututa *msa.* Kucisula ni lukongolo cakunyuma.

utyatyatya *li.* (yeji. utyatyatya) **1** Kukokoya mele kutenda cindu ni nganisyo syakusosa kwakalamusya ŵandu ŵane. **2** Mwapaŵelele pamalo pakuti pangali yikwesya.

uucisya *msa.* Kuŵeceta maloŵe gakuwungunya cindu kuti mundu jwine ajanje pakusosa kuti upikanice cenene ngani jawujipikene kala.

uŵala *li.* (yeji. mauvala) Uganja wamkasyepela wa mundu jwamlume ni jwamkongwe.

uŵana *msa.* Kuŵa jwangali macili nambo soni jwakulwala.

uwanga *li.* (yeji. uwanga) Ndamo jakusosa kukangana ni kumenyana ni ŵane ndema josope.

uwasa *li.* (yeji. mauwasa) Mlango wakopocela manyi kutyocela m'matumbo.

uŵasi *li.* (yeji. uŵasi) Cakumela cakoloŵa cangali masamba, cakuwoneka cisawu mwambulele mitundu jine ŵandu akusalyaga nambo jine ŵangalya.

uwe *mkwimi.* Liloŵe lyakulikolanjila ŵandu ŵakuŵeceta.

uŵecete *li.* (yeji. uŵecete) Yakuti mundu pakoposya maloŵe.

uŵelesi *li.* (yeji. uŵelesi) Upile wakuŵeleka ŵanace.

uŵeluŵelu *li.* (yeji. uŵeluvelu) Ndamo ja kwendajenda m'misewu kupita m'ciŵenda mbiya.

uŵigo *li.* (yeji. uŵigo) Lutenje lwakusataŵa pakusosa kuciga yinyama kuti yikajonanga mbeju.

uŵila *msa.* **1** Kuyika masamba m'mesi gatasile mu cindu kuti mesigo gakajitikaga pakwenda. **2** Kutaŵa mwagagayicisya.

uwilisi *li.* (yeji. uwilisi) 1 Kupata ni kwenda cenene kwa yindu. 2 Kupikanika kwa yitendo kapena lina lya mundu mwine soni cindu.

uŵilo *li.* (yeji. uŵilo) 1 Kojesya kapena kusika nawo malilo mwilembe. 2 Yitendo yakusokonesya kapena kusecesya yakusatenda acaŵilo pa malilo.

uŵisi *li.* (yeji. uŵisi) Ndamo ja kwagaŵila ŵandu yindu yamnono atamose kuti yinduyo yipali yejinji.

uŵiŵi *li.* (yeji. uŵivi) Cakumela cakutambala cacikusaogola tusogosi twecejewu nambo twatuswela kumtwe twakuti ŵandu ŵane akusatunga cisawu yuma.

uwombosi *li.* (yeji. uwombosi) Kukulupuka ku cilanga ciŵalangene.

uwonece *li.* (yeji. uwonece) 1 Kapatice ka cindu kapena mundu pamalo. 2 Mwacikuŵela cindu m'meso naga mkucilolamo.

uwowu *li.* (yeji. uwowu) Yindu yakujilima yeswela mwacikasu yayikusakopoka pa cakuyimba kapena peŵanga.

uwulasi *li.* (yeji. uwulasi) Kuwulaga mundu.

uwulu *li.* (yeji. uwulu) Lyosi mnopemnope lyakutyocela pa moto wakoca likonde.

uwulusa *li.* (yeji. mauwulusa) Mtundu wa citela.

uwuta *msa.* Kuliŵataliŵata manyasi kapena mbeju cisawu yimanga.

uya *msa.* Keteleka panandi yindu cisawu makangata ni yine ni kuyijanika kuti yijumule kuti tayikamulicisye masengo katema kane.

W

ŵa *msa.* Kuminika nguwo mu mbali.

[1]**wa** *msa.* Kumala kwa umi ni kulecela cile kugunda kwa mtima.

[2]**wa** *mbika.* Mwakusatendela pakuteleka mboga syakuti ngakusosa kuti simalicice kupya.

ŵagajila *msa.* Kujilijitika kwa cilu ligongo lya woga kapena kusisima.

ŵagula *msa.* Kuŵeceta maloŵe kapena kutenda yindu yangaŵajilwana kutendecekwa pali pana ŵandu ŵane.

ŵagulilwa *msa.* Kukuŵecetela kapena kukutendela yindu yangasosekwa kuyitenda pameso pa ŵandu ŵane.

waje *li.* (yeji. waje) Tuyndu twampela umbo twatukusawoneka pacilu pa

ciwungu , likwanya ni yindu yine.

Ŵajila *msa.* Kukutama cindu cisawu cakuwala.

ŵajilwa *msa.* Kukujenela cindu.

ŵaka *msa.* Kutaŵa cindu cisawu nyumba ni njelwa.

[1]**waka** *li.* (yeji. waka) Liwungo lya cinyama ca umi.

[2]**waka** *mbika.* Mwawukusapikanicila mswakanyo wa cindu cacikwaya manyasi kapena masamba gejumu.

wakanya *msa.* Kutenda lisegwe pakuliŵata manyasi kapena masamba gejumu.

wala *msa.* Kusisa cilu ni cindu cisawu nguwo.

ŵala *msa.* **1** Kutyosya cipi kapena kuswejelelesya pamalo ni lilanguka. **2** Kuŵa cakuwoneka mtundu kutyocela pakutalika.

ŵalagana *msa.* Kutama mwakuya mlundunde wakumanyika cenene.

ŵalama *msa.* Wangapatikapatika soni wa cindu.

ŵalanga *msa.* **1** Kukolanga maloŵe galembile pamalo gane. **2** Kupata winji wa yindu.

ŵalaŵalila *msa.* Kutaŵa msakasa wa nyumba ni yine.

ŵalaŵanduka *msa.* Kuŵeceta mwakulisiya jika.

ŵalaŵandulila *msa.* **1** Kuŵeceta ndaŵi jelewu. **2** Kusala lisalo.

ŵalaŵasya *msa.* Kugomba ngoma mwamacili.

walawasya *msa.* Kunyulunyusya panandi yindu cisawu njete ni yine.

ŵali *mbika.* Mwacikusatendela cindu naga cipelece lilanguka ni kusima mwacitema.

ŵalula *msa.* Kulekanganya maupande ga cindu cisawu cipika.

wamba *mtagu.* Liloŵe lyakulosya kuti pangali mate gasyesyene kapena wangakola ukumu.

ŵamba *msa.* **1** Kuŵaŵasya ngoma ku moto. **2** Kumusya pamoto cindu cisawu somba kapena nyama. **3** Kuyika ni kunga lipende pa ngoma.

ŵambala *msa.* Kwenda mwakupita kumbali.

ŵambalala *msa.* Kwenda mwakucisyungula cindu.

ŵambanya *msa.* Kuyityocesya pamo yindu.

ŵambilila *msa.* Kuyika ni kunga lipende pa ngoma.

wamula *msa.* Kuwamula ni kutyosya manyasi kapena cilingo cine cilicose cakuwimbila pamsakasa

ŵana *msa.* Kuyika cindu pacilikati pa yindu yiŵili kuti cinduco cikanilile cikatyoka.

ŵanda *msa.* Kugoneka pasi manyasi ni yine pakusosa kuti upite.

wanda *li.* (yeji. wanda) Mtundu wa cijuni ca liwuka ca ngomo sya ngoŵe cakumnonyela kulya tulombo.

ŵandika *msa.* Wangatalicila wa malo.

ŵandu *mbika.* Mwakusatendela mundu pakugoneka litinji kuti apite cenene.

ŵandula *msa.* Kunola mwakusyana cindu kuti citeme.

ŵanga *msa.* **1** Kunola mwakucisyana cindu kuti citeme. **2** Kukolosya mgunda wasambano.

wanga *msa.* **1** Kuyika pamo yindu yakulekanganalekangana. **2** Kukolosya likuga.

ŵangala *msa.* Kuwoneka kapena kuŵa mpela cindu cine.

wanganya *msa.* Kuyika pamo yindu yakulekanganalekangana.

ŵanganya *msa.* Kukolosya litala mwitinji pamalo pakuti paliji pangali litala.

ŵanganyawo *mkwimi.* Liloŵe lyakwakolanjila ŵandu ŵamkwagamba mu ngani.

wangawanga *mbika.* Mwayikusaŵela naga yindu yakulekanganalekangana kaŵe kakwe ayiŵisile malo gamo.

ŵangula *msa.* **1** Kukasa makoŵa ga cindu cisawu mtesa kuti akolotole yindu yayili mkatimo. **2** Kukolosya msewo kapena litala lyasambano.

ŵani *mkwimi.* Liloŵe lyakuwucisya kuti um'manyilile mundu jwatesile kandu kapena jwakumgamba mu ngani.

wanicisya *msa.* **1** Kumganicisya mundu kapena cindu kuti ni cacitesile citendo. **2** Kulandanya katame kapena kaŵe ka cindu cine ni cine.

ŵanika *msa.* **1** Kutotomeka cindu pasi kapena pamalo gane. **2** Kuyika yindu mu mpani.

ŵanjese *li.* (yeji. vanjese) Mtundu wine wa ŵandu ŵa Ciyawo.

ŵanukula *msa.* Kuputa cindu kapena mundu mwamacili ni kumgwisya pasi.

ŵanula *msa.* **1** Kukulupusya cindu m'myala. **2** Kwinjilila upande wine kuleka wawulungemeje.

ŵanwa *msa.* Kukamulwa ni kukanilila pacilikati pa yindu yiŵili.

ŵanya *mkwimi.* Liloŵe lyakwakolanjila ŵandu ŵane ngaŵa ŵakuŵeceta nganijo.

ŵanyamwe *mkwimi.* Liloŵe lyakwakolanjila ŵandu ŵamkuŵeceta nawo ngani.

ŵanyawo *mkwimi.* Liloŵe lyakwakolanjila ŵandu ŵamkwagamba mu ngani jamkuŵeceta.

ŵasa *msa.* Kujigala yindu cisawu yimanga mu ngokwe.

wasasi *li.* (yeji. wasasi) Kwasajasa yindu

wasya *msa.* **1** Kuganisya yakuti utende. **2** Kulandanya nambo soni kulekanganya yindu. **3** Kumisa mesi kapena yindu yine yaŵanaŵana cisawu usanje, mapemba ni yine.

ŵata *msa.* Kukolosya malo kuti gaŵe gatyatyatya.

ŵatama *msa.* Kuŵa malo gangali yikwesya nambo soni gatyatyatya.

ŵatamicisya *msa.* Kugona pasi mwakulijongola cenene.

ŵatika *msa.* Kunola cindu kuti ciŵe cakutema.

ŵatila *msa.* Kukolosya ulusi pa cindu calucile kuti ciwonece cakusalala.

wato *li.* (yeji. mawato) Cindu ca citela cakusepa kapena kusokola cakusakwela ŵandu pakomboka pa lusulo kapena nyasa jamwana mwine soni pakuwulaga somba.

ŵaŵa *msa.* Kupikana kuŵawula mkamwa ligongo lya cindu cawulile kapena kumwa ni magongo gane.

wawanya *msa.* Kwiŵa yindu ŵandu ali mkulola.

wawata *msa.* **1** Kukomala kapena kukula mwakupolopoteka. **2** Kuŵeceta mwamasegwe.

ŵaŵicisya *msa.* Kucoma litinji pakulinganyicika kuti aŵanje mgunda wasambano.

ŵaŵilo *li.* (yeji. vavilo) Mundu jwakusakulumula kapena kusika nawo malilo mwilembe.

ŵawula *msa.* **1** Kucoma litinji pakulinganyicika kuti aŵanje mgunda wasambano. **2** Kuŵaŵa kwa cindu cawumwele kapena cawulile.

weca *msa.* **1** Kumsisa cilu mundu ni yakuwala. **2** Kumsumila mundu jwine yakuwala.

ŵeceta *msa.* **1** Kulumukula nganisyo syakwe mwakoposya maloŵe. **2** Kukoposya maloŵe mu ciŵeceto cine cilicose.

ŵeleka *msa.* 1 Kukola mwanace. 2 Kumjigala mwanace kunyuma.

ŵelekana *msa.* Kuŵa yinyama yijinji ya nangolo jumo kapena ŵandu ŵajinji ŵa liŵele limo.

ŵelekula *msa.* 1 Kumtulusya mwanace kunyuma. 2 Kukola matumba gejinji kwa yimanga.

ŵelekulanya *msa.* Kuyilekanganya yindu yiyapwatikene.

ŵelenjeka *msa.* Kwimika kaje kwa citendo.

ŵeluka *msa.* Kuleka kaje kukamula masengo jili jikwanile ndaŵi jakwawulila kunyumba.

ŵelusya *msa.* Kukusalila kuti ulece kaje kukamula masengo ligongo ndaŵi jakwawulila kunyumba jikwanile.

ŵeluŵelu *mbika.* kuŵala yindu yakuwonecela mkati.

ŵenda *msa.* Kumsalila jwine kuti akutendele kapena akupe cindu.

wende *li.* (yeji. wende) 1 Ndamo kapena katende ka cindu. 2 Yakusati mundu pakwenda.

ŵenga *msa.* 1 Kukopoka yilonda, mamasa ni yine pacilu ligongo lya kulya kapena kumwa cindu cine. 2 Kusakalilwa ni cindu kapena mundu jwine.

ŵepe *li.* (yeji. aciŵepe) Mwanace jwa cemwali ŵa ugwe.

weseka *msa.* Kumala ni kuliŵalika kwa cindu cisawu ung'asi.

wesi *li.* (yeji. miyesi) 1 Cindu ca kumawunde cekulungwa mpela lyuŵa cakuŵala cenene cilu. 2 Ndaŵi jakwana yijuma mcece.

ŵeteka *msa.* Kukolosya ni kuminya lilongo.

ŵetekula *msa.* Kwasama kukamwa ngomosi ni kutenda cisawu sipindicile kusa.

weŵa *msa.* Kuŵa ji ngatenda lisegwe kapena kutendana ni ŵandu ŵane.

ŵeŵela *msa.* Kuŵa cangakandapala kapena cambuwa jamwana mnope.

ŵeŵeluka *msa.* Kuwulukaluka ni mbungo.

weweta *msa.* 1 Kuŵeceta yangapikanika cenene kapena yangali lunda. 2 Kuŵecetela ku lugongo kapena pa katema kakuti mundu gamkamwile majini.

ŵeŵeŵe *mbika.* Mwacikusawonecela cindu cangakandapala kapena ca mbuwa jamwana mnope.

ŵicila *msa.* Kukwaya kapena kukamula cindu cacili pakutalicila ni ugwe.

ŵicilila *msa.* Kwinjisya lijela kapena liŵago ku mpini.

wiga *li.* (yeji. wiga) Ndamo ja kwagaŵila ŵandu yindu yamnono atamose kuti yinduyo yipali yejinji.

ŵiga *msa.* Kutaŵa lutenje lwakuciga yinyama kuti yikajonangaga mbeju.

ŵigama *msa.* Kukuloga.

ŵigula *msa.* Kunyakuka pamalo pakutanda pa ulendo wakuja malo gane.

wiina *li.* (yeji. wiina) Kuŵa jwangali acinangolo ligongo lyakuti ŵajasice.

ŵijika *msa.* Kutendekasya kuti mundu alece kukosoŵalila yatesileje.

ŵijikana *msa.* Kutupa ni kuŵandikana kwa yindu.

ŵijikanya *msa.* Kusokonesya ni kumlepelekasya mundu jwine kutenda yindu yasosileje.

ŵijilila *msa.* **1** Kuyika cindu cisawu mbiya pa nguwo ni kupindilila. **2** Kutaŵa lutenje lwakuciga yinyama kuti yikajonangaga mbeju.

ŵika *msa.* **1** Kutamika cindu pamalo **2** Kukucika unyago.

wila *msa.* Kumula kwa ndewule sya yimanga.

ŵilanga *msa.* **1** Kukolanga lina lya mundu kuti msyene linalyo ajitice. **2** Kwasalila ŵandu kuti ayice kutenda nawo citendo cisawu kuŵina ung'asi.

ŵilanjila *msa.* Kukupa ukoto wakutenda nawo cindu cisawu kulya ugali.

ŵili *mtagu.* Lipata lya lilowe lyakuŵalanjila yindu yambumbu yayipelete cimo nambo sini yanganiyikwana yitatu.

ŵilicila *msa.* Kupunda pa mlingo wawujembeceleje.

ŵiliga *msa.* Kupinda cindu mwakusyelenga.

ŵiligana *msa.* **1** Kukolekana kwa yindu mwakusyelenganasyelengana. **2** Kukamatana kwa yindu cisawu mwajikusatendela miyasi.

ŵiliku *mbika.* Mwakukusatendela kungulo mundu ali mkusosa kutapika.

ŵilikula *msa.* **1** Kwenda kwa mesi mwakutenda cisawu gakupotokoka gapasi kuja penani ga penani kuja pasi mpela mwagakusatendela gali mkutokota. **2** Kupotokola ku lukosi kapena m'matumbo kwakumtendesya mundu kusosa kutapika.

ŵilima *msa.* Kwenda kwa mesi mwakwanguya nambo soni mwamacili.

ŵilimala *msa.* Kwipipa kwisa soni kugangalama kwa cindu.

ŵilinga *msa.* Kuwulunga cindu kuti ciŵe cawuluwulu cisawu mpila.

wilinganya *msa.* Kutenda cindu mwakutotoganya.

ŵilingula *msa.* **1** kuŵeceta yindu yangali mtwe **2** kuŵeceta mwakupinda

kapena mwamwano.

wilisya *msa.* Kutenda soni cakuti wacitesile kala.

ŵiliŵinduka *msa.* **1** Kutandila soni kwa ulwele. **2** Kujitandila soni ngani jakuti ŵaŵecete ni kumala.

ŵiliŵitala *msa.* Liloŵe lyakulosya kawonece ka cindu mwanakasamba.

ŵiliŵitula *msa.* Msa. Alole ngopolo ja lucocola. To be re-done when the meaning of lucocola is agreed upon by the technical team.

ŵilula *msa.* Kupikana m'cilu kuti tiwutapice.

wilwa *msa.* Kuwa kwa mundu kapena ŵandu ŵane ŵa mwiŵasa mwakwe ugwe ni kusigala.

wimba *msa.* Kuyika manyasi kapena malata pa msakasa pakusosa kugosa ula, mbepo kapena lyuŵa.

ŵinda *msa.* kutenda mtela wakuteteya yindu cisawu mgunda.

ŵindika *msa.* Kutenda mtela wakuteteya yindu cisawu nyumba kwa asaŵi.

ŵindisya *msa.* Kupitikusya wato.

ŵinga *msa.* Kutopola pamalo yinyama cisawu nguku, ijuni ni yine kuti ikajonanga yindu.

ŵingula *msa.* Kukata cisasu m'maupande.

winji *li.* (yeji. winji) Kutupa kwa yindu kapena ŵandu.

ŵinuka *msa.* Kupita mwaguluka penani pa cindu.

ŵinusya *msa.* Kupitisya penani pa cindu.

wipi *li.* (yeji. wipi) Lipata lya liloŵe lyakulosya kunandipa kwa lisusa lya mundu kapena ulewu wa cindu.

wisala *msa.* Kutamilisya ni kumala kwa cindu mnopemnope cakuwala.

ŵisi *mtagu.* Mwacikusaŵela cindu cakuti nganiciŵa cejumu.

ŵisikala *msa.* Kuŵa jwangope jwakuwoneka mwangasalala.

ŵisu *mbika.* Mwakusatendela mundu pakupotokola ngomo ligongo lya kupikana kupweteka ni magongo gane.

wisuka *msa.* Kupotokola ngomo ligongo lya kupikana kupweteka kapena magongo gane.

wiswi *li.* (yeji. wiswi) Ngalola cenene.

wisya *msa.* **1** Kutokotesya cindu cisawu cinangwa cakuŵaŵa ni kwitisya mesi gakwe kuti kuŵaŵako kumale. **2** Kutendekasya kuti cindu ciwe.

ŵisyaŵisya *msa.* Kutendekasya kuti yindu yiŵe yili mkwa ndaŵi ni katema.

wita *msa.* Kupweteka kwa cindu cisawu cisumbukute kwakutenda cisawu cikupumula.

wituka *msa.* Kugomeka kwa uti.

wituko *li.* (yeji. wituko) Kutejekula citega kapena kugomba uti.

witula *msa.* Kugomba uti.

wiwila *msa.* **1** Kuwutika mnope kwa cindu cisawu njinga. **2** Kupuga ni kusisima mnope kwa mbepo.

wiwiwi *mbika.* Mwajikusatendela mbepo pakupuga ni kusisima kapena cindu pakuwutuka mnope.

wiwu *li.* (yeji. wiwu) Wiwu ni mteto wangasengwa ni mundu kapena ŵandu naga ali akwete upile wakunguluka ni asonogwe.

woga *li.* (yeji. woga) Cakusapikana mundu mu mtima mwakwe naga ali aciweni kapena ali aciganicisye cindu cakogoya.

wojola *msa.* Kupita malo gakuŵijikana ni litinji.

wojolela *msa.* Kulya kapena kukamulicisya masengo yindu yiliyose ni yangalumbana yakwe.

wola *msa.* Konasika ni koposya liwungo lyangalumbana cisawu mwayikusaŵela naga tulombo twakonanga tujinjile mu cindu.

womboka *msa.* Kukola upile wakulupuka ku cindu cakogoya.

wombola *msa.* **1** Kukukulupusya ku cindu cakogoya. **2** Kupeleka kandu kuti ujigale cindu ciŵakamulile mundu jwine.

wona *msa.* Kuŵa cindu cisyesyene ngaŵa cawunami.

wondokoso *li.* (yeji. wondokoso) Kuŵa jwakusesewala ligongo lya kukamulicisya masengo yindu yakusokonesya ututu cisawu camba.

wondokosyo *Mbika.* kulembuka / kupela mnope.

wonegana *msa.* Kusimana meso ni meso.

woneka *msa.* **1** Kupatika kwa cindu pamalo. **2** Kukomboleka kucimanyilila ni meso.

[1]**wonga** *li.* (yeji. wonga) **1** Yindu yacisawu utandi yayikusaŵa mu cipolopolo ca uti. **2** Yindu yeswela yakunanda cisawu mamina yakusatunda mundu jwamlume pandema jakutombana.

[2]**wonga** *msa.* Kupeleka kacindu kuti yindu cisawu magambo, uganja ni yine

yikujendele cenene.

wosya *msa.* 1 Kutendekasya kuti cindu ciwole. 2 Kutendekasya kuti jwamkongwe aŵe jwangaŵeleka.

wotoka *msa.* Kutanda kwa ulwele kapena ngani mwakwipucisya kapena mwangawoneka cenene pajitandile.

wowocelwa *msa.* Kwinjila mkati kapena kutocomala kwa cindu cisawu msakasa.

wowowo *mbika.* Mwagakusapikanicila masegwe ga ŵandu ŵakuti akukangana.

wuga *msa.* Kuteleka ugali.

wuka *msa.* 1 Kutyoka kwa lino. 2 Kuwoneka mbu ligongo lya kupakala utandi kapena luwundu.

wukuta *msa.* Kupepelela mbepo pa moto kutyocela mnopemnope m'kasaku ka lipende.

wula *msa.* 1 Kutyosya yakuwala pacilu. 2 Kutyosya lino.

wuluwusya *msa.* 1 Kugalagatikasya mundu kapena kuyika cindu pa luwundu. 2 Kumputa ni kumgwisya mundu.

wumbu *li.* uwasi wawukulungwakulungwa.

wumbuka *msa.* 1 Kutyoka pamalo gawajuŵile ni kuwonecela peswela. 2 Kwimuka kutyocela ku lugono. 3 Kutila pamalo mwakuwutuka.

wumbula *msa.* Kuwula cindu pamalo picasisice.

wumuka *msa.* 1 Kumala unonye ni lungo lya cindu. 2 Kutyoka pamoto kwa lusasu.

wunda *msa.* 1 Kupeleka misyungu. 2 Kuwola kwa somba syeŵisi kapena nyama.

wundika *msa.* 1 Kuyika yindu mnopemnope yisogosi cisawu magombo pamalo ga ndukutila kuti yijiwule citema. 2 Kutaga mesi mkamwa ni kugaleka m'momo kandaŵi kelewu mkaniugamile kapena kugasuna.

wundukula *msa.* Kutyosya yindu cisawu yisogosi pamalo paŵayiŵisile kuti yijiwule.

wungo *li.* (yeji. wungo) Kanyama kamwitinji ka cisawu come.

wuta *msa.* Kutyosya cindu pamalo mwakududulusya kapena mwakutenda cisawu kutupula mwamacili.

wuwuli *li.* (yeji. wuwuli) Kutenda yindu yakuseseŵala.

wuwuta *msa.* Kuliŵataliŵata manyasi kapena mbeju cisawu yimanga.

Y

yagonela *mtagu.* **1** Liloŵe lyakusala ya yindu ya mwaceso. **2** Yindu yakutandika kuti mundu ugonele.

yakanganika *mtagu.* Cindu cangali mpata wakwanila wakuti cine mpaka cijinjile kapena kukopoka.

yalumo *m'jonje.* Liloŵe lyakulosya kutendela cindu pampepe.

yameso *li.* (yeji. yameso) Yindu kapena ngani jakuwona.

yangalika *msa.* Kwenda kuja aku nakuku ligongo lya kutupilwa masengo kapena magongo gane.

yatangula *msa.* Kumgwisya mundu pasi.

yatila *msa.* Kusisa ku yalo ni makono.

yeyeka *msa.* Kucapa yindu cisawu mpunga pakutiŵisya lupeta m'mesi kuti yiswani yijigalweje ni mesi.

yigula *msa.* Kutyoka pamalo.

yingalamula *msa.* Kututa ni kugubudusya cindu kutyoka pamalo pacaliji.

yoyola *msa.* Kulakatisya kapena kugwisya yindu, cisawu yembe, yejinji ndaŵi jimo.

yumbayumba *msa.* Kutenda yindu yakulekangana ligongo lya nganisyo syawukwete.

yuya *msa.* **1** Kwambaga kumjendekasya mundu gampa cakusosa. **2** Kututa cindu kapena mundu kuja upande wine ni kumtutila soni upande watyocele.

CASAS BOOK SERIES LIST

1. Between Distinction and Extinction: The Harmonization and Standardization of African Languages *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
2. Knowledge in Black and White: The Impact of Apartheid on the Production and Reproduction of Knowledge: *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
3. Ibibio Phonetics & Phonolgy *Eno-Abasi Esien Urua*
4. Rethinking African Arts and Culture *Edited by Dele Layiwola*
5. Language and Institutions in Africa *Edited by Sinfree Makoni and Nkonko Kamwangamalu*
6. The New Orthography; Based on the Gbe Uniform Standard Orthography (GUSO) *Hounkpati B.C Capo*
7. African Languages for the Mass Education of Africans *Kwesi Kwaa Prah*
8. Mother Tongue for Scientific and Technological Development in Africa *Kwesi Kwaa Prah*
9. Nyansapcw *James Gyekye-Aboagye*
10. Education, Literacy and Development in Africa *Sassongo J. Silue*
11. Isefe Ninu Awon Ere-onitan Yorùba *Arinpe Gbekelolu Adejumo*
12. Language Across Borders: The Harmonization and Standardization of Orthographic Conventions of Bantu Languages within and Across the Borders of Malawi and Zambia *Edited by Felix Banda*
13. Ifá and Related Genres *Lawrence Olúfemi Adéwloé*
14. Globalising Africans *Edited by Bankie Forster Bankie*
15. Akan Nsɛmfuasekyerɛ *J. Gyekye-Aboagye, S.A. Gyima, L.A. Okraku, R.M. Opong, S.K.Coleman, A.O. Boakye*
16. A Linguistic Analysis of ciNsenga: A Bantu Language Spoken in Zambia and Malawi *Lazarus Miti*
17. KiSwahili Katika Karne ya Ishirini na Moja (kiSwahili in the 21st Century *Edited by Kimani Njogu, Kitula King'ei, Clara Momanyi and Paul Musau*
18. Rehabilitating African Languages: Language Use, Language Policy and Literacy in Africa *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
19. Harmonization and Standardization of Nigerian Languages *Edited by F.O.Egbokhare and S.O Oyetade*
20. New Perspectives in Edoid Studies: Essays in Honour of Ronald Peter Schaefer *Edited by Ohioma I. Pogosan and Francis O. Egbokhare*
21. Speaking African: African Languages for Education and Development *Edited by Francis R. Owino*

22. Speaking Unison: The Harmonization and Standardization of Southern African Languages *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
23. Racism and the Global African Experience CASAS and NGO Platform: World Conference Against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
24. Discourses on Difference, Discourses on Oppression *Edited by Norman Duncan, Pumla Dineo Gqola, Murray Hofmeyr, Tamara Shefer, Felix Malunga and Mashudu Mashige*
25. Writing African: The Harmonization of Orthographic Conventions in African Languages *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
26. Aspects of ciNsenga Tonology *Lazarus M. Miti*
27. Íkálè Masquerade Traditions and Artifacts *Ebenezer Aiku Sheba*
28. Akan Kasakoa Horow Bi *J. Gyekye-Aboagye*
29. Les Langues Africaines Pour L'education des Masses en Afrique *Kwesi Kwaa Prah*
30. Isènbáyé Àti ìlò Èdè Yorùbá *Olasope O. Oyelaran & Lawrence O. Adewole*
31. Fclc Maninkaw *Boniface Keita*
32. Unifying Southern African Languages: Harmonization and Standardization *Edited by Andy Chebanne, Mbulele Jokweni, Makali Isabella Mokitimi and Sihaukele Ngubane*
33. Chasing Futures: Africa in the 21st Century-Problems and Prospects *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
34. Silenced Voices: Studies of Minority Languages of Southern Africa *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
35. Reflections of Arab-led Slavery on Africans *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
36. The Yorùbá Auxiliary Verb *Lawrence Adewole*
37. A General Introduction to Ndebele Grammar *Langa Khumalo*
38. Pourquoi le Gabon doit investir sur ses langues vernaculaires *Daniel Franck Idiata*
39. Languages of Instruction for African Emancipation *Edited by Birgit Brock-Utne and Rodney Kofi Hopson*
40. Comparative Bantu Phonolgy and Morphology: A Study of the Sound Systems and Word Structure of the Indigenous Languages of Southern Africa *Lazarus M. Miti*
41. Education, Culture and Development *James D. Emejulu and Micheal C. Mbabuike*
42. The Challenge of Using African Languages at School *Daniel Franck Idiata*
43. Mbofra Akan Kasa Nsɛmfuasekyerɛ *J. Gyekye-Aboagye and S.A. Gyima*

44. The African Nation: The State of the Nation *Kwesi Kwaa Prah*
45. Afro-Chinese Relations: Past, Present and Future *Edited by Kwesi Kwaa Prah*
46. Metaphors of Our Times: The Oral Interrogations of Sociocultural Continuities and Raptures *Alec J.C. Pongweni and Emmanuel M. Chiwome*
47. Shekgalagari Grammar: A Descriptive Analysis of the Language and its Vocabulary *Stephen T.M. Lukusa and Kemmonye C. Monaka*
48. Edikisyonari lo Ateso *Simon Peter Ongodia*
49. Dictionaire Etimologique des emprunts lingustiques en fon *Flavien Gbeto*
50. Kudzidzisa ChiShona Kupuraimari: Mudonzvo weMudzidzisi *Timothy Gondo*
51. The Magic of Perseverance: The Autobiography of David Magang *David Magang*
52. Bedo Jarafrika *Mandivamba Rukuni (translated by Philip Oketcho)*
53. Kuwa Mwafrika *Mandivamba Rukuni (translated by Martha Qorro)*
54. Araut Itunganan Yen Ko Afrika *Mandivamba Rukuni (translated by Simon Peter Ongodia)*
55. Bedo Dano me Apirika *Mandivamba Rukuni (translated by Okonye Godman)*
57. African Ways of Silk. Ancient Threads – New Possibilities. *Ole Zethner, Rie Koustrup, Suresh Kuman Raina*
58. The Context and Language of Jack Mapanje's Poetry. *Francis Moto*
59. Anthropological Prisms. Studies on African Realities. *Kwesi Kwaa Prah*
60. Language Planning and Policy for Mass Education: A Case for Zimbabwe. *Wiseman Magwa (Forthcoming)*
61. Keeping in Step with Modern Times. A Comprehensive Account of Lexical Adoptives in Icibemba. *Mubanga E. Kashoki*
62. Itupale Sintaasi Inu Ede Yoruba Ati Oko-Osanyen. *Salawu Akeem Segun (Forthcoming)*
63. Itupale Girama Yoruba Mofoli. *Fabunmi Felix Abidemi. (Forthcoming)*
64. MLA Kgasa. A Pioneer Setswana Lexicographer. *Thapelo J. Otlogetswe (Ed).(Forthcoming)*

For a complete list of CASAS Publications, please visit www.casas.co.za